

კორნელი კეკელიძის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

თამარ მარგიანი

გრიგოლ ნაზიანზელის "ცხოვრების" და "შესხმის" ძველი ქართული
თარგმანები (გრიგოლ ხუცესისა და სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებების
მიხედვით)

თბილისი

2006

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შ ე ს ა ვ ა ლ ი.

ნაწილი I. გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ქართული თარგმანები.

თავი I. გრიგოლ ხუცესი – “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ავტორი.

თავი II. “ცხოვრების” შემცველი ბერძნული კრებულები.

თავი III. “ცხოვრების” შემცველი ქართული კრებულები.

თავი IV. “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები.

თავი V. “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება.

თავი VI. “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება.

თავი VII. “ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები.

თავი VIII. “ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება.

თავი IX. “ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანის თავისებურება.

თავი X. ბიბლიური ციტაცია “ცხოვრების” ქართულ თარგმანებში.

ნაწილი II. სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა”.

თავი I. სოფრონ იერუსალიმელი – “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” ავტორი.

თავი II. სოფრონ იერუსალიმელის ქართული თარგმანები .

თავი III. “შესხმის” ქართული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები.

თავი IV. “შესხმის” ავთენტურობის საკითხი.

ნაწილი III. შენიშვნები გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებისა” და სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” ქართულ თარგმანებთან დაკავშირებით.

დასკვნა.

გამოყენებული ლიტერატურა.

დამატება:

გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი.

გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანი.

სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შეხმის” ეფრემ მცირისეული თარგმანი.

შესავალი

IV საუკუნის დიდი ბიზანტიელი მწერლისა და თეოლოგის, გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესწავლისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ ქართულ თარგმანებს. ქართულმა ხელნაწერებმა შემოგვინახეს ცნობილი ქართველი მთარგმნელების – ეფთვიმე ათონელის, დავით ტბელის, გრიგოლ ოშკელის, ეფრემ მცირის და ანონიმი გელათელი მთარგმნელის მიერ შესრულებული გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა თარგმანები. გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართული კორპუსის ჩამოყალიბება მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო ქართული კულტურისა და აზროვნების ისტორიაში. ეს თარგმანები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ქართული სასულიერო მწერლობის ისტორიის შესწავლისათვის, არამედ საქართველოში მიმდინარე კულტურული პროცესების, ქართულ-ბიზანტიურ ლიტერატურულ ურთიერთობათა კვლევისათვის, ასევე ბიზანტიური ლიტერატურის მრავალი საკითხის გასარკვევად.

ქართულ თარგმანთა მრავალსახეობამ და მთარგმნელთა სიმრავლემ გრიგოლ ნაზიანზელის შემოქმედების მკვლევართა წინაშე მრავალი საკითხი წამოჭრა, რომელთა გადაწყვეტა მრავალმხრივ კვლევას მოითხოვს. მათ შორისაა გრიგოლ ნაზიანზელის 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველი ქართული კრებულების შედგენილობის საკითხი. სწორედ ამ მიზნით გახდა საჭირო შესწავლილიყო 16 სიტყვიანი კრებულების დანართის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის, გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ქართული თარგმანები. კ. კეკელიძის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მეცნიერთა ჯგუფი ლუვენის (ბელგია) კათოლიკური უნივერსიტეტის მეცნიერებთან თანამშრომლობით მუშაობს გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ძველი ქართული თარგმანების სრულ კორპუსზე, ამზადებს ტექსტებს გამოსაცემად და იკვლევს ამ კორპუსის შემქმნელი მოღვაწეების მთარგმნელობით საქმიანობას. ბელგიაში უკვე გამოქვეყნდა გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკული ჰომილიების ქართული თარგმანების 4 ტომი (*Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio Iberica I,II,III,IV*). ამ სამუშაოს ნაწილს წარმოადგენს წინამდებარე ნაშრომი, რომელშიც პირველად

შესწავლილი გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებისა” და სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” ქართული თარგმანები.

გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრება” გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ბერძნულ კრებულებში უკვე IX საუკუნიდან ჩანს. მისი პოპულარობა საკმაოდ დიდია. “ცხოვრების” გავლენა ხშირია მომდევნო დროის სხვადასხვა ავტორთა ამავე ჟანრის თხზულებებზე. თუმცა თვით ავტორი, გრიგოლ ხუცესი მხოლოდ “ცხოვრებითაა” ცნობილი ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიაში. დიდი ხნის მანძილზე იყო კამათი მისი პიროვნების დადგენისა და თხზულების დაწერის თარიღის შესახებ. ამჟამად დადგენილია, რომ მისი მოღვაწეობის პერიოდია VI საუკუნის II ნახევარი და VII საუკუნის I მესამედი. ამ თარიღის ზედა ზღვრის დადგენაში სწორედ ქართული თარგმანები აღმოჩნდა გადამწყვეტი მნიშვნელობის, კერძოდ, სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა”.

გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ორი ქართული თარგმანი არსებობს – ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის. ეს თარგმანები გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკულ სიტყვათა კრებულებს ახლავს დანართის სახით. გვხვდება ისინი აგრეთვე სხვადასხვა ტიპის აგიოგრაფიულ და მეტაფრასულ კრებულებში. “ცხოვრება” ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკულ სიტყვათა კრებულების აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია. მაგრამ არსებობს გამონაკლისი – ეფრემ მცირისეულ თარგმანთა ერთ-ერთ 16 სიტყვიან კრებულში, Jer. 13 ნაცვლად გრიგოლ ხუცესის “ცხოვრებისა” წარმოდგენილია სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა”. ეს ფაქტი საკმაოდ ძნელი ასახსნელია, რადგან ბერძნულ კრებულებში “ცხოვრების” ნაცვლად სხვა თხზულება არასდროს არ გვხვდება. სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა” სრული სახით მხოლოდ ქართული თარგმანითაა შემორჩენილი. ბერძნულ ენაზე არსებობს მხოლოდ პატარა ფრაგმენტი. ამ საკითხის კვლევამ ბუნებრივად მიგვიყვანა სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებების ქართული თარგმანების შესწავლასთან. სრულიად უეჭველი ჩანს ქართველ მწიგნობართა დიდი ინტერესი ამ ბიზანტიელი მწერლის შემოქმედებისადმი, რადგანაც სოფრონის სახელით ცნობილ თხზულებათა

ერთი ნაწილი მხოლოდ ქართული თარგმანებითაა ცნობილი. სოფრონის თხზულებების მთარგმნელი, სავარაუდოდ, ეფრემ მცირე უნდა იყოს.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის თარგმანების ყოველმხრივი ტექსტოლოგიურ – ფილოლოგიური შესწავლა, კერძოდ, ამ თარგმანების შემცველი ქართული ხელნაწერების კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური ანალიზი; ორივე თარგმანის შედარება “ცხოვრების” ბერძნულ ორიგინალთან და ამ შედარების საფუძველზე ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მეთოდის თავისებურებების გამოკვეთა. ნაშრომის მიზანია აგრეთვე სოფრონ იერუსალიმელის სახელით ცნობილ თხზულებათა ქართული თარგმანების, მათი ქართულ კრებულებში განაწილების შესწავლა; სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” შემცველი ქართული ხელნაწერების კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური ანალიზი, ამ თხზულების წყაროების დადგენა; გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებასა” და სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმას” შორის არსებული პარალელების დაძებნა.

ნაწილი I

გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ქართული თარგმანები

თავი I

გრიგოლ ხუცესი „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების“ ავტორი

გრიგოლ ხუცესის იდენტიფიკაციისა და თხზულების დაწერის თარიღი დიდი ხანია მსჯელობის საგანია. X. Lequeux-მ სპეციალური გამოკვლევა მიუძღვნა ამ საკითხს.¹ მან სრულად მიმოიხილა ყველა არსებული მოსაზრება გრიგოლ ხუცესის იდენტიფიკაციისა და თხზულების დაწერის თარიღის შესახებ. არსებობდა ვარაუდი, რომლის თანახმადაც გრიგოლ ხუცესი გაიგივებული იყო „318 ნიკეელი მამის შესხმის“ (BHG 1431) ავტორთან.² J.Comperness-მა 1907 წელს სპეციალური გამოკვლევა მიუძღვნა ამ საკითხს.³ იგი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ „ცხოვრების“ და „318 ნიკეელი მამის შესხმა“ სხვადასხვა ავტორებს ეკუთვნის. ეს დასკვნა მიღწეულია ამ ორი მწერლის თხზულებების ენობრივი ანალიზის, წყაროებისა და აზროვნების წესის განხილვის შედეგად. გრიგოლ ხუცესი („ცხოვრების“ ავტორი) თავისი თხზულებისათვის წყაროდ გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებებს იყენებს და ამას აკეთებს შემოქმედებითად, თავისუფლად, მაშინ როცა პანეგირისტი („318 ნიკეელი მამის შესხმის“ ავტორი) მოკლებულია ამ ორიგინალურობას და, ფაქტიურად, იწერს ამ წყაროებს⁴. J.Comperness-ი ორ თარიღს გვთავაზობს: პანეგირისტი X საუკუნეში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა⁵,

¹ Gregorii Presbyteri Vita Sancti Gregorii Theologi quam edidit et Gallice reddidit X. Lequeux (Corpus Christianorum, Series Graeca 44, Corpus Nazianzenum, 11), Turnhout – Leuven, 2001.

² დასახ. ნაშრ. 8.

³ J.Comperness, Gregorios Presbyter. Untersuchungen zu Gregorios Presbyter, dem Biographen Gregors des Theologen, und zu dem gleichnamigen Verfasser des Enkomios auf die 318 Väter des Konzils zu Nikaia, Bonn, 1907.

⁴ დასახ. ნაშრ., 36-43. .

⁵ დასახ. ნაშრ., 50-52

შვილის მემკვიდრე მამა უნდა ყოფილიყო –
მ „აღჰ“ აღჰჱ ჯღჱღჱჱ ■□❖○□◆▪ PG 35, col.261 A 3). ეს კანონი ძალაში
იყო 543 წლამდე. ახალი კანონით, რომელიც 543 წელს მიიღეს, კუთვნილების აგნატური
ფორმა კოგნატურით შეიცვალა, ანუ ამ ახალი კანონით კესარიოსის მემკვიდრე არა
მხოლოდ მამა შეიძლება ყოფილიყო, არამედ მისი მეუღლეც – კესარიოსის დედა – ნონა
ან მისი შვილები – გრიგოლი და ლორდონია. წარსული დრო „მ „აღჰ“ იმას ნიშნავს,
რომ ეს კანონი უკვე მოძველებული იყო ამ დროისათვის. სწორედ ამის საფუძველზე
დაასკვნის X.Lequeux, რომ Vita 543 წლის შემდეგაა დაწერილი.¹⁵ სხვათა შორის, ევრემ
მცირისეულ თარგმანში მამის ნაცვლად მშობლები გვაქვს, ხოლო ეფთვიმე ათონელის
თარგმანში ამ კანონზე ანუ „სოფლიოთა სჯულზე“ საერთოდ არ არის საუბარი.

X.Lequeux-ს დასკვნა ასეთია: გრიგოლ ხუცესის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის
პერიოდია VI საუკუნის II ნახევრიდან VII საუკუნის I მესამედამდე.¹⁶

როგორც ვხედავთ, გრიგოლ ხუცესის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის პერიოდის
დადგენისათვის გადამწყვეტი როლი ენიჭება სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ
ნაზიანზელის შესხმის“ ქართულ თარგმანს, მით უმეტეს, რომ ეს თხზულება სრული
სახით მხოლოდ ქართულ ენაზეა შემონახული.¹⁷

¹⁵ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 15-16.

¹⁶ იქვე, 16.

¹⁷ ვრცლად ამ თხზულების, მისი ავტორისა და ქართული თარგმანის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

თავი II

Vita-ს შემცველი ბერძნული კრებულები

X. Lequeux თავის გამოკვლევაში Vita-ს შესახებ გვამღევს იმ ბერძნული ხელნაწერების სრულ სიას, რომლებიც შეიცავს Vita-ს. ასეთი ხელნაწერი 179-ია. დამატებით ავტორს მოჰყავს იმ ხელნაწერთა სიაც, რომლებიც ამჟამად დაკარგული ან განადგურებულია.¹⁸

Vita შედის ორი ტიპის კრებულებში: გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა და აგიოგრაფიულ კრებულებში.

გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კრებულებში ცალკე გამოიყოფა 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველი კრებულები, რომელთა შედგენილობაში დანართის სახით შედის Vita .

როდის და რატომ შეირჩა 16 ჰომილია 45 ქადაგებას შორის, რათა ისინი წაკითხულიყო განსაზღვრულ სადღესასწაულო დღეებში? G.Galavaris –ის¹⁹ აზრით, ამ ჰომილიათა შინაარსმა განაპირობა მათი შერჩევა. ისინი ყველაზე შესაფერისი აღმოჩნდნენ სახარების საკითხავთა შესავსებად დიდ საეკლესიო დღესასწაულებზე და წმინდანთა ხსენების განსაზღვრულ დღეებში. უკვე IX საუკუნეში (ამას აჩვენებს Paris Gr.514 ხელნაწერი²⁰), შეირჩა ზოგიერთი 16 ჰომილიიდან და დაჯგუფდა კრებულის დასაწყისში. შერჩევის პროცესი გრძელდებოდა მთელი მე-9 საუკუნის მანძილზე. მას შემდეგ, რაც ჰომილიათა სასურველი რაოდენობის შერჩევა დასრულდა და დადგინდა, საჭირო გახდა ახალი, განსაკუთრებული ტიპის კრებულის შექმნა, რომელიც გამოყენებული იქნებოდა ეკლესიაში მსახურების დროს. G.Galavaris-ი თვლის, რომ ასეთი კრებულები უკვე X საუკუნეში უნდა არსებულიყო.

¹⁸ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, .29-87.

¹⁹ G. Galavaris, The Illustrations of the Liturgical Homilies of Gregory Nazianzenus, Princeton, 1969, .9.

²⁰ J Mossay, Repertorium Nazianzenum. Orationes, Textus Graecus. 1 : Codices Galliae, Paderborn, Munchen, Wien, Zurich, 1981, 45.

J.Compermass-ის აზრით, Vita უკვე IX საუკუნეში იყო გაერთიანებული გრიგოლის თხზულებებთან, რასაც Paris. Gr.510 ხელნაწერი ადასტურებს.²¹ ეს ხელნაწერი IX საუკუნით თარიღდება, მაგრამ ეს არ არის ტიპიური 16 სიტყვიანი კრებული. აქ გაერთიანებულია გრიგოლის როგორც ლიტურგიკული, ისე არალიტურგიკული სიტყვები, Ad.Virgin., Doxol., Epist.101, 102, Ad.Evagr., In Ezeck., In Eccles. , და ბოლოს, Vita.

Vita-ს შემცველი გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ბერძნული კრებულებიდან სამია IX საუკუნის ხელნაწერი²². ე.ი. Vita ნამდვილად ჩანს გრიგოლის თხზულებათა კრებულებში IX საუკუნიდან.

რაც შეეხება 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველ ბერძნულ კრებულებს, ასეთი 26-ა X.Lequeux-ს სიაში. მათგან უძველესია X საუკუნის ხელნაწერები.

16 სიტყვიან ბერძნულ კრებულებში Vita უმთავრესად 16 სიტყვას მოსდევს. ერთადერთი გამონაკლისია კრებული (Vat.Gr.660), რომელშიც Vita დასაწყისშია მოთავსებული.²³ ე.ი. 16 სიტყვიანი ბერძნული კრებულებისათვის დამახასიათებელია შედგენილობა 16 სიტყვა + Vita. თუმცა არ არის აუცილებელი გრიგოლ ნაზიანზელის 16 სიტყვიან თუ სრულ ბერძნულ კრებულებში Vita იყოს წარმოდგენილი. ე.ი. Vita ამ კრებულების აუცილებელ ატრიბუტს არ წარმოადგენს.

ამდენად, Vita გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ბერძნულ კრებულებში დანართის სახით არის როგორც 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველ კრებულებში, ისე გრიგოლის თხზულებათა სხვა კრებულებში, რომლებიც სხვადასხვა შედგენილობისაა. მთავარი, რაც შეიძლება დავასკვნათ, არის ის, რომ Vita უმეტესად კრებულების ბოლოშია მოთავსებული. მისი ადგილი 16 სიტყვიან კრებულებში ძირითადად 16 სიტყვის შემდეგაა, ხოლო სრულ კორპუსებში მთლიანად სიტყვების, ეპისტოლეების, doxologia და testamentum –ის შემდეგ. ერთადერთი, რაც შეიძლება მოსდევდეს Vita-ს, არის ფსევდონონეს მითოლოგიური კომენტარები.

²¹ J.Compermass, დასახ. ნაშრ., ; J.Mossay, Rep.I, 42-44.

²² Vita, X .Lequeux-ს გამოცემა, 44, 58, 67.

²³ იქვე, 48; J. Mossay, Rep.V, 76. (J. Mossay xelnawers XVI saukuniT aTariRebs).

თავი III

Vita –ს ადგილი გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართულ კრებულებში

Vita-ს შემცველ გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართულ კრებულებში მისი ადგილი დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვისი ნათარგმნია კრებული, კერძოდ, ეფთვიმე ათონელისეულ კრებულებში იგი პირველ ადგილზეა (ერთადერთი გამონაკლისია S 383 ხელნაწერი), ხოლო ეფრემ მცირისეულ კრებულებში იგი ბოლო ადგილზეა – მოსდევს 16 სიტყვას (გამონაკლისია Jer.13²⁴, სადაც Vita-ს ნაცვლად სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმაა“ და A 292, 1800 წელს გადაწერილი ე.წ. „ორტომედი.“²⁵ Vita ამ კრებულში არა 16 სიტყვის შემდეგ, არამედ კრებულის ბოლოშია დართული).

ეფრემ მცირისეულ ნათარგმნ კრებულებში Vita-ს ადგილი ბერძნული ტრადიციით უნდა იყოს განპირობებული, რადგანაც ეფრემ მცირე, როგორც ცნობილია, ამ ტრადიციის ერთგულია. რაც შეეხება ეფთვიმე ათონელის ნათარგმნ კრებულებს, ამ კრებულებში Vita-ს დასაწყისში განთავსება ახსნილი აქვს ე. მეტრეველს.²⁶

გრიგოლ ნაზიანზელის „სიტყვათა“ ყველაზე ადრეული ეფთვიმესეული თარგმანები შემოგვინახა ეფთვიმეს თარგმნილმა ბასილი დიდის „სწავლანის“ Ath. 32 (977წ.) ხელნაწერმა, რომელშიც წარმოდგენილია გრიგოლ ნაზიანზელის ორი სიტყვა (Or. 43 და Or. 15). ისინი გრიგოლ ნაზიანზელის ეფთვიმესეულ პირველ თარგმანებადაა მიჩნეული. Or. 43-ით („ცხორებაÁ და შესხმაÁ დიდისა ბასილისი“) იწყება ბასილის

²⁴ თ.ბრეგაძე, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა შემცველი ქართული ხელნაწერების აღწერილობა, თბილისი, 1988, 159-167.

²⁵ თ.ბრეგაძე, აღწერილობა, 167-183

²⁶ Introduction, Sancti Gregorii Nazianzeni opera. Vercio Iberica, I. Orationes I, XLV, XLIV, XLI, editae a H Metreveli et K. Bezarachvili, T. Kourtsikidze, N. Melikichvili, T. Othkhmezuri, M.Rapava, M.Chanidze cum Introductione a H. Metreveli et E. Chelidze (Corpus Christianorum. Series Graeca, 36. Corpus Nazianzenum, 5), Turnhout, 1998, V-XIX.

„სწავლანის“ კრებული.²⁷ ამგვარად, ეფთვიმემ შექმნა დიდ მამათა გამოკრებულ თხზულებათა პირველი კრებული, რომელიც ბასილი დიდის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღწერით იწყება. ამ ტიპის კრებულს „წიგნის“ სახელწოდება დაუმკვიდრდა ქართულ მწერლობაში. თავისი მოღვაწეობის მანძილზე ეფთვიმემ წმინდა მამათა თხზულებების რამდენიმე ასეთი კრებული შექმნა, რომლებიც ეფთვიმეს თარგმანთა ინდექსებში²⁸ „წიგნებად“ იწოდებიან.

ეფთვიმე ათონელის თარგმანთა პირველ ინდექსში (1002წ.) დასახელებულია „ცხოვრებაა წმიდისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა და თქუმულნი მისნი“, მეორე ინდექსში კი (1044წ.) – აგრეთვე „წიგნი ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლისი“. როგორც ე. მეტრეველი აღნიშნავს, „წიგნი“ გულისხმობდა წმინდა მამის დასრულებულ თხზულებებს ან კრებულს, რომელსაც წინ უძღოდა ავტორის „ცხოვრება“. ამ ტიპის კრებულად იგი A 92-ს (XII ს.) თვლის.

ამდენად, ეფთვიმე ათონელისეულ გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კრებულებში Vita პირველ ადგილზე იმიტომ, რომ ეფთვიმეს შეუქმნია „წიგნები“ – წმინდა მამათა თხზულებათა კრებულები, რომლებშიც თხზულებებს წამძღვარებული ჰქონდა წმინდა მამის „ცხოვრება“.

როგორც აღვნიშნეთ, Vita ძირითადად გრიგოლ ნაზიანზელის 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველ კრებულებს ახლავს დანართის სახით.

სამეცნიერო ლიტერატურაში მრავალჯერაა განხილული გრიგოლ ნაზიანზელის 16 სიტყვიანი კრებულების შედგენილობის საკითხი, კერძოდ, დანართებისა.²⁹ გამოთქმულია მოსაზრება, რომ დანართიანი კრებულები, რაც დამახასიათებელია ქართულისათვის, უნდა არსებულიყო ბერძნულადაც, თუმცა ეს არაა ტიპიური

²⁷ ბასილი კესარიელის „სწავლათა“ ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ც. ქურციკიძემ. თბილისი, 1983.

²⁸ პირველი ინდექსი შეუდგენია იოანე იბერს, რომელიც წარმოდგენილია 1002 წელს თარგმნილ მათეს თავის თარგმანების შემცველ ხელნაწერში (ი.ლოლაშვილი, ათონის ქართულ ხელნაწერთა სიახლენი, თბილისი, 1986, 65-66). მეორე ინდექსი შეადგინა 1044 წელს გიორგი მთაწმინდელმა (გიორგი მთაწმინდელი, „ცხოვრებაა იოანესი და ეფთამესი“, აკ. შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1946).

²⁹ ქ. ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ვერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), გულანი, 1989, თბილისი, 116-159; ნ. მელიქიშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება და ამ თარგმანის ბერძნული წყარო, მაცნე, ელს, 1993, N2, 65-79; მ. რაფავა, გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილიათა ეფრემ მცირისეული კრებულების შედგენილობისათვის, მაცნე, ელს, 1990, N2, 66-84.

ბერძნული ხელნაწერებისათვის და ძალზე იშვიათად გვხვდება. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ ეფრემ მცირეს ხელთ ჰქონდა არა ერთი, არამედ რამდენიმე სხვადასხვა ტიპის ბერძნული ხელნაწერი, თანაც საუკეთესო და შერჩეული, სავარაუდოა, რომ მათ შორის არსებობდა დანართიანი კრებულებიც, რაც ეფრემს ქართულისათვის მნიშვნელოვნად მიუჩნევია, მაგალითად, Vita და მითოლოგიური კომენტარები სწორედ არაბერძნებისთვის იყო აუცილებელი დასართავად ამ კრებულებისათვის.³⁰ ვფიქრობთ, ეს მოსაზრება შეიძლება ეხებოდეს მხოლოდ კომენტარებს, რადგანაც გრიგოლ ნაზიანზელის 16 სიტყვიანი ბერძნული კრებულებისათვის უფრო დამახასიათებელია შედგენილობა 16 სიტყვა + Vita. გრიგოლის სიტყვები და Vita გაგებული იყო როგორც ერთი მთლიანი კრებული, რაზეც მიუთითებს Ier. 43-ზე დართული ცნობილი „ზანდუკი“ საეკლესიოთა ათექუსმეტთა ღმრთისმეტყუელის საკითხავთა^Á (4v). ზანდუკში 16 ჰომილიის სათაურებს მოსდევს „TAT ცხორება^Á წმიდისა^Á“.

---

³⁰ ქ. ბეზარაშვილი, დასახ. ნაშრ., 145.

თავი IV

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი წარმოდგენილია 14 ხელნაწერში. „ცხოვრების“ ეფთვიმესეული თარგმანის ტექსტის დადგენისას ძირითადად ვეყრდნობით ადრინდელ ხელნაწერებს, თუმცა Vita-ს შემცველ ხელნაწერთა ჩამონათვალში გვიანდელ ხელნაწერებსაც ვითვალისწინებთ. შევეცდებით მოკლედ მიმოვიხილოთ ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები. ძირითადად ვსარგებლობთ ე. მეტრეველის ნაშრომით ეფთვიმეს კრებულების შესახებ³¹ და თ. ბრეგაძის აღწერილობით³².

ხელნაწერთა აღწერილობისათვის ვიყენებთ შემდეგ პირობით აღნიშვნებს:

1. ხელნაწერთა აღწერილობაში ხელნაწერთან მიწერილ ლიტერებს ძირითადად ვიმოწმებთ Corpus Christianorum-ის სერიაში გამოცემულ გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკულ ჰომილიათა ქართული თარგმანების I ტომიდან (იხ. St. Gregorii Nazianzeni opera, 1998). ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანების შემცველი ხელნაწერებისათვის:

A _ A 1

B _ P 3

C _ S 383

E _ A 87

F _ A 92

H _ A 80

I _ A 90

K _ A 1103

L _ A 16

M _ Ath. 77

³¹ Metreveli, Introduction, VIII-XVI.

³² თ.ბრეგაძე, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა შემცველ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბილისი, 1988.

2. ხელნაწერთა შედგენილობაში მოგვყავს მხოლოდ გრიგოლის ჰომილიების ნუმერაცია სათაურების მითითების გარეშე.

3. მთარგმნელებს (როგორც ჰომილიების, ასევე Vita –სა და სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმისა“ აღვნიშნავთ შემდეგი ლიტერებით: ეფთვიმე ათონელი – E, ეფრემ მცირე – M, დავით ტბელი – T, გრიგოლ ოშკელი – O.

4. გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრება“ აღვნიშნება სიტყვით Vita, ხოლო სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა“ – Enc. Gr.

ეფთვიმე ათონელისეული Vita-ს ქართული თარგმანი წარმოდგენილია შემდეგ ხელნაწერებში: A 1, A 16, A 80, A 87, A 90, A 92, A 178, A 395, A 518, A 1103, A 1338, P 3, S 383, Ath. 77. პირველ რიგში განვიხილავთ იმ ხელნაწერებს, რომელნიც წარმოადგენენ გრიგოლ ნაზიანზელის კრებულებს, შემდგომ – სხვა ტიპის კრებულებს.

1. A 1³³ (1030წ.) – A

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

ნაკლული (4ფურცელი აკლია ა და ნზ რვეულებს, არ არის მთლიანად გ რვეული, აკლია ბოლო).

გადაწერის ადგილი: კონსტანტინეპოლი.

გადამწერი: ბასილი.

შედგენილობა³⁴: Vita E, (1r.- 12v.), Or.1 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 15 E, Or. 19 E, Or. 38 E, Or. 38-ის კომენტარი (მაქსიმე აღმსარებლისა) E, Or. 43 E, Or. 39 E, Or. 40 E, Or.11 E, Or. 21 E, Or. 42 E, Or. 16 E, Or. 14 E, Or. 20 E, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Or. 24 T, სწავლანი E.

შენიშვნა: Vita-ში ტექსტს აკლია 2v-სა და 3r-ს შორის ერთი ფურცელი, 11v-სა და 12r-ს შორის ერთი (მესამე) რვეული, ე.ი. 8 ფურცელი.³⁵

2. P 3³⁶ (1040 წ.) – B

გრიგოლ ღვთისმეტყველისა და გრიგოლ ნოსელის თხზულებების შემცველი კრებული.

ნაკლული (ნგ რვეულს აკლია 1 ფურცელი).

³³ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 62-70.

³⁴ შედგენილობაში დაცულია ის თანმიმდევრობა, რა თანმიმდევრობითაცაა განლაგებული თხზულებები ხელნაწერებში.

³⁵ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 63.

³⁶ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 70-78.

გადაწერის ადგილი : სირია, ქართველთა მონასტერი კალიპოსში.

გადამწერნი და მომგებელნი: დეკანოზნი გაბრიელ და იოვანე, ივანეწმიდელ-საფარელნი, რომელთაც ეს ხელნაწერი ჯვრის მონასტრისათვის შეუწირავთ (427r – 428r). ამჟამად ხელნაწერი ინახება სანკტ-პეტერბურგის აღმოსავლეთის ინსტიტუტის ხელნაწერთა განყოფილებაში.

შედგენილობა: Vita E (2r – 15r), Or. 19 E, Or. 38 E, Or. 38-ის კომენტარი (მაქსიმე აღმსარებელი) E, Or. 43 E, Or. 39 E, Or. 40 E, Or.1 E, Or. 45 E, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Or. 14 E, Or. 16 E, Or. 42 E, Or. 21 E, Or. 3 E, Or. 34 E, Or. 34 T, Or. 12 T, Or. 36 T, Or. 9 T, Or. 10 T, Or. 37 E, Or. 11 E, Or. 24 T, Or. 8 T. დანარჩენი თხზულებები გრიგოლ ნოსელს ეკუთვნის.

3. A 92³⁷ _ XI ს. _ F

გრიგოლ ღვთისმეტყველის კრებული.

გადაწერის ადგილი: მთაწმიდა, ქართველთა ღვთისმშობლის მონასტერი.

გადამწერნი: ზაქარია მირდატის ძე, არსენი, ბასილი (284v).

შედგენილობა: Vita E (2r-20v). Or. 38 E, Or. 1 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 40 E, Or. 14 E, Or. 16 E, Or. 41 E, Or. 19 E, Or. 11 E, Or. 20 E, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Or. 43 E, Or. 39 E, Or. 21 E, Or. 42 E, Or. 15 E.

4. S 383³⁸ _ XII ს. _ C

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

მომგებელი: ადგომის ეკლესიის (იერუსალიმი) დიაკვანი კარაკე.

შედგენილობა: Or. 38 E, Or. 39 E, Or. 40 E, Or. 1 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 41 E, Or. 20 E, Or. 28 T, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Epist. 101 T, Or. 4 T, Or. 2 T, Or. 3 E, Or. 16 E, Or. 9 T, Or. 10 T, Or. 11 E, Or. 12 T, Or. 36 T, Or. 34 T, Or. 42 E, Or. 37 E, სწავლანი E, სწავლა T, Or. 14 E, Or. 15 E, Or. 21 E, Or. 24 T, Or. 43 E, Or. 8 T, Vita E(433v-435v) წყდება: „ხოლო ვითარ იქმნა ათორმეტის წლის, კესარია ქალაქად მოვიდა“.

5. A 87³⁹ _ გადაწერილია 1071 წლის შემდეგ⁴⁰ _ E

³⁷ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 78-83.

³⁸ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 83_90.

³⁹ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 95-104.

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

დამკვეთი: მარიამ ბაგრატ აფხაზთა მეფის ასული (1r, 228r, 356r).

შედგენილობა: Vita E (1r-12v), Or. 19 E, Or. 38 E, Or. 43 E, Or. 39 E, Or. 40 E, Or. 1 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 41 E, Or. 37 E, Or. 20 E, Or. 28 T, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Or. 2 T, Or.3 E, Or. 9 T, Or. 10 T, Or. 11 E, Or. 12 T, Or. 16 E, Or. 14 E, სწავლანი სულიერნი E, Or.4 T, Epist. 101 T, Or. 34 T, Or. 21 E, Or. 24 T, Or. 15 E, Or. 48 T, Or. 8 T, Or. 42 E, Or. 27 O, Or. 7 O.⁴¹

შენიშვნა: 3v_ზე, კიდეზე ტექსტის ხელით მიწერილია „აქა დია აკლს“. თ. ბრეგაძე აღნიშნავს, რომ ტექსტს აქ არ უნდა აკლდეს, ეს მინაწერი დედნიდან უნდა იყოს გადმოყოლილი.⁴² Vita-ს ეფთვიმესეული თარგმანის შემცველ ხელნაწერთა შედარებამ გვიჩვენა, რომ სამ ხელნაწერში – P3, Ath. 77 და A 90-ში ამ ადგილას ნამდვილადაა დამატებით ერთი ფრაზა.⁴³

6.A 80⁴⁴ – XIII ს. H

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

შედგენილობა: Vita E (1r-17v) (თავნაკვლული: „...შინა ღამისასა და ჰრქუა მას, ვითარმედ მოცემულ არს შენდა, Ἄ დედაკაცო, თხოვისაებრ შენისა, შἈლი კეთილი“), Or. 19 E, Or. 38 E, Or. 43 E, Or. 39 E, Or. 40 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 41 E, Or. 11 E, Or. 21 E, Or. 16 E, Or. 14 E, სწავლანი სულიერნი E, მაქსიმე აღმსარებელი – „წმიდისა გრიგოლი ღმრთისმეტყველისა თქუმულთა ორთა საკითხავთა შინა“ E.

7. A 16⁴⁵ – 1729, 1939 – L.

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

გადაწერის ადგილი: მთაბორის ციხე, სოფ. აწერის Ἀევი.

გადამწერები: მღვდელი მახარობელი, პავლე მღვდელი.

მომგებელი: იესე ყულარაღასი.

---

⁴⁰ ხელნაწერის დათარიღების შესახებ იხ. მ. მაჭავარიანის სადისერტაციო ნაშრომი „გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა დავით ტბელისეული თარგმანები“, 11-12.

⁴¹ მ. მაჭავარიანის აზრით, A 87 წარმოადგენს გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებების იმ პერიოდისათვის არებული ყველა თარგმანის თავმოყრის ცდას. იქვე, 12.

⁴² თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 96.

⁴³ ამის შესახებ დაწვრილებით გვექნება საუბარი, როდესაც განვიხილავთ ეფთვიმესეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართებას.

⁴⁴ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 106-110.

⁴⁵ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 114-124.

შედგენილობა: Vita E (4r-14v), Or. 1 E, Or. 45 E, Or. 44 E, Or. 41 E, Or. 15 E, Or. 19 E, Or. 38 E, Or. 38-ის კომენტარი (მაქსიმე აღმსარებელი), Or. 43 E, Or. 48 T, Or. 8 T, Or. 39 E, Or. 40 E, Or. 11 E, Or. 21 E, Or. 42 E, Or. 16 E, Or. 14 E, Or. 20 E, Or. 29 E, Or. 30 E, Or. 31 E, Or. 24 T, სწავლანი სულიერნი E.

შენიშვნა: A 16-ის I ნაწილი უეჭველად A 1-იდან ჩანს გადაწერილი⁴⁶, ამიტომაც A 1-ის ნაკლები ადგილები A 16-ის მიხედვით შევავსეთ.

8. *⁴⁷A 178 _ XVIII ს.⁴⁸

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

გადამწერი: ბესარიონ [ორბელიშვილი].

Vita E (2r-19r)

შენიშვნა: 6r-ზე მოთავსებულია მინაწერი: „აქა დია აკლს“. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ასეთი შენიშვნა A 87-საც აქვს 3v-ზე.

9. * A 518⁴⁹ _ 1708 წ.

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

გადამწერი: კავკასიძე დიმიტრი.

Vita E (1r-13r)

დასაწყისში აკლია ერთი რვეული (...თს ნი ღმერთსა და ტაძარ იქმნნეს სულისა წმიდისა...”

10. *A 1338⁵⁰ _ 1822წ.

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

გადამწერი: ბერი იოსტოს.

წარმოადგენს A 16-ის პირს.

Vita E (2r-11v).

11. Ath. 77 _ 1049 წ. ან 1029 წ.⁵¹ _ M

⁴⁶ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 69, 119.

⁴⁷ * აღვნიშნავთ იმ ხელნაწერებს, რომლებიც Vita-ს კრიტიკული ტექსტის დადგენისას არ გამოგვიყენებია. არ მოგვაქვს ამ ხელნაწერთა შედგენილობა.

⁴⁸ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 124-125.

⁴⁹ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 110-114.

⁵⁰ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 125-132.

აგიოგრაფიული კრებული

გადამწერები: ნიკოლაოს , იოვანე გრძელი⁵² და იოვანე.

კრებულში სხვა ავტორებთან ერთად მოთავსებულია Vita E (101r-126r).

12. A 1103⁵³ _ Xს. _ K

აგიოგრაფიული კრებული

კრებულში სხვა თხზულებებთან ერთად მოთავსებულია Vita E (132r-137v).

13. A 90⁵⁴ _ XIIIს. _ I

კრებული (მეტაფრასი სამოწმო)

კრებულში სხვა თხზულებებთან ერთად მოთავსებულია Vita E (276r-288v).

14. *A 395⁵⁵ _ XIXს.

აგიოგრაფიული კრებული.

გადამწერი: გაბრიელ ბერი

სხვა თხზულებებთან ერთად მოთავსებულია: Vita E (113r-123r).

---

⁵¹ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 194-195. ხელნაწერი აღწერილი აქვს რ. ბლეიკს, Catalogue d'Ivion, 154-156; Цагарели, 85. ხელნაწერი აღწერილი აქვს აგრეთვე მ. კარანაძეს (ხელნაწერი). იგი ხელნაწერს 1029 წლით ათარიღებს.

⁵² მ. კარანაძე ვარაუდობს, რომ იოვანე გრძელი იოვანე გრძელისძეა, რადგან მისი ხელი ძალიან გავს Ath. 13-ისას, რომლის გადამწერებიც არიან არსენი ნინოწმიდელი, იოვანე გრძელისძე და იოვანე ოქროპირი (ივ. ლოლაშვილი, სიახლენი, 63)

⁵³ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 199.

⁵⁴ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 209-210.

⁵⁵ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 288-289.

თავი V

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება⁵⁶

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების შედარების საფუძველზე გამოიყო ხელნაწერების სამი ჯგუფი :

I _ A, E, F, H, L;

II _ B, C, K, M;

III_ I.

განვიხილოთ თხზულების სათაური. ხელნაწერების მიხედვით ასეთი სურათი გვაქვს:

ცხორება^Á და განგება^Á წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა^Á, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა^Á (A და B);

ცხორება^Á და განგება^Á წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა^Á (C, K და M);

ცხორება^Á წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა^Á, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა^Á (E და F);

Áსენება^Á და განგება^Á წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა^Á, ცხორება^Á ანძიანძორისა ეპისკოპოსისა^Á (I);

ცხოვრება^Á და მოღვაწეობა^Á წმიდისა^Á და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა (L).

როგორც ვხედავთ, A და B ნუსხებში იდენტური სათაურები გვაქვს, თუმცა ტექსტის მონაცემების მიხედვით ისინი სხვადასხვა ჯგუფებში ერთიანდება. ცალკე დგას

---

⁵⁶ გრიგოლ ნაზიანზელის ეფთვიმე ათონელისეული კრებულების შედგენილობისა და ურთიერთმიმართების შესახებ ვრცელ გამიკვლევას ამზადებს ც. ქურციკიძე, ამიტომ ამ საკითხებს ჩვენ შევხებით ძირითადად Vita-სთან დაკავშირებით.

I –ს სათაური. ასევე განსხვავდება სათაური თხზულებისა L-ში, მაგრამ ეს იმით აიხსნება, რომ ხელნაწერი გვიანდელია, თუმცა იგი A 1 –ის პირს წარმოადგენს. არ ვიცით, როგორი სათაური გვექონდა H-ში, რადგან ის თავნაკლულია.

Vita-ს ეფთვიმესეული თარგმანის შემცველი ნუსხების შედარების საფუძველზე გამოვყავით ძირითადი განსხვავებები, რამლებმაც საშუალება მოგვცეს ნუსხათა სხვადასხვა ჯგუფში გაერთიანებისა.

AEFL⁵⁷

აწ განმზადებულ ვარ მითხრობად გლახაკი ესე და უღირსი. არამედ ნუ გიკარს ესე, რომელ ესოდენსა ამას დიდსა საქმესა ოელ-ვყავ უძღურმან ამან და სიტყუად და მითხრობად თქუნდა.

BCKM

რომელსა-ესე აწ განმზადებულ ვარ მე გლახაკი ესე და უღირსი მითხრობად და სიტყუად. არამედ ნუ გიკარს ესე, რომელ ესოდენსა მას და დიდსა საქმესა ოელ-ვყავ სიტყუად უძღურმან ამან მითხრობად თქუნდა.

I

წინაგანმზადებულ ვართ მითხრობად გლახაკთა და ესე უღირსი სიტყუად. არამედ ნუ გიკარს ესე, რომელი-ესე ესოდენსა ამას დიდსა საქმესა ოელ-ვყავ სიტყუად უღირსმან ამან თხრობად თქუნდა.

Vita 1,1⁵⁸

AEFL⁵⁹

რომელი-იგი ცხოვარ იქმნა პირმეტყუელ

BCKM

რომელი-იგი ცხოვარ იქმნა პირველ.

I

რომელი-იგი ცხოვარ იქმნა პავლე.

(დაქარაგმებული პირველ გადამწერს შეცდომით გაუხსნია).

---

⁵⁷ H თავნაკლულია

⁵⁸ ტექსტის შესაბამისი ადგილების მითითებისას ვიყენებთ X. Lequeux-ს მიერ შემოღებულ ტექსტის თავებად დაყოფას (პირველი ციფრი აღნიშნავს თავს) და ქართული თარგმანისათვის ჩვენეულ მუხლობრივ დაყოფას (მეორე ციფრი აღნიშნავს მუხლს).

⁵⁹ H თავნაკლულია

სწორი წაკითხვა უნდა იყოს პირველ, რადგან ასეა როგორც Vita-ს ბერძნულ დედანში (□□□❖ღღ◆□■ ○ℳ≡■ ℳღ■ □□❖◆□)(▪ PG 35, col. 248 A 11), ასევე ევრემ მცირის თარგმანში (ცხოვარ იქმნა პირველ).

ამ ტიპის მაგალითები ძალიან ბევრია. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სწორი წაკითხვის დადგენაში ყოველთვის ვერ გვეხმარება ბერძნული დედანი, რადგან ეფთვიმეს თარგმანი საგრძნობლად სხვაობს ბერძნულისგან (ამის შესახებ ქვემოთ დაწვრილებით გვექნება საუბარი).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, Vita-ს შემცველი ხელნაწერები სამ ჯგუფად დავყავით. I ჯგუფში გაერთიანდა A,E,F,H,L ხელნაწერები. თვით ამ ჯგუფშიც გამოიყო ქვეჯგუფები: A და L, ხოლო მეორე ქვეჯგუფში – E,F,H. პირველ ქვეჯგუფში ერთიანდება აგრეთვე გვიანდელი ხელნაწერი A 1338. ამ ნუსხათა ქვეჯგუფებად დაყოფის საილუსტრაციო მაგალითია შემდეგი:

„...რომელნი შემოკრებულ არიან სმენად სიმართლესა მას მოქალაქობისა მისისა” (Vita 1,1). ამ წაკითხვას გვთავაზობს A და მისგან მომდინარე ნუსხები (L, A 1338). მეორე ქვეჯგუფის ხელნაწერებში ნაცვლად სიმართლესა გვაქვს სიმაღლესა (E,F და მათგან მომდინარე ნუსხები, კერძოდ, A 178, A 395. H და A 518 თავნაკლულებია).

თ. ბრეგამე აღნიშნავს, რომ A და F ხელნაწერების გადამწერებს ერთი საერთო დედანი უნდა ჰქონოდათ. გარდა ამისა, F –ის ნაწილი და A მთლიანად ერთი და იმავე პირის, ბასილის მიერაა გადაწერილი.⁶⁰ ვფიქრობთ, Vita-ს გადამწერი F-ში არ უნდა იყოს ბასილი. Vita-ს ამ ხელნაწერში გადამწერის ანდერძი არ ახლავს. არც ხელი ჰგავს A-ს ხელს. Vita-ს ტექსტი F- ში და A-ში ერთი და იმავე პირის და თანაც საერთო დედნიდან რომ იყოს გადაწერილი, ეს ორი ნუსხა სხვადასხვა ქვეჯგუფში ვერ მოხვდებოდა.

H გადაწერილია E-დან, თუმცა მასში არ არის შენიშვნა „აქა დია აკლს“, რაც E-დან გადაწერილ A 178-შიც გვაქვს.

ხელნაწერების მეორე ჯგუფი წარმოდგენილია B, C, K, M ხელნაწერებით. ამ ოთხი ხელნაწერის ერთ ჯგუფში გაერთიანება ეჭვს არ იწვევს. ამის დამადასტურებელი მაგალითები უამრავია. ამავე დროს სრულიად აშკარაა I (A 90) ხელნაწერის ამ ჯგუფთან

⁶⁰ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 11.

კავშირი. ასევე ძალიან ბევრი საერთო წაკითხვა აქვს ამ ნუსხას I ჯგუფთან. აქვე ისიც გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ნუსხა სავსეა გადამწერის შეცდომებით, არასწორად გახსნილი ქარაგმებით. მიუხედავად ამისა I (A 90) აღმოჩნდა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნუსხა, რომელმაც, ვფიქრობთ, შემოგვინახა ის წაკითხვები, რაც თავდაპირველ თუ არა, უძველეს ნუსხაში იქნებოდა წარმოდგენილი. თავიდან ისეთი შთაბეჭდილება შეგვექმნა, თითქოს A 90-ის გადამწერს ორივე ჯგუფის ხელნაწერები ედო წინ, რადგან იგი ხან I ჯგუფის ნუსხებს მიჰყვება, ხან კი II-ისა. მაგრამ დაწვრილებით შესწავლის საფუძველზე იმ დასკვნამდე მივედით, რომ A 90 იმ ნუსხით სარგებლობდა, რომელიც უძველესი უნდა ყოფილიყო.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, B,C,K,M ნუსხების ერთ ჯგუფში გაერთიანების დამადასტურებელი მაგალითები ძალიან ბევრია. შევეცდებით ვაჩვენოთ ის რამდენიმე მაგალითი, რაც უფრო მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია და, ამავე დროს, ამ ჯგუფის I (A 90) ნუსხასთან კავშირის მაჩვენებელია.

„და განშორებულად ადგილსა უდაბნოსა მხოლოა მხოლოსა ღმერთსა ჰმსახურებდა მახლობელად ქალაქსა ნანძიანძოსა.“ ამ ადგილას A 87 ხელნაწერში 3v-ზე არის გადამწერის შენიშვნა: „აქა დია აკლს.“ თ. ბრეგაძე ვარაუდობს, რომ ეს მინაწერი დედნიდან უნდა იყოს გადმოწერილი, თუმცა ტექსტს აქ არაფერი უნდა აკლდეს.⁶¹ Vita-ს შემცველი ნუსხების შედარებამ გვიჩვენა, რომ ტექსტს აქ ნამდვილად აკლია, რასაც ადასტურებს B, I, M ხელნაწერების ჩვენება⁶²: „რამეთუ შორს წარსლვად არა შეუნდობდა მამაა მისი, არამედ ევედრებოდა მახლობელ ყოფად ქალაქისა მის, რამეთუ იყო მოხუცებულ ფრიად და ეპისკოპოს ქალაქსა ნანძიანძოსა“. ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი არც ბერძნულ დედანში და არც შესაბამისად, ეფრემ მცირის თარგმანში. იმავე გვერდზე I –ში ტექსტს მართლაც აკლია მოზრდილი წინადადება (279v), მაგრამ, ვფიქრობთ, ეს უშუალოდ ამ ნუსხის გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. ამავე ტიპის მაგალითია შემდეგი:

„...და მუნ იყოფოდა, რამეთუ ესოდენ იყო მის თანა სურვილი დაყუდებისა და მარტოებისა“ (I ჯგუფის ნუსხებში).

⁶¹ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 96.

⁶² C და K ხელნაწერები ნაკლულია.

„... და მუნ იყოფინ დღე და ღამე და მუნ ილოცავნ წმიდაა გრიგოლი ღმრთისა მიმართ, რაათა დასცხრენ აღმრვანი მწვალებელთანი სამწყსოთაგან ქრისტესთა. ესოდენ იყო მის თანა სურვილი დაყუდებისა და მარტოდ მყოფებისა” (II ჯგუფის ნუსხებში B და M; C და K ნაკლულია).

„...და მუნ იყოფოდა დღე და ღამე და ილოცვიდა ღმრთისა მიმართ, რაათა დასცხრენ აღმრვანი ბოროტთა მწვალებელთანი სამწყსოთაგან ქრისტესისა. ესოდენ იყო მის თანა სურვილი მარტოებისა დაყუდებისა” (III ჯგუფის ნუსხაში I). Vita 10,82.

როგორც ვხედავთ, ხაზგასმული დამატებულია II და III ჯგუფის ნუსხებში და მიუხედავად ცოტაოდენი განსხვავებისა, I (A 90) ნუსხა II ჯგუფის ხელნაწერთან ერთიანდება.

ასევე : „ხოლო ივლტოდა ზრუნვათაგან და წარვიდა მიერ და მივიდა ქუეყანასა პონტოასასა” (A,E, F,H,L), Vita 6, 46. ხაზგასმული აკლია B, I, M ნუსხებს;

„იტანჯნეს მრავალფერითა ტანჯვითა მღელნიცა და ერისკაცნიცა მართლადმსარებელნი და ეკლესიათაგან მათთა მართლმადიდებელნი განისხნეს” (A,E,F,H,L), Vita 7,52. ხაზგასმული აკლია B, I, M ნუსხებს;

„... ვერცა პატივსა მიემთხუეოდიან”(A,E,F,H,L),

„... ვერცა პატივსა ღირს-იქმნენ (BM), ღირს-იქმნებოდიან” (I), Vita 8,58. და სხვ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, II ჯგუფში ერთიანდება B,C,K,M ხელნაწერები. B და M (P 3 და Ath. 77) თითქმის უგამონაკლისოდ ერთნაირ წაკითხვებს გვიჩვენებს. სრულიად უეჭველია, რომ ერთ-ერთი მათგანია მეორედან გადაწერილი. P 3 თარიღიანი ხელნაწერია – 1040 წ⁶³. რაც შეეხება Ath. 77-ს, ამ აგიოგრაფიულ-ჰომილეტიკურ კრებულს რ. ბლეიკი ათარიღებს 1049 წლით (სათ – 1049წ.), ხოლო მ. კარანაძე – 1029 წლით (სმთ_1029 წ.).⁶⁴

მესამე ხელნაწერი, რომელიც ამ ჯგუფში ერთიანდება – C (S 383), “ცხოვრების”სულ ორიოდ გვერდს შეიცავს (იგი ბოლონაკლულია). მიუხედავად ამისა, შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ იგი ხელნაწერთა II ჯგუფს ეკუთვნის. ეს

⁶³ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 70-78.

⁶⁴ R. Blake, Catalogue de manuscrits géorgiens de la bibliothèque de la laure d’ Iviron au Mont Athos , Paris, 1931-34, 154-156; მ. კარანაძე, Ath. 77-ის აღწერილობა, ხელნაწერი.

ხელნაწერი იმით არის საინტერესო, რომ მასში Vita ბოლო ადგილზეა. ქ-მა ც.ქურციკიძემ საგანგებოდ შეისწავლა ამ კრებულის შედგენილობა.⁶⁵ ირკვევა, რომ კრებულის შემდგენელს განსაკუთრებული მუშაობა ჩაუტარებია გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა დალაგების თვალსაზრისით, კერძოდ, სიტყვების რიგი გრიგოლის ცხოვრების ქრონოლოგიას ემთხვევა. კრებულის ბოლოშია თავმოყრილი შესხმები (Or. 15, 21, 24, 43, 8 და Vita). ამდენად, Vita-ს ბოლოში დართვა შემდგენელის ინიციატივა უნდა იყოს. ასეთივე ტიპისა უნდა ყოფილიყო S 413⁶⁶ (XII.) ხელნაწერი, რომელიც სიტყვების რიგის მიხედვით მისდევს S 383-ს. იგი შეიცავს მხოლოდ ეფთვიმე ათონელის თარგმანებს, ამიტომ Or.20-სა და Or.29-ს შორის გამოტოვებულია დავით ტბელის ძის მიერ თარგმნილი Or.28. Or.29-ზე ხელნაწერი წყდება. არ არის გამორიცხული, რომ აქაც ყოფილიყო Vita და ისევ ბოლოში. ვფიქრობთ, S 383 შეიძლება არ ყოფილიყო ერთადერთი გამონაკლისი Vita-ს ბოლო სტატიად დართვის თვალსაზრისით.

ამ ჯგუფის მეოთხე წევრია K (A 1103⁶⁷) ხელნაწერი, რომელშიც არსებული Vita-ს ტექსტი უეჭველად მიეკუთვნება ნუსხათა II ჯგუფს. სამწუხაროდ, ეს უაღრესად საინტერესო ხელნაწერი მეტად ნაკლებია და ეს ფაქტი ხშირად ხელს გვიშლის უფრო შორს მიმავალი დასკვნების გაკეთებაში. მიუხედავად იმისა, რომ K II ჯგუფის ხელნაწერებთან დგას, გვაქვს ისეთი მაგალითები, სადაც K I ჯგუფის ნუსხათა წაკითხვას გვიჩვენებს, მაგ., Vita 1.1:

„... რომელი ხედავს მწურვალეზასა გულისა ჩემისასა და მომცეს სიტყუაÁ ალებასა პირისა ჩემისასა” (A,E,F,I,K,L)

„...რომელი ხედავს მწურვალეზასა პირისა ჩემისასა”(B,C,M). როგორც ვხედავთ, არა მარტო K, არამედ I-ც (A 90) I ჯგუფთან დგას. არის ისეთი მაგალითებიც, სადაც K ცალკე დგას, მაგ., „ენება წარტაცებაÁ” (E,F,H,I,L)

„ენება დაყენებაÁ” (B,M)

„ენება ვნებაÁ” K (Vita 7,18).

⁶⁵ თავისი დაკვირვება S 383 ხელნაწერის შედგენილობის შესახებ გაგვაცნო ქ-მა ც.ქურციკიძემ, რისთვისაც მას მადლობას მოვახსენებთ.

⁶⁶ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 104-106.

⁶⁷ ე.მეტრეველი, იოვანე და ეფთვიმე ათონელებისადმი მიძღვნილი „სამახსოვრო წიგნები”, კრებულში „ნარკვევები ათონის კულტურულ-საგანმანათლებლო კერის ისტორიიდან”, თბილისი, 1996, 107-145. იხ. აგრეთვე, ი. აბულაძე, ქართული წერის ნიმუშები, თბილისი, 1973, .355.

✠✠✠■□◆▪ □☉□✠✠☉❖☉ ❖◆☒■ ●□❖✠◆■ ✠✠ ✠☉□◆▪ ✠☉□✠☉
□✠□○□❖▪ ◆✠▪ ✠✠☉✠✠ (Carm.1.11.v 112). რამდენადაც ამ თხზულების ქართული თარგმანი არ არსებობს, მოვიტანთ რუსულ თარგმანს : еще не опушились мои ланиты (Творения Григория Богослова, 1994, т. 2, 352). ყოველივე ზემოთ თქმულის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სწორედ A 90_ მა შემოგვინახა უძველესი წაკითხვები და ეს ნუსხა არის გადაწერილი ან უძველესი, ან მისგან მომდინარე ნუსხიდან.

ცალკე გვინდა განვიხილოთ ერთი მაგალითი, რომელიც რამდენიმე თვალსაზრისით არის საინტერესო:

Vita 12.110.

„რომელმან-მე ენამან გამოთქუნეს ჭირნი იგი და ღუაწლნი მისნი, რომელნი მოიწეოდეს მარადლე მწვალებელთა მიერ, რამეთუ დღითიდღე განზრახვანი მოკლვისა მისისანი და შეურაცხებანი და გინებანი მათ მიერ მის ზედა მოიწეოდეს” (AEFHL).

„რომელმან-მე ენამან გამოთქუნეს ჭირნი იგი და ღუაწლნი ამის წმიდისანი, რომელნი მოიწეოდეს მარადლე მწვალებელთა მიერ, რამეთუ დღითიდღე განზრახვანი იგი მოკლვისა მისისანი და გინებანი მათ მიერ, რომელ მის ზედა მოიწეოდეს, აურაცხელ არიან ჩუენ მიერ”(B M, C და K ნაკლულია).

F-ში (A 92) ეს წინადადება მიყვება | ჯგუფის ხელნაწერთა ჩვენებას, მაგრამ აქ არის ჩამატებული რამდენიმე სიტყვა, კერძოდ, „შეურაცხებანი და გინებანი, რომელნი მათ მიერ მის ზედა მოიწეოდეს, აურაცხელ არიან” (ხაზგასმული ჩამატებულია). F-ში Vita-ს ტექსტში არსებული ყველა ჩამატების შესწავლამ გვაფიქრებინა, რომ ეს არის თვით გადამწერის მიერ შესრულებული სამუშაო _ იგი ამატებს მექანიკურად გამოტოვებულ ადგილებს. თუმცა დაბეჯითებით იმის თქმა ძნელია, რომ ხელი იგივეა, რადგან ჩამატებები ძალიან წვრილი ნუსხურითაა გაკეთებული. F-ის მსგავსი წაკითხვა გვაქვს I-ში (A 90), კერძოდ, „რომელმან-მე ენამან გამოთქუნეს ღუაწლნი იგი წმიდისანი, რომელნი მოიწეოდეს მწვალებელთაგან მას ზედა, რამეთუ დღითიდღე განზრახვანი მოკლვისა მისა და შეურაცხებანი და გინებანი მათნი ამას ზედა მოიწეოდეს, აურაცხელ არიან”. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სწორედ ასე იყო იმ უძველეს ნუსხაში, საიდანაც გადაიწერა A

92 და A 90-იც. მაგრამ მაშინ რატომ არ არის A 92-ში ის გავრცობები, რაც IIჯგუფისათვის და A 90-ისთვისაა დამახასიათებელი? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა გვიჭირს.

ამრიგად, „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების“ ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთშედარების საფუძველზე გამოიყო ხელნაწერების სამი ჯგუფი: AEFHL, BCKM და I. სწორედ ამ უკანასკნელმა (A 90) შემოგვინახა უძველესი, შეიძლება თავდაპირველი ნუსხის ჩვენებები.

თავი VI

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება⁷⁰

ეფთვიმეს თარგმანი (E რედაქცია) მნიშვნელოვნად სხვაობს PG-ში დაცული ბერძნული ტექსტისაგან და, შესაბამისად, ეფრემის თარგმანისგანაც (M რედაქცია)⁷¹.

თავიდანვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ განსხვავება ამ ორ თარგმანს შორის იმდენად დიდია, რომ ყველა განსხვავებული ადგილის განხილვა შორს წაგვიყვანდა. ამიტომ შევეცადეთ გამოგვეყო მხოლოდ ის სხვაობები, რომელთაც მეტ-ნაკლებად სისტემური ხასიათი აქვთ.

ცნობილია, რომ ეფთვიმე ათონელის მიერ სათარგმნი დედნის შემოკლება გაცილებით იშვიათად ხდება, ვიდრე მისი გავრცობა⁷². გრიგოლ ხუცესის «ცხოვრების» ეფთვიმესეული თარგმანის ყველაზე თვალში საცემი თავისებურება სწორედ სათარგნი დედნის შემოკლებაა. «ცხოვრების» M რედაქციასთან (შესაბამისად ბერძნულ დედანთან) შედარების საფუძველზე გამოიყო შემოკლებების რამდენიმე ჯგუფი:

1. ანტიკური სახეებისა და მითოლოგიური პერსონაჟების გამოტოვება;
2. ისეთი ადგილების შემოკლება, რამაც შეიძლება ჩრდილი მიაყენოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას;
3. ივლიანე იმპერატორისა და მაქსიმე კვინიკოსის პორტრეტების აღწერის გამოტოვება;
4. თვით გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებებიდან მოყვანილი ციტატების გამოტოვება ან შემოკლება;
5. ბიბლიური სახეებისა და ციტატების ამოღება;
6. ზოგადი მსჯელობები, რომლებიც საკმაოდ დატვირთულია მხატვრული შედარებებით, ხშირად ბიბლიური სახეებითაც.

⁷⁰ თ. მარგიანი, გრიგოლ ხუცესის "გრიგოლ ღმრთისმეტყველის ცხოვრების" ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება, მრავალთავი, XVIII, თბილისი, 1999, 131-139.

⁷¹ ამ ორ თარგმანს ჩვენ ორ რედაქციად მივიჩნევთ და შემდგომ ასეც მოვიხსენიებთ _E და M რედაქციები.

⁷² ნ. მელიქიშვილი, რამდენიმე დაკვირვება ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მთარგმნელობით მეთოდზე, მაცნე, ელს, №4, 1987, 122.

1. «ცხოვრების» ბერძნულ ტექსტში უხვადაა წარმოდგენილი ანტიკური სახეები და მითოლოგიური პერსონაჟები. M რედაქციას უცვლელად გადმოაქვს ეს სახეები. E რედაქცია ასეთ ადგილებს ან საერთოდ გამოტოვებს ან ამოკლებს ანტიკური სახეებისა თუ მითოლოგიური პერსონაჟების ამოღების ხარჯზე. მაგ.

ა) მუხლებში: 30,31,32 და 47⁷³ ავტორი საუბრობს ბასილისა და გრიგოლის სიწმინდეზე, სახიერებაზე, უპოვარებაზე და მათ ადარებს ქსენოკრატეს, პოლემონას, არისტიდეს, ანტისტენეს, დიოგენეს, კრატისტოს და სხვ., E რედაქცია ამოკლებს თხრობას და არც ერთ ზემოთ ჩამოთვლილ პიროვნებას არ ახსენებს.

ბ) მ. 8. გრიგოლ ნაზიანზელის მშობლიურ ქალაქზე საუბრისას ავტორს მოჰყავს შედარება: «ვერ ეგოდენ უფროს კეთილად მოქადულობს ალექსანდრესთან პელი, ვერც კაროსისგან სპარსნი ეგოდენსა დიდებასა აღიწინეს, ვითარ ანძიანძო დიდისა გრიგოლისაგან» (M). E რედაქცია ამ შედარებას შემდეგი ფრაზით ცვლის: «მის მიერ ესოდენ სახელოვან იქმნა, ვიდრეღა კიდეთა სოფლისათა მიიწია სახელი მისი.»

გ) მ. 6. M რედაქციაში ვრცელი პასაჟია, სადაც პინდაროსის სიტყვების პარაფრაზია მოცემული. ეს პასაჟი ეფთვიმეს თარგმანში საერთოდ გამოტოვებულია.

2. E რედაქცია ამოკლებს ან საერთოდ გამოტოვებს ისეთ ადგილებს, რომლებმაც შეიძლება ჩრდილი მიაყენოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას.

ა) M რედაქციაში (შესაბამისად ბერძნულ დედანშიც) არის ერთი ეპიზოდი, სადაც მოთხრობილია იმის შესახებ, თუ როგორ შეიწყნარა გრიგოლის მამამ «ლიტონობითა ცნობისათა» მწვალებლები, რამაც განხეთქილება გამოიწვია მის მრევლში. გრიგოლმა დამამშვიდებელი სიტყვებით მოახერხა განდგომილთა შემორიგება (მ. 53_57). ამ ეპიზოდს E რედაქცია საერთოდ არ იხსენიებს. ვფიქრობთ, ეფთვიმემ ამ ეპიზოდის გამოტოვებით დაიცვა შელახვისაგან გრიგოლის მამის ავტორიტეტი.

ბ) E რედაქციაში ძალიან მოკლედაა გადმოცემული მაქსიმეს ეპისკოპოსად კურთხევის ეპიზოდი (მ. 124_137). ეფთვიმე ცდილობს მაქსიმესთან დაკავშირებული ყველა ეპიზოდი შეკუმშული სახით მოგვცეს, ზოგი ფაქტის საერთოდ უგულვებელყოფით. ვფიქრობთ, ესეც მართლმადიდებლური ეკლესიის პრესტიჟის

⁷³ მივუთითებთ ტექსტის ჩვენ მიერ შემოღებულ მუხლობრივ დაყოფას.

დაცვის მიზნითაა გაკეთებული. ეფთვიმეს არ სურს დაგვანახოს ის მანკიერებანი, რასაც იმ დროს ეკლესიაში ჰქონდა ადგილი.

3. E რედაქციაში, განსხვავებით M-ისგან, ძალიან მოკლეაა საუბარი ივლიანე იმპერატორზე. M რედაქციაში მეტად შთამბეჭდავადაა აღწერილი იმპერატორის უარყოფითი პორტრეტი: «იგი იყო შფოთიან ქცევითა და დაუმჭირველ სიცილითა, მწეცებრივ მიმოხედვითა და ყოველთავე ასოთაა უწესოდ და არა საამარებისაებრ მწუმეველობითა, აღსავსედ კრთომითა და უგუნურებითა...» (მ. 65). E რედაქცია ამ აღწერას საერთოდ არ იძლევა. ასევე საკმაოდ ვრცელაა დახასიათებული M რედაქციაში მაქსიმე კვინიკოელი: «ესე ფილოსოფოსი იყო კანკოასა, კუერთხითა ოდენ და თმითა და სამოსლითა პატოსან, ... ხოლო ნაყროვნებითა, ანგაპრებითა და ურცხანობითა კონი უფროს, ვიდრეა კანკოელი» (მ. 124). E რედაქცია მოკლე დახასიათებით კმაყოფილდება: «ფილოსოფოსი იყო სწავლითა, ხოლო ცნობითა ფრიად უგუნურ».

4. ვფიქრობთ, მეტად მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ M რედაქციაში მოყვანილი ციტატები თვით გრიგოლის თხზულებებიდან E რედაქციაში ან საერთოდ არ არის ან ძალიან მოკლეაა წარმოდგენილი. მაგ.,

ა) მაქსიმეს საქციელით განრისხებული მოქალაქენი გრიგოლს ბრალს დებდნენ მაქსიმეს გათამამებაში. გრიგოლმა დასამშვიდებელი სიტყვით დააცხრო მღელვარება. M რედაქციაში მოყვანილია ციტატა მისი სიტყვიდან (მ. 134). E რედაქციაში კი მხოლოდ ისაა ნათქვამი, რომ გრიგოლი გამოვიდა ხალხთან, დააწყნარა ამბოხება და გადაარჩინა მაქსიმე ჩაქოლვას.

ბ) M რედაქციაში მოტანილია საკმაოდ ვრცელი ციტატა Or. 42-დან, E რედაქცია მხოლოდ ერთი წინადადებით იფარგლება (მ. 155).

გ) E რედაქციაში მთლიანადაა გამოტოვებული ნაწყვეტი გრიგოლის დასამშვიდებელი სიტყვიდან, რომელიც მან მელეტი ანტიოქელის გარდაცვალების შემდეგ წარმოთქვა (მ. 191_194).

დ) M რედაქციაში წარმოდგენილია ციტატა გრიგოლის სიტყვიდან, რომლითაც მან დაშვიდობებისას მიმართა მრევლს (მ. 200_201). E რედაქციაში ვკითხულობთ:

«წარმოუთხრა სიტყუა^Á მოკითხვისა და ჯმნისა მისისა^Á, რომელი_იგი წერილ არს წიგნსა შინა მისსა»(მ. 199a).

უნდა აღინიშნოს, რომ ეფთვიმე არაერთხელ გამოტოვებს ციტატას გრიგოლის თხზულებებიდან და გვთავაზობს თვითონ წავიკითხოთ ისინი. მან კარგად იცის, რომ გრიგოლის თხზულებები რთულია ქართველი მკითხველისათვის – იგი ჯერ არ არის მზად მის გასაგებად. აქ კიდევ ერთხელ უნდა გავიხსენოთ ეფრემ მცირის ცნობილი შეფასება ეფთვიმეს მთარგმნელობითი მეთოდისა: «სიჩროებასა ჩუენისა ნათესავისასა სძითა ზრდიდა და მხლითა, ხოლო აწ მის მიერ აღზრდილი ერი მისითავე მადლითა მტკიცისა საზრდელისა მოქენე იქმნა» (Jer.43, 3r).

5. E რედაქციაში საკმაოდ ხშირია M-ში არსებული ბიბლიური სახეებისა თუ ციტატების გამოტოვება, მაგ.,

ა) ათენისკენ ნავით მიმავალი მოგზაურების გადარჩენას და გრიგოლის თანამოგზაურთა მოქცევას ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე ავტორი ადარებს ელიას მიერ ქმნილ საკვირველებას, რომელიც წინ აღუდგა სიდონიას კერპბორგნეულობას, ზეციდან მოვლენილი ცეცხლით «განილია» მსხვერპლი და ასე მიიყვანა ერი ჭეშმარიტ სარწმუნოებასთან (III მეფ. 18, 39).

ბ) ბასილი და გრიგოლი ათენში სწავლისას არ ჰგავდნენ თავიანთ თანატოლებს. M რედაქციაში გვაქვს მსჯელობა იმის შესახებ, რომ «უყუარს სიჭაბუკესა მსგავსად კიცუ ცხენთა^Áსა, რა^Áთა სამძიმარ უჩნდენ წინადამთხუეულნი მათდა ხილვანი აჩრდილთანი ანუ სმენანი ბგერათანი»(მ. 28). ამასთან დაკავშირებით მოყვანილია ბიბლიური ციტატა: «ამისთ^Áს არა გუეშინოდის ჩუენ ძრვასა ქუეყანისასა» (ფსალ. 45,3). არც ზემოთ მოყვანილი მსჯელობა და არც ბიბლიური ციტატა E-ში არ არის.

ასევე გამოტოვებულია ბიბლიური ციტატები 33, 89, 104, 173 მუხლებში.

6. E რედაქციაში არ ჩანს აგრეთვე M რედაქციის მთელი რიგი პასაჟები, რომლებიც ბიოგრაფიული ცნობების თვალსაზრისით მნიშვნელოვან ინფორმაციას არ იძლევიან და რომლებშიც წარმოდგენილია ზოგადი მსჯელობა, დატვირთული მხატვრული შედარებებით, ხშირად ბიბლიური სახეებითაც. მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს:

ა) მუხლები 2, 5, 6, 7 E რედაქციაში საერთოდ არ არის. აქ ავტორი ხოტბას ასხამს გრიგოლს, ცდილობს დააკნინოს თავისი თავი, რადგან გაბედა მისი ცხოვრების აღწერა.

ბ) საინტერესოა ერთი ადგილი, სადაც M რედაქციაში საკმაოდ ვრცლად არის ჩამოთვლილი ამქვეყნიური სიამენი, რომლებზედაც გრიგოლმა უარი თქვა: «...დაუტევნა ქალაქნი, უბანნი, თეატრონნი, ზუაობაა ბრძენთაა, უგულისა მოებაა მთავართაა, თუალხუმაა მსაჯულთაა, ადომაა მოსაჯულთაა, ტყუილი რიტორთაა, ზაკუვაა მპარავთაა, უძლებებაა ვაჭართაა, ფიცი მსყიდელთაა, ამპარტავანებაა მდიდართაა, ზაკუვაა გლახაკთაა, სიმადღრე, სიმთრვალე, ყუავილი დიდებისაა, მრავალსასყიდლობაა სამოსელთაა, საგანძურნი ოქროათ და ვეცხლით მოქმუნლნი, სახლნი, მოწერითა მხატვართათა და ფიქლებითა მარმარილოსათა და კენჭებითა ოქროსათა განშუენებულნი და სხუაა, რაოდენი რაა შეამრღუევს გონებასა და დაუყოფს მათ შესავალთა ბრწყინვალეებისათა» (მუხლი 45). E რედაქცია მხოლოდ ერთი ფრაზით გამოხატავს გრიგოლის ცხოვრების წესს: «დაუტევა ყოველი სოფლისა დიდებაა და შუებაა.»

გ) M რედაქციაში ვრცელი მსჯელობაა როტორობისა და ფილოსოფოსობის შესახებ. ავტორი წერს: «... ამით განიყოფების რიტორობისაგან ფილოსოფოსობაა, რამეთუ რიტორობაა მლიქნელი რაამე არს და ვაჭარი და თასთა ქებათა მიერ წარიპარავნ პატივთა და მეგობრობათა მოყუსისა მიერთა» (მუხლი 84). ეს მსჯელობა E რედაქციაში საერთოდ არ არის.

ასევე არ არის E რედაქციაში თხრობა იმის თაობაზე, თუ როგორ იღვწოდა გრიგოლი თავისი მრევლის სწორ გზაზე დასაყენებლად, როგორ მოაქცევდა მათ მართალ სარწმუნოებაზე. გრიგოლი შედარებულია მიწის მუშასთან, რომელიც ეკლესიის ურნატს ამუშავებს. ეს პასაჟი სავსეა მხატვრული შედარებებით. E რედაქცია ამ ადგილს ძალიან მოკლედ, კომპაქტურად გადმოგვცემს, ყოველგვარი მხატვრული ხერხების გამოყენების გარეშე.

ამგვარი მაგალითები საკმაოდ ბევრია.

ზემოთ განხილულ მაგალითებში შევეცადეთ გვეჩვენებინა იმ შემოკლებების ხასიათი, რასაც ეფთვიმე ხშირად მიმართავს. ვფიქრობთ, საინტერესოა იმ შემთხვევების

ცალკე განხილვა, როცა M და E რედაქციები განსხვავებულად აღწერენ ამა თუ იმ ისტორიულ ფაქტს თუ დეტალს გრიგოლის ბიოგრაფიიდან.

ა) ევსები კესარიელისა და ბასილის ურთიერთობის საკითხი სხვადასხვანაირადაა გაშუქებული ამ ორ თარგმანში. M რედაქციის მიხედვით, იმ დროს, როცა ევსები კესარიის ეკლესიის წინამძღვარი იყო, მწვალებელთა ბანაკი საკმაოდ გაძლიერდა. გრიგოლს მიაჩნდა, რომ ევსები ვერ შეძლებდა მარტო გამკლავებოდა მწვალებელთ და ურჩია ბასილი მოეწვიათ დასახმარებლად. ევსების კი «დიდი ბასილი, მღვდლობით და პონტოში დაყუდებით განშუენებული, თავის წინააღმდეგომად შეერაცხა»(მ. 67). ცნობილია, რომ ევსებსა და ბასილს შორის მართლაც არსებობდა უთანხმოება,⁷⁴ მაგრამ E რედაქცია ამ უთანხმოებას საერთოდ არ ახსენებს. უფრო მეტიც, M რედაქციის მიხედვით გრიგოლმა მისწერა ბასილს წერილი, სადაც სთხოვდა არ მიექცია ყურადღება მტრობისათვის და მისულიყო კესარიის ეკლესიის დასახმარებლად. E რედაქცია ისევ არ ახსენებს ამ მტრობას და ამატებს: «მიუწერა ნეტარმან გრიგოლი დიდსა ბასილის ვედრებითა ევსევი მთავარეპისკოპოსისა Ἄთან»(მ. 69).

ბ) ბასილის კესარიის ეკლესიის ეკლესიის წინამძღვრად ყოფნის დროს კაბადუკიის სამღვდელთმთავრო ორად გაიყო და კესარიას ტვიანა დაუპირისპირეს. სამწყსოს გაყოფის ნიადაგზე აღმოცენდა ახალი უთანხმოება, რომლის მიზეზადაც ავტორი ანგარებასა და მთავრობისმოყვარებას ასახელებს. E რედაქციაში კესარიაში არსებული განხეთქილების მიზეზი არიანოზთა წვალებაა. კესარიის ეკლესიის ორად გაყოფის შესახებ კი არაფერია თქმული.⁷⁵

გ) M რედაქციის მიხედვით, გარდაიცვალა რა გრიგოლის მამა, ღვთისმეტყველმა ეპიტაფიით შეამკო იგი და «მას თანა შესხმით პატივ სცა ჯერეთ Ἄორცთა შინა მყოფსა დედასა თ Ἄსსა». E რედაქცია კი გვეუბნება, რომ როცა მამა აღესრულა, გრიგოლმა აღწერა მისი ცხოვრება, ცოტა ხანს კიდევ დარჩა მშობლიურ სახლში, ვიდრე დედაც არ გარდაიცვალა და მისი ცხოვრებაც შეამკო.⁷⁶ აქვე უნდა აღინიშნოს ბერძნული

⁷⁴ P.Gallay, La vie de Saint Gregoire de Nazianze, Paris, 1943, 74; Ф. Фарап, Жизнь и труды Святых Отцов и учителей церкви, т.1, Петроград, 1902, 508-510. ც.ქურციკიძე, გრიგოლ ღმრთისმეტყველის XLIII ჰომილიის ეფთვიმესეული თარგმანის თავისებურება, ფილოლოგიური ძიებანი, II, თბილისი, 1995, 47.

⁷⁵ ც.ქურციკიძე, დასახ. ნაშრომი, 47.

⁷⁶ შდრ. Ф. Фарап, დასახ. ნაშრ. 520.

□≡ ႏႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ სიტყვის განსხვავებულად გადმოცემა M და E რედაქციებში. კერძოდ, ეს სიტყვა სამჯერ გვხვდება ტექსტში – კესარიოსისა და ლორლონიას, შემდეგ მამისა და ბოლოს, ბასილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით და M რედაქცია სამივეჯერ თარგმნის «ეპიტაფიად». ეფთვიმეს თარგმანში სიტყვა «ეპიტაფია» არც ერთხელ ნახმარი არ არის, შესაბამის ადგილებში აქ გვაქვს: «კესარიოს... და ლორლონიოს... შეამკვნა სიტყაჲთა სიბრძნისაჲთა» (მ. 86); «აღწერულა რა მამაჲ მისი... პატივსცა ნეტარმან მან სიტყაჲთა შესხმისაჲთა და აღწერა მოქალაქობაჲ მისი»(მ. 91); „აღწერა ცხორებაჲ მისი და შეამკო სიტყაჲთა თაჲსითა კეთილად და წარუკითხა ეკლესიასა მის მიერ აღწერილი ცხორებაჲ და შესხმაჲ»(მ. 208). როგორც ვხედავთ, ეფთვიმე სამივე შემთხვევაში სხვადასხვანაირად თარგმნის ი☉ ႏႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ _ ს.

ც. ქურციკიძე გრიგოლ ღვთისმეტყველის 43-ე ჰომილიის ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურებისადმი მიძღვნილ სტატიაში საგანგებოდ აღნიშნავს M და E რედაქციების სათაურების განსხვავებას. ცნობილია, რომ ეფრემ მცირის თარგმანს ეწოდება «სიტყუაჲ ეპიტაფიად დიდისა ბასილისათაჲს» (ასეა ბერძნულშიც), ხოლო ეფთვიმეს თარგმანს – «ცხორებაჲ და შესხმაჲ». ც. ქურციკიძე ამ ფაქტს იმითი ხსნის, რომ E რედაქცია, განსხვავებით M-ისგან, რომელიც ჰომილეტიკური ჟანრის თხზულების ყველა ნიშნით ხასიათდება, რედაქტორის ჩარევის შედეგად ჰაგიოგრაფიული ჟანრის ნაწარმოებად იქცა.⁷⁷

ფაქტია, რომ ეფთვიმეს არც ერთხელ არ გადმოაქვს უცვლელად ბერძნული □≡ ႏႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ, ისე, როგორც ამას ეფრემი აკეთებს. იგი ცდილობს ამ სიტყვის შინაარსის გადმოცემას. ეფრემ მცირის თარგმანში “ეპიტაფიას” ახლავს განმარტება : “ეპიტაფია, რომელ არს საფლავისა ზედაჲ” (მ. 86), რომელიც ტექსტშივეა და არა აშიაზე. და, რაც მთავარია, ის არ გვაქვს ბერძნულ დედანში. ეს განმარტება “ცხორების” შემცველ ყველა ქართულ ნუსხაშია წარმოდგენილი, გარდა Jer. 15 –სა, რომელიც, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ყველაზე ახლოსაა ბერძნულ დედანთან. დაწვრილებით ამ საკითხს ეფრემ მცირის თარგმანის შემცველ ნუსხათა ურთიერთმიმართების განხილვისას შევეხებით.

⁷⁷ ც. ქურციკიძე. დასახ. ნაშრომი, 42_43, 53.

რაც შეეხება ბასილის ეპიტაფიას, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ «ცხოვრების» თარგმნისას ეფთვიმეს უკვე თარგმნილი აქვს Or. 43 და იცის, რომ მის მიერ გადაკეთებულ თხზულებას «ცხოვრება^Á და შესხმა» ეწოდება და ასეც მოიხსენიებს ამ თხზულებას. მართლაც, Or. 43 ადრეა თარგმნილი (იგი წარმოდგენილია Ath. 32 ხელნაწერში (977წ.), სადაც იგი წამმდვარებული აქვს ბასილის სწავლანს).⁷⁸

გრიგოლის «ცხოვრების» ეფთვიმესეული თარგმანის მნიშვნელოვან თავისებურებად უნდა მივიჩნიოთ აგრეთვე ინტერპოლაციები, რასაც მთარგმნელი ხშირად მიმართავს. გამოიყო ორი ჯგუფი:

1. ინტერპოლაციები, რომელთაც განმარტებების, დაკონკრეტების ხასიათი აქვთ;
2. ინტერპოლაციები, სადაც მოხმობილია M რედაქციისაგან განსხვავებული ფაქტები გრიგოლის ბიოგრაფიიდან.

სანიმუშოდ დავასახელებთ მხოლოდ რამდენიმე მაგალითს ამ ორი ჯგუფიდან:

1. ა) ათენისკენ ნავით მიმავალი გრიგოლი «სულისა ყოვლად მოსრვისაგან მოშიშ იყო ვითარცა არღა აღბეჭდული წმიდითა ნათლისღებითა». ეფთვიმე უმატებს განმარტებას: «რამეთუ მათ ჟამთა ესრეთ იყო წესი, რომელ ოცდაათისა წლისანი ნათელს_იღებდეს»(მ.15).

ბ) M რედაქციაში ვკითხულობთ: «ხედვიდა დიდი ბასილი განრღუეულთა ძმათა ფრიად საწყალობელთა». E რედაქცია განმარტავს: «ხედვიდა დიდი ბასილი ძმათა ჩუენთა...შთავრდომილად სენსა მას განრღუეულებისასა, რომელსა სიგონჯე ეწოდების, რამეთუ ფრიად იქმნა იგი მას ჟამსა კაბადუკიისა ქუეყანასა»(მ.95).

გ) M რედაქციაში საუბარია ახალ წვალეზაზე: «...აღმო^Áდა ახალ_ნერგი რა^Áმე თავი, წვალეზა^Á მბრძოლთა სულისა^Á»(მ.99). E რედაქცია აკონკრეტებს: «წვალეზა^Á... რომლისა თავი იყო მაკედონიოს უღმრთო^Á, რომელმან დაიპყრა კოსტანტინეპოლის საყდარი ჟამ რაოდენმე».

2. ეფთვიმეს თარგმანში რამდენიმე ადგილას არის ბასილი დიდთან დაკავშირებული დამატებები. მაგ.: როცა საუბარია იმ მიზეზებზე, რის გამოც გრიგოლი წამოვიდა პონტოს უდაბნოდან მოხუცი მამის დასახმარებლად, E რედაქცია ამატებს:

⁷⁸ თ. ბრეგაძე, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა შემცველ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბილისი, 1988, 188-189.

«დიდიცა ბასილი ამასვე აწუევდა»(მ.49). ასევე ამატებს ეფთვიმე თხრობას იმის შესახებ, რომ როცა ღმერთმა გრიგოლი გააგზავნა ბიზანტიაში, იგი «გამოვიდა მიერ ვითარცა მოსე ნისლისა მისგან საღმრთო^Áსა, დიდებული პირითა სულიერითა და მივიდა პირველად კესარიად დიდისა ბასილის მიმართ და მოიკითხნეს ურთიერთას კეთილთა მათ მოყუარეთა და ცრემლითა ჰმადლობდეს უფალსა, რომელმან კუალადცა ღირს_ყვნა ხილვად ურთიერთას. და დაყო მუნ მის თანა ჟამ რაოდენმე» (მ. 102a). კიდევ არა ერთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, სადაც გრიგოლისა და ბასილის ურთიერთობაა ხაზგასმული. ცნობილია, რომ ამ ორ დიდ მამას შორის გარკვეულ პერიოდში არსებობდა რაღაც უთანხმოება და მათი ურთიერთობა საკმაოდ რთული იყო.⁷⁹ გრიგოლ ხუცესი ამ უთანხმოებას საერთოდ არ ახსენებს. მიუხედავად ამისა, რჩება შთაბეჭდილება, რომ ეფთვიმეს სურვილია არ დაიჩრდილოს ამ ორი დიდი მამის მეგობრობა.

ვფიქრობთ, მეტად საინტერესოა გრიგოლის გარდაცვალებასთან დაკავშირებული ფაქტები, რაც მხოლოდ E რედაქციაშია წარმოდგენილი. კერძოდ, «ჟამსა მას მიცვალებისა მისისასა იქმნა პირი მისი ვითარცა მზე სავსე დიდებითა. და ესე რა^Á ესმა ეპისკოპოსსა ნანძიანძო^Áსასა, მოვიდა მუნ ყოვლითა ერთითა და წარიყვანა ღმერთშემოსილი გუამი მისი დიდითა დიდებითა და დაჰკრძალა ეკლესიასა შინა» (მ.219).

E რედაქციაში დამატებულია აგრეთვე მიმართვა გრიგოლისადმი, რომლითაც მთავრდება E რედაქცია (მ. 219a).

«ცხოვრების» ეფთვიმესა და ეფრემის თარგმანთა შედარებამ თვალნათლივ დაგვანახა, რომ საქმე გვაქვს ორ რედაქციასთან, საკმაოდ განსხვავებულებთან ერთმანეთისაგან. აქ იზადება ორი კითხვა – 1. ეფთვიმე იმავე დედნიდან თარგმნის, მაგრამ ერევა ტექსტში, ცვლის, ამოკლებს, ამატებს – შესაბამისად, იგი რედაქტორია თუ 2. ეფთვიმეს ხელთ ჰქონდა სხვა ბერძნული დედანი?

ვთქვათ, ეფთვიმეს მართლაც სხვა ბერძნული დედანი ჰქონდა. ჯერჯერობით ისეთი ბერძნული რედაქცია «ცხოვრებისა», რომელიც ეფთვიმეს თარგმანის დედანი შეიძლება ყოფილიყო, არ ჩანს. ასეთი რედაქცია «კიმენური» უნდა ყოფილიყო (მოკლე

⁷⁹ Ф. Фappap, დასახ. ნაშრ. 508-518.

ვარიანტი). სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ «ცხოვრებას» მეტაფრასტის ხელი არ შეჰხებია -იგი სვიმეონ მეტაფრასტმა უცვლელად შეიტანა მეტაფრასულ კრებულებში.⁸⁰ როგორც ცნობილია, ეფრემ მცირე ამ ფაქტს ასე ხსნის: «საცნაურ იყავნ, ვითარ_იგი გუასმიეს სÁმეონ ლოლოთეტიისა და სხუათა მეცნიერთა ბერძენთაგან კაზმვაÁ, რამეთუ იპოოს თუ ცხორებაÁ ... სოფლურითა და უშუერითა სიტყÁთა აღწერილი, მას სიტყÁთ განაშუენებნ... და ამასცა მაშინ ჰყოფენ, ოდეს აღმწერელი ჰამბავისა მის ლიტონი კაცი იყოს და არა წმიდათაგანი... ხოლო წმიდათა თქუმულსა და მართლმადიდებელ მამათა აღწერილსა ვერვინ იკადრებს შეხებად, ვითარცა წმიდასა სახარებასა და ებისტოლეთა პავლე მოციქულისათა.»⁸¹

ვფიქრობთ, «ცხოვრების» ავტორი, გრიგოლ ხუცესი სვიმეონ მეტაფრასტს «მართლმადიდებელ მამად» მიუჩნევია და ამიტომაც მისი თხზულება უცვლელად შეუტანია თავის კრებულებში. სპეციალურ ლიტერატურაში არაერთხელაა აღნიშნული ამ თხზულების დიდი პოპულარობისა და იმ გავლენების შესახებ, რაც მას შემდეგდროინდელ მწერალთა შემოქმედებაზე მოუხდენია.⁸² ზემოთ თქმულის საფუძველზე, ვფიქრობთ, ეფთვიმეს არ უსარგებლია განსხვავებული დედნით. ყველა დამატება, განმარტება, გავრცობა, შემოკლება და ა.შ. მისი საკუთარი ინიციატივაა და ეფთვიმე ამ შემთხვევაში რედაქტორად გვევლინება, რომელსაც სურს უფრო ზუსტად, კონკრეტულად აღწეროს ესა თუ ის ეპიზოდი.

გრიგოლ ხუცესის «გრიგოლ ღვთისმეტყველის ცხოვრების» ეფთვიმესეული თარგმანი შეიძლება კიდევ ერთი საინტერესო მაგალითი იყოს ამ დიდი მოღვაწის მთარგმნელობითი მეთოდის შესწავლის საქმეში.

⁸⁰ Delehaye H, De Symeonis Logothetae Menologio, BHG, Bruxellis, 1909, 272; Halkin F. BHG, Bruxelles, 1957, 235; კ.კეკელიძე, ეტიუდები, V, თბილისი, 1957, 149.

⁸¹ თ.ჟორდანია, ქრონიკები I, თბილისი, 1892. 217.

⁸² Compennass, Gregorios Presbyter... 6-7.

თავი VII

Vita-ს ეგრემ მცირისეული თარგმანის

შემცველი ხელნაწერები

გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების“ ეგრემ მცირისეული თარგმანი წარმოდგენილია 10 ხელნაწერში, რომელთაგან 8 – გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კრებულია, ხოლო 2 – აგიოგრაფიული კრებული. Vita-ს ეგრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები შემდეგია: A 79, A109, A292, A1490, H1347, S369, K9, Jer.8, Jer.15, Jer.43. პირველ რიგში განვიხილავთ იმ ხელნაწერებს, რომლებიც გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კრებულებია, შემდგომ – სხვა ტიპის კრებულებს.

ხელნაწერთა აღწერილობაში ხელნაწერთან მიწერილ ლიტერებს ვიმოწმებთ Corpus Christianorum-ის სერიაში გამოცემულ გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკულ ჰომილიათა ქართული თარგმანების I ტომიდან (იხ. St.Gregorii Nazianzeni opera, 1998). ეგრემ მცირისეული თარგმანების შემცველი ხელნაწერებისათვის:

A 109 _ A

Jer.15 _ B

Jer.43 _ C

A 1490 _ F

A 292 _ G

K 9 _ K

A 79 _ a

H 1347 _ b

1. A 109⁸³ _ Xls. A

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

ხელნაწერი ადრე ეკუთვნოდა დავით ბატონიშვილს, შემდეგ იოანე ნათლისმცემლის მონასტერს გარეჯში (1v).

---

⁸³ თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 151-159

შედგენილობა: Or.19 , Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.Or.41, Or.15, Or.24, Vita (236r-262v). წყდება: ...რომლისა აქა ძლითდა სადმე იპოების..., 100 (მუწლები იამბიკოჲ) წყდება: რაოდენთა კეთილსა უფროს შემწე ეყოს...

2. Jer.15⁸⁴ (ცაგ.99, მარი 10) _ XIIIს. B

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

შედგენილობა: Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.41, Or.15, Or.24, Vita (255v-282v) წყდება: აღილო ერმან ერთამოზით ამაა ყოველთა მიერ ვედრებისაა ცრემლით...

3. Jer.43⁸⁵ (მარი 34) _ XII-XIIIსს. C

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

შედგენილობა: Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.11, or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.41, Or.15, Or.24, Vita (258v-289r, 282v-სა და 283r-ს შორის აკლია 1 ფურცელი), II 3, II 4, 100.

ხელნაწერს ახლავს ზანდუკი.

4. A 1490⁸⁶ _ XII-XIIIს. F

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული.

შედგენილობა: თავნაკლული Or.43, 99, Or.39. Or.40, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.41, Or.15, Or.24, Vita (141-166), II 5, II 3, II 6.

5. A 292⁸⁷ _ 1800წ. G

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

გადაწერის ადგილი: დუშეთი

გადამწერი: იოანე ოსეს ძე

შედგენილობა: Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.1, Or.15, Or.45, Or.44, Or.41, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.15, Or.24, Or.4, Or.5, Or.25, Or.32, Or.6, Or.23, Or.22, Or.17,

⁸⁴ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 133-138.

⁸⁵ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 144-151

⁸⁶ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 141-143.

⁸⁷ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 167-183

Or.26, Or.3, Or.2, Or.33, Or.27, Ep.98, 53, Or.13, Or.49, Or.Or.46, Or.47, Ep.54-67, 68-95, Or.7, Or.18, Vita (386r-403v), ეგრემ მცირის აკროსტიხი.

ხელნაწერი წარმოადგენს ე.წ ორტომედს – ეგრემ მცირისეულ გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართული თარგმანის სრულ კრებულს.

6. K 9⁸⁸ – XIIIს. K

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

შედგენილობა: Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.41, Or.15, Or.24, Vita (229r-339v). კიდეებზე მოთავსებულია „შეისწავეები“.

7. *S 369⁸⁹ – XIX

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

შედგენილობა: Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.40, Or.11, Or.21, Or.42, Or.14, Or.16, Or.1, Or.45, Or.44, Or.41, Or.15, Or.24, Vita (279v-317v).

8. *Jer.8⁹⁰ – XIIIს.

გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა კრებული

შედგენილობა : Or.19, Or.38, Or.43, 99, Or.39, Or.11, Or.42, Or.14.

თ. ცერამის ინფორმაციით Jer. 8-ში შედის აგრეთვე Or.14-ის ნაწილი, Or.16, Or.1, Or.45, Or.41, Or.15, Or.24, Vita 84r-104r (104-ე ფურცელს მოსდევს 8-10 ფურცელი, რომლის გადაფურცვლა და ტექსტის წაკითხვა შეუძლებელია. 101r-ზე კიდეზე მოთავსებულია “შეისწავე”: “შეისწავე, ვითარმედ არს ბერძულად სა...ვლ...ლ, რომელსა ეტყმოლოგია უწოდიან, ესე-იგი არს მზა-სიტყუაობაა”⁹¹

9. A 79⁹² – XII-XIIIს. a

აგიოგრაფიული კრებული

სხვა თხზულებათა შორის მოთავსებულია:

Vita (382r-410v)

ტექსტს ახლავს „შეისწავეები“.

⁸⁸ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 158-159.

⁸⁹ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 183-186.

⁹⁰ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 138-140.

⁹¹ თ. ცერამე, რამდენიმე უცნობი იერუსალიმური ფრაგმენტის იდენტიფიკაციისათვის, აკადემია, ტ. II, 2002, თბილისი, 38-44.

⁹² თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 206-207

10. H 1347⁹³ _ XI-XII b

კრებული (მეტაფრასი)

სხვა თხზულებებთან ერთად მოთავსებულია:

Or.38, Or.39, Vita (246v-258v)

---

⁹³ თ. ბრეგამე, აღწერილობა, 204. იხ. აგრეთვე, მ.რაფავა, ეფრემ მცირის „უწყებაჲ მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა და სადღესასწაულო წიგნი“, მაცნე, ელს, №4, 1990, 104; თ.მარგიანი, სოფრონ იერუსალიმელის „სიტყუაჲ შესხმისაჲ...გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა“, ფილოლოგიური ძიებანი II, თბილისი, 1995 134-136.

თავი VIII

Vita-ს ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველ

ნუსხათა ურთიერთმიმართება⁹⁴

„ცხოვრების“ შემცველ ხელნაწერთა ურთიერთმიმართების თვალსაზრისით, ვფიქრობთ, ყველაზე მნიშვნელოვანია Jer.15 ხელნაწერი, რამდენადაც იგი ყველაზე ახლოს დგას ბერძნულ დედანთან. სპეციალურ ლიტერატურაში არაერთხელ განხილულა გრიგოლ ნაზიანზელის 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველი კრებულების ურთიერთმიმართება, სადაც ნუსხები ძირითადად ორ ჯგუფად იყოფა: AC და დანარჩენი ნუსხები.⁹⁵ „ცხოვრების“ შემცველ ნუსხათა შეჯერების საფუძველზე შეიძლება ჩვენც ასე გვეფიქრა, ანუ დაგვეჯგუფებინა ერთად A და C და მეორეს მხრივ – BFGKab ნუსხები. A და C ნუსხათა თავდაპირველი სიახლოვე ან თუნდაც ერთი საერთო დედნიდან მომდინარეობა ეჭვს არ იწვევს,⁹⁶ მაგრამ A-ს შემდგომმა სწორებამ ისე შეცვალა სურათი, რომ ამჟამად A და B უფრო ახლოს დგას ერთმანეთთან, ვიდრე A და C.

როგორც ცნობილია, A 109 ხელნაწერი გასწორდა რომელიღაც სხვა ნუსხის მიხედვით, რაც მას Jer.43-ისგან (და არა მარტო Jer.43-ისგან) განასხვავებს.⁹⁷ ჩვენი დაკვირვებით, შესწორებათა ეს ჯგუფი უშუალოდ Jer.15-ს უკავშირდება. მოვიტანთ ამის დამადასტურებელ რამდენიმე მაგალითს :

1. მსგავსად ჯურღმულისა რაÁსმე აღმოÁდა ახალწერგი რაÁმე თავი, წვალეზაÁ მბრძოლთა სულისაÁ (A 249v; B 272v). ხაზგასმული აკლია CFGKa ნუსხებს, b _

ნაკლულია. ბერძნულ დედანში გვაქვს:

⁹⁴ თ. მარგიანი, გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ღვთისმეტყველის ცხოვრების“ ეფრემ მცირისეული თარგმანი ძველ ქართულ ხელნაწერებში, მრავალთავი XIX, თბილისი, 2001, 221-224.

⁹⁵ ამ საკითხებთან დაკავშირებით იხ. ქ. ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ვერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), „გულანი“, თბილისი, 1989, 133-134; ნ. მელიქიშვილი, გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება და ამ თარგმანის ბერძნული წყარო, მაცნე, ელს, №2, 1993, 76-89; გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანი ძველ ქართულ ხელნაწერებში (ტექსტოლოგიური ანალიზი), მრავალთავი XYIII, 1999, 195-204; მ. რაფავა, ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მოღვაწეობიდან, მაცნე, ელს, №1_4, 1998, 129-137.

⁹⁶ ნ. მელიქიშვილი, გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის... მრავალთავი XVIII, 1999, 195.

⁹⁷ A 109 XVIII საუკუნეშია რესტავრირებული. მაგრამ „ცხოვრების“ ტექსტში არსებული შესწორებები თუ ჩამატებები უფრო ადრინდელი უნდა იყოს. იხ. თ. ბრეგაძე, აღწერილობა, 151.

მეგრული ძეგლი (PG 35, col. 273 D 6-7). როგორც ვხედავთ, ბერძნულის მიხედვით ასეც უნდა იყოს. A-ში ხაზგასმული შემდგომია ჩამატებული.

2. ხოლო სულთა მორწმუნეთა ურვისა სიმძიმე შეაშფოთებდა (A 257v, B 282 v). ეს ფრაზა A-ში შემდგომია ჩამატებული. B-ს ჩვენება კი სწორია ბერძნულის თვალსაზრისით

მეგრული ძეგლი (PG 35, col. 292 C 5-6).

3. მოშურნე იქმნა ჩუენ ქრისტიანეთა საწარმართოთა სწავლულებათა დაკლებსათა (A 245 r, B 267 r). ხაზგასმული სიტყვა A-ში ჩამატებულია B-ს მიხედვით, რომელიც თავის მხრივ ბერძნულის სწორ თარგმანს იძლევა:

მეგრული ძეგლი (PG 35, col. 265 B 5-6).

4. პატივ-სცა ჯერეთ ორცთა შინა მყოფსა ღმრთისმოყუარესა დედასა თასსა, ნონას (A 248 v, B 271v). მხოლოდ B ნუსხა გვაძლევს ამ წაკითხვას და ისევე ბერძნული დედანია ამისი წყარო:

მეგრული ძეგლი (PG 35, col. 273 A2-3).

5. და მიერ ღირს-ქმნითა ქვემარტებისა გამობრწყინვებისა (A 241v, B 262v). ყველა ხელნაწერში, გარდა B-სი, წარმოდგენილია საღმრთო, თუმცა ბერძნულის თვალსაზრისით ისევე B გვაძლევს სწორ წაკითხვას:

მეგრული ძეგლი (PG 35, 257 C 10). A-ც B-ს მიხედვით სწორდება. ამ შემთხვევაში A-ში სწორების კვალი ძნელად შეიმჩნევა, რადგან არც ჩამატებაა და არც ზემოდანაა მიწერილი, მაგრამ, ვფიქრობთ, აქ საღმრთო ამოფხეკილია და მის ადგილასაა გადაწერილი ქვემარტებისა (ქვემარტებისა).

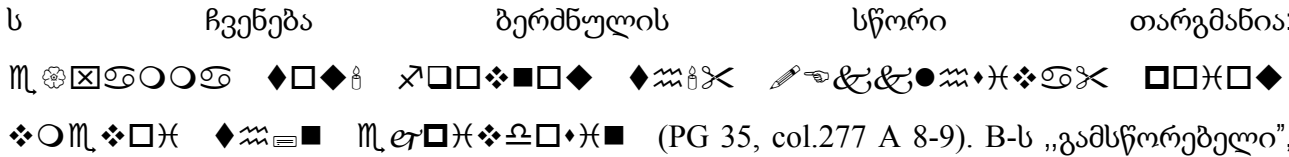
6. ასევე მხოლოდ A და B გვიჩვენებს ასეთ წაკითხვებს: სიტყუა ოგდ (A 250 v, B 274r); ვინა (A 254r, B 278 r).

7. არის A-ში ერთი ჩამატება, რომლის წყარო ასევე ბერძნულია და სავარაუდოა, რომ B-ში აისახებოდა. სამწუხაროდ, B ხელნაწერი ბოლონაკლულია. მაგრამ იმდენად

ეგპტეს შინა და ღაღაღებაა მათი მესმა.¹⁰⁰ იმდენად სისტემური ხასიათი აქვს A-ს სწორებას (ჩამატებებს) B-ს მიხედვით, რომ აქ, ვფიქრობთ, A-ს „გამსწორებელს“ ეს ფრაზა გამორჩენია. ასევე მხოლოდ B-ში ვკითხულობთ: და ნიჭ შურისა ჰყოფდეს აღორძინებასა ეკლესიისა (B274v). ყველა სხვა ხელნაწერში გვაქვს განცემასა აღორძინებასა ნაცვლად. B-ს ჩვენება ბერძნულის სწორი თარგმანია: (PG 35, col.277 A 8-9). B-ს „გამსწორებელი“, განსხვავებით ზემოთ ჩამოთვლილი შემთხვევებისგან, მას არ ასწორებს.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია საწარმართო ელინებრივი მონაცვლეობა B ნუსხის მიხედვით. მოვიყვანთ მაგალითებს, სადაც ეს სიტყვა გვხვდება:

1...რაათა უნაწილო იყვნენ ქრისტიანენი სიტყუათაგან და სწავლულებათა საწარმართოთა (B 266r). მხოლოდ ერთ – K ნუსხაში გვაქვს განსხვავებული წაკითხვა ელენებრთა. B-ს „გამსწორებელი“ ზემოდან წააწერს ელინებრივთა.

2. და იგი განჰვინა მრავალსახეთა მათ ხატთა შინა გამომეტყუელებისა საწარმართაათა. B-ში კვლავ ზემოდან წააწერენ ელინებრივთა... (B267r).

3. მოშურნე იქმნა ჩუენ ქრისტიანეთა საწარმართოთა სწავლულებათაგან დაკლებისათა. B-ში აქაც წარწერილია ელინებრივთა (B 267r).

4. ხოლო იყო იგი... მდიდარ საწარმართოათა სწავლულებითა. B-ში ზემოდან წარწერილია ელინებრივთა (B 274v).¹⁰¹

როგორც ვხედავთ, სხვა ნუსხებში მხოლოდ ერთ შემთხვევაში გვაქვს ელენებრთა (K 9). B-ს გამსწორებელი ყველა შემთხვევაში, სადაც საწარმართო შეხვდება, ასწორებს ელინებრივ ფორმით (თავდაპირველ ჩვენებას არ შლის, მხოლოდ ზემოდან წააწერს).

„ცხოვრების“ ტექსტის შემცველ ნუსხათა განხილვამ იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ A და C- ს საერთო წარმომავლობის მიუხედავად, შემდგომი სწორებებისა და ჩამატებების შედეგად A ნუსხა B-სთან უფრო ახლოს დგას. თავის მხრივ კი B , რომელიც

¹⁰⁰ მცხეთური ხელნაწერი, თბილისი, 1981.,147.

¹⁰¹ ტერმინების „ელინი“, „ელინური“ შესახებ იხ. ქ. ბეზარაშვილი, ეგრემ მცირის შეხედულებები კლასიკური სალიტერატურო ფორმისა და ქრისტიანული შინაარსის ურთიერთმიმართებების შესახებ, ლიტერატურული ძიებანი, XIX, 1998, თბილისი, 123-154; იხ. აგრეთვე ნ. მელიქიშვილი, გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომოლეტიკური სიტყვის... მრავალთავი, XVIII, 1999, თბილისი, 201.

FGKab ნუსხებთან ხშირად ახლოსაა და ერთნაირი წაკითხვებიც ბევრია, მაინც სრულიად განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს „ცხოვრების“ შემცველ ნუსხათა შორის. მისი სიახლოვე ბერძნულ დედანთან, ვფიქრობთ, ეჭვს არ იწვევს.

A და C ნუსხათა ურთიერთმიმართების კვლევისას ნათლად გამოჩნდა ამ ორი ნუსხის თავდაპირველი სიახლოვე, მათი საერთო წარმომავლობა. შევეცდებით წარმოვადგინოთ ის წაკითხვები, რომლებიც მხოლოდ A და C ნუსხებისთვისაა დამახასიათებელი: გÁრგÁნოსან ვყოთ] გÁრგÁნოსან ვყო¹⁰², მოკლვისაგან] მოსრვისაგან, განილია] განლია, ორნატსა] ურნატსა, ÁდომაÁ მოსაჯულთაÁ om. AC-ში (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, A-ში ეს შეცდომა გასწორებულია), მდიდართაÁ om. AC-ში, ლიტორთაÁ] რიტორთაÁ, ეკლესიად] ეკლესიით, საყუარელად] დასასრულად, ეუბნების] ევედრებინ, გლახაკთმზრუნველობაÁ]გლახაკთმზრდელობაÁ, საყდარსა სამსჯავროÁსასა] საყდართა სამთავროÁსასა და მრავალი სხვა. იგივე შეიძლება ითქვას საკუთარი და გეოგრაფიული სახელების დაწერილობის შესახებაც. A და C ნუსხათა ჩვენება უმეტეს შემთხვევაში ერთნაირია: ანძიანძო] ანძიანძორი, არიანძო] ანძიანძო, ევლაპიოს] ევლალიოს, აპოლინარელთასა] აპოლინარიელთასა და სხვ. არის აგრეთვე ისეთი მაგალითებიც, სადაც A-სა და C-ს საკუთარი შეცდომები აქვთ (აქ არ ვგულისხმობთ იმ სხვაობებს A და C -ს შორის, რაც A-ს გასწორების შედეგადაა მიღებული).

„ცხოვრების“ შემცველ სხვა ნუსხათა (FGKab) შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ისინი ხშირ შემთხვევაში B-სთან უფრო ახლოს დგანან, თუმცა ყველა მათგანში ბევრია საკუთარი შეცდომაც. მიუხედავად იმისა, რომ FGKab ნუსხები B-სთან მეტ სიახლოვეს ამჟღავნებენ, ვფიქრობთ, ნუსხები მაინც არა ორ, არამედ სამ ჯგუფად დავყოთ: AC, B და FGKab.

FGKab ნუსხათა სიახლოვე უფრო გამოკვეთილია, თუმცა მათ შორის განსაკუთრებით თვალსაჩინოა K და a ნუსხათა კავშირი, თუნდაც იმ „შეისწავების“ არსებობის თვალსაზრისით, რაც მხოლოდ ამ ორი ნუსხისთვისაა დამახასიათებელი, თუმცა სამი „შეისწავედან“, რომელიც K-ში გვაქვს, a-ში მხოლოდ ორია წარმოდგენილი.

¹⁰² მარცხნივ მოგვაქვს AC ნუსხათა, ხოლო მარჯვნივ – ყველა სხვა ნუსხის ჩვენება.

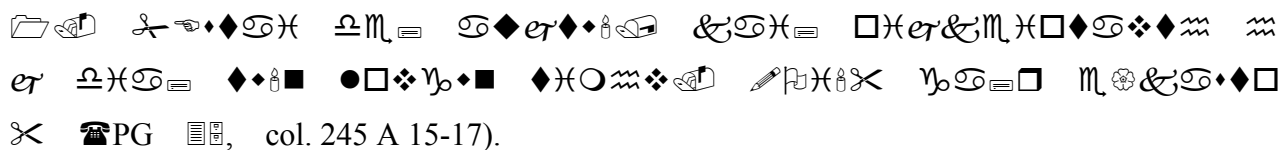
თ.ცერადის ცნობით, ერთ-ერთი ამ „შეისწავეთაგან“ იერუსალიმის საპატრიარქოს ბიბლიოთეკაში აღმოჩენილ „ცხოვრების“ ტექსტშიც დასტურდება.¹⁰³

ამდენად, „ცხოვრების“ ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველ ნუსხათა შეჯერების საფუძველზე შეგვიძლია დაბეჯითებით ვთქვათ, რომ A 109 ნუსხა Jer.15 - თან უდარებიათ. ამ შედარების და გასწორების შედეგად მიღებული ნუსხა ამჟამად B-სთან უფრო ახლოსაა, ვიდრე Jer.43-თან. თუმცა A109 და Jer.43 ნუსხების საერთო წარმომავლობა ეჭვს არ იწვევს.

თავი IX

Vita-ს ეფრემ მცირისეული თარგმანის თავისებურება

X. Lequeux თავის გამოკვლევაში დიდ ადგილს უთმობს Vita-ს ბერძნული ტექსტის შემცველი ხელნაწერების დაჯგუფებას.¹⁰⁴ იგი განიხილავს 13 ბერძნულ ხელნაწერს, რომლებიც მას შეურჩევია შედგენილობისა და გადაწერის დროის მიხედვით. გამოყოფილია წაკითხვების 27 ვარიანტი, რომელთა მიხედვითაც იგი შემდგომ აჯგუფებს ხელნაწერებს. მოვიყვანთ რამდენიმე ვარიანტს, რამდენადაც ქართული თარგმანი ამ შემთხვევებში განსხვავებულ სურათს გვიჩვენებს :

 PG 15, col. 245 A 15-17).

ეფრემი იყენებს იმ ხელნაწერს, რომელშიც პინდაროსია მოხსენებული :

“ყოვლისა უსაკუთრეს არს სიტყვთ პატივისცემაჲ ყოვლად სრულებით სიტყვერისაჲ მის, ვინაჲთგან სიტყუსაებრ პინდაროსსა, ყოველივე თუსი თუსითა მოიმწყსების და რომელიცა თითოეულისადა რწმუნებულ არს, მისგანითავე შესხმითა მხიარულ იქმნების და პატივ-იცემების”. M 1, 6.

ასე ასწორებს X. Lequeux Vita-ს ტექსტს (Vita 122, 30-31, X. Lequeux-ს გამოცემა).

¹⁰³ თ.ცერადე, დასახ. ნაშრომი.

¹⁰⁴ Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 95-111.

2.

Ⲛⲉⲡⲥ ⲙⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ
ⲉⲣⲟ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲙⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲙⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ PG 35, col. 245 B 3-4).

ხაზგასმული არ არის ქართულ თარგმანში. ეს კი იმით აიხსნება, რომ ეგრემი ხელნაწერთა იმ ჯგუფით სარგებლობდა, რომელშიც წინადადების ეს ნაწილი არ არის : ტრფივალეზე იყო მისდა, სიტყვსაებრ იგავთაჲსა M 1,6.

ეს ადგილი წარმოადგენს ბიბლიურ ციტატას (იგავ. 4,6), რომელსაც ბიბლიური ციტატების თარგმანთან დაკავშირებით უფრო დაწვრილებით ქვემოთ შევეხებით.

3.

ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ
ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ PG 35, co. 272 A 6-7). ამ ადგილის მეორე ვარიანტულ წაკითხვაში

ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ენაცვლება ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ. ეგრემის თარგმანი უფრო მეტად უახლოვდება პირველ წაკითხვას, თუმცა ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ მას არ უთარგმნია : უწყოდენ ღმრთისმოყუარემან მაგან გონიერებამან შენმან. ამისგან განსხვავებით, ეფთვიმე თითქოს უფრო უახლოვდება ბერძნულს : სიწმიდემან შენმან.

4.

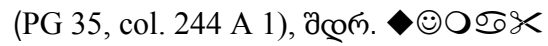
ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ
ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ PG 35, col. 273

A4).

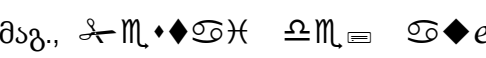
მეორე ვარიანტში ⲛⲉⲛⲟⲩⲉⲙⲟⲩⲙⲉⲧⲉⲛⲉⲛ არ გვაქვს. ეგრემის თარგმანი სწორედ მეორე ვარიანტს შეესაბამება: ვითარცა შეჰგვანდა მშობელთმოყუარესა შვილსა და უფროსდა ქრისტემოყუარესა.

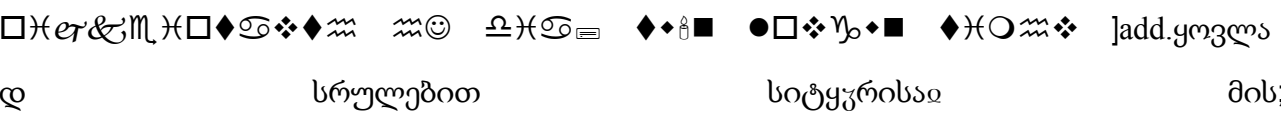
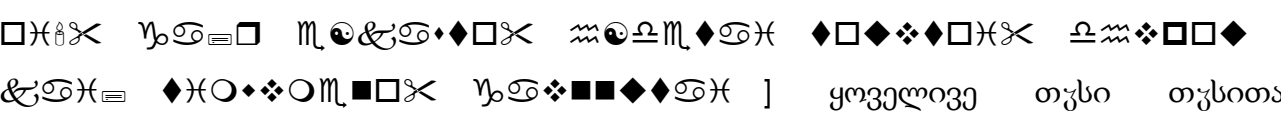
ზოგჯერ ძნელია პასუხი გავცეთ, თუ რომელი ხელნაწერით უსარგებლია ეგრემს, რადგან ასეთ შემთხვევებში ბერძნული ენის ისეთ ნიუანსებთან გვაქვს საქმე, რომლებიც ქართულ თარგმანში არ აისახებოდა. X. Lequeux-მ, იმ მონაცემების მიხედვით, რაც ჩვენ მივაწოდეთ, ეგრემ მცირის თარგმანი ბერძნულ ხელნაწერთა C ჯგუფს დაუკავშირა.

ახლა შევეცდებით რამდენიმე მაგალითით ვაჩვენოთ განსხვავებები, რაც ბერძნულ დედანსა და ეგრემის თარგმანს შორის არსებობს. ეს განსხვავებები ძირითადად იმ ბერძნული ხელნაწერებიდან მომდინარეობს, რომლებითაც ეგრემი სარგებლობდა (ეს მასალა X. Lequeux-ს გამოკვლევაში არ ასახულა).

1. თანად ხდომილ-გყოფს ჟჟჟჟჟ (PG 35, col. 244 A 1), შდრ. cod. P).

2. ხოლო უმეტეს ამათ ყოველთა მიზეზთა ესე იყავნ, რამეთუ ყოვლისა უსაკუთრეს არს სიტყვთ პატივისცემაჲ ყოვლად სრულებით სიტყვერისაჲ მის, ვინაფთგან სიტყვსაებრ პინდაროძსსა, ყოველივე თუსი თუსითა მოიმწყსების და რომელიცა თითოეულისადა რწმუნებულ არს, მისგანითავე შესხმითა მხიარულ იქმნების და პატივ-იცემების (PG 35, col. 245 A 15-18).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ წინადადების ერთი ნაწილი, სადაც პინდაროსია მოხსენებული, ეგრემის თარგმანს ბერძნულ ხელნაწერთა C ჯგუფს უკავშირებს. მაგრამ ამ მონაკვეთში გვაქვს კიდევ რამდენიმე განსხვავება ბერძნულისაგან, რაც ამა თუ იმ ბერძნულ ხელნაწერს არ უკავშირდება. აქ უფრო თავისუფალ თარგმანთან გვაქვს საქმე, მაგ.,] ხოლო უმეტეს ამათ ყოველთა მიზეზთა ესე იყავნ;

 ]add.ყოვლა
დ სრულებით სიტყვერისაჲ მის;

 ] ყოველივე თუსი თუსითა მოიმწყსების და რომელიცა თითოეულისადა რწმუნებულ არს, მისგანითავე შესხმითა მხიარულ იქმნების და პატივ-იცემების.

3. ვითარ წყალი ყო კლდისაგან –
 (PG s5, col. 249 B 3-4). PG –ში არის შენიშვნა, რომ რამდენიმე ბერძნული ხელნაწერის ჩვენებაა (მათ შორისაა cod. P, რომელთანაც ყველაზე ხშირად მიდის ეგრემის თარგმანი)
 col. 249. n. 40). სწორედ ასე გაუსწორებია X. Lequeux-ს თავის გამოცემაში და აღნიშნავს, რომ პირველი წაკითხვა უფრო ნათელს ხდის ამ პასაჟს, მაგრამ მას უფრო რთული წაკითხვა აურჩევია, რომელიც თვით გრიგოლის Ep. 4,5-დან მომდინარეობს
...
 ამავე ეპისტოლეს ეგრემისეული თარგმანი : რომელსა

¹⁰⁵ Vita , X. Lequeux-ს გამოცემა, 213.

მოამზვიდებს მოსე ვინმე კუერთხისა მიერ წყარო-ყოფითა კლდისათა?¹⁰⁶ Vita-ს შემთხვევაში ძნელია იმის თქმა, თუ რომელ ხელნაწერს ეყრდნობოდა ეფრემი, რადგან “...ვითარ წყალი ყო კლდისაგან” შეიძლება ორივე წაკითხვას შეესაბამებოდეს.

4. სადაც იყვნენ ორნი, გინა სამნი თქუენგანნი შეკრებულ სახელისა ჩემისათვის, მუნ ვარ მე შორის მათსა. Cod. P-ს ჩვენებით “თქუენგანნი” დამატებულია “   PG 35, col. 260, n.85).

5. კესარიოსისდა მთავრობაჲ დიდი რწმუნებულ იყო, რომელ არს მოლუაწებაჲ სამეუფლთა საგანძურთაჲ. ხაზგასმული სიტყვა არ არის არც PG-ში და არც X. Lequeux-ს გამოცემაში. მაგრამ აღნიშნულია, რომ იგი დასტურდება Cod. Or- ში –   PG 35, col.261, n.90).

6. უტევა უცხოქმნილსა მას (PG 35, col. 264, C 3). ბერძნულ დედანში შესაბამის ადგილას გვაქვს   დამნაშავე, ცუდი, ბოროტი, ცოდვილი). ასე უთარგმნიათ ეს სიტყვა ფრანგულად – criminel (Vita-ს X. Lequeux- სეულ გამოცემას ახლავს ფრანგული თარგმანი). რატომ თარგმნა ეფრემმა ეს სიტყვა როგორც უცხოქმნილი, რაც მოშორებულს, გაგდებულს ნიშნავს? PG-ში არის შენიშვნა, რომ ერთ-ერთ ბერძნულ ხელნაწერში გვაქვს   (cod. Or., col.263.n.11). Lampe –ს ლექსიკონის მიხედვით   და   პარალელურად იხმარება (Lampe G,W,H, A Patristic Greek Lexikon, Oxford, 1961, 74). დვორეცკის ლექსიკონში   არ დასტურდება. აქ არის მხოლოდ   რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელობაა “გაგდებული, მოშორებული” (Дворецкий И.Х., Древнегреческо-русский словарь, т. 1, Москва, 1958, 78). ვფიქრობთ, ეფრემს სწორედ ის ხელნაწერი ჰქონდა, სადაც   იყო და ამიტომაც თარგმნა ეს სიტყვა როგორც უცხოქმნილი.

საინტერესო ჩანს ის ფაქტი, რომ ეფთვიმეს თარგმანში ეს სიტყვა თარგმნილია როგორც უკეთურო, რაც უფრო შეესაბამება ბერძნულის მნიშვნელობას.

7. შემოიღო კუმევაჲ რიცხუსა იროიკულსა და იამბიკონსა. ხაზგასმული სიტყვა არ არის PG-ში (col. 265 A 9), თუმცა აღნიშნულია, რომ ხელნაწერთა ერთ ჯგუფში გვაქვს

¹⁰⁶ ნ. ქაჯაია, გრიგოლ ნაზიანზელის ეპისტოლეთა ძველი ქართული თარგმანები, მრავალთავი, XII, 1986, 117.

წმინდა ანდრია პატიოსანი ომიჯნობის წინააღმდეგე ქალისა და ხელნაწერიანი წიგნებისა კოლ.
265, n.17). ასე გაუსწორებია X. Lequeux-ს თავის გამოცემაში.

8. ვფიქრობთ, საინტერესოა ერთი პასაჟი, რომლის ეფრემისეული თარგმანი საკმაოდ განსხვავებულია ბერძნულისაგან :

“ამის მძლავრისა მიერ სიჭაბუკითგან მეცნიერ და თანაზრდილ იყო წმიდაჲ ესე გრიგოლი დიდი, ივლიანე სახელსაძაგელისა, ვიდრელა იგი ჯერეთ არღა აღსრულ იყო პატივისა მეფობისასა, არამედ სწავლად მისრულ იყო მოძღუართა მიმართ ათინისათა, რომლისა ხილვაჲ წინააწარმცნობელობა იქმნა წმიდისა და წინა-აუწყა მეგობართა თვისთა სივერაგისათჳს და ურწმუნოებისა და უღმრთოებისა და ყოველთა ბოროტთა მიმართ ადვილად მიმავალობისა მისისა”.

მოვიყვანთ ბერძნული ტექსტის ჩვენეულ თარგმანს : “ გრიგოლი თავისი ათენში ყოფნის დროს შეხვდა ივლიანეს (იგი ჯერ სრულიად ახალგაზრდა იყო და არ იყო იმპერატორი და იქ დადიოდა მასწავლებლებთან), იწინასწარმეტყველა და აუწყა თავის მეგობრებს, რომ ეს ახალგაზრდა კაცი იქნება ვერაგი, ურწმუნო და უღმრთო” (PG 35, col. 265, B 10-15). ამ პასაჟის ეფრემისეული თარგმანი გვაძლევს უფლებას ვიფიქროთ, რომ “ცხოვრების” თარგმნისას ეფრემი თავს უფლებას აძლევს თარგმნოს თავისუფლად.

ამ ტიპის არაერთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება ეფრემისეული თარგმანიდან, რომელიც სხვაობს ბერძნული დედნისგან, მაგრამ ბერძნულ ხელნაწერებში მის შესატყვისს ვერ ვპოულობთ.

გრიგოლ ხუცესის “ცხოვრება” 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველი კრებულების აუცილებელი დანამატია. ცნობილია, რომ 16 ლიტურგიკული სიტყვის თარგმანი ეფრემ მცირემ თავისი დოგმატური მნიშვნელობის გამო ზედმიწევნით ფორმალური მთარგმნელობითი მეთოდით შეასრულა. ეს იყო მისი ბოლო პერიოდის ნამუშევარი, როცა მას უკვე ჩამოყალიბებული ჰქონდა ახალი მეთოდოლოგია. ეფრემი აქ თავისი ელინოფილური მთარგმნელობითი მეთოდის და საღვთისმეტყველო აკრიზიის უმაღლეს საფეხურზეა.¹⁰⁷ მიუხედავად იმისა, რომ “ცხოვრება” 16 ლიტურგიკული

---

¹⁰⁷ ე. ბეზარაშვილი, რიტორიკისა და თარგმანის თეორია და პრაქტიკა გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა ქართული თარგმანების მიხედვით, თბილისი, 2004; ე. ჭელიძე, იოანე პეტრიწის ცხოვრება და მოღვაწეობა, I, რელიგია 13-4-5, 2001, 123.

სიტყვის შემცველი კრებულის დანამატია, მისი ეფრემისეული თარგმანი განსხვავდება 16 სიტყვების თარგმანისაგან. ეს თარგმანი შეიძლება მივაკუთვნოთ თავისუფალი თარგმანის ტიპს. ზემოთ არაერთ მაგალითზე ვნახეთ, რომ განსხვავებანი ეფრემის თარგმანსა და ბერძნულ დედანს შორის ბერძნულ ხელნაწერთა ვარიანტული კითხვა-სხვაობებიდან მომდინარეობს.¹⁰⁸ ეს სხვაობები ყოველთვის არ არის ასახული X. Lequeux-სეულ “ცხოვრების” ბერძნულ გამოცემაში, მიუხედავად იმისა, რომ მას ყველა ამჟამად არსებული ხელნაწერი აქვს გათვალისწინებული. შეიძლება არსებობდა კიდევ სხვა ბერძნული ხელნაწერები, რომლებიც ამჟამად დაკარგულია და ეფრემის თარგმანისათვის დამახასიათებელი ზოგი თავისებურება სწორედ იმ ბერძნული ხელნაწერებიდან მომდინარეობს.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც ამა თუ იმ თარგმანის თავისებურებას განაპირობებს, არის თავად სათარგმნი თხზულების ხასიათი, მისი ჟანრობრივი თავისებურება.¹⁰⁹ მაგ., ფსევდო-ნონესეული და ბასილი მინიმუსისეული კომენტარების თარგმანები თავისუფალია და არა ფორმალური.¹¹⁰ ვფიქრობთ, Vita-ს შემთხვევაშიც თხზულების ჟანრის საკითხი ერთ-ერთი მიზეზი იყოს იმისა, რომ ეფრემმა თავს უფლება მისცა შედარებით თავისუფლად ეთარგმნა.

რაც შეეხება თხზულების თარგმნის ქრონოლოგიურ საკითხს, დაბეჯითებით გაგვიჭირდება იმის თქმა, რომ Vita ეფრემმა 16 ლიტურგიკულ სიტყვაზე ადრე თარგმნა, ანუ თავისი მოღვაწეობის ადრეულ პერიოდში, როცა მან არალიტურგიკული სიტყვები თარგმნა და Vita-ს შედარებით თავისუფალი თარგმანი ამ მიზეზითაა განპირობებული.

---

¹⁰⁸ ბერძნულ ხელნაწერებში ვარიანტული კითხვა-სხვაობების შესახებ იხ. თ. ოთხმეზური, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კომენტარები ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში (სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2005, 197-198.

¹⁰⁹ ქ. ბეზარაშვილი, რიტორიკისა და თარგმანის თეორია და პრაქტიკა..., 347-350.

¹¹⁰ თ. ოთხმეზური, ფსევდონონეს მითოლოგიურ კომენტართა ქართული თარგმანები, აღ. გამყრელიძისა და თ. ოთხმეზურის გამოცემა, თბილისი, 35, 46. თ. ოთხმეზური, მაქსიმე აღმსარებლის Ambigua ad Iahannem ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში, მრავალთავი, XVIII, თბილისი, 1999, 236-251.

35, col.276 C1-2.

...ვითარცა საყე, მთასა ზედა, და ვითარცა ნიშანი, ქონებული ბორცუსა ზედა (ესაია, 30,17 S).

...ვითარცა ქსელი მთასა ზედა და ვითარცა სამსტოვროÁ, რომელი დგან ბორცუსა ზედა (O).

როგორც ვხედავთ, ეგრემ მცირე ამ შემთხვევაშიც გრიგოლ ხუცესის ტექსტს მიჰყვება, ეფთვიმეს თარგმანში კი განსხვავებული სურათი გვაქვს. ეგრემი დედაზარდლისაÁ. თვით ბერძნულში აქვს შემდეგი მნიშვნელობები: maqta, stolb, west, tkackiy navoy (v vide vertikal>nogo stolba და სხვ. (Dvoreckiy I.X. Drevnegrechesko-russkiy slovar>, t.!, Москва, 1958, 839); Lampe –ს ლექსიკონში კი მხოლოდ ერთი მნიშვნელობაა მოცემული – ობობის ქსელი (Lampe G,W,H, A Patristic Greek Lexikon, Oxford, 1961, 679). სწორედ ასე უთარგმნია ეფთვიმეს ეს სიტყვა – ქსელი დედაზარდლისაÁ. Or. 42-ში, სადაც იგივე ბიბლიური შედარება გვაქვს, ეგრემ მცირეც და ეფთვიმე ათონელიც ქსელს, ანუ ისე, როგორც ოზკურ და იერუსალიმურ ბიბლიაშია:

Or.42,4 : და ვითარცა სასწაული ბორცუსა ზედა, ანუ ვითარცა ქსელი მთასა ზედა E.

და ვითარცა სასწაული ბორცუსა ზედა და ვითარცა ქსელი მთასა M

Or.42-ის შემთხვევაში ორივე მთარგმნელი ბიბლიურ ტექსტს ეყრდნობა, კერძოდ, O და I რედაქციებს. მაგრამ რა მნიშვნელობა აქვს ქსელს ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, კერძოდ, ესაია 30,17 და საზოგადოდ ძველ ქართულში? ი.აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ ქსელი განმარტებულია როგორც ნაქსოვი, ქსოვა; შოლტი¹¹⁴;

¹¹⁴ ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, .1973, 456.

ზ.სარჯველაძე მას განმარტავს როგორც ფურცელს¹¹⁵. მ.სურგულაძე ქსელის კიდევ ერთ მნიშვნელობას აღნიშნავს, კერძოდ , ის შეიძლება ნიშნავდეს ეტრატის საზომ ერთეულს, ან ეტრატის ფურცელს.¹¹⁶ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ბიბლიის მცხეთურ ხელნაწერში ნაცვლად ქსელისა გვაქვს საყე. სულხან-საბას ლექსიკონში საყე □ ხალას, ხალა კი, თავის მხრივ, განმარტებულია როგორც წვრილი გრძელი ჯოხი და მაგალითიც საბას სწორედ ამ ბიბლიური ადგილიდან მოჰყავს.¹¹⁷ ©✎ ✕©♦◻❖▪ არა ერთხელ გვხვდება ბერძნულ ბიბლიაში:

ესაია 30,17: ვითარცა საყე მთასა ზედა S; ვითარცა ქსელი მთასა ზედა O, I.

♦©▪ ✕©♦◻◻▪ ႭႧ◻ ◻©◻◻♦▪

ესაია 33,23: ნაქუსი შენი მიდრკა S; კარვის ძელი შენი მიდრკა O,I.

◻© ✕©♦◻❖▪ ◻◻♦ ႭႧ☉☉✕✕▪ႭႧ

ესაია 38,12: ვითარცა ქსელი მიზდურისა S; ვითარცა ქსელი ნადთა I (ნარდთა O).

♦©▪ ✕©♦◻◻▪ ႭႧႧ✕❖◻◻♦

ესაია 59,5: ქსელსა დედაზარდლისასა ქსოენ S, I, O.

✕©♦◻◻▪ ႧႧ◻ႧႧႭ▪ ♦ႧႧ✕❖◻◻♦✕▪

ესაია 59,6: ქსელი მათი არ იყოს შესამოსელად S,I,O.

◻© ✕©♦◻◻▪ ႧႧႧႧ♦◻▪ ◻◻ႧႧ ႭႧ☉♦Ⴇ✕ ႭႧႧႧ▪ ✕ႧႧ❖❖✕▪

ეზეკ. 27,5: ... პებული ფიცართა საროსსა ობანიით მოგართუეს შენ საქმედ ნავისსახერველთა I, (ნავისსახერხველთა O)

...პებულნი ფიცართა კაროსისათა ობანიით მოღებულ იქმნეს შენდა ანძათა სანავეთა S

...♦Ⴇ✕▪✕❖Ⴇ✕ ◻Ⴇ▪✕❖Ⴇ♦▪ ႧႧ◻ႧႧ❖❖◻♦ ႭႧႧႧ Ⴇ◻◻Ⴇ ©✕ႧႧ
❖▪◻♦ ႭႧႧႧ❖❖◻ႧႧႧႧႧႧ Ⴇ◻◻Ⴇ ႧႧႧႧႧႧႧႧႧ Ⴇ◻✕ ❖◻✕ ✕©♦◻◻▪
ႭႧႧႧႧႧႧႧႧႧ

როგორც ვხედავთ, ბერძნული ◻© ✕©♦◻◻▪ ქართულად თარგმნილია როგორც ქსელი] საყე, კარვის ძელი] ნაქუსი (იგივე ნაქსა, რომელიც სულხან-საბას

¹¹⁵ ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის სიტყვის კონა, თბილისი, 2001, 231.
¹¹⁶ მ. სურგულაძე, ძველი ქართული პალეოგრაფიული ტერმინები, თბილისი, 1978, 34-35.
¹¹⁷ სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბილისი, 1993, 63, 413.

ლექსიკონის მიხედვით ნაქსოვი, თუ შეგრებაა.¹¹⁸), ქსელი (ნარდთაÁ, მიზდურისა), ქსელი (დედაზარდლისაÁ), ანმა] ნავისსახერველი (ანმა სანავეთა, საჭე¹¹⁹; გემის საჭე.¹²⁰

ჩვენთვის საინტერესო ციტატაში ბიბლიიდან (ესაია 30,17), I და O რედაქციებში ქსელის არსებობა შეიძლება აიხსნას თვით ბერძნული ☐☺ ჰ☺◆☐❖▪ქსის პოლისემიური მნიშვნელობების აღრევის გამო, რადგანაც ამ ადგილას (ესაია 30,17) არა ქსელზეა საუბარი, არამედ ნავის ანმაზე (შესაბამისი სიტყვა ფრანგულ, გერმანულ, რუსულ, სომხურ ბიბლიაში თარგმნილია როგორც ნავის ანმა). ამდენად, შესაძლოა მცხეთურ ხელნაწერში დადასტურებული საყე უფრო სწორი იყოს, ვიდრე სხვა რედაქციების ქსელი. ეგრემ მცირე ამ შემთხვევაშიც სათარგმნ ტექსტს ეყრდობა (გრიგოლ ხუცესი, ფაქტიურად, ბიბლიურ ტექსტს იმეორებს და შესაბამისად იქცევა ეგრემიც). სხვა ვითარება გვაქვს ეფთვიმე ათონელის თარგმანში, კერძოდ, იგი საკმაოდ სხვაობს ბერძნული დედნისგან. ეფთვიმე ☐☺ ჰ☺◆☐❖▪ ქსის თარგმნის როგორც ქსელი დედაზარდლისაÁ და, ამავე დროს, ამატებს: უძლური და ჭირვეული, გინა ვითარცა ნავი მცირე, უფსკრულთა შინა მღელვარე ქართა მიერ სასტიკთა. ვფიქრობთ, ეფთვიმემ, მართალია, Or.42-ში და Vita-შიც გაიმეორა ბიბლიური ქსელი, მაგრამ იცის, რომ ☐☺ ჰ☺◆☐❖▪ ქსის ანმის მნიშვნელობაც აქვს და ესაია 30,17-ში სწორედ ნავის ანმაზეა საუბარი და რომ უფრო გასაგები გახდეს ქსელი ამ კონტექსტში, დაუმატა „ვითარცა ნავი მცირე, უფსკრულთა შინა მღელვარე ქართა მიერ სასტიკთა“. რაც შეეხება იმ ფაქტს, რომ ეფთვიმეს თარგმანში გვაქვს ქსელი დედაზარდლისაÁ, ამას შეიძლება ორგვარი ახსნა მიეცეს: ან ამ კონტექსტში ქსელი გაუგებარი იყო და გადამწერების მიერაა ჩამატებული და შემდგომ გადასული სხვა ნუსხებში, ან კი, ვფიქრობთ, უფრო სავარაუდოა, ეფთვიმემ თვით იხმარა ქსელი დედაზარდლისაÁ, რათა უფრო ნათლად წარმოეჩინა დაუძლურებული და დასუსტებული მართლმადიდებლური ეკლესიის მდგომარეობა.

Vita 12,108: სახლი დავითისი ვიდოდა და განდიდნებოდა, ხოლო სახლი საულისი მოაკლდებოდა და მოუძლურდებოდა M

¹¹⁸ სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, ტ. I, 581.

¹¹⁹ ი. აბულაძე, ლექსიკონი, 318.

¹²⁰ ზ. სარჯველაძე, სიტყვის კონა, 163.

ის არის, რომ ეფრემთან გვაქვს: შენ ჩემ თანა ხარ, ხოლო ეფთვიმესთან: შენ უფალი, ჩემ თანა ხარ. ცნობილია, რომ ქართულ ენაზე არსებობდა ფსალმუნის რამდენიმე რედაქცია¹²² – ორი ძველი, ათონამდელი, „ქართული დავითნი“ და გიორგი მთაწმინდელისეული.¹²³ როგორც ნ. მელიქიშვილმა გამოარკვია, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებებში ჩართული ფსალმუნის მუხლების თარგმნისას ეფთვიმე დიდი სიზუსტით მიჰყვება „ქართულ დავითს.“¹²⁴ ასეა ჩვენ შემთხვევაშიც, კერძოდ, ეფთვიმე ამ მუხლის თარგმნისას სწორედ „ქართულ დავითს“ მიჰყვება.

Vita 23,219 : ÁმაÁ სიხარულისა და ცხორებისა M (ფს. 117,15)

ÁმაÁ სიხარულისა და ზატიკობისა E.

Vita	ზუსტად	იმეორებს	ფსალმუნს:
------	--------	----------	-----------

ႶႧႢႩႨႪ	ႯႰႱႲႳႴႵႶႷႸႹႺႻႼႽႾႿႺႻႼႽႾႿ	ႶႧႢႩႨႪ	ႶႧႢႩႨႪႿႺႻႼႽႾႿ
--------	-------------------------	--------	---------------

ასევეა ეფრემთან. ეფთვიმე კი ცხორებას ცვლის ზატიკობით. რატომ თარგმნა მან ႶႧႢႩႨႪႿႺႻႼႽႾႿ როგორც ზატიკობა? ႶႧႢႩႨႪႿႺႻႼႽႾႿ-ს არც ერთი მნიშვნელობა არ გვაძლევს იმის თქმის უფლებას, რომ ეფთვიმემ ამ ბერძნული სიტყვის ერთ-ერთი მნიშვნელობა ამოირჩია. ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში მთარგმნელი ზეპირად იშველიებს ფსალმუნის ტექსტს¹²⁵, კერძოდ, სხვა ადგილს ფსალმუნიდან (ფს. 41.5): Áმითა ზატიკობისათა. თუ შევადარებთ არა მხოლოდ ამ ციტატას, არამედ მთელ წინადადებას ორივე თარგმანში, ვნახავთ, რომ შეიძლება ჩვენი ვარაუდი სწორი იყოს:

...სადა-იგი არს ÁმაÁ სიხარულისა და ზატიკობისა, სადა-იგი გალობენ ანგელოზნი და მთავარანგელოზნი... E

...სადა-იგი არს ÁმაÁ სიხარულისა და ცხორებისა, მაქებელთა ღმრთისათა, ანგელოზთა და წმიდათა M

¹²² მზ. შანიძე, ფსალმუნთა წიგნის ძველი ქართული თარგმანები, თბილისი, 1979, 13-20.
¹²³ ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები. X-XII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით, მზ. შანიძის გამოცემა, I, თბილისი, 1960, 013.
¹²⁴ ნ. მელიქიშვილი, ბიბლიური ციტაცია გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილეტიკურ თხზულებებსა და მათ ქართულ თარგმანებში, ისტორიულ-ფილოლოგიური კრებული, თბილისი, 1997, 97.
¹²⁵ ნ. მელიქიშვილი, ფსალმუნის ციტირება ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ გრიგოლ ღვთისმეტყველის რამდენიმე ჰომილეტიკურ თხზულებაში, მაცნე, ელს, 12, 1989.

და ყოველსა სიმაღლესა, აღმაღლებულსა მეცნიერებასა ზედა ღმრთისასა, და წარმოსტყუნავთ ყოველსავე ცნობასა მორჩილებად ქრისტესა

ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ ⲕⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ

Vita 6.46 : სადაც იყვნენ ორნი ანუ სამნი თქუენგანნი შეკრებულ სახელისა ჩემისათაჲს, მუნ ვარ მე შორის მათსა M (მათე 18,20).

ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ

განსხვავება Vita-სა და ეფრემის თარგმანს შორის აიხსნება ერთ-ერთი ბერძნული ხელნაწერის ჩვენებით – შდრ. PG 35, col. 260, n.85 (Cod.P. ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ)

ეფთვიმე ათონელს ეს სახარებისეული ციტატა ამ ადგილას არ მოჰყავს. იგი მხოლოდ მიაწინებს მასზე: „და იყო უფალი მათ შორის სიტყაჲსა მისებრ სახარებისა“. თვით ამ ციტატას კი ეფთვიმე იყენებს უფრო ადრე, კერძოდ, Vita 4.26-ში: “ხოლო ოდეს ორნი ესრეთ ურთიერთას დამამტკიცებელ იპოვნენ, მაშინ აღესრულების სიტყუაჲ უფლისაჲ, ვითარმედ: სადა იყვნენ ორნი გინა სამნი შეკრებულ სახელისა ჩემისათაჲს, მუნ ვარ მე მათ შორის.” ეფთვიმე იმდენად ცვლის ტექსტს, რომ თვით სახარებისეულ ციტატასაც კი შეუცვალა ადგილი, ჩათვალა რა, რომ პირველ შემთხვევაში (4. 26) უფრო მოსახერხებელი იყო მისი გამოყენება. ხოლო იქ, სადაც ბერძნულში და, შესაბამისად, ეფრემის თარგმანში ციტირება გვაქვს, მხოლოდ მინიშნებით შემოიფარგლა.

Vita 15.34: მომავალი ჩემდა, ქრისტე იტყაჲს, არა განვაძო გარე M (იოანე 6.37). E რედაქციაში ეს ციტატა არ არის გამოყენებული.

ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ

და რომელი მოვიდეს ჩემდა, არა განვაძო გარე (იოანე 6.37)

ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ
 ⲄⲱⲈⲙⲏ ⲛⲉⲧⲁⲗⲉⲛⲥⲁ ⲙⲉⲛⲓⲉⲣⲉⲃⲁⲥⲁ

როგორც ვხედავთ, ეფრემ მცირე ამ ციტატას თავიდან თარგმნის, მიუხედავად იმისა, რომ Vita და ბერძნული სახარება ერთსა და იმავეს გვიჩვენებს, ანუ იგი არ იყენებს უკვე არსებულ „რომელი მოვიდეს ჩემდა“ და გვამღევეს მიმღეობურ ფორმას – „მომავალი ჩემდა.“

საინტერესო მაგალითია ერთი ადგილი Vita-ში, სადაც რამდენიმე ბიბლიური ციტატაა თავმოყრილი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან:

Vita 17.158 : სულგრძელ იქმნენით, შვილნო, რამეთუ კაცი სულგრძელი დიდ არს ცნობითა! კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენთა M.

1. სულგრძელ იქმნენით, შვილნო (იაკ. 5.7).

ეფრემ მცირე ამ შემთხვევაშიც ბერძნული დედნის ერთგულია, რადგან როგორც ბერძნულ, ისე ქართულ ბიბლიაში ნაცვლად „შვილნო“-სი გვაქვს „ძმანო“:

სულგრძელ იქმნენით, ძმანო

⬤⬥⬦⬧⬨⬩⬪⬫⬬⬭⬮⬯⬰⬱⬲⬳⬴⬵⬶⬷⬸⬹⬺⬻⬼⬽⬾⬿ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿

⬤⬥⬦⬧⬨⬩⬪⬫⬬⬭⬮⬯⬰⬱⬲⬳⬴⬵⬶⬷⬸⬹⬺⬻⬼⬽⬾⬿ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ PG 35, col.289 B15-C1).

ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ კაცი სულგრძელი დიდ არს ცნობითა (იგავ. 14.29).¹²⁹

ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ PG 35,col.289 C 1).

ეფრემ მცირე ამ ციტატის თარგმნისას ისევ სათარგმნ ტექსტს ეყრდნობა, რადგან იგი მსაზღვრელ-საზღვრულის რიგსაც კი იცავს დედნის მიხედვით, შდრ.:

სულგრძელი კაცი დიდ არს გონებითა (S,O)

ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿

ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენთა (მათე, 5.44).

ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓋⓌⓍⓎⓏⓐⓑⓓⓔⓕⓖⓗⓘⓙⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ PG 35,col.289 C 2).

X.Lequeux-ს გამოცემაში შესაბამის ადგილას აღნიშნულია, რომ ეს არის მინიშნება ბიბლიურ ციტატაზე.¹³⁰ მაგრამ ბერძნული ოთხთავის ერთ-ერთი რედაქცია სწორედ ასეთ წაკითხვას გვიჩვენებს.¹³¹ ასეა აგრეთვე ჯრუჭ-პარხლის რედაქციაშიც: გიყუარდედ

¹²⁹ ეს ციტატა PG-ში მითითებული არ არის, შდრ. Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 180.

¹³⁰ Vita, X. Lequeux –ს გამოცემა, 180.

¹³¹ ადიშის ოთხთავი, ზ. სარჯველაძის გამოცემა, თბილისი, .2003, 17-18.

ზღუდენი იგი იერიქოასანი ლოცვითა დასცნა E.

ეგრემ მცირე თარგმნის უშუალოდ Vita-დან, ეფთვიმე კი თითქოს უფრო მეტად იყურება ბიბლიისაკენ (შდრ. სარწმუნოებით ზღუდენი იერიქოასანი დაეცნეს გარემოდგომითა შად დღე (ებრ. 11.30)).

იგივე შეიძლება ითქვას ამავე მუხლში დადასტურებულ მეორე ციტატაზე: ამალეკი მოაკუდინა აელთა მიერ უჭურველთა M (გამოსლ. 17.11).

ამალეკი განპყრობითა აელთათა უკუნ-აქცია E (შდრ. და იყვის, რაჟამს აღიხუნის მოსე აელნი, განძლიერდის ისრაელი, ხოლო რაჟამს შთამოიხუნის აელნი, განძლიერდის ამალეკი (გამოსლ. 17.11).

Vita 3.17 : გრიგალნი ქართანი ნიავად შეიცვალნეს და მძანვარებაა ზღასაა მშად იქმნა M (ფს. 106.29)¹³³

ნიავექარი იგი გარდაიქცა ნიავად, ღელვანი იგი ზღვისანი_ მყუდროებად E.

Vita-ს ავტორი ზუსტ ციტირებას ფსალმუნიდან არ მიმართავს:
PG 35 col.249 B 13-15 (შდრ.
_ გარდააქცინა ნიავექარნი მისნი ნიავად, და დასცხრეს ღელვანი მისნი (ფს. 106.29)).

ნ. მელიქიშვილმა,¹³⁴ შეისწავლა რა ფსალმუნის ციტირება გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართულ თარგმანებში, გამოარკვია, რომ ფსალმუნიდან ციტირებისას ეგრემი ცდილობს შეინარჩუნოს დედანთან უკიდურესი სიახლოვე და ხელახლა თარგმნის იმ ადგილებსაც, რომელთათვისაც მას შეეძლო ესარგებლა ფსალმუნის არსებული თარგმანით, კერძოდ, გიორგი მთაწმინდელისეული რედაქციით. ეგრემი თავის ფსალმუნთა თარგმანებაში ხმარობს ყველა ქართული ვერსიისათვის საერთო ნიავექარს, თუმცა იქვე შენიშნავს, რომ „ევსუქისი... ნიავექარისა წილ უმრავლესთა

¹³³ PG-ში მითითებულია ფს. 106.25, ხოლო X.Lequeux-სეულ გამოცემაში საერთოდ არ არის მითითება.
¹³⁴ ნ.მელიქიშვილი, ფსალმუნის ციტირება, 89.

საფსალმუნეთა შინა ქარი გრიგალი წერილ არს”.¹³⁵ გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებების თარგმნისას ეფრემმა ნიავექარი გრიგალით შეცვალა.¹³⁶ ჩვენ შემთხვევაშიც ეფრემი გრიგალს ხმარობს და არა ნიავექარს. აღსანიშნავია, რომ Or.18- ში იგივე ციტატის თარგმნისას ეფრემი ნიავექარს ხმარობს: ნიავექარნი ნიავედ შეიცვალნეს – ჯღჳჰ≡ ◆◆ჰჰ⊗■ღჰ ◆◆ჰჰ≡■ ჯღჳ◆ღჰ⊗ჰ◆◆ღჰ ◆ღ▪ ჳ◆◆⊗□ღ■ ☎Or.18,18). Or. 18 გრიგოლ ნაზიანზელის არალიტურგიკულ სიტყვებს, ე.წ. აპორეტებს მიეკუთვნება. ეს სიტყვები ეფრემ მცირემ თარგმნა XI საუკუნის 70-იან, არაუგვიანეს 80-იანი წლების დასაწყისისა, დაახლოებით ორი ათეული წლით ადრე, ვიდრე 16 ლიტურგიკული სიტყვა.¹³⁷ როგორც ზემოთ ვნახეთ, ერთი და იგივე სიტყვა ეფრემმა Or. 18-ში თარგმნა როგორც ნიავექარი, ხოლო 16 სიტყვედში და Vita-ში იგი გრიგალით შეცვალა. შეიძლება ეს მაგალითი ერთ-ერთი არგუმენტი იყოს იმის სასარგებლოდ, რომ Vita და 16 ლიტურგიკული სიტყვა ეფრემმა თავისი მოღვაწეობის ერთ პერიოდში თარგმნა.

Vita 6.47 : მოსეს სჯულისდებასა მიმსგავსებულნი, რომლისა მსგავსად ესენიცა ღრუბლითა დაიფარვოდეს და მათათა მიმართ განშორებითა შფოთიანობაÁ ესე საწუთოÁსაÁ შორს მათგან განაგდეს და ეგრეთღა სჯულის-მდებლობდეს M (გამ. 24,18 და 34,28).¹³⁸

მსგავსად მოსესსა, ღრუბელსა შინა საღმრთოსა შევიდეს მთასა მას ზედა განშორებითა სოფლისა შფოთთაგან და შჯულისმდებელ მონაზონთა და ყოველთა ქრისტიანეთა გამოუჩნდეს და იყვნეს ესრეთ ჟამთა მრავალთა E

ეს შედარება მოსესთან გრიგოლ ხუცესს მოჰყავს გრიგოლისა და ბასილის პონტოს უდაბნოში ერთად ყოფნის აღწერისას. წყარო ამ შედარებისა არის Carm.II,1,11 v.353-356. უნდა აღინიშნოს, რომ ბიბლიურ პერსონაჟთან ეს შედარება სოფრონ იერუსალიმელსაც აქვს თავის „შესხმაში“, მხოლოდ არა გრიგოლისა და ბასილის პონტოში ყოფნის დროს,

¹³⁵ შპ. შანიძე, ფსალმუნთა წიგნის ძველი ქართული თარგმანები, თბილისი, 1979, 130,211.

¹³⁶ ნ. მელიქიშვილი, დასახ. ნაშრ. 95.

¹³⁷ ქ. ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ვერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), გულანის, თბილისი, 1989, 121; ე. ჭელიძე, საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია, 545-558, მისივე, იოანე პეტრიწის ცხოვრება და მოღვაწეობა, I, რელიგია, '3-4-5, 1994; ნ. მელიქიშვილი, ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მეთოდი გრიგოლ ნაზიანზელის არალიტურგიკული სიტყვების მიხედვით, მრავალთავი, XIX, 2001, 225-235.

¹³⁸ ეს მითითება PG-ში არ არის.

არამედ თხზულების ბოლო ნაწილში, როცა გრიგოლი ტოვებს კონსტანტინეპოლს და მიდის თავის მამულში, სადაც განმარტოებით იწყებს ცხოვრებას: „ამისითა მკადრ-ყოფითა მოსე მხილველ ღმრთისა იქმნა და ზრახვაა ღმრთისაა ესმა და თათ ეზრახა ღმერთსა და სახელ-ედვა მეგობარ ღმრთისა, ღმრთივწერილი შჯული მოეცა და ღრუბლითა საღმრთოათა დაიფარა და მთად მხოლოა აღიწოდა” (მ.118-122). როგორც ჩანს, სოფრონისთვისაც წყარო De vita sua არის. რაც შეეხება ამ ბიბლიური ალუზიის თარგმანს, აქაც, ისე როგორც მაგალითების უმეტესობაში, ეფრემისთვის ამოსავალი „ცხოვრების” ტექსტია. ეფთვიმე კი თითქოს მეტად უახლოვდება ბიბლიურ ტექსტს.

Vita 12.100 : აღადგინა ღმერთმან სული წმიდაა თასი გრიგოლის შორის ღმრთისმეტყუელისა M (დან. 13,45).

ღმერთმან მოწყალემან აღძრა სული გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა E.

ეს ღვთიური მოწოდება თვით გრიგოლის თხზულებებიდან აქვს აღებული აგიოგრაფს, იხ. Or.33,13 (col.229 C 1-5), Or.43,2 (col.496 D2-497A1), Carm.II,1,12, v.79 (col.1172).¹³⁹

Vita 12,101: და ვითარ-იგი მოსეს, ჰრქუა: ხილვით ვიხილე ძარხილულობაა ერისა ჩემისაა ეგაპტეს შინა ... და სულთთქუმისა მათისაა მესმა და გარდამოვადეა ოსნად მათდა და აწ მოვედ, მიგავლინო შენ ეგაპტედ M (გამ.3,7 და შმდ.).

და ვითარცა მოსეს ჰრქუა უდაბნოსა ზედა და წარავლინა ეგაპტედ, ეგრეთვე ამას ნეტარსა ... ჰრქუა მას სულმან წმიდამან ამითა უხილავითა , ვითარმედ: ხილვით ვიხილე წარწყმედაა ერისა ჩემისაა და სულთთქუმაა მართლმორწმუნეთა ჩემთაა მესმა. და მოვედ ოსნად მათდა და აწ მოვედ და წარგავლინო შენ ბიზინტიად E.

შესაბამისი ადგილი ბიბლიიდან: ჰრქუა უფალმან მოსეს: ხილვით ვიხილე ძარი იგი ერისა ჩემისაა, რომელ არს ეგაპტეს შინა, და ღაღადებაა მათი მესმა... და გარდამოვადეა განრინებად მათა აელთაგან ეგაპტელთაასა... და აწ მოვედ და მიგავლინო შენ ფარაოასა, მეფისა მის მეგაპტელთაასა (OB).¹⁴⁰

როგორც ვხედავთ, ორივე მთარგმნელი აღნიშნული ადგილის პარაფრაზს გვაძლევს (ასეა გრიგოლ ხუცესთანაც), მაგრამ ეფთვიმე ცდილობს უფრო გასაგები

¹³⁹ Vita, X.Lequeux_ს გამოცემა, .240.

¹⁴⁰ წიგნი ძუელისა აღთქუმისანი, ბ.გიგინიშვილისა და ც.კიკვიძის გამოცემა, თბ.1989/

რამეთუ რომელმან თაჲსასა სახლისა ზედადგომაჲ არა იცის, ვითარ მზრუნველ ექმნეს ეკლესიათა ღმრთისათა.

ეფთვიმე ათონელი ამ ციტატას არ იყენებს. იგი მოკლედ აღწერს გრიგოლის ნაზიანზის ეკლესიის წინამძღვრად ყოფნას: ესრეთ უკუე განაგებდა ყოველსავე ვითარცა ჭემმარიტი მნა ღმრთისაჲ. მშობელთა, ერსა, უცხოთა, ეკლესიის საქმეთა ესრეთ ზრუნვიდა, ვიდრეღა წეს და კანონ ექმნა ყოველსა სოფელსა მისი მოქალაქობაჲ.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ეს რეკურსი I ტიმ. 3, 1-7 არ ეკუთვნის გრიგოლ ხუცესს, თვით გრიგოლ ნაზიანზელი იყენებს ამ შედარებას Or.21,10-ში (col.1092 C 6-10) ათანასის დასახასიათებლად, რათა წარმოაჩინოს იგი როგორც იდეალური ეპისკოპოსი.¹⁴²

Vita 13,116: და აღძრნეს იგინი ქვისა დამკრეფელ ყოფად ნეტარისა მის ვითარცა ოდესმე ჰურიანი სტეფანესთვის M (საქ. 7,58-59).¹⁴³

აღძრეს შფოთი წმიდისა გრიგოლის ზედა და მოუაღდეს მას ერითა მრავლითა და ქვისა დაკრებაჲ ენება, ვითარცა ჰურიათა პირველმოწამისა სტეფანესი E.

ამ ბიბლიურ ალუზიას ეფრემ მცირე ზუსტად Vita-ს მიხედვით თარგმნის, ხოლო ეფთვიმე სტეფანეს პირველმოწამეს უწოდებს.

Vita 14,124: იყო...მაქსიმე,...ახალი ვინმე იანე, და ვითარ-იგი მოსეს, ეგრეთვე ესე გრიგოლის წინააღმდგომი M (გამ. 2,11 და II ტიმ. 3,8).

იყო...მაქსიმოს...ახალი ვინმე იანე და იამბრე. რამეთუ ვითარცა იგინი მოსეს, ეგრეთვე ესე დიდსა გრიგოლის წინა-აღუდგებოდა E.

ეფრემი მხოლოდ იანეს ახსენებს, რადგან ასეა Vita-ს ბერძნულ ტექსტში. ეფთვიმემ კი იცის რა, რომ II ტიმ. 3,8-ში იანე და იამბრეა, ასეც აკეთებს ამ შედარებას, შდრ.

ვითარცა-იგი იანე და იამბრე აღუდგებოდეს მოსეს, ეგრეცა ესენი უაღდებიან ჭემმარიტებასა.¹⁴⁴

ვფიქრობთ, მეტად საინტერესო მაგალითია ეფთვიმეს მთარგმნელობითი მეთოდის, კერძოდ, მისი ბიბლიურ ტექსტთან დამოკიდებულების წარმოსაჩენად. აქვე

¹⁴² Vita, X.lequeux-ს გამოცემა, გვ.237.

¹⁴³ საქმე მოციქულთა, ი.აბულაძის გამოცემა, თბილისი, 1950.

¹⁴⁴ პავლენი, ქ.ძოწენიძის და კ.დანელიას გამოცემა, თბილისი, 1974.

უნდა აღინიშნოს, რომ ეს შედარება იანესთან (და ასევე იამბრესთან) ხშირად გამოიყენება ჰომილეტიკურ და აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში ერეტიკოსთა განსაქიქებლად.¹⁴⁵

Vita 16,147: უსასყიდლოდ ქადაგებასა სახარებისასა არაოდეს დააცუდებდა M (I კორ. 9.18).

უსასყიდლო მუშაკი იყო E.

შდრ. სახარებასა მას ჩემსა უსასყიდლოდ ვახარებდე (I კორ. 9,18).

ზემოთ განხილული მაგალითების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეფრემ მცირე და ეფთვიმე ათონელი განსხვავებულად უდგებიან ბიბლიური ციტატების ქართულად გადმოღებას. ეფთვიმესთვის ამოსავალი ბიბლიური ტექსტია, თუმცა ზოგჯერ თავისუფლად თარგმნის და მიზანი თითქმის ყოველთვის ერთია – მეტად გასაგები გახადოს ესა თუ ის ადგილი ქართველი მკითხველისათვის. ეფთვიმე ადგილს უცვლის დედანში მოხმობილ ბიბლიურ ციტატას, თვლის რა, რომ სხვა ადგილას მისი გამოყენება უფრო მოსახერხებელია. გვაქვს რამდენიმე შემთხვევა, როცა მთარგმნელი ზეპირად იშველიებს ამა თუ იმ ციტატას. იმ შემთხვევაში, როცა დედანში ბიბლიური ალუზია გვაქვს, ეფთვიმე თითქოს უფრო მეტად უახლოვდება ბიბლიურ ტექსტს. ეფრემ მცირესთვის კი ბიბლიური ციტატების თუ ბიბლიური ალუზიების თარგმნისას ამოსავალი ყოველთვის სათარგმნი ტექსტია. თუ დედანი ზუსტად იმეორებს ციტატას, ისიც ასევე იქცევა. ხოლო თუ გრიგოლ ხუცესი ცვლის ბიბლიურ ტექსტს, ეფრემი თარგმნის უშუალოდ Vita-ს მიხედვით. თუ რაიმე განსხვავება გვაქვს ბერძნულ ტექსტსა და თარგმანს შორის, იქაც ბერძნული დედანია ამოსავალი, ანუ განსხვავება ეფრემის თარგმანსა და კრიტიკულად დადგენილ Vita-ს ბერძნულ ტექსტს შორის უმეტესად იმ ბერძნული ხელნაწერებიდან მომდინარეობს, რაც ეფრემს ხელთ ჰქონია.

---

¹⁴⁵ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, .246.

ნაწილი II

სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა“

თავი I

სოფრონ იერუსალიმელი – „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის“ ავტორი

„გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის“ ავტორია ცნობილი ბიზანტიელი საეკლესიო მოღვაწე, სოფრონ იერუსალიმელი. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ამ თხზულების ავტორად სოფრონ იერუსალიმელი მხოლოდ ქართული თარგმანის მიხედვით არის მიჩნეული, რადგანაც არ არსებობს არც ერთ სხვა ენაზე „შესხმის“ თარგმანი. თვით ბერძნული დედნისა კი მხოლოდ მცირე მოცულობის ფრაგმენტია შემორჩენილი.¹⁴⁶ ამ საკითხს ვრცლად ქვემოთ განვიხილავთ.

სოფრონ იერუსალიმელი დაიბადა დამასკოში, დაახლოებით 550 წელს. მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე იგი ქალკედონური მართლმადიდებლობის დამცველი იყო. მან განათლება მიიღო დამასკოში, სადაც უნდა მოეპოვებინა „სოფისტის“ სახელი. იგი არის ორი კულტურის – სირიულის და ბერძნულის ერთგვარად დამაკავშირებელი.

თავისი ცხოვრების შემდგომ ეტაპზე სოფრონ იერუსალიმელს ვხედავთ იოანე მოსხთან, თავის თანამებრძოლთან ერთად, ვიდრე ამ უკანასკნელის გარდაცვალებამდე (619წ.), ჯერ როგორც საერო, შემდეგ კი სასულიერო პირს. იოანე მოსხის „სამოთხე“, რომელიც სოფრონმა გამოაქვეყნა მისი გარდაცვალების შემდეგ, არის იმ ღრმა მეგობრობის მაჩვენებელი, რაც მათ აკავშირებდათ.

ორმა მეგობარმა მრავალი წელი გაატარა ერთად პალესტინის, სინას მთის, ეგვიპტის და ბოლოს, რომის მონასტრებში. მათი მეგობრობა დაიწყო პალესტინაში, წმინდა

¹⁴⁶ Cod. Achrid. Mus. nat. 86(84)

თევდოსის მონასტერში. მალე ისინი ერთად მიდიან სინას მთაზე, სადაც ერთ-ერთ მონასტერში !0 წელი გაატარეს. შემდეგ დაბრუნდნენ პალესტინაში, რათა მალევე წასულიყვნენ მცირე აზიაში – გადადიოდნენ მონასტრიდან მონასტერში და კვლავ, უფრო მეტი ხნით, დაბრუნდნენ ეგვიპტეში. აქ ისინი ჩანან იმ ეპოქის მელქიტი პატრიარქის, იოანე მოწყალის გვერდით (610-620), რომლის ცხოვრებაც სოფრონს და იოანე მოსხს დაუწერიათ (დაკარგულია). სწორედ ამ პერიოდში სოფრონი სასწაულებრივად განიკურნა თვალის დაავადებისგან. მისი დიდი მადლიერება წმინდანების მიმართ, ვინც იგი განკურნა, აისახა მის „Narratio miraculorum ss.Cyri et Ioahannis” (PG 87, 3424-3676).

614 წელს წმინდა მიწაზე სპარსელების შემოსევის შემდეგ სოფრონი იოანე მოსხთან ერთად ტოვებს ალექსანდრიას, რათა დამკვიდრდეს რომში, სავარაუდოდ, წმინდა საბას ბერძნულ მონასტერში.

იოანე მოსხის გარდაცვალების შემდეგ (619წ.) სოფრონი თავისი მეგობრის ნეშტთან ერთად ბრუნდება პალესტინაში, წმინდა თევდოსის მონასტერში. აქ იგი რჩება დაახლოებით 629 წლამდე. შეიძლება სწორედ ამ პერიოდში უმეგობრდება იგი თავისზე 30 წლით უმცროს მაქსიმე აღმსარებელს. მისი ცხოვრების შემდეგი 10 წელი სწორედ ამ მეგობრობითაა აღსანიშნავი. დაახლოებით 628 წელს სოფრონი ტოვებს პალესტინას და მიდის ჩრდილოეთ აფრიკაში. აქ მას მაქსიმე აღმსარებელი უერთდება. სავარაუდოა, რომ ისინი ერთ მონასტერში იყვნენ. ამ მონასტრის წინამძღვარი კი სოფრონი იერუსალიმელი უნდა ყოფილიყო. აქ ისინი იწყებენ ბრძოლას ახალი მწვალებლობის წინააღმდეგ. 633 წელს სოფრონი ალექსანდრიაშია, შემდეგ – კონსტანტინეპოლში.

80 წელს მიღწეული სოფრონი იერუსალიმის პატრიარქად აირჩიეს. 637 წელს სოფრონის მშობლიური ქალაქი მუსულმანებმა დაიპყრეს. 638 წლის დასაწყისში ისინი იერუსალიმთან არიან. მოხუცმა პატრიარქმა თვითონ ჩააბარა ქალაქი ხალიფა ომარს. სოფრონი იერუსალიმელი გარდაიცვალა თითქმის 90 წლის, 639 წლის 11 მარტს. ბიზანტიის ეკლესია ამ დღეს აღნიშნავს წმინდა სოფრონი იერუსალიმელის ხსენებას.

საკმაოდ დიდი ხნის მანძილზე მკვლევართა კამათის საგანი იყო სოფრონ იერუსალიმელის და სოფრონ სოფისტის იდენტიფიკაციის საკითხი.¹⁴⁷

იოანე მოსხის „ლიმონარის“ მოთხრობების ერთ-ერთი პერსონაჟია სოფრონი, რომელსაც ავტორი „სოფისტად“ მოიხსენიებს (ქართულ თარგმანში სოფრონ ბრძენი)¹⁴⁸. სწორედ ეს სოფრონ სოფისტი გაიგივდა შემდგომში სიფრონ პატრიარქთან. თუ სოფრონ სოფისტი და სოფრონ პატრიარქი ერთი და იგივე პიროვნებაა, მაშინ სოფრონ პატრიარქს ეკუთვნის ყველა ის თხზულება, რომელიც სოფრონ სოფისტის სახელითაა ცნობილი და რომელიც შემდგომმა თაობებმა სოფრონ პატრიარქს მიაწერეს. თუ ეს ასე არ არის, მაშინ სოფრონ პატრიარქი მწერლის ტიტულის გარეშე რჩება. სოფრონ სოფისტის ცხოვრების შესახებ გვაქვს გარკვეული ინფორმაცია (ძირითადად მისივე თხზულებებიდან), ხოლო სოფრონ პატრიარქის შესახებ ფაქტიურად არაფერი ვიცით. სოფრონ სოფისტი უეჭველად ის მწერალია, რომელსაც ეკუთვნის „წმ. კაროსის და იოანეს შესხმა“, რადგანაც ამ თხზულებას ხელნაწერებში აქვს სრულიად გარკვეული მინიშნება იმაზე, რომ მისი ავტორი სოფრონ სოფისტია:

◆□◆⊗   ○☉☉☉□✦❖□◆   ♠♦♣□□■✦❖□◆☉   ○□■☉☉□◆⊗   ○
 □■☉☉□■   ☉☉☉☉☉☉❖   ♣♣□□□□✦❖□◆   ◆☉☉☉□■   ☉☉☉☉☉☉   ◆☉☉☉☉   ♣
 ☉□☉☉○□■   □◆☉♦☉☉   ◆☉☉☉☉   ☉☉☉☉☉☉☉☉   ☉□✦♦◆□◆⊗   ◆□◆⊗   ♣♣□
 ◆⊗   ☉☉☉○♦■   □□❖●♣♦■☉   ასევე, უეჭველად მას ეკუთვნის „წმ. კაროსის და

იოანეს სასწაულები“, რომელიც ამ წმინდანთა ზემოთ ნახსენები „შესხმის“ ერთგვარი გაგრძელებაა. ყველა ხელნაწერი მის ავტორობას ადასტურებს:

♠♦♣□□■✦❖□◆   ○□■☉☉□◆⊗   ◆□◆⊗   ♣♣☉☉♦◆□◆⊗. ორივე შემთხვევაში საქმე გვაქვს იმ სოფრონთან, რომელიც საერო ცხოვრების უარყოფამდე იყო სოფისტი, ხოლო შემდგომში – წმ. თევდოსოს მონასტრის ბერი. ორივე შემთხვევაში ეს ის სოფრონია, რომლის მასწავლებელი და შემდგომში მისი თანამოგზაური იოანე მოსხია.¹⁴⁹ სოფრონის ბიოგრაფია სწორედ იოანე მოსხთანაა მჭიდროდ დაკავშირებული.

¹⁴⁷ Vailhé S., Sophrone le sofiste et Sophrone le patriarche, Revue de l'orient chrétien, N3, 1902, 360-385, N3, 1903, Paris, 355-370; Schönborn Chr., Sophrone de Jérusalem, Vie monastique et confession dogmatique, Paris, 1972, 239-242; Chadwick H., John Moschus and his Friend Sophronius the Sophist, Journal of Theological Studies, N.S., t.25, Oxford, 1974, 41-74.
¹⁴⁸ PG 87, 2852-3112; იოანე მოსხი, ლიმონარი, ილია აბულაძის გამოცემა, თბილისი, 1960.
¹⁴⁹ Vailhé S., დასახ. ნაშრომი, N3, 1902, გვ. 360-363.

„ლიმონარის“ ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერს წამმღვარებული აქვს ანონიმი ავტორის იოანე მოსხის ბიოგრაფია¹⁵⁰, რომელშიც ავტორი გვიამბობს იმის შესახებ, რომ იოანე მოსხმა სიკვდილის წინ თხოვა თავის ერთგულ მოსწავლეს, სოფრონს გამოექვეყნებინა მისი თხზულება „ლიმონარი“ და მისი ნეშტი გადაესვენებინა და დაეკრძალა სინას მთაზე (იოანე მოსხი გარდაიცვალა 619 წელს რომში). სოფრონი თავის თორმეტ თანამოსწავლესთან ერთად გაემურა სინას მთისკენ, რათა მასწავლებლის ანდერძი შეესრულებინა. თუმცა მათ სინას მთას ვერ მიაღწიეს, ჩავიდნენ იერუსალიმში და იოანე მოსხი დაკრძალეს წმ. თევდოსის მონასტრის სასაფლაოზე. ეს მოხდა, გვეუბნება ავტორი, მე-8 ინდიქტიონის დასაწყისში. პროლოგის ავტორი არსად არ მოიხსენიებს სოფრონს, როგორც პატრიარქს.

რატომ დაისვა მკვლევართა წინაშე სოფრონ სოფისტის და სოფრონ პატრიარქის იდენტიფიკაციის საკითხი? ამ კამათს სათავე დაუდო იოანე დამასკელმა. მან პირველმა მოიხსენია სოფრონი როგორც პატრიარქი და მას მიაწერა „ლიმონარის“ ავტორობა.¹⁵¹ იგივე იოანე დამასკელი, თავის სხვა შრომაში, სოფრონ სოფისტის „წმ. კაროსის და იოანეს სასწაულებში“ მოთხრობილ ერთ-ერთ სასწაულზე საუბრისას თხზულებას სოფრონ პატრიარქის ქმნილებად მოიხსენიებს.¹⁵² „ლიმონარის“ არაბული თარგმანი ზოგ ხელნაწერში ასეა დასათაურებული: „ესე არს წიგნი..., რომელიც დაწერა სოფრონიმ, იერუსალიმის პატრიარქმა.“¹⁵³ კიდევ მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, სადაც „ლიმონარი“ სოფრონ პატრიარქს მიეწერება.¹⁵⁴ როგორც Vaillhé აღნიშნავს,¹⁵⁵ მთავარია არა ის, რომ ცნობილ ავტორებთან „ლიმონარი“ სოფრონ პატრიარქს მიეწერება, არამედ ის, რომ მათთვის სოფრონ სოფისტი, იოანე მოსხის თანამოგზაური და სოფრონი, იერუსალიმის პატრიარქი ერთი და იგივე პიროვნებაა.

როცა საუბრობენ „ორი სოფრონის“ არსებობის შესახებ, ერთ-ერთ მთავარ არგუმენტად მოჰყავთ VII საუკუნის მწერლის ლეონ ნეაპოლელის „იოანე მოწყალის ცხოვრება“ (CPG 7882). თხზულების პროლოგში ლეონ ნეაპოლელი გვეუბნება, რომ მასზე ადრე იოანე

¹⁵⁰ პროლოგის ფრანგული თარგმანი გამოაქვეყნა Schönborn-მა, იხ. Schönborn Chr., დასახ. ნაშრომი, 243-244.

¹⁵¹ PG 94, col.1280, 1316, 1336.

¹⁵² PG 94, col. 1414, 1416.

¹⁵³ აღ-ბუსტანი, X საუკუნის სინური ხელნაწერის მიხედვით, რ. გვარამიას გამოცემა, თბილისი, 1965, 77.

¹⁵⁴ Vaillhé S., დასახ. ნაშრომი, N3, 1903, 361.

¹⁵⁵ იქვე.

მოწყალის ცხოვრება იოანე მოსხს და სოფრონს დაუწერიათ. ეს თხზულება დაკარგულად ითვლებოდა, ვიდრე Delehay-მ 1927 წელს არ აღმოაჩინა ანონიმი ავტორის „იოანე მოწყალის ცხოვრება“ და დაადგინა, რომ ანონიმ ავტორს ხელთ ჰქონია როგორც იოანე მოსხის და სოფრონის, ასევე ლეონ ნეაპოლელის მიერ დაწერილი „იოანე მოწყალის ცხოვრება“. მან ამ ორი „ცხოვრების“ საფუძველზე გააკეთა კომპილაცია (პირველი 15 თავი სწორედ იოანე მოსხის და სოფრონის მიერ დაწერილი „ცხოვრებაა“). შემდეგ ეს კომპილაცია გამოიყენა მეტაფრასტმა თავისი თხზულებისათვის. და სულ ბოლოს, Festugière-მა გამოაქვეყნა მეტაფრასტისაგან დამოუკიდებელი „ცხოვრება“.¹⁵⁶ რატომ ითვლება ლეონ ნეაპოლელის „იოანე მოწყალის ცხოვრება“ ერთ-ერთ მთავარ არგუმენტად „ორი სოფრონის“ იდენტიფიკაციის საწინააღმდეგოდ? ყველა მკვლევარი, ვინც კი „ორი სოფრონის“ საკითხს შეხება, აღნიშნავს, რომ ლეონ ნეაპოლელი არის მწერალი, რომელიც რომელიმე ცნობილ პიროვნებაზე საუბრისას აუცილებლად მიუთითებს ამ პიროვნების შემდგომ წარმატებებზე. „იოანე მოწყალის ცხოვრებაში“ ლეონ ნეაპოლელი სამჯერ ახსენებს სოფრონს, მაგრამ არსად აღნიშნავს, რომ იგი შემდგომში იერუსალიმის პატრიარქი გახდა. ავტორი მას მოიხსენიებს როგორც ☐☺ ☒☟■ ☐☟☽)(☐❖■ ●◆♠☐☐❖■)(☐■☑ რაც ამა თუ იმ გარდაცვლილი პირის მოხსენიების კლასიკურ ფორმულას წარმოადგენს, მაგრამ არა პატრიარქისა. Schönborn-ი ამ ფაქტს ვერ ხსნის და არც მნიშვნელოვნად არ მიაჩნია, მიუხედავად იმისა, რომ ლეონ ნეაპოლელის „იოანე მოწყალის ცხოვრება“ დაწერილია 641 წლის შემდეგ, ანუ მას შემდეგ, რაც სოფრონი იერუსალიმის პატრიარქი გახდა და ლეონ ნეაპოლელისთვის ეს ფაქტი ცნობილი იქნებოდა.¹⁵⁷

„ორი სოფრონის“ იდენტიფიკაციის საწინააღმდეგოდ არსებობს კიდევ ერთი არგუმენტი, კერძოდ, იოანე მოწყალე გარდაიცვალა 619 წლის 11 ნოემბრის მახლობლობაში, უფრო სავარაუდოდ 620 წელს. თუ იოანე მოსხი გარდაიცვალა 619 წლის დასაწყისში, იგი, ცხადია, თავის მეგობარ სოფრონთან ერთად ვერ დაწერდა იოანე მოწყალის ცხოვრებას.

¹⁵⁶ Delahay H., Une vie inédite de Saint Jean L'Aumonier, Analecta Bollandiana, t. 45, Paris, 1927, გვ. 5-74; Léontios de Néapolis, Vie de Syméon le Fou et Vie de Jean de Chypre, édition commentée par A.J.Festugière en collaboration avec L.Ryden (Biblioth. archéol. et histor., t.95.), Paris, 1974.

¹⁵⁷ Schönbrn Chr., დასახ. ნაშრომი, 241-242.

Vailhé –ს მოსაზრებით იოანე მოსხმა და სოფრონმა აღწერეს იოანე მოწყალის არა სრული ცხოვრება, არამედ მხოლოდ იოანეს და სოფრონის ალექსანდრიიდან გამგზავრებამდე, კერძოდ, 615 წლამდე პერიოდი.¹⁵⁸ მაგრამ მას შემდეგ, რაც Delehay-მ გამოაქვეყნა ანონიმი ავტორის „იოანე მოწყალის ცხოვრება“, ცნობილი გახდა, რომ მათ ნამდვილად დაუწერიათ იოანე მოწყალის სრული ცხოვრება. „ცხოვრება“ არ შეიძლება დაწერილიყო 620 წლამდე, რადგან იოანე მოწყალე 620 წელს გარდაიცვალა (იოანე მოსხი 619 წელს გარდაიცვალა). ეს ქრონოლოგიური პრობლემა Delehay-ს შენიშვნამ გადაწყვიტა, კერძოდ, ორმა მეგობარმა – იოანე მოსხმა და სოფრონმა ერთად დაიწყეს ეს საქმე, მაგრამ სოფრონმა, როგორც პროფესიონალმა მწერალმა მეტი წვლილი შეიტანა თხზულების დაწერაში.¹⁵⁹ Chadwick –ი კი ვარაუდობს, რომ სოფრონმა თვითონ დაწერა ეს თხზულება, მაგრამ სათაურში იოანე მოსხიც მოიხსენია ავტორად, რათა ამგვარად მიეგო პატივი თავისი მასწავლებლისათვის.¹⁶⁰

იოანე მოსხის „ლიმონარის“ ქართულ თარგმანს ახლავს „დამატება“,¹⁶¹ რომელსაც კ.კეკელიძემ სპეციალური სტატია მიუძღვნა.¹⁶² „დამატებაში“ მოხსენიებულ პირთა მიხედვით კ.კეკელიძე მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ „დამატების“ ავტორი არ უნდა იყოს იოანე მოსხი, რადგანაც „დამატება“ VII საუკუნის 60-იან წლებში დაიწერა (იოანე მოსხი 619 წელს გარდაიცვალა). აქვე კ.კეკელიძე გამორიცხავს ვარაუდს, რომ „დამატების“ ავტორი სოფრონ იერუსალიმელია, რადგან ის ეპითეტები, რომლითაც მოიხსენიება სოფრონი, არ შეიძლება თვით მას ეკუთვნოდეს, მაგალითად, წმინდა და სამგზის სანატრელი სოფრომი, იერუსალიმელი პატრიარქი (99,36); კაცი, ყოვლად სანატრელი, წმიდა სოფრომი (100,37); ...მე და სოფრომს, პატრიარქსა იერუსალემისასა (121,20). რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ამ დამატებათა დიდ ნაწილს არ აქვს ბერძნული დედანი. ამიტომ, ვფიქრობთ, ამ დამატებაში სოფრონის პატრიარქად მოხსენიება შეიძლება ერთ-ერთი დამატებითი არგუმენტი აღმოჩნდეს „ორი სოფრონის“

¹⁵⁸ Vailhé S., დასახ. ნაშრომი, N3, 1903, 364

¹⁵⁹ Analecta Bollandiana 45 (1927), 6-7.

¹⁶⁰ Chadwick H., John Moschus and his Friend Sophronius the Sophist, 51.

¹⁶¹ იოანე მოსხი, „ლიმონარი“, 85-141

¹⁶² კ.კეკელიძე, „Gruzinska% versii% „Limonar%“ Ionna Mosxa i ee znaqenie d% slav%nskoy istorii“, etiudebi, VIII, Tbilisi, 1962, 238-243.

იდენტიფიკაციის სასარგებლოდ. „ლიმონარის“ ძირითად მოთხოვნებში სოფრონი არა ერთგზის არის ნახსენები როგორც სოფრონი ბრძენი ანუ სოფრონ „სოფისტის“. თუ „დამატება“ VII საუკუნის 60-იან წლებშია დაწერილი, მაშინ გასაგებია, რატომ მოიხსენიებს მისი ავტორი სოფრონს არა როგორც სოფისტს, არამედ როგორც იერუსალიმის პატრიარქს (სოფრონი იერუსალიმის პატრიარქია 634-638 წლებში).

თავი II

სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებათა ქართული თარგმანები

სოფრონ იერუსალიმელის ლიტერატურული მემკვიდრეობა საკმაოდ მრავალფეროვანია: აგიოგრაფია, ჰომილეტიკა, დოგმატური წერილები, პოემები, ლიტურგიკული ტექსტები, რომელიც ამჟამადაც გამოიყენება ბიზანტიურ ლიტურგიკაში. რაოდენობრივად მისი ლიტერატურული მემკვიდრეობა დიდი არ არის. მიუხედავად ამისა, საკმაოდ რთულ ამოცანას წარმოადგენს მისი დადგენა, რადგანაც ტრადიცია სოფრონ იერუსალიმელს მიაწერს ბევრ ისეთ თხზულებას, რომელთა ავთენტურობა ეჭვს იწვევს.¹⁶³ Chr.von Schönborn-მა ვრცელი მონოგრაფია მიუძღვნა სოფრონ იერუსალიმელის ცხოვრებასა და შემოქმედებას.¹⁶⁴ ამიტომ ჩვენ შევეცდებით შევვხოთ სოფრონის მხოლოდ იმ თხზულებებს, რომლებიც ქართულ ენაზეა თარგმნილი.

სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებათა ქართულ თარგმანებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მისი ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესწავლის საქმეში, მით უმეტეს, რომ სოფრონის სახელით ცნობილ თხზულებათა ერთი ნაწილი შემორჩენილია მხოლოდ ქართულ ენაზე, ხოლო სხვა ქრისტიანულ ენებზე თარგმნილ თხზულებათა შორის ყველაზე მეტია ქართული თარგმანები. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, სრულიად უეჭველი ჩანს ქართველთა ინტერესი მისი შემოქმედებისადმი.

ქართულ ენაზე თარგმნილია სოფრონ იერუსალიმელის სახელით ცნობილი შემდეგი თხზულებები:

1. ხარებისათ¹⁶⁵ (ხარება არს, ძმანო, ხარება¹⁶⁵...) – PG 87, 3217-3288; BHG 1098; CPG 7638.

¹⁶³ Chr.von Schönborn, დასახ. ნაშრომი, 99.

¹⁶⁴ Chr.von Schönborn, dasax. naSromi.

¹⁶⁵ * -ით აღვნიშნავთ იმ თხზულებებს, რომელთა ბერძნული დედანი (სრული ან ფრაგმენტის სახით) არსებობს, ** -ით – თხზულებებს, რომლებიც მხოლოდ ქართულ ენაზეა შემორჩენილი;

A 162 1r-4r (XI ს.), A 5 253-292 (1756 წ.), A 276 65r-73r (1778წ.), K 2 288r.-312v. (XVI ს.), K 8 217v-238v (XVII ს.), K 30 130r-149v (XVIII ს.), K 160 146v-168v (XVII-XVIII ს.).

თხზულების მთარგმნელად კ.კეკელიძეს გიორგი მთაწმინდელი მიაჩნია, K 8 ხელნაწერში აშიაზე არსებული დაქარაგმებული მინაწერის გამო.¹⁶⁶

2. მიგებებისათაჲს უფლისა* (სხუაჲ არს ესე საიდუმლოჲ ქრისტესი...) _ PG 87 3287-3302 (ლათინურად); BHG 808; CPG 7641.

H1347 258v-269v (XI-XII ს.), Jer.17 34v-46v (XII-XV ს.), Jer.38 224r-239r (XIII-XVI ს.), A 129 116r-124v (XII-XIII ს.), A 162 58r-66r (XI ს.),¹⁶⁷ K 1 1r-13v, ასევე გვიანდელ ხელნაწერებში _ K 64, K 89, K 172. ამ თხზულებისა არსებობს აგრეთვე არაბული თარგმანი.¹⁶⁸ (მთარგმნელი ეფრემ მცირე).

3. იოანე ნათლისმცემლის შობისათაჲს* (მომეც ჩუენ, Ⴚ Ⴚმაო...) _ PG 87 3321-3353; BHG 844; CPG 7642.

H 1347 319v-333r, Jer.38 307r-327v.

4. ნათლისღებისათაჲს* (კუალად ნათელი გამოგაჩნდების...) A.Papadopoulos-Kerameus, V Petropoli, 1898, 151-168; BHG 1939, CPG 7643

S 1276 99r-106v, H 1347 237r-246v, Jer. 23 132r-140r, Jer.38 210v-224r, A 182 217v-231v, A 1170 K 13 24v-39v.

5. ნათლისღებისათაჲს** (პირველ ჩუენ ბეთლემმან...) CPG 7660.

S 1276 89r-98v, Jer.17 22r-34v, Jer.38 198r-210v, A 182 201r-217r, A186 1917-1924, A 643 91v-101v, K 13 1r-24r.

6. შესხმაჲ წმიდისა მოციქულისა იოანე მახარებელისაჲ* PG 87 3364 (ფრაგმენტი), BHG 925; CPG 7648.

H 1347 304v-312.¹⁶⁹

ამ თხზულების ავთენტურობა Chr.von Schönborn-ს საეჭვოდ არ მიაჩნია.¹⁷⁰

¹⁶⁶ კ.კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I. თბ., 1980, 230.

¹⁶⁷ A 129 და A 162 ხელნაწერებში კიდევ არის მინაწერი: თარგმნილი ეფრემისი (ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექცია, ტ. I 2, თბ., 1976, 132, 234)

¹⁶⁸ CPG III, 423.

¹⁶⁹ სამწუხაროდ, ჩვენ სტატიაში „სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის“ ქართული თარგმანი” (ფილოლოგიური ძიებანი II, თბ., 1995, 135) შეცდომით მითითებულია A 322 ხელნაწერი, რომელშიც არ დასტურდება ეს თხზულება. ამ ხელნაწერში მხოლოდ ისაა აღნიშნული, რომ „სოფრონ იერუსალიმელ პატრიარქმან დაწერა შესხმაჲ ამის წმიდის მოციქულისაჲ...” (კ.კეკელიძე, ეტ. V, 111).

7. გრიგოლ ღვთისმეტყველის შესხმა* CPG 7659. ბერძნულ ენაზე შემორჩენილია მხოლოდ ფრაგმენტი (cod. Achrid. Mus. nat. 86(84), 167. იხ. აგრეთვე Chr. von Schönborn, დასახ ნაშრომი, 111).
S 1276 107r-115v , Jer.13. 250v-277r (მთარგმნელი ეფრემ მცირე).
8. შესხმა^Á წმიდისა სტეფანე პირველმოწამისა** (მოვიდა ჩუენდა სტეფანე...) CPG 7661
H 1347 198r0203v, K 5 493r-499v.
9. შესხმა^Á წმიდისა სტეფანე პირველმოწამისა** (ჯერ იყო შემდგომად სამეუფო^Áსა...) CPG 7662.
K 5 499v-503v.
10. ზეცად ამაღლებისათ^Áს უფლისა** (ითქუა ესე ადგილსა თხემისასა...) CPG 7662.
K 8 401v-432v, K 90 241r-255r. (მთარგმნელი ეფრემ მცირე).

სოფრონ იერუსალიმელის სახელით იყო ცნობილი აგრეთვე „მარიამ მეგ^Áპტელის ცხოვრება“ (PG 87 3697-3726; BHG 1042; CPG 7675), რომელიც ქართულ ენაზე ეფთვიმე ათონელს უთარგმნია. ამჟამად დამტკიცებულია, რომ თხზულება სოფრონ იერუსალიმელს არ ეკუთვნის.¹⁷¹ ამიტომ ჩვენ ამ თხზულებას სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებათა ქართულ თარგმანებს შორის აღარ განვიხილავთ.

როგორც ვხედავთ, სოფრონ იერუსალიმელის 10 თხზულებაა ქართულ ენაზე თარგმნილი. ამ თხზულებათაგან 5-ის ავთენტურობა საეჭვოდაა მიჩნეული, კერძოდ გრიგოლ ღვთისმეტყველის შესხმა, ნათლისღებისათ^Áს (პირველ ჩუენ ბეთლემმან), წმ. სტეფანეს ორივე შესხმა და ზეცად ამაღლებისათ^Áს უფლისა CPG-ს შემდგენლებს სოფრონის სახელით ცნობილ საეჭვო თხზულებათა ჩამონათვალში შეუტანიათ.¹⁷²

თუ გადავხედავთ სოფრონ იერუსალიმელის სახელით ცნობილ თხზულებათა განაწილებას ქართულ კრებულებში, ვნახავთ, რომ ყველაზე მეტი – 5 თხზულება შესულია H 1347 კრებულში, 4 – Jer.38 და 3 – S 1276-ში. დანარჩენ კრებულებში წარმოდგენილია თითო ან ორი სოფრონის თხზულება. სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ეს სამი კრებული (H1347, Jer.38 და S1276) საკმაოდ

¹⁷⁰ Chr.von Schönborn, დასახ. ნაშრომი, 106.

¹⁷¹ იქვე, 116.

¹⁷² CPG III, 422-431.

ახლოსაა ერთმანეთთან შედგენილობის თვალსაზრისით და S1276 წარმოადგენს იმ საერთო წყაროს, საიდანაც უნდა მომდინარეობდნენ H1347 და Jer.38.¹⁷³

H1347 XI-XIIIსს. მეტაფრასული კრებულია.¹⁷⁴ მთარგმნელები ამ კრებულისა ეფრემ მცირე, ეფთვიმე ათონელი და თეოფილე ხუცესმონაზონი არიან. ხელნაწერი ბოლონაკლულია.

სოფრონ იერუსალიმელის თხზულებათაგან აქ წარმოდგენილია:

- 1.შესხმაÁ სტეფანესი (მოვიდა ჩუენდა სტეფანე...);
- 2.ნათლისღებისათÁს (კუალად ნათელი გამოგÁჩნდების...);
- 3.მიგებებისათÁს უფლისა;
- 4.შესხმაÁ იოანე მახარებელისაÁ;
- 5.შობისათÁს იოანე ნათლისმცემელისა.

სოფრონ იერუსალიმელის 4 თხზულებაა წარმოდგენილი Jer.38 ხელნაწერში, რომელიც ასევე მეტაფრასული კრებულია. თ.ბრეგაძე ხელნაწერს ათარიღებს XII-XIIIსს.¹⁷⁵ ამ კრებულში გვაქვს სოფრონ იერუსალიმელის შემდეგი თხზულებები:

- 1.ნათლისღებისათÁს (პირველ ჩუენ ბეთლემმან...);
- 2.ნათლისღებისათÁს (კუალად ნათელი გამოგÁჩნდების...);
- 3.მიგებებისათÁს უფლისა;
- 4.შობისათÁს იოანე ნათლისმცემელისა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ კრებულებთან სიახლოვეს ავლენს S1276 ხელნაწერი (XI-XIIIსს. მეტაფრასული კრებული).¹⁷⁶ ეს ხელნაწერი მრავალმხრივაა საინტერესო (ამის შესახებ დაწვრილებით ქვემოთ გვექნება საუბარი). აქ ერთადაა თავმოყრილი სოფრონ იერუსალიმელის 3 თხზულება: ორი ნათლისღების საკითხავი და გრიგოლ ღვთისმეტყველის შესხმა. მ. რაფავა ვარაუდობს, რომ აქვე უნდა ყოფილიყო

¹⁷³ მ. რაფავა, ეფრემ მცირის „უწყებაÁ მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა“ და „სადღესასწაულო წიგნი“, მაცნე, ელს № 4, 1990, 104.

¹⁷⁴ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექცია), ტ. III, თბილისი, 1948, 293-302.

¹⁷⁵ თ.ბრეგაძე, აღწერილობა, 159-167.

¹⁷⁶ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), თბილისი, 1961, 136-142.

„მიგებებისათჳს უფლისა“, ისე, როგორც ეს არის H1347 და Jer.38-ში. ამჟამად ამ თხზულების არ არსებობა აიხსნება იმით, რომ კრებული ბოლონაკლულია.¹⁷⁷

ასევე ერთადაა თავმოყრილი სოფრონ იერუსალიმელის ნათლისღების ერთ-ერთი საკითხავი, გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ღვთისმეტყველის ცხოვრება“ და სოფრონისავე „მიგებებისათჳს უფლისა“ H 1347-ში. როგორც ვხედავთ, H 1347-ის შემდგენელი სოფრონ იერუსალიმელის „შესხმას“ გრიგოლ ხუცესის „ცხოვრებით“ ცვლის (მთარგმნელი კვლავ ეფრემ მცირეა).

საკმაოდ დიდ სიახლოვეს ავლენს Jer.38 Jer.23-თან, რომელიც XII-XIII სს. კრებულია.¹⁷⁸ მასში უხვადაა წარმოდგენილი ეფრემ მცირის თარგმანები (68 სტატიიდან 30 ეფრემ მცირის თარგმანია). ხშირ შემთხვევაში ეს კრებულები ერთმანეთს მიჰყვება. მაგ., ბოლო 7 სტატია Jer.23-ისა ზუსტად იმეორებს Jer.38-ს, ერთი გამონაკლისის გარდა: Jer.38-ში გვაქვს სოფრონ იერუსალიმელის იოანე ნათლისმცემლის შობის საკითხავი, ხოლო Jer.38 ირჩევს იოანე ოქროპირის იოანე ნათლისმცემლის შობის საკითხავს.

ყველა ზემოთ განხილული კრებული უმეტესად ეფრემ მცირის თარგმანებისაგან შედგება. სოფრონ იერუსალიმელის 10 თხზულებიდან კ.კეკელიძე სამისათვის ასახელებს მთარგმნელად ეფრემ მცირეს: „მიგებებისათჳს უფლისა“, „გრიგოლ ღვთისმეტყველის შესხმა“ და „ზეცად ამაღლებისათჳს უფლისა“.¹⁷⁹

S 1276 ხელნაწერის განხილვისას ე.მეტრეველი ვარაუდობს,¹⁸⁰ რომ ამ კრებულის მთარგმნელ-რედაქტორს, ეფრემ მცირეს განუზრახავს მისი თარგმნილი საკითხავების თავმოყრა კრებულში. კრებულის 13 სტატიიდან 10 უეჭველად ეფრემ მცირის თარგმანია. დანარჩენი სამი სტატიიდან ერთი ეფრემის მიერ ეფთვიძე ათონელის თარგმნილადაა გამოცხადებული. რჩება გასარკვევი სწორედ სოფრონ იერუსალიმელის ნათლისღების ორი საკითხავის მთარგმნელის საკითხი. უკანასკნელ, მეცამეტე საკითხავზე დართული ეფრემ მცირის ანდერძის საფუძველზე ე.მეტრეველი ვარაუდობს, რომ ეს ორივე

¹⁷⁷ მ. რაფაგა, დასახ. ნაშრომი, 105.

¹⁷⁸ Blake R., Catalogue de manuscrits géorgiens de la bibliothèque grecque à Jérusalem, Paris, 1924. .399-405.

¹⁷⁹ კ. კეკელიძე, ეტ.V, 110-111.

¹⁸⁰ ე. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, თბილისი, 123.

საკითხავიც ეფრემ მცირის თარგმანია.¹⁸¹ ამდენად, ეფრემ მცირის თარგმნილი უნდა იყოს სოფრონ იერუსალიმელის შემდეგი თხზულებები:

1. გრიგოლ დვთისმეტყველის შესხმა;
2. ნათლისღებისათჱს (კუალად ნათელი გამოგჱჩნდების...);
3. ნათლისღებისათჱს (პირველ ჩუენ ბეთლემმან...);
4. მიგებებისათჱს უფლისა;
5. ზეცად ამალღებისათჱს უფლისა.

რამდენადაც ჩვენი კვლევის საგანია სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა“, შევეცდებით დაწვრილებით განვიხილოთ „შესხმასთან“ დაკავშირებული საკითხები. სოფრონის სხვა თხზულებათა ქართული თარგმანები და მათი ავთენტურობის საკითხები ამჟამად არ განიხილება.

---

¹⁸¹ იქვე.

თავი III

სოფრონ იერუსალიმელის „შესხმის“ ქართული თარგმანის შემცველი ხელნაწერები

„გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის“ ქართული თარგმანი მხოლოდ ორ ხელნაწერშია წარმოდგენილი – Jer.13 და S 1276. ორივე ხელნაწერი მრავალმხრივ არის საინტერესო. პირველ რიგში შევჩერდებით Jer. 13-ზე.

როგორც ცნობილია, გრიგოლ ნაზიანზელის 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველ ქართულ კრებულებს დანართის სახით ახლავს გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრება“. ამ ტიპის კრებულთაგან ერთადერთში – Jer.13, დანართის სახით, ნაცვლად გრიგოლ ხუცესის „გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებისა“ წარმოდგენილია სოფრონ იერუსალიმელის „გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა“. ამ თხზულების ავთენტურობის საკითხს ქვემოთ განვიხილავთ.

Jer.13 (ცაგ.12, მარი 8) გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა XIII-XIVსს. კრებულია.¹⁸²

Jer.13 თავ-ბოლონაკლული ხელნაწერია. იგი შედგება ორი ნაწილისაგან: I ნაწილში მოთავსებულია 16 ლიტურგიკული სიტყვა, სოფრონ იერუსალიმელის „შესხმა“, ეფრემ მცირის ვრცელი აკროსტიქი; II ნაწილი წარმოადგენს გრიგოლ ნაზიანზელის იმ სიტყვათა განმარტებებს, რომელიც შესულია კრებულის პირველ ნაწილში. განმარტებები დალაგებულია იმ რიგით, როგორითაც სიტყვები.

Jer.13 მრავალჯერ გამხდარა სპეციალისტთა მსჯელობის საგანი.¹⁸³ ჰომილიათა რიგი აქ იგივეა, რაც სხვა ნუსხებში. დამატებით კრებულში შესულია მთარგმნელის ანდერძი, რომელიც 16 ლიტურგიკულ სიტყვას მოსდევს, სოფრონ იერუსალიმელის „შესხმა“, ეფრემ მცირის ვრცელი აკროსტიქი და ლიტურგიკულ ჰომილიათა

¹⁸² თ.ბრეგამე, აღწერილობა, 159-167.

¹⁸³ ქ.ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ვერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), გულანი, თბილისი, 1989, 134; ნ.მელიქიშვილი, გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება და ამ თარგმანის ბერძნული წყარო, მაცნე, ელს, 1990, '2, 81-82; თ.ოთხმეზური, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კომენტარები ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში, ავტორეფერატი, თბილისი, 2005, 23; მ. რაფავა, გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილიათა ეფრემ მცირისეული კრებულების შედგენილობისათვის, მაცნე, ელს, 1990, №2, 66-84.

კომენტარები, რომელიც ცალკეა დაჯგუფებული ხელნაწერის ბოლოს. ყველა ამ კომპონენტით Jer.13 განსხვავდება 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველი ეფრემისეული სხვა ქართული კრებულებისაგან.

ეფრემ მცირის ანდერძი, რომელიც 16 ლიტურგიკულ სიტყვას მოსდევს, წარმოადგენს ლოცვისა და შეწყალების თხოვნას თავისი თავისა და თავისი შემწეებისათვის.

მთარგმნელის ანდერძს მოსდევს სოფრონ იერუსალიმელის „შესხმა“.

ეფრემ მცირის ვრცელი აკროსტიქი, რომელიც Jer.13-შია წარმოდგენილი, არ გვაქვს არც ერთ 16 ლიტურგიკული სიტყვის შემცველ სხვა კრებულში. ეს აკროსტიქი შესულია A 292 ხელნაწერში, რომელიც გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომოლიათა სრული კრებულია.¹⁸⁴ A 292-ში აკროსტიქი მოსდევს გრიგოლ ხუცესის “ცხორებას”, რომელიც, თავის მხრივ, კრებულის უკანასკნელი სტატიაა.

Jer. 13-ში სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმას” მოსდევს მომგებლის – დავით ჭყონდიდელის და გადამწერის – გრიგოლ ქვიტირელის ანდერძები და ამის შემდეგაა მოთავსებული ეფრემ მცირის აკროსტიქი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ხელნაწერის მეორე ნაწილი წარმოადგენს გრიგოლ ნაზიანზელის იმ სიტყვათა კომენტარებს, რომლებიც შესულია კრებულის პირველ ნაწილში. Jer. 13 ამ თვალსაზრისითაც განსხვავდება სხვა 16 სიტყვიანი კრებულებისაგან, რამდენადაც ეფრემ მცირის თარგმანებში არსად არ გვხვდება ასე ცალკე დაჯგუფებული კომენტარები დართული ხელნაწერის ბოლოს. ცნობილია, რომ ეფრემის მთარგმნელობითი პრინციპიდან გამომდინარე, ყოველგვარი განმარტება და “შეისწავე” უნდა მოთავსდეს ნაწერის აშიებზე.¹⁸⁵ თ. ოთხმეზურის მოსაზრებით, რამდენადაც კომენტარების კრებულის ბოლოში დართვას ბერძნული ტრადიცია არ უდევს საფუძვლად, ამ ხელნაწერში ასახული უნდა იყოს ქართველი მთარგმნელის კომენტარებზე მუშაობის პირველი ეტაპი. კომენტარების გადანაცვლება ხელნაწერთა აშიებზე შემდგომ ეტაპზე უნდა მომხდარიყო.¹⁸⁶ მიუხედავად იმისა, რომ Jer. 13

¹⁸⁴ თ.ბრეგამე, დასახ. ნაშრომი, 180-181.

¹⁸⁵ იოანე დამასკელი, დიალექტიკა, მ. რაფაგას გამოცემა, თბილისი, 1976, 68.

¹⁸⁶ თ.ოთხმეზური, დასახ. ნაშრომი, 23.

გვიანდელი ხელნაწერია (XIII – XIV სს.), მას დაცული აქვს (Jer. 43 –თან ერთად) თექვსმეტსიტყვედის თავდაპირველი ტექსტობრივი სრულყოფილება როგორც ანდერმინაწერული, ასევე კომენტარული ასპექტით.¹⁸⁷ მისი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განმასხვავებელი ნიშანი – ნაცვლად “ცხოვრებისა” “შესხმის” არსებობა შეიძლება იმით აიხსნას, რომ ამ ნუსხის გადამწერმა თვითონ შეცვალა “ცხოვრება” “შესხმით”, იმ დედანში საიდანაც Jer. 13 გადაიწერა, “ცხოვრება” უნდა ყოფილიყო და არა “შესხმა”.¹⁸⁸ ვფიქრობთ, ეგრემ მცირე თვითონ არ შეიტანდა “შესხმას” “ცხოვრების” ნაცვლად ორი მიზეზით: გრიგოლის ბერძნულ თექვსმეტსიტყვიან არც ერთ კრებულში არ დასტურდება “შესხმა”, ე.ი. ბერძნული ტრადიცია მას ამის უფლებას არ მისცემდა; ამავე დროს, ეგრემისთვის მეტად მნიშვნელოვანი ჩანს ჟანრობრივი განსხვავება ეპიტაფიას, ცხოვრებასა და შესხმას შორის. გრიგოლ ნაზიანზელის Or. 18 –ში არსებულ “შეისწავეში” იგი წერს: “სამნი არიან საკითხავთა აღწერისა წესნი: ცხოვრებისა აღწერანი და შესხმისა და ეპიტაფიაჲსნი” (A 292, 365 v). განასხვავებს რა “შესხმას” “ცხოვრებისაგან” , ეგრემი თვითონ არ შეიტანდა კრებულში “შესხმას”, რომელიც ჟანრობრივად ნამდვილად განსხვავდება “ცხოვრებისაგან”.¹⁸⁹ Jer. 13 – ის გადამწერისთვის კი “ცხოვრების” “შესხმით” შეცვლის საფუძველი შეიძლება თვით სოფრონ იერუსალიმელს მიეცა, რომელიც არცთუ მაღალ შეფასებას აძლევს გრიგოლ ხუცესის “ცხოვრებას” (S 1276, 115v).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მეორე კრებული, სადაც სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაა” წარმოდგენილი S 1276 – ია. ეს ხელნაწერი მრავალმხრივაა საინტერესო.¹⁹⁰ იგი წარმოადგენს XI-XII სს. მეტაფრასულ კრებულს, რომელიც ორი ნაწილისგან შედგება. ჩვენთვის საინტერესოა ამ ხელნაწერის I ნაწილი – ქრონოლოგიური რიგით დალაგებული სექტემბერ – იანვრის თვეების 13 სიტყვა-საკითხავი.

აქ თავმოყრილია სოფრონ იერუსალიმელის სამი თხზულება: 2 ნათლისღების საკითხავი და “შესხმა”. ამ სამიდან მეორე თხზულება (კუალად ნათელი

¹⁸⁷ ქ. ბეზარაშვილი, დასახ. ნაშრომი, 134; ე. ჭელიძე, ძველი ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია, I, თბილისი, 1996, 543.

¹⁸⁸ მ. რაფავა, დასახ. ნაშრომი, 70.

¹⁸⁹ ქ. ბეზარაშვილი, ისევ ეფთვიმე ათონელის მთარგმნელობითი მოღვაწეობიდან, მაცნე, ელს, №1-4, 1999, 140.

¹⁹⁰ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), ტ. II, თბილისი, 1961, 136-142; ე. მეტრეველი, დასახ. ნაშრომი, 117.

გამოგაჩნდების...) და “შესხმის” დასასრული (111r – 115v) ეფრემის ხელითაა დაწერილი.¹⁹¹ ეფრემ მცირეა ამ კრებულის როგორც ნაწილობრივ გადამწერი, ისე მთარგმნელ-რედაქტორიც. ამდენად, “შესხმის” შეტანა კრებულში უეჭველად ეფრემ მცირის ინიციატივაა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არსებობს ვარაუდი, რომ S 1276 – ში უნდა ყოფილიყო აგრეთვე “მიგებებისათჳს უფლისა”, როგორც ეს არის H 1347 – სა და Jer. 38-ში (რადგან ეს ორი კრებული გარკვეულ სიახლოვეს იჩენს S 1276 – თან).¹⁹² მართალია, ამ კრებულებს შორის მსგავსება არის, მაგრამ ისინი არ იმეორებენ ერთმანეთს შედგენილობის თვალსაზრისით. მაგ., H 1347 –ში გვაქვს სოფრონ იერუსალიმელის ნათლისღების მხოლოდ ერთი საკითხავი, “მიგებებისათჳს უფლისა”, “შობისათჳს იოანე ნათლისმცემლისა”, “იოანე მახარებლის შესხმა” და “სტეფანეს შესხმა”, მაგრამ არ არის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა”. მის ნაცვლად გრიგოლ ხუცესის “ცხოვრება” გვაქვს. Jer. 38 –ში კი გვაქვს სოფრონის ოთხი თხზულება: “მიგებებისათჳს უფლისა”, 2 “ნათლისღებისათჳს” და “შობისათჳს იოანე ნათლისმცემლისა”. აქ, განსხვავებით S 1276 და H 1347- ისაგან არ არის არც “შესხმა” და არც “ცხოვრება”.

როგორც ვნახეთ, სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმა” მხოლოდ ორ კრებულშია წარმოდგენილი (S 1276 და Jer. 13). S 1276 – ში სამი ანდერძია, სადაც მოხსენიებულია იოანე მღვდელი, როგორც ამა თუ იმ თხზულების თარგმნის მბრძანებელი. პირველი ანდერძი დართული აქვს იოანე დამასკელის ცხოვრებას (56r), მეორე – გრიგოლ ნოსელის შობის საკითხავს: “უფალო, შეიწყალე მღვდელი იოანე, მბრძანებელი ჩუენდა ამათ საკითხავთა თარგმნისაჲ” (80v). მესამე ანდერძი, ასევე ეფრემის ხელით დაწერილი, მოსდევს სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმას”: “უფალო, მოეც მაძლი მამასა იოვანე მღვდელსა, მბრძანებელსა ამისისა თარგმანებისასა და მე წმიდაჲ ლოცვა მისი”(115v). ე.მეტრეველი ვარაუდობს, რომ “ამისისა” შეიძლება ეხებოდეს არა მხოლოდ “შესხმას”, არამედ მთელ კრებულს.¹⁹³ ამ ვარაუდს მხარს უჭერს ისიც, რომ იოანე მღვდელი, როგორც “თარგმნის მბრძანებელი”, ჩანს კრებულის მთელ მანძილზე. ყოველივე ზემოთ

¹⁹¹ იქვე.

¹⁹² მ. რაფავა, ეფრემ მცირის “უწყებაჲ მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა” და “სადღესასწაულო წიგნი”, მაცნე, ელს, № 4, 1990, 105.

¹⁹³ ე. მეტრეველი, დასახ. ნაშრომი, 123.

თქმულის საფუძველზე, ვფიქრობთ, ეფრემ მცირემ “შესხმა” თარგმნა არა გრიგოლის 16 სიტყვიანი კრებულისათვის, არამედ სხვა მიზნით, კერძოდ მეტაფრასული კრებულისათვის. თუ მართებულია მ. რაფავას მოსაზრება იმის შესახებ, რომ სამი იოანე – იოანე კვირიკესი (უწყება¹⁹⁴), იოანე კვირიკეს ხუცესი (S 1276) და იოანე მთავარა¹⁹⁵სმე (Jer. 13) ერთი და იგივე პიროვნებაა,¹⁹⁴ მაშინ უფრო დამაჯერებელი უნდა იყოს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა” ეფრემ მცირემ თარგმნა S 1276 კრებულისათვის და Jer.13 –ში (ან მის დედანში) “შესხმის” შეტანა სწორედ იმ პიროვნების ინიციატივით მოხდა, რომელიც ამ ორი კრებულის დამკვეთი და ხელისგამმართავი იყო. შესაბამისად, იმ დედანში, საიდანაც Jer. 13-ია გადაწერილი, თავიდანვე იქნებოდა “შესხმა” “ცხოვრების” ნაცვლად.¹⁹⁵

S 1276 და Jer. 13 ხელნაწერებში წარმოდგენილი “შესხმის” ტექსტების შედარებამ გვიჩვენა, რომ ამ ორ ნუსხას შორის რაიმე განსაკუთრებული განსხვავება არ შეინიშნება. განსხვავებები ძირითადად ორთოგრაფიული ხასიათისაა და უმეტესად სისტემურ ხასიათს ატარებს. მაგ., თუ S 1276 –ში ყოველთვის გვაქვს ზეშთა, ზეშთამბრძოლი, უზეშთაესი, და ა.შ., Jer. 13 უგამონაკლისოდ ხმარობს ზესთა, ზესთამბრძოლი, უზესთაესი, და ა.შ. ფორმებს. ასევე, S 1276 – ბასილი, Jer. 13 – ვასილი¹⁹⁶, წინაგანწყობა – წინაგანწყობა, კაბადუკია – კაპადუკია და სხვ. იმდენად უმნიშვნელოა ვარიანტული განსხვავებანი ამ ორ ნუსხაში წარმოდგენილ “შესხმის” ტექსტებს შორის, რომ S 1276 –ის ნაკლები ადგილები თამამად შევავსეთ Jer. 13 –ით (“შესხმის” კრიტიკული ტექსტის დადგენისას ძირითად ტექსტად S 1276 ნუსხა ავირჩიეთ). არ არის გამორიცხული, რომ Jer. 13 –ში ჩვენთვის საინტერესო ტექსტი სწორედ S 1276 –იდან იყოს გადაწერილი.

¹⁹⁴ მ. რაფავა, დასახ. ნაშრომი, 110.

¹⁹⁵ შდრ. მ. რაფავა, გრიგოლ ნაზიანზელის ეფრემ მცირისეული კრებულების შედგენილობისათვის, მაცნე, ელს, №2, 1990, 70.

¹⁹⁶ ნ. მახარაძე, ბიზანტიური ბერძნულის წარმოთქმის საკითხები, თბილისი, 1978, 70.

თავი IV

სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” ავთენტურობის საკითხი

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა” მხოლოდ ქართულ ენაზეა შემორჩენილი. თხზულების ბერძნული ორიგინალი დაკარგულია. თუმცა არსებობს ვარაუდი, რომ ოხრიდის ნაციონალური მუზეუმის ხელნაწერში 86 [84] წარმოდგენილი ამ თხზულების ერთი პატარა ფრაგმენტი სწორედ “შესხმიდან” უნდა იყოს.¹⁹⁷ ეს ფრაგმენტი აღმოაჩინა M. Richard – მა.¹⁹⁸ ოხრიდის ნაციონალური მუზეუმის ხელნაწერი 86[84] წარმოადგენს XIII-ის კრებულს. მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო ნაწილი თარიღდება VII ს.-ით. ეს არის დითელიტური კრებული, რომელიც, როგორც ამგვარი კრებულების უმეტესობა, სავსეა ფსევდოეპიგრაფიკული ტექსტებით.¹⁹⁹ Chr.von Schönborn-ი ვარაუდობს, რომ ეს ფრაგმენტი სავსებით შესაძლებელია ეკუთვნოდეს სოფრონ იერუსალიმელს, რადგან ფრაგმენტის შინაარსი ახლოსაა იმასთან, რაც ვიცით სოფრონის შესახებ. აქ თითქმის სიტყვასიტყვით მეორდება სოფრონის თვალსაზრისი ქრისტეს ორბუნებოვანების შესახებ, რაც მის სინოდალურ წერილებშია დადასტურებული. გარდა ამისა, ის ფაქტი, რომ ამ პატარა ფრაგმენტში გვაქვს ორმაგი დაქტილები, რაც ასე დამახასიათებელია სოფრონის რიტმული პროზისათვის, დამატებითი არგუმენტია ფრაგმენტის სოფრონისათვის მიკუთვნებისათვის.²⁰⁰

თუ შევადარებთ ამ ფრაგმენტს ქართულ თარგმანს, ვნახავთ, რომ ეს უკანასკნელი ნამდვილად არის ბერძნულის შესაბამისი. რამდენადაც ფრაგმენტი მცირე მოცულობისაა, აქვე მოვიყვანთ როგორც ბერძნულ ტექსტს, ისე მის ქართულ თარგმანს :

დერ●●✍ □☉ ႏႠႡႢ ჂდჃ≡ □☉ დ◆დ◆□≡Ⴀ ◆Ⴀ☉□≡Ⴀ ჂდჃ≡
ႏႠႡ◆◆□≡Ⴀ Ⴢდ□✍ ◆☉□□❖◆დ◆ႠႡ □ႏႡ❖◆Ⴀ ◆ႏ ჂდჃ≡ დერ■
□□◆□Ⴀ❖■◆Ⴀႏ☉ღდ❖◆ႏ□დ Ⴢდ◆დ≡ ◆ჰ≡■ დႠდႡ□□დ≡■ ႏ❖დ
□დ ჂდჃ≡ დ◆დ❖დდ ◆◆Ⴀ■ Ⴁ◆❖◆ႏ◆■ ◆◆Ⴀ■ ႏდჃ⊠ ◆❖■ ◆◆ႏ◆
ႏ❖□ႏႡ◆□

¹⁹⁷ Chr. von Schonborn, დასახ. ნაშრომი, 111-112.
¹⁹⁸ იქვე, 111, შფშ. 82.
¹⁹⁹ M. Richard, Quelques nouveux fragments des Pères Anténicéens and Nicéens, Opera minora, I, Turnhout – Leuven, 1976, 76.
²⁰⁰ Chr. von Schönborn, დასახ. ნაშრომი, 111-112.

თავებად დაყოფის ჩვენეულ ცდას (ტექსტის მუხლობრივი დაყოფაც ჩვენ მიერაა შემოღებული):

1. პროლოგი 1-19;
2. გრიგოლის სამშობლო, მშობლები, განათლება 20-23;
3. გრიგოლი და ბასილი ათენში 24-36;
4. ნათლობა, მღვდლად კურთხევა, გაქცევა პონტოს უდაბნოში 37;
5. გრიგოლის დაბრუნება მშობლებთან, მამის შეცდომის გამოსწორება 38-43;
6. ბასილი _ კესარიის წინამძღოლი, გრიგოლი _ სასიმის ეპისკოპოსი 44-50;
7. გრიგოლი კონსტანტინეპოლში. მისი ბრძოლა არიანოზთა წინააღმდეგ 51-65;
8. გრიგოლი წმინდა სამების შესახებ 66-68;
9. გრიგოლი ქრისტეს ორბუნებოვანების შესახებ 69-77;
10. გრიგოლის ბრძოლა სხვადასხვა ერეტიკოსებთან 76-93;
11. გრიგოლის ღვაწლი კონსტანტინეპოლის მღვდელთმთავრად ყოფნისას 94-102;
12. მაქსიმეს ეპიზოდი 103-109;
13. მეფე თევდოსი, კონსტანტინეპოლის საეკლესიო კრება 110-116;
14. გრიგოლი ტოვებს კონსტანტინეპოლს, მიდის არიანზში 117-128;
15. გრიგოლის გარდაცვალება 129 ;
16. გრიგოლის მოღვაწეობის შეფასება 130-142 ;
17. მიმართვა გრიგოლისადმი 143-146.

ნაწილი III

შენიშვნები გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებისა” და სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმის” ქართულ თარგმანებთან დაკავშირებით

Vita _ს ბერძნული ტექსტის X. Lequeux _სეულ გამოცემას დართული აქვს შენიშვნები.²⁰² წინამდებარე თავში შევეცდებით განვიხილოთ შენიშვნების მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც საინტერესო აღმოჩნდა Vita-ს ქართული თარგმანების დასახასიათებლად. ამავე დროს, გამოჩნდა პარალელების რიგი სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაშიც”.

             PG 35, 244 A 2, Vita, 120 2-3). ამ გამონათქვამის პარაფრაზი არაერთ ავტორს აქვს გამოყენებული გრიგოლ ნაზიანზელის მიმართ.²⁰⁴ X. Lequeux –ს მიერ ჩამოთვლილ ავტორებს შეიძლება დაემატოს სოფრონ იერუსალიმელი : საყÁრი დიდი ზეცისაÁ, რომელი ღმრთისმეტყუელებისათა ქუხს ქადაგებათა (Enc.1,1).²⁰⁵ მართალია, არ ვიცით, რა გვქონდა Enc.-ის ბერძნულ დედანში, მაგრამ ეფრემის თარგმანის მიხედვით აქ   ეის პარაფრაზთან გვაქვს საქმე. ეფთვიმე ათონელი ამ გამოთქმას თარგმნის როგორც “ღმრთისმეტყუელებისა ნესტÁ”, ხოლო ეფრემი – “მოსახელე ღმრთისმეტყუელებისაÁ” (Vita 1,1). როგორც ვხედავთ, ეფრემი გვაძლევს ზუსტ შესატყვისს, მაშინ, როცა ეფთვიმე იყენებს მეტაფორას.

²⁰² Vita, X. Iequeux –ს გამოცემა, გვ. 204-265.

²⁰³ დასახ. ნაშრომი, 204.

²⁰⁴ იქვე

²⁰⁵ “შესხმის” ქართული თარგმანის მითითებისას ვიყენებთ ჩვენ მიერ შემოღებულ ტექსტის თავებად და მუხლობრივ დაყოფას. “შესხმას” შემდგომში აღვნიშნავთ როგორც Enc.

2. ჯეფრე მქი ოქტომბრის, 1884 წლის, მარტის 1-12-ის, მქი ოქტომბრის, 1884 წლის მქი ოქტომბრის, 1884 წლის

PG 35, 244 A 1-3). ბიზანტიური აგიოგრაფიული თხზულებების ამგვარი დასაწყისი საკმაოდ პოპულარული ყოფილა²⁰⁶ – BHG –ს დასაწყისების ინდექსში 7 თხზულებაა დასახელებული, რომელიც ამგვარად იწყება.²⁰⁷ Vita-ს ქართულ თარგმანებში ეს დასაწყისი ასეა წარმოდგენილი :

“მომიწოდს ჩუენ, ძმანო, სულიერსა ამას ტაბლასა გრიგოლი, დიდი იგი ღმრთისმეტყუელებისა ნესტა” E.

“თანად ხდილ-გყოფს თქუენ, Ἄ კაცნო, გრიგოლი, ყოვლად განთქუმული, დიდი იგი მოსახელე ღმრთისმეტყუელებისა, სულიერსა ამას სერსა სიტყუათასა” M. ასე არ იწყებს თავის თხზულებას სოფრონ იერუსალიმელი, თუმცა შემდგომი თხრობისას იყენებს მას. Vita-ს ავტორი მოწვევის მეტი ეფექტურობისათვის სერობის მეტაფორას (ქრისტიანობის) ხმარობს, რომელსაც სოფრონ იერუსალიმელიც იყენებს თავის Encomia-ში : “მომიწოდს ჩუენ საღმრთოდ სერობად ქუხილთა მათ მისთა ზეცისათა” (Enc. 1, 14). იგივე მეტაფორაა იოანე მოწყალის ცხოვრებაში (BHG 887v). ზემოთ ვნახეთ, რომ სოფრონ იერუსალიმელმა იოანე მოსხთან ერთად დაწერა “იოანე მოწყალის ცხოვრება”. თუ BHG 887v ის არის, რასაც Delehay-მ მიაკვლია და დაამტკიცა, რომ პირველი თავები ანონიმი ავტორის “ცხოვრებაში” სოფრონისა და იოანე მოსხის “იოანე მოწყალის ცხოვრებიდანაა”, მაშინ ზემოთ მოყვანილი ციტატა Encomia-დან კიდევ ერთი არგუმენტია იმის სასარგებლოდ, რომ სოფრონმა ნამდვილად დაწერა “იოანე მოწყალის ცხოვრება”.

3. ზემოთ არაერთხელ აღვნიშნეთ, რომ სოფრონ იერუსალიმელი იცნობდა გრიგოლ ხუცესის თხზულებას და არ აძლევდა მას მაღალ შეფასებას. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობთ, იგი იყენებდა მას. ამის მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ადგილი Vita-ს პროლოგიდან, სადაც გრიგოლ ხუცესი საუბრობს იმის შესახებ, რომ ვერავინ გახედა

²⁰⁶ Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 204.
²⁰⁷ BHG, III, 337.

ბუნებრივი ქართულით, თუმცა ნაცვლად მართალისა მათ მდიდრებს უწოდებს. მღვდელმთავრის სწორედ წარჩინებულს, დიდებულს ნიშნავს. ეფრემი კი კალკირებულ თარგმანს გვაძლევს – მამულკეთილ. სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაში” გვაქვს კეთილად დიდებულ (Enc.2, 20). მართალია, არ ვიცით, რა იყო ბერძნულ დედანში, მაგრამ არ არის გამორიცხული, რომ სწორედ მღვდელმთავრის ყოფილიყო და ეფრემმა ერთხელ თარგმნა როგორც მამულკეთილ, ხოლო მეორე შემთხვევაში – კეთილად დიდებულ.

7. გრიგოლ ნაზიანზელის მამის შესახებ გრიგოლ ხუცესი ამბობს, რომ იგი თავდაპირველად ჰიპსისტარიელი ყოფილა, ხოლო შემდგომ კი “განიყარა საცთური მრჩობლეშმაკეულობისა^ა და გამოჩნდა საკუთარ მესაიდუმლოე მადლისა (Vita, 2,9 M; PG 35, 248 A 9-11). ერთადერთი თხზულება, სადაც თვით გრიგოლ ნაზიანზელი მამის ჰიპსისტარიელობაზე საუბრობს, არის Or. 18 : იყო [გრიგოლის მამა] ნერგ არა დანერგულ სახლსა უფლისასა, არამედ აღმოცენებული ადგილსა, ფრიად უადგილოსა და უსახურსა და ორითა ბოროტითა შეზავებულსა – საცთურითა საწარმართო^ათა და სჯულითა ჰურიათა^ათა, რომელთა ორკერძო^ასა მთხრებლისაგან ზოგებით განერა. ერთთა მათ ძეგლნი და მსხუერპლნი გარე-მიაქცინა, რომლითა პატივ-სცემენ ცეცხლსა და აღზებასა ლამპართასა, ხოლო მეორეთა მათ თანა შაბათობა^ა და საჭმელთა და სასმელთამიერი ოდენ განწმედილობა^ა შეიკდიმა, რომელთაგან კრძალულებისა ვერ დაცვითა მრავალგზის წინადაცუეთილებასაცა გინებულ-ჰყოფენ და სიმალლედ სახელ-სდებენ მდაბალთა მათ საქმეთა და ყოვლისმპყრობელი ხოლო არს სამსახურებელი მათდა (A 292 , 367r-367v). ამ ვრცელი ციტატის მოყვანა Or.18-დან იმისთვის დაგვჭირდა, რომ გვეჩვენებინა, როგორ გვიხსნის გრიგოლ ნაზიანზელი ჰიპსისტარიელთა სექტის დოქტრინას: ეს არის წარმართული და იუდაური ელემენტების შერწყმა. წარმართთაგან მათ მიიღეს ცეცხლთაყვანისმცემლობა და “აღზება^ა ლამპართა”, მაგრამ უარყვეს კერპნი და მსხუერპლშეწირვა. ებრაელთაგან მიიღეს შაბათი, მაგრამ უარყვეს წინადაცვეთა.²⁰⁹ Vita-ში გრიგოლ ხუცესი გვეუბნება გრიგოლის მამის შესახებ: ღმრთისა მღვდელმთავრისა მამისა მდიდრებისა მამისა მდიდრებისა მამისა მდიდრებისა მამისა მდიდრებისა მამისა მდიდრებისა (PG 35, 248 A 9-10).

²⁰⁹ Dictionnaire Encyclopedique du Christianisme Ancien, Paris, 1990, 1203.

გამოვიწინებით საცთურისაგან ეშმაკთაჲსა და შევეწყნარენით ჭემმარიტებასა ; ანონიმი მთარგმნელი : ხოლო ჩუენ, ვითარ მოგუეცა, რომელნი განვეშორენით საცთურსა და შევეყვებით ჭემმარიტებასა. როგორც ვხედავთ, სამივე თარგმანში ⲁⲙⲏⲛⲓⲙⲓ აქვს ცრურწმენის მნიშვნელობა. იგივე მნიშვნელობითაა ეს სიტყვა ეფრემ მცირისეულ Vita-ს თარგმანში. თუმცა არც ისაა გამორიცხული, რომ ეფრემმა ჰიპსისტარიელთა სექტის გრიგოლ ნაზიანზელისეული განმარტების (Or.18,5) საფუძველზე გამოიყენა მრჩობლემმაკეული ორი რელიგიის – წარმართულისა და იუდაურის ელემენტების შერწყმის აღსანიშნავად.

ეფთვიმე ათონელი ამ ადგილს ძალიან მოკლედ გადმოსცემს, იგი ჰიპსისტარიელებს არ ახსენებს : “...დაუტევა კერპნი იგი მცბიერნი”. ასევე არაფერია ნათქვამი ამის შესახებ სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაში”.

8. გრიგოლის ბავშვობის აღწერა ეყრდნობა მის სიტყვებს De vita sua-დან, სადაც იგი თავის თავს ბავშვობაში გამოხატავს როგორც puer-senex-ს (ბავშვი – მოხუცი) – Carm.II,1, 11, v 95. ეს წყვილი არ არის უცხო აგიოგრაფიული ლიტერატურისათვის.²¹³ გრიგოლ ხუცესი განავრცობს ამ თემას და ამბობს : “ვინაჲცა ყრმაჲ იგი აღიზარდა რაჲ ჩუელებისამებრ მშობელთა მისთა წესიერებისა, ესოდენ სძლო მოჰასაკეთა სიმდიდრითა ბუნებისაჲთა, ვიდრეღა უჟამოებაჲ ჰასაკისაჲ ვერ დამაყენებელ ექმნა სრულებასა წესთა და სწავლულებათა მისთასა. რამეთუ სიმღერანი და ვლდომანი ყრმებრნი თანადაუმჭირველობით და მიმოვლითურთ გზათაჲთ ყოველნი მოიძაგნა, ვითარცა უჲმრისა უცალოებისა და უქმისა მოსწრაფებისა შემძინებელნი მათდა მიდევნებულთანი” (Vita 2,12 M; PG 35, 248, C 1-10). შესაბამის ადგილს ეფთვიმე ათონელი ასე თარგმნის : “ხოლო ყრმაჲ იგი აღიზარდებოდა და წარემატებოდა ჰასაკითა და სათნოებითა და სძლევდა ყოველთა თანამოჰასაკეთა მისთა სიმანაჲლითა გონებისაჲთა, ვიდრეღა არა იქმნებოდა ჰასაკი იგი სიყრმისა მისისაჲ დამაყენებელ მისდა კეთილისა მიმართ. და უკჲრდა ყოველთავე სიკეთე იგი გონებისა მისისაჲ და სიბრძნე ცნობისა მისისაჲ და ყოვლისაგანვე სახისა და საქმისა ყრმათაჲსა შორს ყო თავი თაჲსი” E.

²¹³ Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა. 211.

მიუხედავად იმისა, რომ ეფთვიმეს თარგმანი განსხვავდება შესაბამისი ბერძნულისაგან, მთარგმნელს puer-senex –ის იდეა შენარჩუნებული აქვს.

იგივე იდეა puer-senex-ისა გატარებულია სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაში”. მნელია იმის თქმა, უშუალოდ Vita-ს გავლენითაა ეს დაწერილი, თუ სოფრონიც De vita sua-ს ეყრდნობა და განავრცობს ამ იდეას : “ესრეთ წარვლნა ყრმებრივნი ბრგუნვილებანი და მათ თანა შეურაცხ-ყვნა ყუავილნი ყრმათა ჩჩაღცნობათანი, რომელთა მიმართ უყუარს შექცევაჲ ჭაბუკთა და შუებაჲ მათგან განუძღომელად (Enc.2, 21).

ასევე De Vita sua-დანაა შემდეგი : “ტრფიალებითა სიტყუათაჲთა მიიწია კესარიად” (Vita 3,13 M; Carm.II, 1,11,v112-113). E რედაქციაში სწავლისადმი გრიგოლის დამოკიდებულება ასეა გამოხატული : ”მარადის...სწავლისა კეთილთაჲსა ისწრაფდა E (2,12). სოფრონის “შესხმაც”, როგორც ჩანს, იგივე თხზულებას ეყრდნობა : “აქუნდა გონებაჲ ფრიად შემწყნარებელი სწავლათაჲ, რომელთა ტრფიალ იქმნა სიჩხოჲსა ფრცხილთაჲთგან” (Enc. 2, 21).

9. რა ასაკში წავიდა გრიგოლ ნაზიანზელი მშობლიური ქალაქიდან კესარიაში სასწავლებლად? არც De vita sua, არც ნიკიტა პაფლაგონელის “შესხმა”²¹⁴, არც Vita და არც სოფრონის “შესხმა” ამ ასაკს არ აკონკრეტებს. Vita-ში გვაქვს ალუზია De vita sua-დან (ამის შესახებ ზემოთ გვქონდა მსჯელობა, როდესაც განვიხილეთ Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება). მხოლოდ ეფთვიმეს თარგმანში გვაქვს მოცემული კონკრეტული ასაკი – თვრამეტი წელი (ყველა ნუსხაში, გარდა A 90-ისა გვაქვს ათორმეტი).

10. გრიგოლი სასწავლებლად კაბადოკიის კესარიაში მიდის, როგორც იგი თვითონ აღნიშნავს Or.43-ში (PG 35, 511 A 12-13). მისი განათლების ეს ეტაპი არ არის აღნიშნული De vita sua-ში, თუმცა Vita-ს ავტორი და სოფრონ იერუსალიმელიც ამას გვეუბნებიან :

ტრფიალებითა სიტყუათაჲთა მიიწია კესარიად (Vita 3,13 M);

კესარია ქალაქად მივიდა სწავლად სიბრძნისა E (PG 248, C10-11);

---

²¹⁴ The Encomium of Gregory Nazianzen by Nicetas the Paphlagonian. Greek text edited and translated by J.J.Rizzo (Subs. Hag., 58), Bruxelles, 1976.

პირველად უკუე კაპპადუკიელთა კესარიად მიიწია (Enc. 2, 22).²¹⁵

როგორც ჩანს, სოფრონი არა მხოლოდ De vita sua-ს, არამედ გრიგოლის სხვა თხზულებებსაც ეყრდობა.

კესარიიდან გრიგოლი პალესტინაში მიდის, რაც Or.7,6 –ში (PG 35, 761 A 9-10), ნიკიტა პაფლაგონელის “შესხმაში” (3,3) და კონსტანტინე პორფიროგენეტის “პანეგირიკში” (I, 185) გვაქვს. სოფრონი იერუსალიმელი პალესტინას არ ახსენებს.

გრიგოლის ალექსანდრიაში ყოფნა დასტურდება როგორც De vita sua-ში, ისე Vita-ში და სოფრონის “შესხმაში”.

10. გრიგოლის მოგზაურობა ათენისკენ ეგინელთა ნავით არ მოიხსენიება De vita sua-ში. ასევე არაფერია თქმული ამის შესახებ სოფრონის “შესხმაში”. ეს დეტალი თვით გრიგოლის თხზულებიდანაა ცნობილი, კერძოდ, Or. 18, 31 (PG 35, 1024 B 13-14), რაც ერთ-ერთი მაგალითია იმის საჩვენებლად, რომ გრიგოლ ხუცესი არ შემოიფარგლება მხოლოდ De vita sua-თი, იგი გრიგოლის მთელ კორპუსს ეყრდობა.²¹⁶

11. ის, რომ ათენისკენ ნავით მოგზაურობის დროს გრიგოლი ჯერ არ იყო მონათლული, აღნიშნული აქვს თვით გრიგოლს (Carm.II, 1.1, v 324-326 (col.994); Carm. II, 1, 11, v 164-165; Or. 18, 31 (PG 35 1024, C 6-8). ამასვე აღნიშნავს სოფრონი იერუსალიმელიც თავის “შესხმაში” (Enc. 3, 30).

ეფრემ მცირე ამ ადგილს თარგმნის ზუსტად დედნის მიხედვით : “ხოლო წმიდაა იგი სულისა ყოვლად მოსრვისაგან მოშიმ იყო ვითარცა არღა აღბეჭდული წმიდითა ნათლისღებითა” (Vita 3,15 PG 35 249 A 8-9) M. ეფთვიმე ათონელი კი ავრცობს ამ ადგილს და უხსნის მკითხველს, თუ რატომ არ იყო გრიგოლი მონათლული: “იგი იგლოვდა სიკუდილისათა სულიერისა, რამეთუ არღა აღბეჭდულ იყო ჯერეთ ბეჭდითა ნათლისღებისათა. რამეთუ მათ ჟამთა ესრეთ იყო წესი, რომელ ოცდაათისა წლისანი ნათელს-იღებდეს” E. როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაშიც, ეფთვიმესთვის მეტად

²¹⁵ კესარიაში გრიგოლის სასწავლებლად წასვლა აღნიშნულია აგრეთვე ნიკიტა პაფლაგონელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმასა” (3, 2-3) და კონსტანტინე პორფიროგენეტის გრიგოლ ნაზიანზელის პანეგირიკში (Revue des Etudes Byzantines, 57(1999), 51.

²¹⁶ Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 25.

პაფლაგონელიც (Enc. 3, 7-8).²¹⁷ ვნახოთ, როგორ თარგმნიან შესაბამის ადგილს ეფთვიმე ათონელი და ეფრემ მცირე:

და იყვნეს ორნივე ზოგად ვითარცა ორნი სულნი ერთსა შინა გუამსა, გინა ვითარცა სული ერთი ორთა შინა გუამთა E ;

ერთმოკარვედ და ზიარ საზრდელისა იქმნეს ურთიერთას M (Vita 4,25).

როგორც ვხედავთ, ეფრემი ბერძნულ დედანს მიჰყვება, ეფთიმე კი სრულიად განსხვავებულ თარგმანს გვაძლევს, რაც ძალიან გვაგონებს იმ ადგილს De vita sua-დან, სადაც ბასილისა და გრიგოლის ათენში ერთად ყოფნაზეა საუბარი : ერთად ვსწავლობდით, ერთად ვცხოვრობდით, ერთად ვმსჯელობდით და შეიძლება ვიამაყოთ კიდევ იმით, რომ ჩვენ ცნობილი წყვილი ვიყავით ელადაში. ჩვენ ყველაფერი საერთო გვქონდა, ერთი სული აერთიანებდა იმას, რაც გაყოფილი იყო სხეულებში (Carm. II, 1,11, v. 226-230). იმავე ადგილს ამ ავტობიოგრაფიული ლექსიდან იყენებს თვით გრიგოლი Or.43 –ში : ერთი სული იყო ჩუენი გუამთა შინა ორთა Or.43, 20 E (PG 35, 521 C 4-5). ვფიქრობთ, ეფთვიმე სწორედ Or.43-ით სარგებლობდა.

სოფრონ იერუსალიმელთანაც გვაქვს იგივე პასაჟი : “ესრეთ ერთნებობა აღისურვეს ერთსულ და ერთაორც ქმნითა, თანამოკარვე და თანასახლ ერთისა სულისა ორთა გუამთა შინა მოღებითა” (Enc. 3, 28). ვფიქრობთ, სოფრონისთვის წყარო სწორედ De vita sua უნდა იყოს.

  – ეს სიტყვა თავდაპირველად ერთად შებმული ცხენების წყვილს აღნიშნავდა, შემდგომ კი მან მიიღო ზოგადად “წყვილის” მნიშვნელობა. იგივე სიტყვა თვით გრიგოლ ნაზიანზელს აქვს გამოყენებული მისი და ბასილის წყვილის აღსანიშნავად (Or.43,22, PG 36, 525, A 14 და Carm.II, 1,11,v.228).²¹⁸

ვნახოთ, როგორ თარგმნიან ამ სიტყვას ეფრემ მცირე და ეფთვიმე ათონელი Or.43-ში:

მოყუსობა არა უსახელო M;

ეფთვიმეს თარგმანში სამი მუხლია გაერთიანებული და გვაქვს ასეთი თარგმანი:

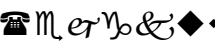
²¹⁷ Vita , X lequeux-ს გამოცემა, 215.

²¹⁸ იქვე, 216.

ვილწოდით ჩუენ ზოგად და განუყოფელ ვიყვენით ურთიერთას E.²¹⁹

Vita-ში ეფთვიმე და ეფრემ მცირე ამ სიტყვას თარგმნიან როგორც “მოყუსობა” E და “მოყუასნი” M :

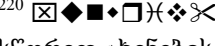
ესრეთ უკუე იყვენეს იგინი, მოყუასნი ჭემმარიტნი, საშურველ მრავალთა მიერ E; და რაათა შევამოკლო უმრავლესი, ყოვლად საშურველ იყო მოყუსობა მათი M. (Vita, 4,27).²²⁰

14. გრიგოლისა და ბასილის სიბრძნის შესხმისას გრიგოლ ხუცესი კვლავ ბასილის ეპიტაფიას ეყრდნობა (Or.43,23, PG 36, 523 C1-528 C3).²²¹ მაგრამ, განსხვავებით Or. 43-ისგან, Vita-ში დამატებულია “მუსიკობა”, რომელიც ე.წ. ენციკლური სწავლების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია.²²²

საყურადღებოა, რომ ბასილის ეპიტაფიაში და Vita-შიც ეფთვიმე ძალიან ხშირად გამოტოვებს რიტორიკულ პასაჟებს.²²³ მაგრამ ბასილის ეპიტაფიაში იგი ტოვებს ვრცელ საუბარს ბასილის საერთო განათლების შესახებ. Vita-ში გრიგოლ ხუცესი ასევე ვრცლად გვიამბობს გრიგოლისა და ბასილის მიერ ათენში მიღებული განათლების შესახებ. მაგრამ თუ Or.43-ში ეფთვიმე ტოვებს ამ საუბარს, Vita-ში იგი აერთიანებს 6 მუხლს და გვაძლევს მხოლოდ იმ საგნების ჩამონათვალს, რაც მათ ათენში შეუსწავლიათ (Vita 4, 34-38).

რაც შეეხება სოფრონ იერუსალიმელს, იგი, მართალია, გვიამბობს გრიგოლისა და ბასილის ათენში ყოფნის შესახებ, მაგრამ არაფერს ამბობს იმ საგნებზე, რაც მათ შეუსწავლიათ. სოფრონი მხოლოდ იმას აღნიშნავს, რომ ისინი იმისთვის შეახვედრა

²¹⁹ Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio Iberica, IV, Or.XLIII, 106-107.

²²⁰ მხოლოდ ერთხელ გვხვდება ძველი აღთქმის წიგნებში, კერძოდ, ესაია, 21,9, სადაც მას სწორედ ცხენების წყვილის მნიშვნელობა აქვს. ქართული ბიბლიის რედაქციებში განსხვავებული სურათი გვაქვს, კერძოდ, O _ მადრები კრებულთა (ა.შანიძე შენიშვნაში აღნიშნავს : უნდა : მრჩობლთა? _ წიგნი ძუელისა აღთქმისანი, ტ.1, ნაკვეთი 2, ა.შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1948); S _ მადარი ორბისა (მცხეთური ხელნაწერი, ელ.დოჩანაშვილის გამოცემა).

²²¹ Sancti Gregori Nazianzeni opera, Versio Iberica, IV, Or.XLIII, 110-113.

²²² ქ.ბეზარაშვილი, რიტორიკისა და თარგმნის თეორია და პრაქტიკა გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა ქართული თარგმანების მიხედვით, თბილისი, 2004, 171 და შმდ.; Rapava M. et Coulie B., Les colofons d'Éphrem Mtsire et les traductions géorgiennes de Grégoire de Nazianze, Le Muséon. T.104 – Fasc. 1-2, Louvain-la-Neuve, 1991, 109-124.

²²³ ც.ქურციკიძე, გრიგოლ ღვთისმეტყველის XLIII ჰომილიის ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება, ფილოლოგიური ძიებანი II, თბილისი, 1995, 42-63; თ.მარგანი, გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ღმრთისმეტყველის ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება, მრავალთავი XVIII, თბილისი, 1999, 131-139.

უფალმა ათენში, “რათა ბოროტთა მათ სწავლულებათა ზედა იგინი ამადრებულ ყვნეს და არა ხოლო უწყლველად დაიცვნეს ელენებრთა ისართა საცთურისაგან, არამედ მკვლელ ყვნეს საცთურისა მის საწარმართთა ცთომილებათაჲსა (Enc. 3, 26).

15. **◆□≡■ ◆□ᄁ†◆◆†&□≡■ □□□❖■□■** – გრიგოლ ხუცესმა ამით შეცვალა ბუნდოვანი გამოთქმა De vita sua-დან (Carm.II,1,11, v.256) **◆□≡ ●□❖უ□■ &□ფ❖◆□ᄁ** და ამით მას “რიტორიკის კათედრის” ინტერპრეტაცია მიანიჭა.²²⁴

ქართველი მთარგმნელები ამ გამოთქმას შემდეგნაირად თარგმნიან : საყდარი იგი მოძღურებისა E, საყდარი იგი ბრძენთმოძღურებისა M (Vita 5,40); საყდარი მოძღურებისა (Enc.3, 35).

16. გრიგოლ ხუცესის მიხედვით, გრიგოლი მოინათლა ათენიდან წამოსვლის ცოტა ხნის შემდეგ (Vita 5, 42). იგივეს ამბობს ნიკიტა პაფლაგონელი (Enc. S.Greg. 4, Rizzo-ს გამოცემა, 23-24). თვითონ გრიგოლ ნაზიანზელი არცერთ თავის თხზულებაში არ აკეთებს რაიმე მინიშნებას ამ ფაქტზე. სოფრონ იერუსალიმელი თავის “შესხმაში” იმავეს გვეუბნება: “გამოვიდა ათინით და . . . სრულ იქმნა ნათლისღებითა” (Enc. 4, 36-37). ეს გვაფიქრებინებს, რომ სოფრონი, მიუხედავად იმისა, რომ იწუნებს გრიგოლ ხუცესის თხზულებას, ხშირად იყენებს მას.

17. **&ფ†≡ უმ■□❖○მ■□ᄁ მღ■ ᄁ□❖■◆◆◆ღ ○მ◆ფ ლფ◆†●მ†❖□◆ ◆□◆ᄁ □ფ❖■◆ ᄁ†●□◆□ᄁმ†ᄁ ᄁPG 35, B 2-4).** **††●□◆□ᄁმ❖◆** ამ შემთხვევაში ასკეტურად ცხოვრებას ნიშნავს.²²⁵ ქართველ მთარგმნელებთან ეს წინადადება ასეა წარმოდგენილი:

“მივიდა ქუეყანასა პონტოჲსასა და პოვა მუნ უდაბნოთა შინა დიდი ბასილი მჯდომარე და იყოფოდა მის თანა დაყუდებით და ღმერთსა ჰმსახურებდა მოლუაწებითა ძლიერთა” E (Vita, 6,46).

ეფრემ მცირე ცოტა განსხვავებულად თარგმნის: “. . . წარსლვაჲ ბასილის თანა, ჭემმარიტად სიბრძნისმოყუარისა, და მკადრობაჲ უდაბნოთა პონტოჲსათა” M.

²²⁴ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 220. ix. agreTve P.Gallay, La vie de Saint Grégoire de NaZianze, Lyon et Paris, 1943, 62, SnS. 4.
²²⁵ ქ. ბეზარაშვილი, დასახ. ნაშრომი, 178; Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 225.

18. გრიგოლი განაქიქა უღმრთოება^ა მისი და სიბოროტე და სამარიტელები იგი ბილწმეტყუელებანი ელლენთანი... M (Vita 8, 59).

ყველა ბერძნული ხელნაწერი გვიჩვენებს   PG 35, col. 264 C 9). შეიძლება გვეფიქრა, რომ აქ გადამწერის შეცდომასთან გვაქვს საქმე, რომელიც ხელნაწერიდან ხელნაწერში გადადიოდა. თუმცა არც ისაა გამორიცხული, რომ თვითონ ეფრემისგან მოდიოდეს ეს შეცდომა. სიბარიტელები ეწოდებოდათ ქალაქ სიბარის მცხოვრებთ, რომელთაც სახელი გაითქვეს ფუფუნებით ცხოვრების სიყვარულით. აქედან მომდინარეობს გამოთქმა “სიბარიტი”.²²⁷ “სამარიტელნი” კი, ის ხალხია, რომელიც დაასახლა სამარიაში ასირიელთა მეფემ ამ მიწიდან გადასახლებული ისრაელელების ნაცვლად. სამარიტელნი განსხვავდებოდნენ როგორც იუდეველების, ისე წარმართებისგან (მათე 10,5). სამარიტელებს და იუდეველებს შორის მუდმივი მტრობა იყო (მათე 10,5; ი. 4,9). ეს მტრობა იმდენად დიდი იყო, რომ თვით სახელწოდება “სამარიტელი” საღანძღავად ითვლებოდა (ი. 8,48).²²⁸ რამდენადაც კონტექსტი, რომელშიც   არის ნახმარი უარყოფითი შინაარსის მატარებელია, შეიძლება ეფრემს მართლაც არეოდა ეს ორი სახელი. ეფთვიმეს თარგმანში ეს სიტყვა საერთოდ არ არის ნახსენები.

19.

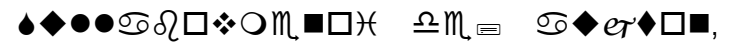
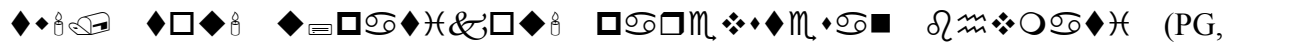

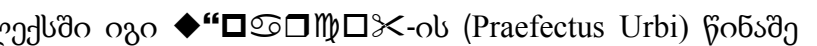
გადამწერთათვის გაუგებარი იყო “სიტყვათა მზითა”. ეს ის ხელნაწერებია, რომლებშიც არ არის წარმოდგენილი ზემოთ მოყვანილი “შეისწავე”.

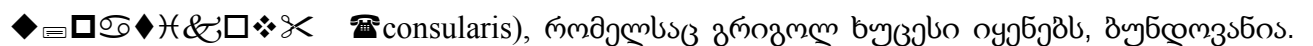
განსხვავებულად თარგმნის შესაბამის ადგილს ეფთვიმე ათონელი. მოვიყვანთ სრულად ამ მუხლს :

“და მას ჟამსა გამოჩნდა კუალად სხუაწა წვალეზაწა ბოროტი, რომელი ძესა პატივ-სცემდა, ხოლო წმიდასა შეურაცხ-ჰყოფდა და არა აღიარებდა მას ღმრთად, რომლისა თავი იყო მაკედონიოს უღმრთოა, რომელმან დაიპყრა კოსტანტინეპოლის საყდარი ჟამ რაოდენმე” E.

როგორც ზემოთ ვნახეთ, გრიგოლ ხუცესი ახალი წვალეზის შესახებ საუბრისას არ ახსენებს მაკედონიოსს. ასევე იქცევა ეფრემიც. ავტორი გადმოგვცემს ახალი წვალეზის თეოლოგიურ კონცეფციას და გვეუბნება, რომ გრიგოლმა მათ “ზოგარიანოზ” უწოდა. ეფთვიმე ამ წვალეზის შესახებ საუბრობს ძალიან მოკლედ, მკითხველისთვის გასაგებ ენაზე და ასახელებს ამ წვალეზის “თავს” – მაკედონიოსს. ეფთვიმე იმასაც განმარტავს, თუ რომელ მაკედონიოსზეა ლაპარაკი, კერძოდ, ის მაკედონიოსი, “რომელმან დაიპყრა კოსტანტინეპოლის საყდარი ჟამ რაოდენმე”. ვფიქრობთ, ეს კიდევ ერთი მაგალითია ეფთვიმეს მთარგმნელობითი მეთოდის წარმოსაჩენად.

23.   (PG, col.277 D 1-2).

გრიგოლის ავტობიოგრაფიულ ლექსში იგი -ის (Praefectus Urbi) წინაშე წარადგინეს (Carm.II,1 11, v.668). ეს ეპიზოდი საკმაოდ ვრცლადაა წარმოდგენილი ნიკიტა პაფლაგონელის შესხმაში (Enc. S.Gr. 17, 51-56).

 – ეს სამოქალაქო მოხელე პასუხისმგებელი იყო სამოქალაქო წესრიგზე კონსტანტინეპოლსა და მის შემოგარენში. ტერმინი (consularis), რომელსაც გრიგოლ ხუცესი იყენებს, ბუნდოვანია. ის შეიძლება აღნიშნავდეს პროვინციის მმართველს. აღმოსავლეთ რომის იმპერიის პროვინციებში სამართალს სჯიდა მმართველი. როგორც ჩანს, აგიოგრაფმა გადაიტანა კონსტანტინეპოლის იურისდიქცია პროვინციების დონეზე. ის, რომ გრიგოლ ხუცესმა გრიგოლი წარადგინა მმართველის წინაშე, არ უნდა იყოს შემთხვევითი, რადგან

პირველი საუკუნეების მოწამეებს საბოლოო წამების წინ სწორედ ამ მოსამართლის წინაშე წარადგენდნენ ხოლმე. იყენებს რა ტერმინს $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$, აგიოგრაფი ამ წარდგენას სასამართლოს წინაშე მარტიროლოგიურ ელფერს აძლევს, თუმცა შეიძლება ისიც ვიფიქროთ, რომ მან უბრალოდ არ იცოდა კონსტანტინეპოლის ადმინისტრაციული მოწყობა.²³⁹

ქართულ თარგმანებში ასეთი ვითარებაა :

ხოლო შეიპყრეს იგი და წინაშე ეპარხოზისა წარადგინეს E;

ამისსა შემდგომად შეიპყრეს იგი და წინაშე საყდარსა სამთავროასასა წარადგინეს M.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეფთვიმემ, იცოდა რა განსხვავება $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$ E $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$ შორის, აირჩია სწორი სიტყვა. რაც შეეხება ეფრემ მცირეს, იგი გვაძლევს ზუსტ თარგმანს. “სამთავრო” ზ.სარჯველაძის “სიტყვის კონაში” განმარტებულია როგორც “თანამდებობა”, თუმცა რა იგულისხმება ამ თანამდებობაში, არ არის მითითებული²⁴⁰.

ეფრემისეული თარგმანის შემცველ რამდენიმე ხელნაწერში ნაცვლად “სამთავროასასა” გვაქვს “სამსჯავროასასა” (A 109, Ier.43).

სხვა ადგილას ბერძნულ $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$ E ს ეფრემის თარგმანში შეესაბამება “ეპარხოზი”, ხოლო ეფთვიმეს თარგმანში – “ერისტავი” (Vita 15, მაქსიმეს ეპიზოდი) :

განდევნა ერისტავმან ალექსანდიისამან E;

უკუეთუმცა არა ეპარხოზსა ალექსანდრიისასა ... განდევნა მაქსიმე E ;

$\text{M} \text{H} \text{er} \quad \circ \text{M} \equiv \square \equiv \diamond \text{M} \text{Z} \quad \text{S} \bullet \text{M} \text{E} \text{H} \text{D} \text{E} \text{A} \text{M} \text{H} \text{V} \text{E} \text{Z} \quad \diamond \text{E} \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z} \quad \text{E}$
 $\text{E} \text{E} \quad \text{M} \text{“} \bullet \text{E} \bullet \text{M} \text{”} \quad (\text{PG col. 284 D 4-5, col.285 A 1}).$

როგორც ვხედავთ, ეფრემისთვის ამოსავალი ბერძნული დედანია. პირველ შემთხვევაში $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$ მან თარგმნა როგორც “სამთავრო” (როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეს ტერმინი ბერძნულშიც ბუნდოვანია), ხოლო მეორე შემთხვევაში პირდაპირ გადმოიტანა ბერძნული სიტყვა.

ეფთვიმემ კი, პირველ შემთხვევაში თითქოს გაასწორა დედნის ბუნდოვანება და $\diamond \equiv \square \text{E} \diamond \text{H} \& \square \text{V} \text{Z}$ E ს ნაცვლად “ეპარხოზი” იხმარა, ხოლო მეორედ, როცა სწორედ

²³⁹ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 245.
²⁴⁰ ზ. სარჯველაძე, სიტყვის კონა, 183

◆❖□☉□♣□✕❁ი შეხვდა, თარგმნა იგი როგორც “ერისთავი”, ანუ მოუძებნა მას ქართული შესატყვისი (ერისთავი _ სარდალი, მთავარი, უფროსი, გამგებელი).²⁴¹

24. მაქსიმეს ეპიზოდი Vita-ში მრავალი თვალსაზრისითაა საინტერესო. Vita-ში ავტორი ასე ახასიათებს მაქსიმეს: ❁❁❁ &◆❖◆■ ○☉❖●●□■ ☁❁ &◆■✕❁□≡✕ 📞PG col.280 C 8-9). არსებით სახელს &◆❖◆■ _ ძალი, აქვს აგრეთვე მეორე მნიშვნელობა_ “ფილოსოფოსი კἈνικολἈσαἈ”. კინიკოსთა ფილოსოფიურმა სკოლამ, რომელიც დაარსა ანტისტენემ (444 _ 366წ. ძვ.წ) და მასში გააერთიანა სოკრატეს ფილოსოფიის მიმდევრები, სახელწოდება მიიღო ან კინოსარგისგან _ სასწავლებლისგან, სადაც ანტისტენე ასწავლიდა, ან სიტყვისაგან &◆❖◆■, რადგანაც ანტისტენე თვლიდა, რომ “უნდა იცხოვრო ძალივით”.²⁴² კინიკოსებს, კერძოდ, ყველაზე ცნობილებს მათ შორის _ ანტისტენეს, დიოგენეს და კრატეტს გრიგოლ ხუცესი “ძალეზად” მოიხსენიებს (PG col 256 A 6): “ხოლო უპოვარებისა ესოდენ შემტკობელ იყვნეს და ესოდენ ზეშთაქმნილ ანტისტენოსს, დიოგენის და კრატისტოსსა, ვიდრეღა სამღერელად გამოაჩინნეს მათნი იგი ამას ზეღა ბრძენთმეტყუელეზანი... რომელთა მგელი საკურველთა მათ ძაღლთა წარიოტეს საეროდ ქაღაგებითა” M (Vita, 4,32). როგორც X.Lequeux აღნიშნავს, აქ სიტყვათა თამაშთან გვაქვს საქმე.²⁴³

ეფრემი მაქსიმეს დახასიათებას ასე თარგმნის: “... კἈონი უფროἈს, ვიდრეღა კἈნიკოელი” და შემდეგ ამატებს განმარტებას: “ესე იგი არს ძალი უფროἈს, ვიდრეღა საძაღლოთაἈ”. ეს უკანასკნელი ფრაზა ბერძნულში არ არის. როგორც ჩანს, ეფრემმა წინადადების პირველ ნაწილში გამოიყენა სიტყვათა ის თამაში, რაც ბერძნულში იყო, მაგრამ ქართველი მკითხველისათვის რომ გასაგები ყოფილიყო, დაამატა განმარტება. ის ფაქტი, რომ მაქსიმე იყო “ფილოსოფოსი კἈნικოἈსაἈ” აღნიშნულია Carm.II, 1,11,v.752 და 974, აგრეთვე Or.25,3 PG col.1201 B 11-13).²⁴⁴ იმავე ავტობიოგრაფიულ ლექსში გრიგოლ

²⁴¹ ზ. სარჯველაძე, სიტყვის კონა, 82.

²⁴² Словарь античности, 262.

²⁴³ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 217.

²⁴⁴ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 246. “მაქსიმეს საქმის” შესახებ იხ. B.Coulie, Les richesses dans l'œuvres de Saint Grégoire de Nazianze, Louvain-la Neuve, 1985, 44-53.

ნაზიანზელი მაქსიმეს “ძალს” უწოდებს : ჯ◆❖□■,
ჯ◆■❖◆ჯ□×☞☞☞ (Carm. II, 1,11, v.752 და სხვ.).

ეფთვიმე ათონელის თარგმანში მაქსიმეს პორტრეტი ძალიან მოკლედაა
გადმოცემული. აქ არც მაქსიმეს “კანკოსობაა” აღნიშნული :

“იყო ვინმე კოსტანტინეპოლეს, მაქსიმოს სახელით, ნათესავით მეგაპტელი, სახითა
ბარბაროზი, ახალი იანე და იანბრე. რამეთუ ესე დიდსა გრიგოლის წინა-აღუდგებოდა.
ფილოსოფოსი იყო სწავლითა, ხოლო ცნობითა ფრიად უგუნურ.”

როგორც ზემოთ ვნახეთ, თვით ეფრემსაც დასჭირდა “კანონის” განმარტების
დართვა, ხოლო ეფთვიმემ საერთოდ გამოტოვა ეს ადგილი, ცხადია, ისევ იმ მიზეზით,
რომ ეს შეიძლება გაუგებარი ყოფილიყო ქართველი მკითხველისათვის.

რაც შეეხება სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმას”, აქ მაქსიმეს ეპიზოდი საკმაოდ
ვრცელადაა წარმოდგენილი. მიუხედავად იმისა, რომ არ ვიცით, რა გვექონდა ბერძნულ
დედანში, ვფიქრობთ, სოფრონისათვის წყარო De Vita sua უნდა იყოს. მოვიყვანოთ
რამდენიმე მაგალითს “შესხმიდან” :

მაქსიმე ... ძალმომადგებული (Enc. 12,105);

სახითა ოდენ ფილოსოფოსთაათა შეიმკვებოდა და ბოროტისა ძალისა სახელისდებითა
შეიმოსებოდა (Enc. 12,105);

ფარულად ეგო ძალლობასავე შინა კუდითმსულელველ მომნადირებელისა (Enc.12, 107);

ვითარცა ძალლი ბოროტი განიშურდლა (Enc.12, 108);

განცოფებული იგი ძალლი (Enc. 13,110).

ვფიქრობთ, ყველა ზემოთ მოყვანილი მაგალითი სწორედ გრიგოლის
ავტობიოგრაფიულ ლექსს უკავშირდება (Carm.II, 1,11, v.750 და შმდ.)

იმ ადგილას, სადაც სოფრონი მაქსიმეს “ძალს” უწოდებს, არის “შეისწავე” : ვინაითგან
კუნკოელთა, რომელ სამაღლოდ გამოითარგმანების, მათი სასწავლელობისაგანი იყო
მაქსიმე, ამისთვის ძალ უწოდს (Jer.13, 269 r.; S 1276 113v).

როგორც ვხედავთ, თუ Vita-ში ეფრემი ტექსტშივე განმარტავს – “ესე იგი არს
ძალლი უფროჲს, ვიდრე სამაღლოთაჲ”, “შესხმაში” იგი ურთავს “შეისწავეს”, სადაც მან

საჭიროდ მიიჩნია უფრო ვრცელი ახსნა მიეცა იმისათვის, თუ რატომ უწოდებს ავტორი ძალს და ისიც აღნიშნა, რომ მაქსიმე იყო “კუნთოვანი”.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ სოფრონის “შესხმაში” მეორე “შეისწავვე” გვაქვს, რომელიც უკავშირდება იმ სხვადასხვა წვალეზას, რომელიც გრიგოლ ნაზიანზელმა დაამარცხა, კერძოდ, “ამიერ აპოლინარეთნი და პოლემონეთნი, რომელთაგან იშვა ევტუკი დუსტვიკი და უთავოთაჲ ღმრთივდევენილი ზრახვაჲ, სასიკუდინედ იგუმირებოდნეს ლახურებითა გრიგოლი საკურველისაჲთა” (Jer.13, 262r.; S 1276 111v.). ამავე გვერდზე არის “შეისწავვე”:

შეისწავვე, ვითარმედ ბერძულისაგან ევტუკი კეთილბედად გამოითარგმანების, ხოლო დუსტუკი – ბედძნელად. ამისთვისცა წმიდაჲ ესე მწვალეზლობისათჳს ევტუკის არღარა ბედკეთილ უწოდს, არამედ ძნელბედ.

ორივე “შეისწავვეს” ტექსტი მოგვყავს Jer. 13-ის მიხედვით, რადგან S 1276- ში ტექსტი ცუდად იკითხება. თუ დავეყრდნობით ე. მეტრეველის ვარაუდს იმის შესახებ, რომ S 1276-ის გარკვეული ნაწილი ეფრემ მცირის ავტოგრაფს წარმოადგენს, მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს ორივე “შეისწავვე” თვით ეფრემ მცირეს უნდა ეკუთვნოდეს (111r _115v ეფრემის ხელითაა დაწერილი).²⁴⁵

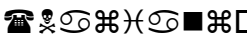
25. მაქსიმეს თანამზრახველებმა მოისყიდეს პეტრე, ალექსანდრიის ეპისკოპოსი (PG col.281 A 8-18; col 284 C 13-15, D 1). გრიგოლ ხუცესისგან ეს თვალსაზრისი პეტრეს მოსყიდვის შესახებ ბევრმა მეცნიერმა ისესხა. თუმცა შემდგომ ეს მოსაზრება აღარ იქნა გაზიარებული.²⁴⁶ ორივე ქართულ თარგმანში ეს ეპიზოდი გადმოცემულია, თუმცა ეფთვიმეს თარგმანში ისევ მოკლედაა წარმოდგენილი. უკვე შემდგომი თხრობისას, როცა მაქსიმე მიდის ალექსანდრიაში და პეტრეს ოჯახის წევრებს მოისყიდის და მოითხოვს პეტრესგან მის ეპისკოპოსად კურთხევას, ეფთვიმე საერთოდ არ ახსენებს მოსყიდვის ფაქტს (Vita 15, 137, PG col.231 A 8-18, B 1-3).

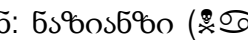

სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაში”, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მაქსიმეს ეპიზოდი ვრცლადაა გამოცემული, მაგრამ პეტრეს მოსყიდვის შესახებ არაფერია ნათქვამი. De Vita sua-ში, რომელსაც ორივე ავტორი (გრიგოლ ხუცესი და სოფრონ

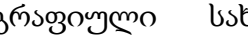
²⁴⁵ ე. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, 115-125.

²⁴⁶ P. Gallay, La vie, 165.

იერუსალიმელი) ეყრდნობა, გრიგოლ ნაზიანზელი ამბობს, რომ ეს საქმე (პეტრეს მოსყიდვაზე საუბარი) სიბნელითაა მოცული და ახსნას საჭიროებს. თუკი ერთი მეინახე ამბობს, რომ ყველაფერს განაგებს ღვინო, მეორე თვლის, რომ ქალები წყვეტენ ყველაფერს; ბრძენს მიაჩნია, რომ ბატონობს ჭეშმარიტება. მე ამას დავუმატებდი ოქროს, რომელიც განაგებს ძალაუფლებას (Carm.II,1,11 v.857-870). როგორც ვხედავთ, თვით გრიგოლი პირდაპირ არ ამბობს, რომ პეტრემ ოქრო აიღო, მაგრამ მინიშნებას კი აკეთებს. მიუხედავად ამისა, სოფრონი ამ ფაქტის შესახებ დუმილს ამჯობინებს.

26. გრიგოლ ხუცესი “ცხოვრების” შესავალში მიუთითებს, რომ მან გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებებზე დაყრდნობით დაწერა მისი ცხოვრება. იგი გრიგოლ ნაზიანზელის დაბადების ადგილად ქალაქ ნაზიანზს ასახელებს (PG col.285 B 1-2). თუმცა თვით გრიგოლი ნაზიანზელი თავის დაბადების ადგილს არ აზუსტებს. ასევე ქალაქ ნაზიანზზე საუბრობს სოფრონი იერუსალიმელი თავის “შესხმაში”: ... არა აღირჩია ანზიანზოს მსხემობაჲ, სადა-იგი შობილ იყო კორციელითა შობითა (Enc. 118).

ჩვეულებრივ, გრიგოლის დაბადების ადგილად კაპადოკიის ორ ადგილს ასახელებენ: ნაზიანზი (და არიანზი (“ცხოვრების” ქართულ თარგმანებში ეს ორი სახელი ხშირადაა აღრეული.

გეოგრაფიული სახელი განსხვავებული ფორმითაა წარმოდგენილი “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის თარგმანების შემცველ ქართულ ხელნაწერებში.

Vita-ს ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის შემცველ ხელნაწერებში შემდეგი სახით გვხვდება: ნანძიანძოღ, ნანძიანძორი, ნანძიანძოღ, ანძიანძორი, ანძიანძოღ. ხშირად ერთსა და იმავე ხელნაწერშიც კი გვაქვს სხვადასხვა ფორმით, მაგალითად, A ხელნაწერში გვხვდება როგორც ნანძიანძოღ, ასევე ანძიანძორი; BC ხელნაწერებში _ როგორც ნანძიანძოღ, ისე ნანძიანძორიღ.

²⁴⁷ Vita, X.Lequeux-ს გამოცემა, 207.

Vita-ს ეფრემ მცირის თარგმანის შემცველ ხელნაწერებში ნაკლებად ჭრელი სურათია, კერძოდ, ✠☩✠☩☩☩✠☩☩☩☩☩ სულ ორი სახითაა წარმოდგენილი : ანძიანძო და ანძიანძორი.

“ცხოვრებაში” ✠☩✠☩☩☩☩☩☩☩☩☩ სულ სამჯერაა ნახსენები – გრიგოლის ცხოვრების ბოლო წლებში, როცა იგი ტოვებს კონსტანტინეპოლს და მიდის არიანზში, სადაც მან სიცოცხლის ბოლომდე დაჰყო.²⁴⁸ რა არის არიანზი – სოფელი თუ გრიგოლ ნაზიანზელის მკვიდრი მამული? ეს საკითხი არაერთგზის ყოფილა მსჯელობის საგანი.²⁴⁹ B.Coulie-მ მიმოიხილა რა, ყველა აქამდე არსებული მოსაზრება ამ საკითხთან დაკავშირებით, გრიგოლ ნაზიანზელის Testamentum-ზე (ანდერძზე) დაყრდნობით მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ არიანზი გრიგოლ ნაზიანზელის მკვიდრი მამულია.²⁵⁰

როგორც აღვნიშნეთ, ✠☩✠☩☩☩☩☩☩☩☩☩ სულ სამჯერაა ნახსენები Vita-ში. მაგრამ ‘ცხოვრების’ შემცველ ხელნაწერებში ხშირია მისი აღრევა გეოგრაფიულ სახელთან ✠☩✠☩☩☩☩☩☩☩☩☩

განვიხილოთ ჯერ “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელის თარგმანის შემცველი ხელნაწერები :

...და წარემართა კაბადუკიისა კერძოთა და მივიდა რაჲ მუნ, დაჯდა ადგილსა უდაბნოსა, რომელსა ეწოდებოდა არიანძო (E,F,H) / ანძიანძორი (B,I,M) / ანძიანძო (L). Vita 22,207. E.

...ჯდა სენაკსა თუსა არიანძოს (E,F,H) / ანძიანძორი (B,I,M) / ანძიანძო (L) Vita 22, 212 E.

...იყო რაჲ დაყუდებით არიანძოს (A,E,H) / ანძიანძორს (B,F,I,K,M) / ანძიანძოს (L) Vita 22, 216) E.

“ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველ ხელნაწერებში ასეთი სურათია :

...მოვიდა არიანძოდ (ყველა ხელნაწერში გვაქვს ანძიანძო), სოფლად კაბადუკიისა, ადგილსა მას, რომელი-იგი მოგებულ იყო სამკუდრებელად მისაა მამულად M.

...დაადგრა განსუენებით არიანძოს (A,C,K,b) / ანძიანძოს (F,b,a) შინა M.

...დაყუდებით ჯდომასა მას შინა თუსსა არიანძოს (A,C,K,b) / ანძიანძოს (F,b,a) M.

²⁴⁸ PG, col.301 B 1, C 10-11; col.304 B 2.

²⁴⁹ B.Coulie, Les richesses dans l'œuvres de Saint Grégoire de Nazianze, Louven-la-Neuve, 1985, 15, SnS. 22.

²⁵⁰ იქვე, 15-17.

როგორც ვხედავთ, გადამწერთა უმრავლესობა ხშირად ურევს ერთმანეთში ანძიანძოსა და არიანძოს. სწორედ ამიტომ გამხდარა საჭირო “შეისწავეს” დართვა, რომელშიც ამ აღრევაზეა საუბარი.²⁵¹ ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველ ორ ხელნაწერში (K 9, A 79) წარმოდგენილია მარგინალური შენიშვნა: “შეისწავე, რამეთუ არიანძო მის დაბისა სახელი არს, რომელსა შინა დაეყუდა წმიდა გრიგოლი შემდგომად ქალაქით ანძიანძოთ გამოსლვისა. ამისთვის ნუ განჰრევ სახელთა, მწერალო” (K 9 338r, A 79 410r). ეს შენიშვნა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს, რადგან აქ პირდაპირაა გამოკვეთილი ამ შენიშვნის ადრესატი – “მწერალი” – გადამწერი. ამკარაა, რომ ეს შენიშვნა იმისთვისაა დართული, რომ გადაწერისას არაფერი აირიოს, არ იყოს დაშვებული შეცდომა.²⁵²

სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმაში” 𐌔𐌆𐌇𐌉𐌋𐌍𐌏𐌐𐌑𐌒𐌔 ორივე ქართულ ხელნაწერში ანზიანზო ფორმითაა წარმოდგენილი, ხოლო 𐌔𐌆𐌇𐌉𐌋𐌍𐌏𐌐𐌑𐌒𐌔 როგორც არიანზო. ამ ხელნაწერებში ეს ორი სახელი აღრეული არ არის. შეიძლება ეს იმით აიხსნას, რომ ავტორი სრულიად გასაგებად გამიჯნავს ამ ორ გეოგრაფიულ სახელს :

მიიწია მამულად, კაბადუკიასა ვიტყუ, ქუეყანად მისდა... არა აღირჩია ანზიანზოს მსხემობაჲ, სადა-იგი შობილ იყო კორციელითა შობითა (Enc.14, 118).

[გრიგოლი] ევლტოდა ქალაქთა და წარევლტოდა დედაქალაქთა, სადა-იგი უმეტესნი შფოთნი იშვებოდინან ... გამოირჩია სოფელი არიანზოჲსაჲ (Enc. 14, 124).

ამის არიანზოჲსათვის იტყუან ვიეთნიმე, ვითარმედ მამული დაბაჲ იყო თვთ დიდისა გრიგოლისი... (Enc.14,127).

იქნებ ეს უკანასკნელი ფრაზა – არიანზო ... მამული დაბა იყო ...გრიგოლისი დამატებითი არგუმენტი იყოს B.Coulie-ს იმ მოსაზრების სასარგებლოდ, რომ არიანზი გრიგოლის მკვიდრი მამული იყო.

²⁵¹ თ. ოთხმეზური, დისერტაცია, 178.

²⁵² იქვე.

ყველა ზემოთ მოყვანილი მაგალითი “შესხმიდან” S 1276-ში სწორედ იმ ადგილზეა, რომელიც ე. მეტრეველს ევრემ მცირის ავტოგრაფად მიაჩნია.²⁵³ თუ ეს ასეა, მაშინ, გასაგებია, რატომ არ გვაქვს ამ ხელნაწერში არეული ეს ორი სახელი.

27. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გრიგოლ ხუცესი თხზულების შესავალში ამბობს, რომ მას გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებებიდან ამოუკრეფია ცნობები გრიგოლის ცხოვრების შესახებ : თვით მისთავე თქუმულთა შინა მიმოგანთესულსა შეკრებითა მისთვის ვემსგავსები მკრებელთა ქუსათა, რომელთა-იგი შეკრებაჲ წულილადისა კენჭებისაჲ ყვიან აღსავსება ერთისა სახლისა შენაწევრებისა (Vita 1, 7 M). გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათაგან მხოლოდ სამია ისეთი, საიდანაც გრიგოლ ხუცესი აკეთებს ციტირებას. ესენია Or. 42, Or. 43 და De Vita sua. სხვა თხზულებები გრიგოლ ნაზიანზელის “ცხოვრებაში” გამოყენებულია ალუზიების სახით.²⁵⁴

გრიგოლ ხუცესის მიერ Or. 42- დან შემდეგი ადგილია ციტირებული :
✱□✱□◆◆□■ □□◆ℳ ◆□◆◆□ ◆□ □□✱○■✱□■,
ⒺⒻ✱ ◆□✱□◆◆□■ ■◆■,
□◆◆◆✱ℳ ℳ◆ℳⒺ◆□◆■ ◆ℳ ⒺⒻⒻ □●Ⓔ◆◆■□○ℳ■□■;
ℳ✱ Ⓔℳ ○⚡□◆ ◆ℳ●ℳ✱◆✱,
Ⓔ●●✱ ℳ✱✱ ◆□◆◆□ ოℳ ◆Ⓕ✱Ⓕ ⒺⒻ◆Ⓕ ○ℳ□□✱ □Ⓔℳ◆□■
□□□◆⚡ⒺⒻ✱;
□□□✱⚡◆ℳ◆◆◆ ◆◆◆
□◆✱ ⒺⒻⒻ □Ⓔℳ◆◆◆□■⚡ ✱□◆◆□ ○□✱ ◆□ ✱■ℳ◆○Ⓔ □□□●ℳႮ
ℳ✱ ◆□ ⒺႮ□■ ℳ✱ ◆✱ □□□✱⚡◆✱Ⓔ□✱ ℳႮ◆,
ⒺⒻⒻ Ⴎ●ℳ□◆◆ ◆Ⓕ ℳ○□□□◆□■ PG 36, col. 365 A 6-11).

ეფთვიმეს ათონელისეულ თარგმანში Or. 42- ის შესაბამისი ადგილი ასეა თარგმნილი : ესრეთ უნდოჲ იყო ესე სამწყსოჲ, ვითარცა ვთქუთ, ესევეთარი არს აწ შუებული და განვრცელებული; დადაცათუ არა სრულიად, არამედ სრულებისა მიმართ მივალს დღითი-დღე და ვწინაღწარმეტყულებ, ვითარმედ მიიწიოსცა. რამეთუ ამას მეტყჳს მე სული წმიდაჲ, გინათუ წინაღწარმეტყუელ ვარ მე და მომავალთა მხედველ (A 1 282 r).²⁵⁵ Vita-ში ეფთვიმე ათონელი არ აკეთებს ციტირებას, არამედ გვამღევს მოკლე,

²⁵³ ე.მეტრეველი, დასახ. ნაშრომი, 115-125

²⁵⁴ Vita, X. Lequeux-ს გამოცემა, 21.

²⁵⁵ მაძლობას მოვახსენებ კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა შემსწავლელი ჯგუფის წევრებს ქ. ბეზარაშვილს, ნ. მელიქიშვილს, მ. რაფავას და ც.

დასკვნები

ზემოთ წარმოდგენილი კვლევის შედეგად საბოლოოდ შეიძლება დავასკვნათ შემდეგი :

1. გრიგოლ ხუცესის, “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ავტორის მოღვაწეობა განისაზღვრება VI საუკუნის II ნახევრიდან VII საუკუნის I მესამედამდე. ჩვენ მიერ დადგენილია მისი მოღვაწეობის ზედა ზღვარი (*terminus ante quem*) – სოფრონ იერუსალიმელის გარდაცვალებამდე (638 წ.). ამ დასკვნის გაკეთების საშუალებას გვაძლევს ის ფაქტი, რომ სოფრონ იერუსალიმელი კარგად იცნობს გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებას” და თავის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმაში” ამ თხზულებისა და მისი ავტორის შეფასებას გვაძლევს.
2. გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” შემცველი როგორც ბერძნული, ისე ქართული კრებულების შედგენილობის, ამ კრებულებში “ცხოვრების” ადგილის შესწავლის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ გრიგოლ ნაზიანზელის 16 სიტყვიანი ბერძნული კრებულებისათვის დამახასიათებელია შედგენილობა – 16 სიტყვა + Vita. ამ ტიპის კრებულებში Vita კრებულების ბოლოშია მოთავსებული, ხოლო გრიგოლის თხზულებათა სრულ კორპუსებში – მთლიანად სიტყვების, ეპისტოლეების, *doxologia* და *testamentum* –ის შემდეგ. ერთადერთი, რაც შეიძლება მოსდევდეს Vita-ს, არის ფსევდონონეს მითოლოგიური კომენტარები.

Vita-ს შემცველ გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა ქართულ კრებულებში “ცხოვრების” ადგილი დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვისი ნათარგმნია კრებული, კერძოდ, ეფთვიმეს კრებულებში იგი ყოველთვის პირველ ადგილზეა (გამონაკლისია S 383 ხელნაწერი და ჩვენი ვარაუდით, ასეთივე ტიპის შეიძლება ყოფილიყო S 413 ხელნაწერი). ეფრემ მცირისეულ კრებულებში Vita ყოველთვის კრებულის ბოლოშია განთავსებული. ქართველი მწიგნობრებისთვის გრიგოლის სიტყვები და მისი ცხოვრება

გაგებულ იყო როგორც ერთი მთლიანი კრებული, რასაც ადასტურებს კიდეც Jer.43 ხელნაწერზე დართული “ზანდუკი”.

3. ეფთვიმე ათონელისეული “ცხოვრების” თარგმანის შემცველი ქართული ნუსხების კოდიკოლოგიურ – ტექსტოლოგიური შესწავლის საფუძველზე გამოიყო ნუსხების სამი ჯგუფი, დადგინდა მათ შორის მიმართებები. გაირკვა, რომ შედარებით გვიანდელმა ხელნაწერმა, მეტაფრასულმა კრებულმა A 90- მა, შემოგვინახა უძველესი, შეიძლება თავდაპირველი ნუსხის ჩვენებები. ამის დამადასტურებელი დიდძალი მასალაა წარმოდგენილი ნაშრომში.

4. “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის ბერძნულ დედანთან შედარებამ გვიჩვენა, რომ ეფთვიმე “ცხოვრების” თარგმანისას მნიშვნელოვნად ამოკლებს სათარგმნ ტექსტს და ამ შემოკლებას უმეტეს შემთხვევაში მთარგმნელის დოგმატური თვალთახედვა უდევს საფუძვლად. ეფთვიმესეული თარგმანისათვის დამახასიათებელი ბერძნული დედნისაგან განსხვავებული ყველა დამატება, განმარტება, გავრცობა თუ შემოკლება თვით მთარგმნელის ინიციატივაა. “ცხოვრების” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი ბერძნულისაგან განსხვავებულ სხვა რედაქციად უნდა მივიჩნიოთ.

5. “ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ხელნაწერების კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური შესწავლის საფუძველზე გამოიყო ნუსხათა სამი ჯგუფი. ნაშრომში წარმოდგენილი საკმაოდ დიდი მასალის საფუძველზე კიდეც ერთხელ დადასტურდა A 109 და Jer.43 ნუსხების საერთო წარმომავლობა, აგრეთვე ის ფაქტი, რომ A 109 ნუსხა Jer.15-ის მიხედვითაა რედაქტირებული. Jer. 15 არის ის ნუსხა, რომელიც ყველაზე ახლოსაა “ცხოვრების” ბერძნულ დედანთან. ამის საილუსტრაციოდ ამ ხელნაწერში დამებნილია ბევრი მაგალითი. Jer. 15-ში, განსხვავებით Vita-ს შემცველი ყველა სხვა ნუსხისგან, არ არის “ეპიტაფიის” განმარტება, რომელიც ტექსტშია ჩართული და არ არის მოთავსებული აშიაზე, რაც ეფრემისთვის უჩვეულოა. ირკვევა, რომ ეს განმარტება არც უნდა ყოფილიყო ტექსტში, რადგან ის არც ბერძნულში გვაქვს და არც Jer.15-ში, რომელიც უგამონაკლისოდ ასახავს ბერძნული დედნის ჩვენებებს. ნუსხათა კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური შესწავლის საფუძველზე იმ დასკვნამდე მივედით, რომ K 9 და A 79 ხელნაწერებში წარმოდგენილ “ცხოვრების” ტექსტებს შორის დიდი

სიახლოვეა, რასაც ადასტურებს ამ ორ ხელნაწერში არსებული “შეისწავეები”. ამ ორ ნუსხასთან უნდა იყოს დაკავშირებული აგრეთვე Jer. 8-ის ახლად აღმოჩენილი ნაწილი, რომელიც “ცხოვრებასაც” შეიცავს და აქაც გვაქვს იგივე “შეისწავეები”. თუმცა ამ ნუსხის მონაცემების დეტალური შესწავლა ხელნაწერის დაზიანებულობის გამო შეუძლებელია.

6. გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ეფრემ მცირისეული თარგმანი განსხვავდება მისივე 16 ლიტურგიკული სიტყვის თარგმანისაგან, რომელიც თავისი დოგმატური მნიშვნელობის გამო ზედმიწევნით ფორმალური მთარგმნელობითი მეთოდით არის შესრულებული, მიუხედავად იმისა, რომ Vita 16 სიტყვიანი კრებულების აუცილებელი დანამატია. Vita-ს თარგმანი შედარებით თავისუფალი თარგმანს მიეკუთვნება, რაც შეიძლება გამოწვეული იყოს თხზულების ჟანრობრივი თავისებურებით. გარდა ამისა, ირკვევა, რომ ხშირ შემთხვევაში სხვაობა ბერძნულ დედანსა და ქართულ თარგმანს შორის იმ ბერძნული ხელნაწერებიდან მომდინარეობს, რომლებითაც ეფრემი სარგებლობდა.

6. გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” ორივე ქართულ თარგმანში ბიბლიური ციტაციის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ეფრემ მცირე და ეფთვიმე ათონელი განსხვავებულად უდგებიან ბიბლიური ციტატების ქართულად გადმოღებას. ეფთვიმესთვის ამოსავალი ბიბლიური ტექსტია, თუმცა იგი ზოგჯერ თავისუფლად თარგმნის ბიბლიურ ციტატასაც კი, შეიძლება ადგილი შეუცვალოს დედანში მოხმობილ ბიბლიურ ციტატას, თვლის რა, რომ მისი გამოყენება სხვა ადგილას უფრო მოსახერხებელია. ბიბლიური ალუზიების თარგმნისას ეფთვიმე თითქოს უფრო მეტად უახლოვდება ბიბლიურ ტექსტს. ეფრემ მცირისათვის კი ბიბლიური ციტატების თუ ალუზიების თარგმნისას ამოსავალი ყოველთვის სათარგმნი ტექსტია. თუ გვაქვს განსხვავებები ბერძნულ ტექსტსა და ეფრემის თარგმანს შორის, იქაც ბერძნული დედანია ამოსავალი, ანუ განსხვავება ეფრემის თარგმანსა და კრიტიკულად დადგენილ “ცხოვრების” ბერძნულ ტექსტს შორის უმეტესად იმ ბერძნული ხელნაწერებიდან მომდინარეობს, რაც ეფრემს ხელთ ჰქონია.

7. VI საუკუნის ბიზანტიელი მწერლის, სოფრონ იერუსალიმელის მიმართ ქართველ მწიგნობართა ინტერესი საკმაოდ დიდი ჩანს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში სოფრონის სახელით ცნობილ თხზულებათა ერთი ნაწილის ავთენტურობა საეჭვოაა მიჩნეული. ეს სწორედ ის თხზულებებია, რომელთა თარგმანები მხოლოდ ქართულ ენაზეა შემორჩენილი. ამ თარგმანთა ქართულ კრებულებში განაწილებისა და მათი მთარგმნელის საკითხის შესწავლის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ სოფრონის ქართულ ენაზე მთარგმნელად ეფრემ მცირე გვევლინება.

სოფრონის თხზულებათა ქართულ თარგმანებს შორის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა”, თუნდაც იმიტომ, რომ სწორედ ეს თხზულება გვაძლევს საშუალებას დავათარილოთ გრიგოლ ხუცესის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის, “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების” დაწერის ზედა ზღვარი.

სოფრონ იერუსალიმელის “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმის” ქართული თარგმანის ბერძნულ ენაზე შემონახულ მცირე ფრაგმენტთან შედარების საფუძველზე ჩვენ იმ დასკვნამდე მივედით, რომ ქართული ტექსტი ნამდვილად შეესაბამება ბერძნულს. როდესაც Chr. von Schönborn-მა გამოთქვა ვარაუდი ფრაგმენტის ავთენტურობის შესახებ, მისთვის არ იყო ცნობილი “შესხმის” ქართული თარგმანის არსებობა. ამჟამად მეტი დამაჯერებლობით შეიძლება ითქვას, რომ “გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა” სოფრონ იერუსალიმელს ეკუთვნის.

სოფრონ იერუსალიმელის “შესხმის” შემცველი ნუსხების კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური შესწავლის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეფრემ მცირეს “შესხმა” უთარგმნია არა გრიგოლ ნაზიანზელის 16 სიტყვიანი კრებულისათვის, არამედ S 1276 მეტაფრასული კრებულისათვის (ეფრემ მცირის ავტოგრაფი). რაც შეეხება Jer. 13 –ს, გრიგოლ ნაზიანზელის ლიტურგიკულ სიტყვათა კრებულს, აქ “ცხოვრების” ნაცვლად სოფრონის “შესხმის” შეტანა თვით ეფრემის მიერ არ მოხდებოდა, რადგან ბერძნული ტრადიცია მას ამის უფლებას არ აძლევდა. გარდა ამისა, ეფრემ მცირესათვის სრულიად გარკვეულია

განსხვავება “ცხოვრებასა” და “შესხმას” შორის : “სამნი არიან საკითხავთა აღწერისა წესნი : ცხოვრებისა აღწერანი და შესხმისა და ეპიტაფიასანი” (Or.18, “შეისწავე”). ამდენად, ეფრემ

მცირე Jer. 13-ში “შესხმას” თვითონ არ შეიტანდა. “ცხოვრების” “შესხმით” შეცვლა შეიძლება მხოლოდ შემდეგდროინდელ გადამწერს მივაწეროთ.

ნაშრომში შეძლებისდაგვარად დადგენილია ის წყაროები, რომლებითაც სარგებლობდა სოფრონ იერუსალიმელი. ძირითად წყაროს სოფრონისათვის წარმოადგენს გრიგოლ ნაზიანზელის ავტობიოგრაფიული ლექსი – De Vita sua. ამავე დროს, იგი ხშირად მიმართავს გრიგოლ ხუცესის “გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებას”, მიუხედავად იმისა, რომ სოფრონი არც გრიგოლ ხუცესს, როგორც მწერალს, და არც მის თხოულებას მაღალ შეფასებას არ აძლევს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბულაძე ი., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, 1973.
2. აბულაძე ი., ქართული წერის ნიმუშები, თბილისი, 1973.
3. ადიშის ოთხთავი, ზ. სარჯველადის გამოცემა, თბილისი, 2003.
4. ალ-ბუსთანი, X საუკუნის სინური ხელნაწერის მიხედვით, რ. გვარამიას გამოცემა, თბილისი, 1965.
5. ბასილი კესარიელის «სწავლათა» ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი, ც. ქურციკიძის გამოცემა, თბილისი, 1983.
6. ბეზარაშვილი ქ., გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ვერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), გულანი, თბილისი, 1989, 116-158.
7. ბეზარაშვილი ქ., ეფრემ მცირის შეხედულებები კლასიკური სალიტერატურო ფორმისა და ქრისტიანული შინაარსის ურთიერთმიმართებების შესახებ, ლიტერატურული მიებანი, XIX, თბილისი, 1998, 123-154.
8. ბეზარაშვილი ქ., ისევ ეფთვიმე ათონელის მთარგმნელობითი მოღვაწეობიდან, მაცნე, ელს, № 1-4, 1999, 133-148.

9. ბეზარაშვილი ქ., რიტორიკისა და თარგმანის თეორია და პრაქტიკა გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა ქართული თარგმანების მიხედვით, თბილისი, 2004.
10. ბრეგაძე თ. გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა შემცველი ქართული ხელნაწერების აღწერილობა, თბილისი, 1988.
11. გიორგი მთაწმინდელი, « ცხოვრება იოანესი და ეფთჳმესი », აკ. შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1946.
12. იოანე დამასკელი, დიალექტიკა, მ. რაფავას გამოცემა, თბილისი, 1976.
13. იოანე მოსხი, ლიმონარი, ი. აბულაძის გამოცემა, თბილისი, 1965.
14. კეკელიძე კ., უცხო ავტორები ძველ ქართულ მწერლობაში, ეტიუდები, ტ. V, თბილისი, 1957.
15. კეკელიძე კ., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბილისი, 1980.
16. ლოლაშვილი ი., ათონის ქართულ ხელნაწერთა სიახლენი, თბილისი, 1986.
17. მარგიანი თ., სოფრონ იერუსალიმელის «სიტყუაჲ შესხმისაჲ წმიდისათვის და დიდისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა» ქართული თარგმანი, ფილოლოგიური ძიებანი II (კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი), თბილისი, 1995, 131,143.
18. მარგიანი თ., « გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრებასა » და მის ავტორთან დაკავშირებული ზოგი საკითხი, ისტორიულ-ფილოლოგიური კრებული (კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი), თბილისი, 1997, 98-100.
19. მარგიანი თ., გრიგოლ ხუცესის « გრიგოლ ღმრთისმეტყველის ცხოვრების » ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება, მრავალთავი, XVIII, 1999, 131-139.
20. მარგიანი თ., გრიგოლ ხუცესის « გრიგოლ ღვთისმეტყველის ცხოვრების » ეფრემ მცირისეული თარგმანი ძველ ქართულ ხელნაწერებში, მრავალთავი, XIX, 2001, 221-224.
21. მარგიანი თ., რამდენიმე შენიშვნა გრიგოლ ხუცესის « გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების » ქართულ თარგმანებთან დაკავშირებით, მრავალთავი, XX, თბილისი, 2003, 158-161.
22. მარგიანი თ., ბიბლიური ციტაცია გრიგოლ ხუცესის « გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრების » ქართულ თარგმანებში, მრავალთავი, XXI, თბილისი, 2005, 158-161.
23. მ. მაჭავარიანი, გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა დავით ტბელისეული თარგმანები (სადისერტაციო ნაშრომი), თბილისი, 1999.

24. მახარაძე ნ., ბიზანტიური ბერძნულის წარმოთქმის საკითხები, თბილისი, 1978.
25. მელიქიშვილი ნ., რამდენიმე დაკვირვება ეფრემ მცირისა და ეფთვიმე ათონელის მთარგმნელობით მეთოდზე, მაცნე, ელს, ' 4, 1987, 119-129.
26. მელიქიშვილი ნ., ფსალმუნის ციტირება ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ გრიგოლ ღვთისმეტყველის რამდენიმე ჰომილეტიკურ თხზულებაში, მაცნე, ელს, 1989, 89-96.
27. მელიქიშვილი ნ., ●□❖უ□✕ⓂⓂⓂ□❖უ□✕ ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკურ თხზულებაში, მრავალთავი, XVI, თბილისი, 1991, 33-42.
28. მელიქიშვილი ნ., გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანის შემცველი ნუსხების ურთიერთმიმართება და ამ თარგმანთა ბერძნული წყარო, მაცნე, ელს, ' 2, 1993, 76-90.
29. მელიქიშვილი ნ., ბიბლიური ციტაცია გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილეტიკურ თხზულებებსა და მათ ქართულ თარგმანებში, ისტორიულ-ფილოლოგიური კრებული (კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი), თბილისი, 1997, 92-98.
30. მელიქიშვილი ნ., გრიგოლ ღვთისმეტყველის 16 ჰომილეტიკური სიტყვის ეფრემ მცირისეული თარგმანი ძველ ქართულ ხელნაწერებში (ტექსტოლოგიური ანალიზი), მრავალთავი, XVIII, თბილისი, 2000.
31. მელიქიშვილი ნ., ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მეთოდი წ. გრიგოლ ნაზიანზელის არალიტურგიკული სიტყვების მიხედვით, მრავალთავი, XIX, თბილისი, 2001.
32. მეტრეველი ე., ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, თბილისი, 1959, 115-125.
33. მეტრეველი ე., ნარკვევები ათონის კულტურულ-საგანმანათლებლო კერის ისტორიიდან, თბილისი, 1996.
34. მცხეთური ხელნაწერი, ელ. დოჩანაშვილის გამოცემა, თბილისი, 1981-86წწ.
35. ოთხმეზური თ., გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კომენტარები ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში, ავტორეფერატი, თბილისი, 2005.

36. ოთხმეზური თ., გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებათა კომენტარები ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2005.
37. პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები, ქ. მოწენიძისა და კ. დანელიას გამოცემა, თბილისი, 1974.
38. ჟორდანია თ, ქრონიკები I, თბილისი, 1892.
39. რაფავა მ., გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილიათა ეფრემ მცირისეული კრებულების შედგენილობისათვის, მაცნე, ელს, № 2, 1990, 66-84.
40. რაფავა მ., ეფრემ მცირის « უწყებაჲ მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა » და სადღესასწაულო წიგნი, მაცნე, ელს, № 4, 1990, 98-111.
41. რაფავა მ., ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მოღვაწეობიდან, მაცნე, ელს, ' 1-4, 1998, 129-137.
42. სარჯველაძე ზ., ძველი ქართული ენის სიტყვის კონა, თბილისი, 2001.
43. საქმე მოციქულთა, ი. აბულაძის გამოცემა, თბილისი, 1950.
44. სურგულაძე მზ., ძველი ქართული პალეოგრაფიული ტერმინები, თბილისი, 1978.
45. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, თბილისი, 1993.
46. ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები, მზ. შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1960.
47. ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია, აკ. შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1945.
48. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექცია), თბილისი, 1948.
49. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), თბილისი, 1961.
50. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (A კოლექცია), I 2, 1976.
51. ქაჯაია ნ. გრიგოლ ნაზიანზელის ეპისტოლეთა ქართული თარგმანები, მრავალთავი XII, 1986, 114-140.
52. ქურციკიძე ც., გრიგოლ ღვთისმეტყველის XLIII ჰომილიის ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანის თავისებურება, ფილოლოგიური მიეზან (კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი), თბილისი, 1995.
53. შანიძე მზ., ფსალმუნთა წიგნის ძველი ქართული თარგმანები, თბილისი, 1979.
54. ცერაძე თ., რამდენიმე უცნობი იერუსალიმური ფრაგმენტის იდენტიფიკაციისათვის, აკადემია, ტ. II, თბილისი, 2002.
55. წიგნნი ძუელისა აღთქუმისანი, ტ. I, ნაკვეთი 2, აკ. შანიძის გამოცემა, თბილისი, 1948.

56. წიგნნი ძუელისა აღთქუმისანი, ბ. გიგინეიშვილისა და ც. კიკვიძის გამოცემა, თბილისი, 1989.
57. ჭელიძე ე. ძველი ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია სევერიანე გაბალოვნელის "ექუსთა დღეთა"-ს უძველესი ქართული თარგმანის საფუძველზე, I, თბილისი, 1996.
58. ჭელიძე ე., იოანე პეტრიწის ცხოვრება და მოღვაწეობა, I, რელიგია, № 3-4-5, 1994.
59. Blake R. P., Catalogue de manuscrits géorgiens de la bibliothèque de la laure d' Iviron au Mont Athos , Paris, 1931-1934.
60. Blake R.. P, Catalogue de manuscrits géorgiens de la bibliothèque greque à Jérusalem, Paris, 1924.
61. J.Comperpass, Gregorios Presbyter. Untersuchungen zu Gregorios Presbyter, dem Biographen Gregors des Theologen, und zu dem gleichnamigen Verfasser des Enkomios auf die 318 Väter des Konzils zu Nikaia, Bonn, 1907.
62. Chadwick H., John Moschus and his Friend Sophronius the Sophist, Journal of Theological Studies, N.S., t.25, Oxford, 1974.
63. Clavis Patrum Graecorum, III, M. Geerard ed. , (Corpus Christianorum), Brepols-Turnhout, 1979.
64. Coulie B., Les richesse dans l' œuvres de Saint Grégoire de Nazianze, Louven-la-Neuve, 1985.
65. Delehaye H, De Symeonis Logothetae Menologio, BHG, Bruxellis,1909.
66. Delahaye H., Une vie inédite de Saint Jean L' Aumonier, Analecta Bollandiana, t. 45, Paris, 1927.
67. Dictionnaire Encyclopedique du Christianisme Ancien, Paris, 1990.
68. The Encomium of Gregory Nazianzen by Nicetas the Paphlagonian. Greek text edited and translated by J.J.Rizzo (Subs. Hag., 58), Bruxelles, 1976.
69. G. Galavaris, The Illustrations of the Liturgical Homilies of Gregory Nazianzenus, Princeton, 1969
70. P. Gallay, La vie de Saint Gregoire de Nazianze, Lyon et Paris, 1943.
- Gregorii Presbyteri Vita Sancti Gregorii Theologi quam edidit et Gallice reddidit X. Lequeux (Corpus Christianorum, Series Graeca 44, Corpus Nazianzenum, 11), Turnhout – Leuven, 2001.
71. Halkin F., Bibliotheca Hagiographica Graeca, Bruxelles, 1957.
72. G.W. Lampe, A Patristic Greek Lexicon, Oxford, 1961.

73. Léontios de Néapolis, *Vie de Syméon le Fou et Vie de Jean de Chypre*, édition commenté par A.J.Festugière en collaboration avec L.Rydén (Biblioth. archéol. et histor., t.95.), Paris, 1974.
74. H. Metreveli, Introduction, I, presentation generale. Sancti Gregorii Nazianzeni opera. Versio Iberica I. Corpus Christianorum, Series Graeca 36, Corpus Nazianzenum 5, ed. a H. Metreveli et al., Turnhout – Leuven, 1998.
75. J. Mossay, Repertorium Nazianzenum. Orationes, Textus Graecus. 1 : Codices Galliae, Paderborn, 1981, 45.
76. J. Mossay, Repertorium Nazianzenum. Orationes, Textus Graecus, 5. Codices civitatis Vaticanae, Paderborn, 1996.
77. Novum Testamentum Graece, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1993.
78. Patrologiae cursus completus omnium Patrum, Doctorum, Scriptorumque Ecclesiasticorum, Series Graeca, J.P. Migne ed., t. 35,36, Parisiis, 1857-1866.
79. Rapava M. et Coulie B., Les colofons d'Éphrem Mtsire et les traductions géorgiennes de Grégoire de Nazianze, Le Muséon. T.104 – Fasc. 1-2, Louvain-la-Neuve, 1991.
80. M. Richard, Quelques nouveuex fragments des Pères Anténicéens and Nicéens, Opera minora, I, Turnhout – Leuven, 1976.
81. Sancti Gregorii Nazianzeni opera. Vercio Iberica, I. Orationes I, XLV, XLIV, XLI, editae a H Metreveli et K. Bezarachvili, T. Kourtsikidze, N. Melikichvili, T. Othkhmezuri, M.Rapava, M.Chanidze cum Introductione a H. Metreveli et E. Chelidze (Corpus Christianorum. Series Graeca, 36. Corpus Nazianzenum, 5), Turnhout, 1998.
82. Sancti Gregorii Nazianzeni opera. Vercio Iberica, IV, Oratio XLIII, editae a B. Coulie et H. Metreveli et K. Bezarachvili, T. Kourtsikidze, N. Melikichvili, T. Othkhmezuri, M. Rapava (Corpus Christianorum. Series Graeca, 52. Corpus Nazianzenum, 17), Turnhout, Leuven, 2004.
83. Septuaginta, ed. Alfred Rahlfs, Deutsche Bibelgesellschaft, 1979, Stuttgart. Schönborn Chr., Sophrone de Jérusalem, Vie monastique et confession dogmatique, Paris, 1972
84. Vailhé S., Sophrone le sofiste et Sophrone le patriarche, Revue de l'orient chrétien, N3, 1902, N3, 1903, Paris.
85. Библейская энциклопедия, Москва, 1991, 618.
86. К. Кекелидзе, Грузинская версия Лимонаря Иоанна Мосха и ее значение для славянской истории, ეჭოუდებო, VIII, თბილისი, 1962.
87. Дворецкий И. X., Древнегреческо-русский словарь, Москва, 1958.

88. Н. Махарадзе, Термин *εστ* (этимология) и его древнегрузинские эквиваленты, Византиноведческие этюды, Тбилиси, 1991.
89. Словарь античности, Москва, 1989.
90. Ф. Фаррар, Жизнь и труды Святых Отцов и учителей церкви, т.1, Петроград, 1902.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

გრიგოლ ხუცესის "გრიგოლ ნაზიანზელის ცხოვრება"
(ეფთვიმე ათონელისა და ეფრემ მცირის თარგმანები)
სოფრონ იერუსალიმელის "გრიგოლ ნაზიანზელის შესხმა"
(ეფრემ მცირის თარგმანი)

გრიგოლ ხუცესი E

ცხოვრება და განგება წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა
გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა

კირილესონ, პატერ!

1.1. მომიწოდს ჩუენ, ძმანო, სულიერსა ამას ტაბლასა გრიგოლი, დიდი იგი ღმრთისმეტყუელებისა ნესტა. ხოლო წინამდებარე არს იგი თავადი უნივთოდ სანოაგედ და საზრდელად უხრწნელებისად ყოველთათას, რომელნი სურვილით შემოკრებულ არიან სმენად სიმართლესა მას მოქალაქობისა მისისასა, რომელსა აწ განმზადებულ ვარ მითხრობად გლახაკი ესე და უღირსი. არამედ ნუ გიკარს ესე, რომელ ესოდენსა ამას დიდსა საქმესა აელ-ვყავ უძღურმან ამან სიტყუად და მითხრობად თქუენდა საქმეთა და სათნოებათა დიდისა მის და საკარველისა კაცისათა.

3. პირველად, რამეთუ არაშესაძლებელ იყო ურჩება წმიდისა მის მამისა, რომელმან ამისი ექმნა გაბრძანა ჩუენ და ვითარცა თანანადებსა ეძიებს ჩუენგან დიდისა გრიგოლის საქმეთა მითხრობად.

4. და მეორედ, რამეთუ არა ჯერ-იყო, რათამცა ეგოდენი იგი სათნოება მისი აღუწერელად დაშთა და სიგრძისაგან ჟამთასა დავიწყებულ/ იქმნა და არამცა ითქუმოდა სათნოება მისი შემდგომთა მიმართ ნათესავთა მოყვანებად მრავალთა შურად და ბაძვად საქმეთა მისთა, სარწმუნოებასა და სათნოებათა მისთა, ვითარცა-იგი სხუათა ყოველთა წმიდათა აღწერილ არს მოქალაქობა,

2. და ვითარცა მან თავადმან აღწერა დიდისა ბასილისი და სხუათა მრავალთა. ამისთას აელ-ვჰყოფ საქმესა ამას, დაღაცათუ უზეშთაეს არს ძალისა ჩემისა. არამედ შეიწიროს მან ნეტარმან, რომელი ხედავს მწურვალეებასა გულისა ჩემისასა და მომცეს სიტყუა აღებასა პირისა ჩემისასა.

2.8. ქუეყანა¹ უკუე და მამული ნეტარისა მის არს ქუეყანა¹ კაბადუკიისა¹, ქალაქი ნანძიანძო¹, რომელი-იგი მის მიერ ესოდენ სახელოვან იქმნა, ვიდრეღა კიდეთა სოფლისათა მიიწია სახელი მისი.

9. ხოლო მშობელნი მისნი დიდებულნი იყვნეს და მდიდარნი ფრიად და შემკობილნი ყოვლითა სათნოებითა სულიერითა, რომლისა მამამან ვითარცა აბრაჰამ, დაუტევა ქუეყანა¹ მამული და შჯული და წესი და კერპნი იგი მცბიერნი და მოვიდა ღმრთისმსახურებისა სარწმუნოებასა და იქმნა თანამზრახვალ სა¹დუმლოთა მათ ღმრთისათა, რომელი-იგი ცხოვარ იქმნა პირველ, ხოლო უკუანა¹სკნელ მწყემს ეკლესიასა მას ანძიანძორისასა.

10.ხოლო დედა¹ მისი წმიდა¹ იყო და მორწმუნე ღმრთისა¹ პირველითგანვე და მორწმუნეთა მშობელთა შვილი და მკ¹დრი მათ/ისა მის ღმრთისმსახურებისა¹. ხოლო სუროდა მას და წადიერ იყო, რა¹თამცა მოეცა მას შვილი წული და ევედრებოდა უხუად მომნიჭებელსა ღმერთსა მოცემად მისდა თხოვა¹ მისი და *აღუთქუა ღმერთსა შეწირვად მისსა, უკუეთუ მოსცეს მას შვილი ვითარცა -იგი ანნა, დედამან სამოელისმან.¹*

11. ხოლო რომელი-იგი *აღმასრულებელ არს ნებასა მოშიშთა მისთასა,²* ღმერთი, გამოეცხადა * ჩუენებასა შინა ღამისასა და ჰრქუა მას, ვითარმედ მოცემულ არს შენდა, ¹ დედაკაცო, თხოვისაებრ შენისა შვილი კეთილი, განმანათლებელი მრავალთა დაბნელებულთა¹, რომელსა სახელი უწოდო გრიგოლი.** ხოლო უჩუენა მას საშინელმან მან კაცმან, რომელი ეტყოდა ჩუენებასა ღამისასა, სახეცა შობადისა მის ყრმისა¹. ხოლო შემდგომად მცირედთა დღეთა მუცლად-ილო დედაკაცმან მან წმიდამან და შვა სანატრელი გრიგოლი და მეყსეულად შეწირა იგი ღმრთისა, მომცემელისა მის კეთილთა¹სა.

*12. ხოლო ყრმა¹ იგი აღიზარდებოდა და წარემატებოდა ჰასაკითა და სათნოებითა და სძლევდა ყოველთა თანამოჰასაკეთა მისთა სიმახ¹ლითა გონებისა¹თა, ვიდრეღა არა იქმნებოდა ჰასაკი იგი სიყრმისა მისისა¹ დამაყენებელ მისდა კეთილისა მიმართ. და უკ¹რდა ყოველთავე სიკეთ¹ იგი გონებისა მისისა¹ და სიბრძნ¹ ცნობისა მისისა¹. და ყოვლისაგანვე სა/ხისა და საქმისა ყრმათა¹სა შორს ყო თავი თ¹სი და მარადის სათნოებისა მიმართ და სწავლისა კეთილთა¹სა ისწრაფდა.

3.13. და ვითარცა ათრვამეტის წლის ოდენ იქმნა, კესარია ქალაქად მივიდა *სწავლად სიბრძნისა, და ვითარცა მუნ მყოფთა მათ ფილოსოფოსთა სწავლაა ყოველი შემოიკრიბა ვითარცა ღრუბელმან წყალი, პალესტინედ მივიდა უმეტესისა სიბრძნისა და გამომეტყუელებისა სწავლად. და მიერ მივიდა ალექსანდრიად ეგაპტისა და მერმე, ვითარცა ყოველთა მათ ქალაქთა სასწავლონი აღასრულნა, ათინად მივიდოდა, რომელი-იგი დედაა არს ფილოსოფოსობისაა.

14. ხოლო შე-რაა-ვიდა ნავსა ეგინელსა, მიმავალსა კერძოთა ათინისათა, და ვითარცა წარჰვლიდეს ზღუასა მას, რომელსა პართენე ეწოდების, ჟამსა ზამთრისასა, მეყსეულად მოუადა ქარი ნიავექარისაა და აღმური ძლიერი და მიახდა ნავი იგი დანთქმად.

15. ხოლო ყოველნივე თანამყოფნი იგი კაცნი იგლოვდეს სიკუდილისა მისთაა ორციელისა. არამედ იგი იგლოვდა სიკუდილისათაა სულიერისა, რამეთუ არღა აღბეჭდულ იყო ჯერეთ ბეჭდითა მით ნათლისღებისაათა, რამეთუ მათ ჟამთა ესრეთ იყო წესი, რომელ ოცდაათისა წლისანი ნათელს-იღებდეს. ხოლო იხილა რაა ნეტარმან მან და პირველ მეორედ შობისაგა ჭემმარიტებითა განათლებულმან, რამეთუ წყლითა / *სიკუდილი უსწრობდა შობასა მას წყლისაგან, დაიპო სამოსელი თაისი და იწყო გოდებად გოდებითა დიდითა, ვიდრემდის ყოველთა დაუტევეს თაისი გლოვაა და მას ნუგეშინის-სცემდეს.

16. ხოლო მან იწყო ვედრებად ღმრთისა, მოქმედისა მის სასწაულთაა, რომელმან ყო სასწაული ეგაპტეს და ზღუასა მას მეწამულსა,¹ რომელმან აღმოაცენა წყალი კლდისაგან² და ამაღვი განპყრობითა აელთაათა უკუნ-აქცია³ და ზღუდენი იგი იერიქოასანი ლოცვითა დასცნა⁴ და წინაწარმეტყუელი იასნა მუცლისაგან ვეშაპისა⁵, რაათა იასნას იგიცა მწარისა მისგან და სულიერისა სიკუდილისა და ღირს-ყოს ცხორებასა მას და მეორედ შობასა ნათლისღებისასა, და აღუთქუა ღმერთსა ყოვლითურთ სოფლისა ამის დიდებისა და შუებისაგან შორს-ყოფად თავი თაისი.

17. ხოლო რომელმან აღასრულის ნებაა მოშიშთა მისთაა, უფალმან, ისმინა ლოცვაა მისი და მეყსეულად ნიავექარი იგი გარდაიქცა ნიავად და ღელვანი იგი ზღასანი მეუდროებად.

18. და მასვე ჟამსა, ჩუენებასა შინა ძილისასა მშობელნი მისნი ხედვიდეს საქმესა მას, მოწევნულსა შვილსა თასსა ზედა და მეყსეულად ლოცვით და ვედრებით შეუვრდებოდეს უფალსა და ითხოვდეს მისგან წყალობასა. და შემდგომად ამისსა იხილეს, ვითარმედ ვეშაპი უფსკრულისაა მივიდა გრიგოლის ზედა და ენება წარტაცებაა მისი. ხოლო მან შეიპყრა და მოაშთო. *

19. და ესე ყოველი უკუანასკნელ მიუთხრეს ურთიერთას, მო-რაა-იქცა ნეტარი გრიგოლი მშობელთა თასთა მომართ და ზოგად ჰმადლობდეს ღმერთსა.

20. ხოლო მას ჟამსა ფიცხლისა მის ღელვისასა, ჭაბუკსა ვისმე, თანამოგზაურსა გრიგოლისსა, მიერულა და ჰხედვიდა დედასა მის ნეტარისასა მომავალსა ზღუასა ზედა და უპყრა ნავსა მას და ამელად მიიყვანებდა.

21. და ესე რაა იხილა, მეყსეულად განიღმა და პოვა ზღუაა დაწყნარებულად და ქარი იგი მძაფრი დამდოვრებულად და ჰმადლობდა ღმერთსა გრიგოლისსა და ჰრწმენა იგი მიერ ჟამითგან, რამეთუ ურწმუნო იყო.

4.24. ესრეთ უკუე მადლითა ღმრთისათა მიიწია დიდი გრიგოლი ათინას მშადლობით, და შეიწყნარეს იგი ყოველთავე ფილოსოფოსთა ათინისათა სიხარულითა დიდითა. და წარმატებოდა მათ შორის სწავლითა და სიბრძნითა უფროას ყოველთასა.

25. ხოლო გარდაადა რაა მცირედი ჟამი, მეყსეულად დიდი ბასილი ბიზინტიათ ათინად მოვიდა მისვე სწავლისათას. და იყვნეს ორნივე ზოგად ვითარცა ორნი სულნი ერთსა შინა გუამსა, გინა ვითარცა სული * / ერთი ორთა შინა გუამთა. და ვერცა შესაძლებელ არს სიყუარულისა და ერთობისა მათისა სიტყათ გამოთქუმად და დიდადცა სარგებელ ეყვნეს ურთიერთას, მასწავლელ და დამამტკიცებელ სათნოებასა ზედა და სარწმუნოებასა ღმრთისასა.

26. რამეთუ უძნელეს არს ერთისაა, მრავალთა შორის რაა იყოს, სხათა სახითა ყოფაა და არა ვითარცა მრავალნი იგი. ხოლო ოდეს ორნი ესრეთ ურთიერთას დამამტკიცებელ იპოვნენ, მაშინ აღესრულებს სიტყუაა უფლისაა, ვითარმედ: *«სადა იყვნენ ორნი, გინა სამნი, შეკრებულ სახელისა ჩემისათას, მუნ ვარ მე მათ შორის».*¹

27. ესრეთ უკუე იყვნეს იგინი, მოყუასნი ჭემმარიტნი საშურველ მრავალთა მიერ და სარწმუნოებითა ერთითა იყვნეს განათლებულ და სათნოებითა სწორნი ტრფიალნი და

მემიებელნი, რომელნი-იგი ზოგად რბიოდეს ვითარცა მეუღლენი კეთილნი, გინა მუშაკნი სწორითა გულსმოდგინებითა აწვიდეს ურნატსა მას სიბრძნისასა და სთესვიდეს თესლსა სათნოებისასა და მრავალი წილი მოიმკეს ნაყოფი, რამეთუ სიმანითა და მოთმინებითა ჭირთათა ყოველთავე თანამოჰასაკეთა მძლე ექმნეს.

28. და არა იყვნეს ვითარცა სხუანი ჭაბუკნი უწესო და უთმინო / და ვერმტკიცე, არამედ უფროასად მტკიცე იყვნეს და შეურყეველ კეთილსა ზედა და ბოროტისა მიმართ აღუძრველ.

29. ხოლო მარხვაა ესოდენი იყო მათ თანა, რომელ მიმსგავსებულ იყვნეს ცხორებასა ელიასსა² და იოვანესსა³. ესრეთ ყოველი გულისთქუმაა განიშორეს, შუებაა და სავსებაა მუცლისაა მოიძულეს.

30. ხოლო სიწმიდისათა და ქალწულებისა თათცა რად საამარ არს თქუმად, რომელთა სიჩხოათგან სიბერედმდე უბიწოდ და უმანკოდ დაუმარხნეს თავნი თასნი ღმერთსა და ტაძარ იქმნეს სულისა წმიდისა.

31. ხოლო სახიერებაა ესოდენი იყო მათ თანა ყოველთა მიმართ, ვიდრეღა ყოველნი მათდა მივიდოდეს სიკეთისათა მათისა ხილვად.

32. კუალად უპოვარებაა ესევითარი აქუნდა, ვითარცა მყოფთა უდაბნოასათა და არა კაცთა შორის. ხოლო ამჰარტავანებისა და ზუაობისაგან ესრეთ შორს ყვნეს თავნი თასნი, რომელ არცათუ კუალი ესევითარისა საქმისაა იპოვებოდა მათ შორის.

33_38. ხოლო სიბრძნისათა რაადა ვთქუა, რომელთა საქმე იგი იყო მოგებაა სიბრძნისა. დღე და ღამე მას შინა მოსწრაფე იყვნეს და ყოველივე სწავლაა სრულებით შემოიკრიბეს თავსა შინა მათსა, რომელსა-იგი დრამატიკონი ეწოდების და რიტორიკონი / და ფილოსოფოსობაა და გამომეტყუელობაა და სწავლაა იგი მუსიკობისაა და საქმენი რიცხუთანი და საზომნი ქუეყანისანი. და წესნი ვარსკულავთანი და სლვათა მათთა სახა ვითარცა მოსე და დანიელ ისწავეს, ყოვლითა სწავლულებითა სავსე იქმნეს და ყოველთავე კეთილისა შემწედ იამევედეს და ბოროტისაგან შორს იყვნეს.

5.40. და ესე ყოველი აღასრულეს. მერმე დიდი ბასილი წარვიდა მიერ ქუეყანად თასად, ხოლო ნეტარი გრიგოლი იძულებით ათენელთა დაიმჭირეს, წარსლვად არა

შეუნდობდეს, არამედ ევედრებოდეს, რაათა საყდარი იგი მოძღურებისა მოიღოს და ასწავლიდეს მათ.

41. ხოლო იგი მცირესადა ჟამსა დადგა მათ თანა. და მერმე ევედრა ყოველთა განტევებად. და მოიკითხნა იგინი და წარმოვიდა თასთავე მშობელთა მომართ.

42. და აღასრულა სწავლასა მას შინა ოცდაათი წელი. ხოლო მო-რაა-იწია ქუეყანად თასად, პირველად წმიდა ნათლისღება მოიღო, რომელი პირველვე ძალითა მისითა განათლებულ იყო და დაუდგა წესი თავსა თასსა, რაათა არაოდეს ფიცოს, არცა ტყუვილი გამოვიდეს პირით მისით, ვიდრე სოფელსა ამას შინა იყოს, რომელიცა-იგი დაიმარხა ვიდრე აღსასრულადმდე. /

43_45. მაშინ უკუე მშობელნი მისნი ეტყოდეს სოფლისა საქმეთა შინა ყოფად. არამედ იგი ყოვლადვე არა ერჩდა მათ, არამედ ისწრაფდა ღმრთისა შეწირვად თავისა თასისა, ვითარცა აღუთქუა, რამეთუ სუროდა სოფლისაგან განშორებად და მხოლოასა ღმრთისა შეერთებად, რომელიცა ქმნა. და მეყსეულად დაუტევა ყოველი სოფლისა დიდება და შუება და შეიმოსა სახე იგი მონაზონთა და განშორებულად ადგილსა უდაბნოსა მხოლოა მხოლოსა ღმერთსა ჰმსახურებდა მახლობელად ქალაქსა ნანძიანძოსა. *ხოლო იყოფოდა რა სენაკსა მას შინა ნეტარი გრიგოლი, მრავალგზის იხილის ჩუენებასა ღამისასა¹ თავადი ყოველთა, მეუფა ქრისტე, რომლისა სურვილითა ვითარცა ცეცხლი მოტყინარე ეგზებოდა და ესე მოეცემოდა მას სასყიდელად სიწმიდისა მისისა, ვითარცა იტყას უფალი: *«ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ»*.²

*6.46. ხოლო შემდგომად ჟამისა რაოდენისამე მოუწოდა მამამან მისმან და აკურთხა იგი იძულებით მღდელად. და ესე რა ქმნა, ენება მისი ეკლესიისა მნედ და თანამზრუნველად დადგინება. ხოლო იგი ივლტოდა ზრუნვათაგან და წარვიდა მიერ და მივიდა ქუეყანასა პონტოასასა / და პოვა მუნ უდაბნოთა მათ შინა დიდი ბასილი მჯდომარე. და იყოფოდა მის თანა დაყუდებით და ღმერთსა ჰმსახურებდა მოლუაწებითა ძლიერითა, რამეთუ ზოგად ისწავეს სიბრძნე და მცირედ ჟამ განემორნეს ურთიერთას და კუალად შეერთნეს სახითაცა და მოქალაქობითა. და იყო უფალი მათ შორის¹ სიტყასა მისებრ სახარებისა.

47. და აღწერნეს მუნ წესნი და განგებანი მონაზონებისანი და მრავალნი ბაძვად თაისისა სათნოებისა მოიყვანნეს, რამეთუ მსგავსად მოსესსა, *ღრუბელსა შინა საღმრთოსა შევიდეს მთასა მას ზედა*² განშორებითა სოფლისა შფოთთაგან და შჯულისმდებელ მონაზონთა და ყოველთა ქრისტიანეთა გამოუჩნდეს და იყვნეს ესრეთ ჟამთა მრავალთა.

48. ხოლო მამა^ა სანატრელისა გრიგოლისი სიბერისაგან და უძლურებისა იჭირვოდა და უფრო^ასად მწუხარებისაგან სიკუდილისათა^ს მისა მისისა, კესარიოსისსა, რომელი უმრწემე იყო წმიდისა გრიგოლისა. და ამისთა^ს მრავლითა ებისტოლითა ევედრებოდა გრიგოლის მისლვად მისავე.

49. ხოლო მან საშინელად შეჰრაცხა ურჩება^ა მამისა, მღდელთმოდურისა და მოხუცებულისა^ა. და კუალად სურვილი იგი დაყუდებისა და მეუდაზნობისა^ა აიძულებდა ურჩებად. უკუა/ნა^ასკნელ აიძულა მორჩილება^ა მამისა^ა და დიდიცა ბასილი ამასვე აწუევდა. და წარმოვიდა მიერ და მოვიდა მამისავე თაისისა.

50. ხოლო ძმასა მისსა კესარიოსს მთავრობა^ა დიდი აქუნდა, რამეთუ საუნჯენი სამეუფოთა საგანძურთანი ეპყრნეს და მას ჟამსა აღესრულა.

51. და დიდნი ზრუნვანი მოიწინეს მამასა ზედა მისსა და ვერ ეძლო სიბერისაგან საურავი იგი, რამეთუ იყო ოთხმეოცდაათის წლის. ამისთა^ს დიდმან გრიგოლი მამისა თაისისათა^ს თავს-იდვა შრომა^ა იგი, ვიდრე ყოველი საქმე მისი დააწყნარა.

52. ხოლო მას ჟამსა შინა არიანოზთა წვალება^ა განმრავლდა და მრავალნი ეპისკოპოსნი, მართლისა სარწმუნოებისა ქადაგნი, ექსორია იქმნნეს თაისთა საყდართაგან და მრავალნი იტანჯნეს მრავალფერითა ტანჯვითა მღდელნიცა და ერისკაცნიცა მართლადმსარებელნი. და ეკლესიათაგან მათთა მართლმადიდებელნი განისხნეს და უღმრთოთა მათ მწვალებელთა მიეცნეს ეკლესიანი,

53. რამეთუ მძლავრობა^ა მეფისა^ა მათ შესწევდა და მიეცა კადნიერება^ა ბოროტთა მათ მწვალებელთა მწყემსთა და განმაზნეველთა სამწყსო^ასათა ოტებად ჭეშმარიტთა მათ მწყემსთა მწყემსთმთავრისა ქრისტეს ღმრთისათა./

53a. მაშინ უკუე ჭეშმარიტი იგი მ^აედარი ღმრთისა^ა აღიჭურა ყოვლად საჭურველითა ღმრთისა^ათა და ქალაქისა მისგან მისისა მართლუკუნ-აქცინა იგინი სიტყ^ათა სიბრძნისა^ათა და კადნიერებითა უშიშითა ყოველთა მიმართ წინააღმდეგომთა.

და მიიქცეს სირცხლეულნი, ვითარცა ღელვაა ზღასაა ეცის რაა კლდესა და პერულად გარდაიქცის.

8.58. ხოლო მათ ჟამთა შინა უკეთურებამან ჩუნთა ცოდვათამან და შეურაცხყოფამან მცნებათა ღმრთისათა მოაწია ჩუნ ზედა ქრისტესმოდულე იგი მეფა, ივლიანე მძლავრი, რომელმან პირველი იგი ღმრთისმსახურებაა და სათნოებაა დიდისა კოსტანტინესი ისწრაფა თასითა უკეთურებითა დაფარვად. და ყოველნი ბოროტნი მოაწინა ერსა ზედა ქრისტიანეთასა სატანჯველნი და დევნულებანი და ყოვლისა სიმართლისაგან ქრისტიანენი განაყენნა, რათა ვერცა საფილაფოსოთა სწავლათა ისწავლიდენ, ვერცა პატივსა მიემთხუოდინ.

59. ხოლო ღმრთისა სულგრძელებამან მიუშუა უკეთურებასა მისსა ამაღლებად და იხილა რაა, ვითარმედ სრულიად უნანელ არს ბოროტი მისი, *აღლესა მახალი*¹ თასი და ღირსად უმჯულოებისა მისისა ქუეყანასა მას ბარბაროზთასა მაცეცებრივი იგი სული მისი წარჰადა. / მაშინ უკუე დიდმან გრიგოლი აღწერა წიგნი განსაქიქებელი უმჯულოებისა მისისა, რომელსა შინა გამოაცხადნა ყოველნი წარმართთა სიცბილნი და ძუელნი იგი ზღაპარნი მათისა მრავალღმრთეებისანი წინაშე დაუსხნა ყოველთა კაცთა საკიცხელად.

60. და ყოველთა, რომელთა ჰნებავს სიტყუათა მისთა ძალისა ცნობაა, აღმოიკითხენ აღწერილი იგი მის მიერ წიგნი და გულისაჲ-ყოს ძალი სიტყუათა მისთა.

61-63. ხოლო ვინაათგან განაწესა მძლავრმან მან არასწავლად ქრისტიანეთა სწავლათა მათ საფილაფოსოთა, *მაშინ ნეტარმან მან მადლითა მით, ღმრთისა მიერ მისდა მონიჭებულთა, აღწერა სხუაა ფილოსოფოსობაა და სიტყუანი იგი რიცხუთანი, რომელთა იროიკონი და იამბიკონი ეწოდების და სამმარცუალი და სხუანი მრავალნი სახენი სწავლათანი, რომელთა მიერ აღწერა ღმრთისმსახურებაა და ქებაა სათნოებისაა და განწმედაა სულისა და ორცთაა და ღმრთისმეტყუელებაა და სხუანი ესევითარნი კეთილნი. და მას ასწავებდა ქრისტიანეთა ნაცვალად საფილაფოსოთა მათ საწარმართოთა, რომელთა შინა აღწერილ არიან / ზღაპარნი და საქმენი ღმერთთა მათთანი. და ესრეთ უამრად გამოაჩინა მძლავრისა მის ბრძანებაა, რომელი შურითა არა შეუნდობდა ქრისტიანეთა სწავლად.

64-66. იყო რაა ათინას ნეტარი ესე, მაშინ ივლიანეცა მუნვე ისწავლიდა. ხოლო წმიდაა გრიგოლი ხედვიდა მაშინვე უკეთურებასა გონებისა მისისასა და ყოველთა ეტყოდა, ვითარმედ: «დიდი ბოროტი გამოსლვად არს ყრმისა ამისგან,» რამეთუ გონებაა, განწმედილი ვნებათაგან, შემძლებელ არს დაფარულთა ხედვად. არამედ უშჯულოა იგი ესრეთ წარწყმდა და ამო იქმნა და ვერარაა სხუაა ქმნა, გარნა ნივთი საუკუნოა ცეცხლისაა თავსა თასსა დაუუნჯა.

67-68. და შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა სიმრავლე მწვალელებელთაა მოიწია ეკლესიასა ზედა კესარიისასა, რომლისა წინამძღუარი იყო ევსები, რომელი-იგი კეთილი იყო და სათნოა კაცი, გარნა სიტყვათა ვერ ძლიერ მწვალელებელთა წინააღმდეგმად.

69. მაშინ მიუწერა ნეტარმან გრიგოლი დიდსა ბასილის ვედრებითა ევსები მთავარეპისკოპოსისათა, რათა მოვიდეს შეწევნად მართლისა სარწმუნოებისა, რათა არა სრულიად წარწყმდეს სოფელი წვალეებითა. და აღუთქუა, ვითარმედ მეცა / თანაშემწე გეყო.

70. ესრეთ უკუე დაარწმუნა კეთილსა მას ერისმთავარსა ბასილის აღჭურვად და ბრძოლად წინააღმდეგმთა მათ ღმრთისათა. და მოვიდა რაა იგი, ორნივე ზოგად ებრძოლნეს და წარიოტნეს უღმრთონი იგი.

71. ესრეთ იქმს ღმერთი მონათა მიერ, რაჟამს იხილოს, ვითარმედ უკეთურებაა ეუფლა კაცთა, წყალობისათა აელთა მისთა ქმნულისა, აღადგინებს სრულთა კაცთა შემწედ უძღურებისა მის ჩუენისა და განქარვებად უღმრთოებისა.

72. ვითარცა მაშინ ესე წმიდანი და ნეტარნი გამოაჩინნა და ვითარცა წამალი, ესრეთ მოსცა ამათი სათნოებაა სოფელსა განქარვებად სენისა მის სულთა მკლველისა.

73. და ვითარცა გარდაა მცირედი ჟამი, ევსები, კესარიისა წინამძღუარი, ღმრთისა მიიცვალა. მაშინ ყოვლით კერძო ისწრაფდა ნეტარი გრიგოლი, რათა საყდარსა მას დიდი ბასილი დასუას. და ყოველთა ეტყოდა ამისთა და ამასცა არათუ კაცობრივ იქმოდა, არამედ საღმრთოდ ჭეშმარიტებით და არათუ მეგობრობისათა მისისა იქმოდა, არამედ სარგებელისათა ქრისტიანეთა.

74. რამეთუ უწყოდა ჭემმარიტი იგი სულისა წმიდისა თანამზრახვალი. ამისთას მოსწრაფე იყო სრულებად / კეთილისა მის საქმისა და აღასრულაცა მადლითა ღმრთისათა. და მოიღო ბასილი ნეტარმან კესარიელთა ეკლესიისა წინამძღურობა.

10.75-76. ხოლო შურითა და სიმწარითა აღივსნეს გარემონი იგი ეპისკოპოსნი. რომელნიმე სავსე იყვნეს წვალებითა მით ბოროტითა არიანოზთათა და ამისთას წინააღუდგებოდეს დიდსა ბასილის. სხუანი კუალად არა ეწამებოდეს და არცა მსგავს იყვნეს მოქალაქობასა მის ნეტარისასა. ამისთას იყო მათ შორის შური და ადომას მისა მიმართ.

77. ხოლო ესრეთ რა იყვნეს მრავალნი მბრძოლნი, ენება დიდსა ბასილის, რათამცა ჰყვა სხუაცა ეპისკოპოსი, ძლიერი სიტყვითა და საქმითა, თანაშემწედ თასად სიტყვასა მის საღმრთოსა ღუაწლსა შინა.

78. ვინმცა პოვა უძლიერესი ამის ნეტარისა გრიგოლისსა? მაშინ დიდმან ბასილი და ნეტარმან გრიგოლი, მამამან ამის წმიდისამან, აიძულეს იგი იძულებითა დიდითა და დაადგინეს ეპისკოპოსად სასიმს შინა, რომელი მაშინ შექმნა საეპისკოპოსოდ წმიდამან ბასილი.

79. ხოლო ნეტარსა გრიგოლის, ვითარცა ზემო ვთქუ, უყუარდა დაყუდება და უზრუნველობა და მარტოდ მყოფებისა ცხორება და ამისთას მწუხარე იყო და მგლოვარე საქმისა მისთას, /

80. რამეთუ იყოცა საეპისკოპოსო იგი ადგილსა ფრიად საეროსა. არამედ მცნებისა მისთას საღმრთოსა აიძულებდა თავსა თასსა და ჰბრძოდა მბრძოლთა მათ წმიდისა სამეზისათა ბასილის თანა ნეტარისა.

81. და შეჰმზადა სახლიცა სასწეულო და ჰმსახურებდა უძღურთა და ნუგეშის-სცემდა სიტყვით და საქმით და ესე აქუნ, იყოფინ რა სასიმს შინა.

82. ხოლო ჟამისწირვა ყოვლადვე არა თავს-იდვა, ვიდრეღა მუნ იყო. და ვითარცა დაყო ჟამი რაოდენიმე, მცირედ რამე მწვალებელთა იგი სიმწარე დააცხრვეს, დაუტევა საეპისკოპოსო თასი და წარვიდა ადგილსა უდაბნოსა და მუნ იყოფოდა, რამეთუ ესოდენ იყო მის თანა სურვილი დაყუდებისა და მარტოებისა.

83. ხოლო იქმნა რა მამა მისი გრიგოლ ასისა წლისა მოხუცებულ, მოუწოდა ნეტარსა მას დიდითა ვედრებითა ხილვად მისსა. და მო-რა-ვიდა, იწყო ვედრებად,

რატოა შეივედროს ზრუნვაა ნანძიანძოაა ეკლესიისაა და არა ევედრებოდა ოდენ, არამედ წყევაა და საკრველი კრულებისაა დასდვა მას ზედა, უკუეთუ ურჩ ექმნას.

84. მაშინ ჰრქუა ნეტარმან გრიგოლი: «ა მამაო წმიდაო, / არა მნებავს წყევისა შენისა დამკადრებაა და სულისა შენისა შეწუხებაა, არამედ აღვილო ზრუნვაა ანძიანძოაა, დაღაცათუ გარეგან არს საქმე ევე ძალისა და ნებისა ჩემისა, თანერ ესე უწყოდენ სიწმიდემან შენმან, ვითარმედ შემდგომად მიცვალებისა შენისა შეუძლებელ არს ჩემგან ზრუნვაა ამის ეკლესიისაა».

85. ჰრქუა მამამან: «შვილო, ვიდრე ამას სოფელსა შინა ვიყო, ექმენ კუერთხ სიბერესა ჩემსა და დაიმკადრე ლოცვაა ჩემი. და მერმე, რაჟამს სიკუდილმან წარმიყვანოს ამიერ, ვითარცა გნებავს, იქმოდე.»

11.86. ესე რაა ესმა ნეტარსა მას, აღილო ზრუნვაა ეკლესიისაა და ჰმსახურებდა მამასა თასსა მოხუცებულსა. კესარიოს, ძმაა მისი და ღორღონიოს, დაა მისი, მიცვალებულ იყვნეს, რომელნიცა შეამკვნა სიტყაა სიბრძნისაა.

87. და იგი მხოლოა დაშთომილ იყო ნუგეშინისმცემელად სიბერესა მშობელთა თასთასა, რამეთუ დედაა მისი ფრიად მოხუცებული, მჯდომარე იყო დაყუდებით აღვილსა ერთსა და მამაა მისი მოუძღვრებულ იყო ფრიად. და იგი მხოლოა აქუნდა კუერთხად სიბერისა და მკადრად ნაწილისა მის მამულისა, რომელმან / თასითა მით სიკეთითა მშობელთაცა სასენებელი დაუტევა უკუე სოფელსა.

88_90. ესრეთ უკუე განაგებდა ყოველსავე ვითარცა ჭემმარიტი მნა ღმრთისაა. მშობელთა, ერსა, უცხოთა, ეკლესიისა საქმეთა ესრეთ ზრუნვიდა, ვიდრელა წეს და კანონ ექმნა ყოველსა სოფელსა მისი მოქალაქობაა.

91. ხოლო აღესრულა რაა მამაა მისი გრიგოლი და მიიცვალა ღმრთისა, პატევ-სცა ნეტარმან მან სიტყაა შესხმისაა და აღწერა მოქალაქობაა მისი. და მცირედ ჟამ დაყო მუნვე, ვიდრე დედაა მისი აღესრულა, და იგიცა დამარხა და შეამკო სიტყაა თასითა მოქალაქობისა მისისა სიკეთე.

92. და ესრეთ დაუტევა ეკლესიაა ნანძიანძოაა და წარვიდა ქუეყანად სელევკიისა, ქუაბსა მას, სადა პირველმოწამე თეკლა იყოფებოდა.

92.a. მუნ მარტოებით ჰმონებდა უფალსა და მას მხოლოსა ზრახვიდა დღე და ღამე.

94. ხოლო რომელ-იგი ზემო დამირჩა თქუმად, არა ჯერ-ვიჩინე სრულიად დატევებად.

95. რამეთუ ხედვიდა დიდი ბასილი ძმათა ჩუენთა, რომელ არიან გლახაკნი, მრავალთა შთავრდომად სენსა მას განრღუეულებისასა, რომელსა სიგონჯე ეწოდების, რამეთუ ფრიად იქმნა იგი მას / ჟამსა კაბადუკიისა ქუეყანასა, და ყოველთავე სამაგელ უჩნდეს იგინი და ვითარცა ბილწად შეჰრაცხნეს, და არავინ მიეახლებოდა მათ, არცა ვინ იურვოდა.

96. მაშინ წმიდამან ბასილი განზრახვითა და თანაშემწეობითა ნეტარისა გრიგოლისითა აღაშენნა სახლნი დიდნი და შეკრიბნა მუნ, რომელნიცა იპოვნეს მას ქუეყანასა განრღუეულნი. და აღწერნა წმიდამან ბასილი სიტყუანი «მდიდართა მიმართ» ამის პირისათაჲს.

97. ხოლო აღწერა ამან ნეტარმანცა თავი იგი «გლახაკთმოწყალებისათაჲს თქუმული». და რომელსა ენებოს, აღმოიკითხოს იგი და იხილოს მადლი სიტყუათა მისთაჲ. და ესრეთ დაარწმუნეს ყოველთა მდიდართა, რაჲთა არა სამაგელ უჩნდენ იგინი, არამედ უფროაჲსად ყოველნი შემოჰკრებდეს საფასეთა და იურვოდეს განრღუელთა მათ და აღესრულებოდა საქმე ჭეშმარიტად მათ წმიდათა მამათა ღირსი.

12.98. არამედ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ. რაჟამს იყო ნეტარი გრიგოლი სელევკიას, მაშინ არიანოზთა წვალებაჲ, რომელი მრავლით ჟამითგან აჭირვებდა ეკლესიათა, უმეტეს განმრავლდა. რამეთუ მეფისა მიერცა შეწევნაჲ ჰქონდა, აცთუნებდა მრავალთა ჭეშმარიტებისაგან. რამეთუ მოძღუარნი იგი მის უმჯულოებისანი იტყოდეს დიდად ღმერთსა მამასა და ძესა უმცირესად და / სულსა წმიდასა დაბადებულად.

99. და მას ჟამსა გამოჩნდა კუალად სხუაჲ წვალებაჲ ბოროტი, რომელი ძესა პატივ-სცემდა, ხოლო სულსა წმიდასა შეურაცხ-ჰყოფდა და არა *აღიარებდა მას ღმრთად, რომლისა თავი** იყო მაკედონიოს უღმრთოჲ, რომელმან დაიპყრა კოსტანტინეპოლისა საყდარი ჟამ რაოდენმე.

100. ესე უკუე წვალებანი განმრავლდეს საბერძნეთისა ქუეყანასა შინა, უფროაჲსად ქალაქსა ბიზინტიასა ყოველნი მიდრკეს. მაშინ *ღმერთმან მოწყალებამან აღძრა სული*¹ გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისაჲ, რაჲთა არა წარწყმდეს სრულიად ქალაქი იგი დიდი.

101. და ვითარცა მოსეს ჰრქუა უდაბნოსა ზედა და წარავლინა ეგაპტედ, ეგრეთვე ამას ნეტარსა ლოცვასა შინა ღამისასა, დგა რა და აღტაცებულ იყო გონება მისი ხედვათა მიმართ საღმრთოთა, ჰრქუა მას სულმან წმიდამან ამითა უხილავითა, ვითარმედ: «*ხილვით ვიხილე წარწყმედა ერისა ჩემისა და სულთქუმა მართლმორწმუნეთა ჩემთა მესმა. და მოვედ ანად მათდა² და აწ მოვედ და წარგავლინო შენ ბიზინტიად და ჰბრძოდე მბრძოლთა მათ ჩემთა მადლითა ჩემითა.*»

102. ესრეთ რა ჰრქუა მას უფალმან, აღიძრა სული მისი / საქმისა მის მიმართ.

102a. და გამოვიდა მიერ ვითარცა მოსე ნისლისა მისგან საღმრთოა და დიდებული პირითა სულიერითა. და მოვიდა პირველად კესარიად დიდისა ბასილის მიმართ და მოიკითხეს ურთიერთას კეთილთა მათ მოყუარეთა და ცრემლითა ჰმადლობდეს უფალსა, რომელმან კუალადცა ღირს-ყვნა ხილვად ურთიერთას. და დაყო მუნ მის თანა ჟამ რაოდენმე.

103. ხოლო აიძულებდა დიდიცა ბასილი მისლვად კოსტანტინეპოლედ ქალაქად სიტყა მისებრ საღმრთოა და სხუანი მრავალნი მღვდელთმოდლუარნი. და კოსტანტინეპოლითცა მოუწერდეს ყოველნი მართლმორწმუნენი, ცნეს რა მოსლვა მისი. მაშინ წარვიდა მადლითა სულისა წმიდისათა. და შე-რა-ვიდა სამეუფოდ ქალაქად, შეიწყნარეს იგი სიხარულითა დიდითა ყოველთა მორწმუნეთა.

104. და პოვა მუნ ეკლესია მართლმადიდებელთა, ვითარცა ქსელი დედაზარდლისა მთასა ზედა მაღალს³, უძღური და ჰირვეული, გინა ვითარცა ნავი მცირე უფსკრულთა შინა მღვლვარე ქართა მიერ სასტიკთა.

105. ხოლო ეკლესიანი ყოველნი დაპყრობილ იყვნეს მწვალებელთა მიერ. არამედ «ანასტასია წმიდა» ოდენ იყო მართლმადიდებელთა და იგიცა სიმცირისა მისისათა, ვითარცა უწყიან ყოველთა, / რომელთა უხილავს პირველი იგი შენება მისი. და ერი მორწმუნე იყო ფრიად მცირე და არარა.

106. მაშინ ნეტარი იგი განეწყო, ვითარცა დავით წინაშე გოლიათისა, და იწყო მოსრვად ბანაკსა მათსა უცხოთესლთასა. და სიტყუანი იგი წვალეებისა მათისანი დაჰანნა ძალითა სიტყუათა მისთათა.

107. და მორწმუნეთა მისცა კადნიერება¹ და კრებული მათი განამრავლა, რამეთუ მარადღე მრავალთა წარმოიტაცებდა ბანაკისა მისგან უღმრთო²სა და შესძინებდა ბანაკსა ღმრთისასა. და გარდა-რა³-⁴და მცირედი ჟამი, ეგოდენ განამრავლა ერი იგი მართლმადიდებელთა⁵, ვიდრელა უკ⁶რდა ყოველთა ესრეთ მეყსა შინა განამრავლებ⁷ა მათი.

108. და აღესრულებოდა სიტყუა⁸ იგი წერილისა⁹, ვითარმედ: «სახლი იგი დავითისი წარმატებოდა და აღორძნდებოდა, ხოლო სახლი საულისი მოაკლდებოდა და მოუძღურდებოდა»¹⁴ და იყო მაშინ ხილვა¹⁵ საკ¹⁶რველი,

109. რამეთუ რომელნიმე შეეპყრნეს ბადესა მას შინა საღმრთოსა, რომელთამე ეგულებოდა შეპყრობა¹⁷ და სხუანი კუალად სრულ ექმნნეს და უფრო¹⁸სად წარწყმედილთა მონადირედ განეწესნეს.

110. ხოლო რომელმან-მე ენამან გამოთქუნეს ჭირნი იგი და ღუაწლნი მისნი, რომელნი მოიწეოდეს მარადღე მწვალებელთა მიერ, რამეთუ დღითი-დღე განზრახვანი მოკლვისა */ მისისანი და შეურაცხებანი და გინებანი მათ მიერ მის ზედა მოიწეოდეს.

13.111. და ვიდრე ამათ ჭირთა შინა იყო, გამოჩნდა ასური იგი აპოლინარიოს, კუალად სხ¹⁹სა *ბოროტისა წვალეებისა გამომეტყუელი, რამეთუ განკაცებასა უფლისასა არა ჭეშმარიტად ყოფად ქა/დაგებდა, არამედ იტყოდა, ვითარმედ ორცნი შეისხნაო, ხოლო სული იგი გონიერი კაცობრივისა გონებისა²⁰ არა აქუნდაო.

112. და იყო იგი საწარმართო²¹თა მით ფილოსოფოსობითა ფრიად სწავლულ და ამისთ²²ს მრავალნი აცთუნნა და აღივსო ყოველი ადგილი მისითა ბოროტითა და მოწაფეთაგან მისთა და ერსა ურიცხუსა აცთუნებდეს და წარსაწყმედელსა მიიყვანებდეს.

113. და ამისთ²³ს უმეტესნი ღუაწლნი და შრომანი მოიწინეს მის ზედა. და უმეტესსა მოსწრაფებასა შევიდა, რა²⁴თამცა უსჯულოებისა მის აღმრვა²⁵ დააცხრვო: რომელთამე ამხილებდა,¹ რომელთამე ევედრებოდა, რომელთამე ასწავლიდა, რომელთამე, მიდრეკილთა მართლისა სარწმუნოებისაგან, მოაქცევდა, სხუათა დაამტკიცებდა, რომელნი ჯერეთ არამიდრეკილ იყვნეს და წვალეებისა მის მოძღუართა ძლიერად წინა-აღუდგებოდა იგი.

114. ხოლო იგინი ყოველსა ერსა მარადღე ეტყოდეს განშორებად წმიდისა გრიგოლისგან და ამობდეს, ვითარმედ გრიგოლი ორთა ძეთა ქადაგებსო, რამეთუ სრულისა მის ბუნებისა კაცობრივისა შემოსაჲ ქრისტესი ორძეობად შეჰრაცხეს უგუნურთა მათ და ცოფთა, რამეთუ იგინი იტყოდეს, ვითარმედ კაცობრივისა სულისა წილ ღმრთეებაჲ ქრისტესი იყო, და ესრეთ აცთუნებდეს ერსა. მრავალი უკუე ერი განიდგინეს.

115-116. ხოლო ერმან მან არიანოზთამან, პოვნეს რაჲ თანაშემწედ აპოლინარის მიმდგომნი, აღძრეს შფოთი წმიდისა გრიგოლის ზედა და მოუადეს მას ერთთა მრავლითა და *ქვისა დაკრებაჲ ენება, ვითარცა ჰურიათა პირველმოწამისა სტეფანესი?*² არამედ მაღლმან ღმრთისამან დაიცვა იგი სიკუდილისაგან.

117. ხოლო შეიპყრეს და წინაშე ეპარხოზისა წარადგინეს ვითარცა შფოთისა მიზეზი.

118. არამედ იგი ამას ყოველსა ზედა იტყოდა უშიშად: *«სახელისა შენისათჲს, უფალო, ვიდოდი ღათუ შორის აჩრდილთა სიკუდილისათა, არა შემეშინოს მე ბოროტისაგან, რამეთუ შენ, უფალი, ჩემ თანა ხარ».*³

119. ხოლო წარდგა რაჲ წინაშე მსაჯულისა მის, შემდგომად მრავალთა სიტყუათა, რომლითა ამხილა უსჯულოებაჲ მათი, განტევებულ იქმნა და წარვიდა მოწამე უსისხლოჲ და მოღუაწე გონებითა მწურვალითა.

120. ესრეთ უკუე სახელოვან იქმნა და საშურველ ყოველსა სოფელსა კადნიერებისა მისთჲს, რომელი აქუნდა ჭეშმარიტებისათჲს და სათნოებათა მისთათჲს ბრწყინვალეთა.

121. ამისთჲსცა ჰრომის პაპმან დამასუ და ალექსანდრიისამან პეტრე, რომელი-იგი იყო შემდგომად წმიდისა ათანასესა, მოუწერეს წმიდასა გრიგოლის წიგნები, დასამტკიცებელი კოსტანტინეპოლისა პატრიაქობისა მისისაჲ.

122-123. ვინ-მე უკუე უძლოს თჲთოეულად კეთილთა საქმეთა მისთა და ჭირთა, რომელნი მართლისა სარწმუნოებისათჲს თავს-ისხნა გამოთქუმად? გარნა ძალისაებრ ვთქუათ, რომელი უძლოთ შეწევნითა ლოცვითა მისთათჲს და აღსასრულიცა მისი გაუწყოთ, რაჲთა ოდენ არა უმეცარ იქმნნეთ მისდა.

14.124. მათ ჟამთა შინა იყო ვინმე კაცი კოსტანტინეპოლეს, მაქსიმოს სახელით, ნათესავით მეგაპტელი, სახითა ბარბაროზი, ახალი იანე და იანბრე.¹ რამეთუ ვითარცა იგინი მოსეს, ეგრეთვე ესე დიდსა გრიგოლის წინა-აღუდგებოდა. ფილოსოფოსი იყო სწავლითა, ხოლო ცნობითა ფრიად უგუნურ.

125. ესე ვითარცა ნაბალ² ოდესმე, ეგრეთ მოუწადა კეთილსა მას მწყემსსა და შეიწყნარა სწავლა იგი მისი და მოიქცა უფლისა და ნათელ-ილო და შვილ ეკლესიისა ეწოდა და იჩემებდა ღმრთისმსახურებასა და ამისთას თანამზრახვალ და მეპურისმტე მღდელთმოდურისა იქმნა, რამეთუ ჰგონებდა მას შვილად ერთგულად.

126. და წარადა რაა ჟამი რაოდენიმე, მღდელობისა პატივსა ღირსყო იგი. ხოლო მან, ვითარცა იუდა, განდგომილებაა ქმნა მოძღურისა თასისაგან და სხუანიცა ვინმე მღდელთაგანნი უგუნურნი შეიდგინნა და ისწრაფდა, რათამცა წმიდაა გრიგოლი მღდელთმოდურებისაგან განიყვანა და თათმცა მიიტაცა საყდარი იგი.

127-129. და ამისთას ოქროა ფრიადი წარსცა ალექსანდრიად პეტრეს მიმართ მთავარეპისკოპოსისა, რათამცა მოავლინნა ეპისკოპოსნი კურთხევად მისა. ხოლო მან მეყსეულად წარმოავლინნა. ესე არს პეტრე, რომელმან პირველ დაამტკიცა გრიგოლი და აწ აკურთხევდა მაქსიმოსს და არა შეირცხანა თასისა ეპისტოლისაგან გინა სათნოებისაგან გრიგოლისა.

130. ხოლო მო-რაა-ვიდეს მის მიერ მოვლინებულნი, მეყსეულად ისწრაფდეს კურთხევად მაქსიმოასსა.

15.133-135. ცნა რაა ესე ერმან მან, ყოველნი შეკრბეს და ენება დაქოლვაა მაქსიმესი და მისთა მათ შემწეთაა და აბრალობდეს გრიგოლისცა, რომელ შეიწყნარა იგი და ესეოდენნი კეთილნი უყვნა. ხოლო იგი გამოვიდა და ძლით დააწყნარა ამბოხებაა იგი და განარინა მტერი იგი მაქსიმე აელთაგან ერისათა.

132. ხოლო მისნი იგი მაკურთხეველნი, მეგაპტელნი ეპისკოპოსნი, შეკრბეს სახლსა ერთსა მომღერალისა ვისსამე და მუნ აკურთხეს იგი.

136. და მოილო მას ჟამსა მეფობაა დიდმან თევდოსი, ნათესავით სპანმან, და აღმოვიდა კოსტანტინეპოლედ. მიეგება მას მაქსიმე თესალონიკეს და ითხოვდა მისგან კოსტანტინეპოლისა საყდარსა. ხოლო მან რისხვით და შეურაცხებით განიოტა იგი.

137. და წარვიდა ეგაპტედ და ისწრაფდა კუალად მუნ, რაათამცა ანუ კოსტანტინეპოლისა საყდარი მიიტაცა ანუ ალექსანდრიისა, ვიდრემდის მიერცა ბოროტითა განდევნა ერისთავმან ალექსანდრიისამან. და ესრეთ ბოროტი იგი ბოროტად წარწყმდა.

138. ხოლო წმიდაა გრიგოლი მიწევნულ იყო სიბერესა დიდსა, დამამურალ მრავალთა მათ განსაცდელთა და ჭირთა მიერ. შეკრიბა ერი მორწმუნე და მღვდელთა სიმრავლე და იჯმნა მათგან, რაათა წარვიდეს თასად ქუეყანად და მყუდროებით განისუენოს.

139. ესე რაა ესმა ყოველსა მას ერსა, იწყეს გოდებად და ტირილად ერთბამად მდიდართა და გლახაკთა, მამათა და დედათა, ბერთა და ჭაბუკთა. იგლოვდეს ყოველნი სიობლესა თასსა და ეტყოდეს:

139a. «ა წმიდაო მამაო, უკუეთუ ეგე ჰყო, წარწყმდეს კუალად მართალი სარწმუნოებაა და შენ ზედა იყოს ბრალი. არამედ დაადგერ ჩუენ თანა, ვიდრემდის იქმნას კრებაა და პოვოს კაცი, ღირსი საყდარსა მას და მერმე, ვითარცა გენებოს, ქმენ». და ამას ზედა მოიმტკიცნა ყოველნი წარჩინებულნი ქალაქისანი და დადუმნა და დაადგრა მათ თანა.

16.142. და ბრწყინვიდა მართალი სარწმუნოებაა წმიდისა სამებისაა ყოველსა სოფელსა ოფლითა და შრომითა ნეტარისა გრიგოლისითა.

142a. და სულნი მორწმუნეთანი სწავლითა მისითა ჰპოვებდეს საუკუნესა ცხორებასა, რამეთუ ყოვლისა სენისა სულიერისა მკურნალი იყო საკარველი და ყოვლით კერძო ეკლესიათა ღმრთისათა აღავსებდა კეთილითა.

142b. ხოლო თათ ყოვლადვე არარას იამარებდა ეკლესიისაგან, არამედ *უსასყიდლო მუშაკი იყო*,¹ რამეთუ ყოველსა სასყიდელსა მისსა მერმისა მისთას საუკუნოასა ჰმარხვიდა.

142c. ამას საწუთროსა ესრეთ იყოფებოდა ვითარცა ერთი მწირი და უცხოა, და ამისთას ყოველთა მიერ საყუარელ იყო და საწადელ. და რომელთამე სურინ სიტყუათა მისთა სიტკბოებისა სმენად; სხუათა სწადოდა სიმაღლესა ღმრთისმეტყუელებისა მისისასა გულისამისყოფად; სხუათა ენება დიდისა მის მოლუაწებისა მისისა ხილვაა,

ფრიადისა მის სიმშაღისა და სიბრძნისა მისისა საკარველისა; და ვითარცა დიდი რაამე დღესასწაული აქუნდა ყოველთა ხილვაა მისი და მისთა სიტყუათა სმენაა.

142d. რამეთუ იყო შემკული ყოვლითა კეთილითა, კაცი მშაღი, წრფელი, სახიერი, ბრძენი, წმიდაა, მართალი, გონიერი, მოღუაწე მსგავსად უაორცოთა, მკურნალი ძლიერი, რომელი თათოუელისა სენისა განყოფილსა და შემსგავსებულსა წამალსა მისცემდა, რამეთუ არცა უგუნურთა საიდუმლოთა ჩუენთა ძალსა წინა-დაუდებდა დასათრგუნველად და არცა კუალად გონიერთაგან დაჰფარვიდა რას.

142e. კუალად რომელთამე ცხადად ამხილებნ, რომელთამე ფარულად შეჰრისხავნ, სხუათა კუალად ევედრებინ, სხუათა ამცნებნ, სხუათა განამტკიცებნ, სხუათა ნუგეშინის-სცემნ კაცად-კაცადისაა, ვითარცა ჯერ-არნ და ვითარცა მიუვალნ.

153. ხოლო გამოთქუმაა საღმრთოთა საქმეთაა და სიმაღლე ღმრთისმეტყუელებისაა ესრეთ მოცემულ იყო მისდა ზეგარდამო, რომელ დაღაცათუ მრავალთა ღმრთისმეტყუელეს და სახელოვან იქმნეს მოძღურებასა შინა სარწმუნოებისასა, არამედ ამას ოდენ შემდგომად მახარებელისა იოანესსა ეწოდა ღმრთისმეტყუელ, ვითარცა განჩინებით სახელი მას წმიდასა მოციქულსა და ამას ოდენ მიეცა ესე ნაწილად.

154. და ვინაათგან ყოველი კეთილი გულსა თასსა შემოიკრიბა, ამისთას სული წმიდაა დაემკადრა მის თანა და მადლიცა წინაწარმეტყუელებისაა მისცა მას და ცნობაა ყოველთა დაფარულთაა და არცა ერთი სიტყუათა მისთაგანი ცუდ იყო, არამედ ყოველივე, რომელიცა თქას, აღესრულებოდა.

155. ვითარცა-იგი გუესმას სიტყუაა მისი ყოველთა, რომელსა იტყას თავსა მას შინა, რომელი თქუა ასორმოცდაათთა მათ ეპისკოპოსთა მიმართ, ვითარმედ: «ამასვე ვწინაწარმეტყუელებ და ამას მეტყას სული წმიდაა, ვითარმედ მცირედლა და განმრავლდეს სამწყსოა ესე დიდად.»

156. ნუუკუე არა აღესრულა სიტყუაა მისი და ქაშისა ზღასა უმრავლეს იქმნა ერი მართლმადიდებელთაა. ესრეთ ყოველი სიტყუაა მისი სრულ იყო და ჭეშმარიტ.

156a. ამისთასცა მადლი კურნებათააა აქუნდა ღმრთისა მიერ და არაოდეს ქმნილ არს ესე. თუმცა ულოცა სნებითა ფიცხლითა შეჰყრობილსა ვის და არამცა მესესულად

განკურნა იგი. არამედ თათოეულად სასწაულთა მისთა თქუმად თუ ვინებოთ, ურიცხა სიმრავლე წერილისა მის იქმნას.

17.157. ვინათგან უკუე დაემტკიცა მართალი სარწმუნოება შრომითა მით ნეტარისათა და მოსცა ღმერთმან ერსა თასსა მეფე მორწმუნე თევდოსი. მერმე ვითარდა მიგიტხრა, რავდენნი დღესასწაულნი შეამკვნა სიტყათა თასითა ანუ რავდენთა წმიდათა ასენებანი? არამედ რომელსა / ენებოს, თათ აღმოიკითხოს წიგნი იგი მისი და იხილოს სამკაული სიტყუათა მისთა შუენიერი. ხოლო ერმან მორწმუნემან პოვა რაა ჟამი, ისწრაფდეს მწვალებელთა ზედა ნაცვლისა ქმნად ბოროტთა მათ, რომელნი პირველ ჟამთა მათ უყვნეს.

158. გარნა ნეტარი იგი არა მიეშუებოდა, არამედ ეტყოდა: «ნუ, სამწყსონო ჩემნო, არა ესრეთ გასწავიეს სახარებისაგან. მიუშათ მაჭირვებელთა მათ თქუენტა, მან თათ განიკითხნეს, რომელთა არა შეინანონ. ხოლო რომელნი მოიქცენ ჩუენდა მომართ, იგინი ძმად ჩუენდა ვყვნეთ. ესე არს ჩემი შურისგება, რათა ღმერთსა ჩემსა დავამონნე და რათა არა თქუან, ვითარმედ ჭემმარიტებასა ვსდევნიდით, რამეთუ წერილ არს: *კეთილსა უყოფდით მაჭირვებელთა თქუენტა¹, მიუშათ უფალსა, მან მიავოს, რამეთუ იტყას: «ჩემი არს შურისგება და მე მივაგო»².*

159. ხოლო მას ჟამსა ბრძოლა იყო დასავალისა წარმართთა მიმართ მეფისა და განმარჯუება დიდი მიეცა მას და ტყუე ყო ყოველი ერი მათი და დაიმორჩილა ქუეყანათა მათი.

160. და ესრეთ დიდებით შემოვიდა ქალაქად სამეუფოდ.

160a. ხოლო მიეგება რა მდდელთმოდლუარი დიდი გრიგოლი, შეიტკბო იგი მეფემან სიხარულითა და პატივ-სცა ღირსად სათნოებისა მისისა და დღე ყოველ მარტოებით ეუბნებოდა მას და ისმენდა სიტყუათა ღმრთისმეტყუელებისა მისისათა.

160b. მერმე წარვიდა მის თანა ეკლესიასა წმიდათა მოციქულთასა და შევიდა მუნ და ილოცა.

161. და ჰრქუა წმიდასა გრიგოლის: «აჰა ესერა, მამაო საწადელო, შენთა მათ დიდთა შრომათათას, რომელნი ღმრთისათას თავს-ისხენ, მიგცემს ღმერთი ჩემ მიერ ამას სამეუფოსა და სამოციქულოსა საყდარსა». ხოლო ნეტარმან მან განიხარა და ულოცა

მეფესა ჯერისაებრ და მოიკითხა იგი, რამეთუ ვიდრე მუნ დღედმდე არიანოზთა აქუნდა წმიდაა იგი ეკლესიაა.

162. ხოლო მაშინ, რომელნიცა იყვნეს არიანოზნი, მახალითა განეწყვნეს არამიცმად ეკლესიისა და წმიდასა მას ექადოდეს მოკლვად.

162a. და აბირესცა ჭაბუკი ვინმე ფარულად მოკლვად მისდა, რომელი მივიდა ქმნად ბოროტისა მის, და მეყსეულად შეიპყრა იგი ეშმაკმან, დააკუეთა და პეროოდა, ვიდრემდის აღიარა საქმე მისი, და ულოცა მას ნეტარმან და განდევნა ეშმაკი იგი მისგან.

18.164. ხოლო ხვალისაგან თათ მეფე მღდელთმომღურისა თანა ყოვლით ერთურთ მივიდა ეკლესიად და განწყობილნი იგი მწვა/ლებელნი სამეუფოათა ძალითა განდევნნა მიერ, და იყო მათ ზედა გოდებაა დიდი და ტირილი. ხოლო მას დღესა განთიადითგან იყო არმური და ბნელი მსგავსი ღამისაა.

165. და მწვალელებლნი იხარებდეს, რამეთუ ჰგონებდეს, ვითარმედ ამისთას იქმნა ბნელი იგი, რომელ გამოულეს მათგან წმიდაა ეკლესიაა

166. ხოლო შე-რაა-ვიდა შინა წმიდაა იგი მღდელთმომღუარი მეფისა თანა და შევიდა საკურთხეველად, მეყსეულად გამობრწყინდა მზე ბრწყინვალე და განათლდა წმიდაა ეკლესიაა ბრწყინვალედ.

166a. ხოლო იყო პირველი იგი ბნელი, მომასწავებელი მწვალეებელთა საცთურისაა, ხოლო მეორე იგი, განათლებაა და გამობრწყინებაა მზისაა , სახე იყო მართლისა სარწმუნოებისაა, რომელი-იგი მაშინ განცხადნა და დამტკიცნა.

166b. ხოლო მეფემან, სიხარულითა სავსემან, დასუა მღდელთმომღუარი საყდარსა მას საპატრიარქოსა. და აღილო ამაა ყოველმან ერმან და იტყოდეს: «დღეს ცხორებაა არს ყოვლისა სოფლისაა, რამეთუ დაემტკიცა და გამობრწყინდა მართალი სარწმუნოებაა». და ესრეთ აღასრულეს კრებაა დიდი სიხარულითა და ჰმადლობდეს ყოველნი ღმერთსა.

19.170. ხოლო მეფესა უყუარდა ნეტარი გრიგოლი და იქადოდა ყოველთა მიმართ, რომელ ღმერთმან ესევეთარი მამაა და მწყემსი კეთილი მოსცა, რამეთუ იყო მორწმუნე კაცი იგი და სახიერ. ხოლო წმიდაა გრიგოლი არა ფრიად მივიდოდა მეფისა, არამედ მყუდროებით მჯდომარე იყო, და ყოველნი მისა მოვიდოდეს და განათლდებოდეს მოძღურებითა მისითა.

171. და იგი ყოველთა, რომელნიცა იყვნეს მთავართა შორის უსამართლო და ქრთამისა მიმღებელ, ამხილებდა და ასწავლიდა განშორებად ყოვლისა მის უკეთურებისაგან და არცა ვისგან ეშინოდა, არცა ვის თუალ-ახუმიდა. არამედ ყოველი საქმე მისი და გულისსიტყუაჲ ღმრთისა მიმართ იყო.

20.183. ხოლო მათ ჟამთა შინა კრებაჲ ქმნა მეფემან თევდოსი ბრძანებითა მამისა გრიგოლისითა ყოვლისა საბერძნეთისაგან წარჩინებულთა ეპისკოპოსთა. და შემოკრბეს ასერგასის ეპისკოპოსნი, რაჲთა მწვალებელნი იგი ყოველნი შეაჩუენენ და მართალი სარწმუნოებაჲ დაამტკიცონ.

185. იყო მათ შორის თავი და წინამძღუარი დიდი მელეტი, ანტიოქელ მთავარეპისკოპოსი, კაცი ძლიერი მართლითა სარწმუნოებითა, რომელი ჟამსა მას არიანოზთა წვალებისასა განიდევნა ეკლესიისაგან თაჲსისა და ექსორიობასა დიდსა მიეცა.

186. ხოლო იყო კაცი იგი წმიდაჲ და ბრძენი და ყოვლითა სათნოებითა შემკული. და შემოკრბეს რაჲ ყოველნი იგი მამანი და შეაჩუენეს ყოველი წვალებაჲ და დაამტკიცეს მართალი სარწმუნოებაჲ და წმიდასა გრიგოლის მიულოცეს პატრიაქობაჲ კოსტანტინეპოლისაჲ.

187. ხოლო იგი ევედრებოდა / მათ და მეფესა, რაჲთა შეუნდონ საქმე იგი და სხუაჲ ვინმე დაადგინონ. მაშინ წმიდაჲ მელეტი აცილობდა ამას ზედა და წინა-აღუდგებოდა.

188. და ამას შინა რაჲ იყვნეს, მიიცვალა წმიდაჲ მელეტი ამიერ სოფლით და მივიდა საუკუნოდ ცხორებად. და წარგზავნეს იგი დიდითა დიდებითა და პატივითა ყოველმან ერმან ქალაქისამან მეფისა თანა და მთავართა და მღდელთმომძღუართა და დაჰმარხეს იგი ვითარცა ჯერ-იყო.

189. მაშინ კუალად ევედრებოდა წმიდაჲ და ნეტარი გრიგოლი შენდობად მისა და საყდრისა მის მწყსაჲ და სხუაჲ მწყემსი დადგინებად. ხოლო ეპისკოპოსნი იგი რომელნიმე იტყოდეს, ვითარმედ შეუძლებელ არს სხაჲსა მწყემსისა დადგინებად თაჲნიერ შენსა. რომელნიმე კუალად ერჩდეს სიტყუასა მისსა და იტყოდეს სხუასა პატრიაქსა დადგინებად.

21.198. ხოლო ამას შინა რაა იყვნეს, შემოკრბეს სხუანიცა ეპისკოპოსნი ეგაპტით და დასავალისა კერძოთაგან.

199. მაშინ დღესა ერთსა შემოკრიბნა წმიდამან და ნეტარმან გრიგოლი ყოველნი იგი ეკლესიად და დადგა შორის.

199a. და წარმოუთხრა სიტყუაა მოკითხვისა და ჯმნისა მისისაა, რომელი-იგი წერილ არს წიგნსა შინა მისსა. და ესრეთ იჯმნა მათგან და განვიდა ეკლესიით და ყოველნი იგი აღივსნეს ტირილითა და გოდებითა კეთილისა მისთა მწყემსისა.

203. ხოლო იგი მივიდა მეფისა და ჰრქუა მას: მიგეცინ ღმერთმან, ა მორწმუნეო მეფეო, სასყიდელი შრომათა შენთა კეთილთა, რომელი ჰქმენ ეკლესიათა თანა ქრისტესთა და მიგაგენ ნაცვალი დღესა მას საშინელსა. ხოლო აწ, მტკიცეო მეფეო, გვედრები, მომმადლე თხოვაა ჩემი, ყავ აღსასრული შრომათა ჩემთაა, მომეც თანამოგზაურად წმიდაა სამებაა, შემინდვე წარსლვად ამიერ, ვიდრეცა მენებოს, რათა მყუდროებით აღვასრულო ცხორებაა ჩემი. კმა-არს შრომაა, რომელი თავს-მიც ვიდრე მოაქამდე.

205. ხოლო მეფე მწუხარე იყო ამას ზედა ფრიად და ცრემლოოდა და ევედრებოდა მას, რათა არა დაუტევენს იგინი. და ვითარცა ვერ უძლო დაყენებად მისა, უბრძანა, რათა სხუაა მწყემსი დაადგინონ, ვიდრე წმიდაა გრიგოლი მუნ არს. და ესრეთ ყოველთა განზრახვითა და წმიდისა გრიგოლის წამებითა დაადგინეს პატრიაქად ნეკტარიოს, რომელი იყო ეპისკოპოს ტარსონ კილიკიისა.

206. ხოლო ღმერთშემოსილმან და სამგზის სანატრელმან მამამან გრიგოლი შემოკრიბა ყოველი ერი და ასწავა მათ დამარხვად სარწმუნოებისა მართლისა და მცნებათა ღმრთისათა არაგარდასლვად. და ფრიადი ცრემლი დასთხია ყოველმან ერმან განშორებისა მისისათა და ესრეთ მოიკითხნა ყოველნი.

22.207. და წარემართა კაბადუკიისა კერძოთა და მივიდა რაა მუნ, / დაჯდა ადგილსა უდაბნოსა, რომელსა ეწოდებოდა ანძიანძოა, რომელი მამულად მისა იყო, და მუნ დაყუდებით იყოფოდა, ვითარცა სწადოდა მარადის.

208. ხოლო ფრიადი ჟამი გარდასრულ იყო, ვინათგან დიდი ბასილი ამიერ სოფლით ღმრთისა მიცვალებულ იყო და არღა მისრულ იყო ნეტარი გრიგოლი მისსა

საფლავსა. მაშინ უკუე აღწერა ცხორებაჲ მისი და შეამკო სიტყჳთა თჳსითა კეთილად და ესრეთ მივიდა კესარიად დედაქალაქად და ამბორს-უყო საფლავსა კეთილისა მის მოყუსისასა და წარუკითხა ეკლესიასა მის მიერ აღწერილი ცხორებაჲ და შესხმაჲ ნეტარისა ამის და განახარა გულსა ყოვლისა მის ერისასა და მისცა აღწერილი ეკლესიასა საწსენებელად მისდა. უკუე ესრეთ კუალად თჳსადვე სენაკად წარვიდა.

209. ხოლო ვინაჲთგან ფრიადი ჟამი დაეყო კოსტანტინეპოლის, რამეთუ ათორმეტი წელი დაეყო სამეუფოსა მას ქალაქსა და წმიდაჲ ბასილი გარდაცვალებულ იყო, ამისთჳს პოვეს ჟამი აპოლინარის მწვალებელისა მოწაფეთა და დასთესეს ღუარძლი თჳსი კაბადუკიისა ქუეყანასა შინა და მრავალნი აცთუნნეს. და ესოდენ აღორძნდა ბოროტი მათი, ვიდრელა ეპისკოპოსნიცა დაადგინეს ქუეყანასა მას შინა და ნანძიანძორსცა.

211. მაშინ ღმერთშემოსილმან და სამგზის სანატრელმან გრიგოლი ყოველნი იგი ბოროტნი ეპისკოპოსნი განიოტნა და მართლმადიდებელნი დაადგინნა და ნანძიანძოს დაადგინა ევლალიოს, კაცი წმიდაჲ და სათნოჲ, და განწმიდა ყოველი იგი ქუეყანაჲ მათისა მის ღუარძლისაგან.

212. ხოლო მოუძღურებულ იყო ფრიადისა სიბერისაგან და მოღუაწებისა და შრომათაგან, რომელ სლვადცა ვერ ეძლო, არამედ ჯდა სენაკსა თჳსსა არიანძოს და მიერ ებისტოლებითა განსწმედდა ქუეყანასა მას ყოვლისა წვალეზისაგან.

213. რამეთუ მიუწერნ ნეკტარიოს პატრიაქსა და კლიდონ ხუცესსა, კაცსა ძლიერსა სიტყჳთა და საქმითა და სხუათა მრავალთა, რომელ არავინ *შიეწყნაროს აპოლინარის წვალეზაჲ.

214. და ესე ეუწყოს თჳთოეულსა, უკუეთუ აღმოიკითხნეს კლიდონის მიმართ ორნი იგი ებისტოლენი მისნი.

215. და ვინაჲთგან აპოლინარის უსჯულოსა **წიგნნი აღწერნეს რიცხუედითა სიტყჳთა და მრავალთა აცთუნებდა მით, რამეთუ საგონებელ იყო თუ ვერვის ძალ-უც ამისი ქმნაჲ.

216. ამისთჳს ნეტარმან გრიგოლი, იყო რაჲ დაყუდებით არიანძოს, აღწერა ფრიადი წერილი, ეგევითარითავე რიცხუედითა სიტყჳთა, დაწსნაჲ მისისა ბოროტისა სწავლისაჲ

და ესრეთ უჩინო ყო წვალეზა მისი საბერძნეთით, რომელ არცადა თუ სახელი მისი ისმოდა.

217. და ესრეთ დაყვნა ადგილსა მას ფრიადნი ჟამნი და დღითი_დღედ უმეტესთა ხედვათა მიმართ საღმრთოთა წარმატებოდა და აღორძნდებოდა ჰასაკითა მით სულიერითა და მარადის ღმერთსა ხედვიდა და მისითა ხედვითა განათლდებოდა. და მიიწია რაა სიბერესა ფრიადსა _ უმეტეს ასისა წლისა იყო, და ესრეთ დაუტევა სოფელი ესე და წარმავალი ცხორებაა და მიიცვალა ღმრთისა, რომლისა ჰსუროდა.

217ა. და ჟამსა მას მიცვალეზისა მისისასა იქმნა პირი მისი ვითარცა მზე, სავსე დიდებითა. და ესე რაა ესმა ეპისკოპოსსა ნანძიანძოასასა, მოვიდა მუნ ყოვლითა ერთთა და წარიყვანა ღმერთშემოსილი გუამი მისი დიდითა დიდებითა და დაჰკრძალა ეკლესიასა შინა და იგლოვეს ყოველთა, რომელთა ესმა გარდაცვალეზაა მის ნეტარისაა.

217ბ. / და მეფესა რაა ესმა, ფრიად შეწუხნა და იტირა, რამეთუ ვითარცა მამაა ჰყვა იგი და ყოვლისა საქმისა სულიერისათა მას მიუწერის და სიტყუასა მისსა, ვითარცა ღმრთისასა, შეიწყნარებდა.

23.218. ესე ჩემ მიერ გლახაკისა თქუმულ არს. დადაცათუ მისდა უმეტესი ღირს_იყო, არამედ ღირსად მისისა სიწმიდისა ვჰგონებ, თუ ვერცა დიდთა მათ ფილოსოფოსთა რაა თქუეს, არათუმცა მე, უსწავლელმან ამან.

219. ხოლო შენ, ა სანატრელო მამაო და საწადელო ყოველთა მიერ, *ტაძრისა მის ზეცათაასა და საყდრისა საღმრთოასა წინაშე მდგომელო*¹, სადა-იგი არს *ამაა სიხარულისაა და ზატეკობისაა*,² სადა-იგი გალობენ ანგელოზნი და მთავარანგელოზნი, მომიასენე მე, უღირსი მონაა შენი, გრიგოლი, რომელმან მცირედი ესე სურვილითა შენითა ვთქუ, რამეთუ დადაცათუ არა ღირს-არს შენდა თქუმული ესე, არამედ შენი არს სიტყუაა ესე, რომელი გითქუამს, ვითარმედ ყოველი საქმე ძალისაებრ ქმნილი სათნო არს.

219ა. ა საკარველო მამაო, შენ არათუ მოჰკუედ, არამედ აღივსე ვითარცა მზე. ამიერ სოფლით ზეცად დამარხულ ხარ, აღმოსავალსა მას მართალთასა, საუნჯეთა შინა სასუფეველისათა, მადლითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, რომლისაა არს

დიდებაა თანა მამით და სულით წმიდითურთ, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

ბიბლიური ციტატები :

Vita 2

1. I მეფ. 1,11

2. ფს. 144,19

Vita 3

1. გამოსლ. 14,16

2. გამოსლ. 17,6

3. გამოსლ. 17,11

4. ისო ნავე 6,1

5. იონა 2,11

6. ფს. 106, 29

Vita 4

1. მათე 18, 20

2. III მეფ. 17, 3-4

3. მათე 3,4

Vita 5

1. იობ. 33,15

2. მათე 5,8

Vita 6

1. cf. მათე 18,20

2. გამოსლ. 24, 18

Vita 8

1. ფს. 7,13

Vita 12

1. დან. 13,45

2. გამოსლ. 3,7 და შმდ.

3. ესაია 30,17

4. II მეფ. 3,1

Vita 13

1. II ტიმ. 4,2

2. საქ. მოც. 7,58

3. ფს. 22,4

Vita 14

1. გამოსლ. 2,11; II ტიმ. 3,8

2. I. მეფ. 25,3 და შმდ.

Vita 16

1. I კორ. 9,18

Vita 17

1. მათე 5,44

2. II სჯ. 32,35; რომ. 12,19

Vita 23

1. ებრ. 8,2

2. ფს. 117,15

ქართულ ხელნაწერთა ვარიანტული წაკითხვები

Vita E

სათაური :

2. ცხორება] ცხოვრება L, ოსენება I., განგება] მოღვაწება L, om. EF, 3. ღმრთისმეტყუელისა] ღმრთისმეტყუელისა L. კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა om. CIKM. ღმრთისმეტყუელისა] add. ცხორება ანძიანძორისა ეპისკოპოსისა I. მთავარეპისკოპოსისა] მთავარეპისკოპოსისა L.4. კირილესონ პატერ] გუაკურთხენ, უფალო BC, მეუფეო, წაგმართე F, მამაო, გუაკურთხენ I, წმიდაო, გვედიათ K, კირილესონ, გუაკურთხენ მამაო L.

Vita 1.

1 ამას] მას BCKM. 2 ხოლო] add. აწ BCKM. 3სანოაგად] სანოვაგედ BCEF, სანუაგედ I. და საზრდელად] om. BCM.. სურვილით] სიყუარულით I. 4 სიმართლესა] სიმადლესა BCEFIKM. მოქალაქობისა] მოქალაქობისასა I. რომელსა] რომელსა_ესე BCEM. მისისასა] om. I., მისისა M. 5 აწ განმზადებულ ვარ] წინაგანმზადებულ ვართ I. გლახაკი ესე და უღირსივარ მე გლახაკი ესე და უღირსი მითხრობად და სიტყუად BCKM, გლახაკთა და ესე უღირსი სიტყუად I. გიკარს] გიკარნ BCKM. 6 რომელ] რომელი-ესე I. ესოდენსა] om.CM. ამას] მას K.

უძღურმან ამან სიტყუად] სიტყუად უძღურმან ამან BCKM. და] om. BCKM. 7 საქმეთა] საქმესა BCKM. 7-8 სათნოებათა დიდისა მის და საკარველისა კაცისათა] საკარველებათა სათნოებათასა დიდისა მის კაცისათა BCKM. 9 ურჩება] ურჩებად E, უწყებად I. მის] om. BCKM. მამისა] მამისა FI, om.CM. 10 ქმნა] ქმნა F.

11 დიდისა გრიგოლის საქმეთა მითხრობად] დიდთა საქმეთა მითხრობად გრიგოლისთა I. 12 არა] არცა E. მისი] om. BCIKM. 13 დაშთა] დარჩა K. ჟამთასა] ჟამთასა AL. არამცა] არცა BCKM. 14 სათნოება] საქმე BCIKM.

მიმართ] om. BCKM. საქმეთა მისთა] om. BCEFKM. 15 მისთა] მისთასა BCKM. 16 აღწერილ არს] აღწერნეს add. სათნოებანი და BCKM. 17 ვითარცა] add. იგი თათ BCKM. დიდისა] წმიდისა BCKM. ბასილისი] ბასილის add. ცხორება BCKM. 18 აელ-ვეოვ] აელ-ვეოვთ AL. 19 შეიწიროს] შეიწირა I. მწურვალეზასა] add. მას I. ხედავს] ჰხედავს BCKM. გულისა] პირისა BCM.

20 და მომცეს სიტყუა აღებასა პირისა ჩემისასა] om. BCM. პირისა ჩემისასა] პირისა ჩემსასა E.

Vita 2.

1 და მამული ნეტარისა მის] დამალულ I. ნეტარისა] სანატრელისა BCKM. არს] om. BCKM. კაბადუკისა] კაბადუკისა AL. 2 ნანძიანძო] ნანძიანძოვ BCKM, ნანძიანძორი F, ანძიანძორი I. მის მიერ] ღმრთისა მიერ I. ესოდენ] ეგოდენ EF.

სახელოვან] სახელოან I.

4 ხოლო] რამეთუ BCM. მისნი დიდებულნი იყვნეს და მდიდრნი ფრიად] ამის ნეტარისანი ფრიად დიდნი და დიდებულნი იყვნეს BCKM. დიდებულნი] დიდებულ I. მდიდარნი] მდიდარ I.

5 შემკობილნი] შემკულ I, შემკულნი K. მამამან] მიმართ I. add. მისმან BCKM. 6 აბრაჰამ] აბრაჰამმან BCKM. ქუეყანა] ქუეყანა F, add. და BCKM. შჯული] სჯული F, რჩეული I. და წესი] om. I . 7 ღმრთისმსახურებისა] ღმრთისა მსახურებისა I. სარწმუნოებასა და] add. ღირს BCKM. 8 საადუმლოთა] საიდუმლოთა F. მათ]om.BCKM. პირველ] პირმეტყუელ AEFL. 9 მას om.BCKM. ანძიანძორისასა] ნანძიანძორისასა BCKM, ანძიანძორევისასა I.

10 და 1]om.C. პირველითგანვე და მორწმუნეთა] პატიოსანთაგან I. 11 მათისა] მათისა BCKM. მის] add. სარწმუნოებისა და BCKM. ღმრთისმსახურებისა] ღმრთისმსახურებისა F. 12 სუროდა] ჰსუროდა BCM. მოეცა] მიეცა BCiKM. შვილი წული] წული შვილი BCKM. 13 ევედრებოდა] ევედრებო I. მომნიჭებელსა] მიმნიჭებელსა CKM. მოცემად] მიცემად BCKM. მისდა] მათდა BCKM. მისი] მათი BCKM. 14 ღმერთსა] om. BCKM. მისსა] მისა BCEFIKM. 15 ანა] ანა BM, om. C. 16 ხოლო] add. ღმერთი BCKM. რომელი-იგი] რომელი I. მისთასა] მისთა AFL,. თათსთასა K. 17 ღმერთი] om. BCKM. გამოეცხადა] ეჩუნა BCKM. ვითარმედ] om. BCKM. 18 შენდა] add.

თხოვა^Á BCKM. თხოვისაებრ] თხოისაებრ AL. კეთილი] om.I. 19 დაბნელებულთა^Á] დაბნელებულთა F. უწოდო] ეწოდოს BCKM, ეწოდების I. 20 გრიგოლი] გრიგოლ I. მას] om. F.

მან] om.BCM. 21 ჩუენებასა] add. შინა H. ღამისასა] add. შინა BCM. შობადისა] შობისა AFL, შობისა^Á E, შობადისა^Á K. მცირედთა] მცირეთა H,add. მათ EH. შემდგომად მცირეთა დღეთა] მცირეთა დღეთა შემდგომად BCKM.22 დედაკაცმან მან წმიდამან] წმიდამან დედამან მისმან BCKM. 23 შეწირა] შეწირეს C. ღმრთისა] om. F.

24 ყრმა^Á იგი] add. გრიგოლი BCKM. აღიზარდებოდა] om. BCKM, აღორძინდებოდა EH, აღორძინდებოდა F. წარმატებოდა] add. დღითი-დღე BCKM. 25 სათნოებითა] სათნოებითაცა BCKM. სძლევდა] ჰძლევდა K. თანამოჰსასაკეთა] მოჰსასაკეთა BCKM. მისთა] თ^Áსთა K. 25-26 სიმახ^Áლითა გონებისა^Áთა] სიმახ^Áლე გონებისა add. მისისა^Á BCKM. იქმნებოდა] add. ყოვლადვე I. 26 გონებისა^Áთა] ბუნებისა^Áთა I. მისისა^Á] მისისა H., add. ყოვლადვე BCKM. 27 მისდა] მისა BCHKM. უკ^Áრდა] დაუკ^Áრდებოდა C, და დაუკ^Áრდა BIKM. ყოველთავე] ყოველთა BCKM. სიკეთ^Á] სიკეთე BCEHIK. იგი] om. BCM. გონებისა] ბუნებისა^Á I. 28 სიბრძნ^Á] სიბრძნე BCEIHKM. მისისა^Á] მისისა F. სახისა და საქმისა] საქმისა და სახისა BCIKM. . და] რამეთუ BCKM. ყოვლისაგანვე] ყოვლისაგან BCKM. ყრმათა^Áსა] ყრმათასა F. შორს ყო] შორს იყო I. 29 კეთილთა^Áსა] კეთილისა BCEFKM.

* იწყება H (A 80).

** I (A 90) წყდება.

*** I (A 90) გრძელდება.

Vita 3.

1 და] ხოლო BCIKM. ვითარცა] ვითარ BCKM..

ათრვამეტი] ათორმეტი ABCEFHKLM. ათორმეტის წლის ოდენ იქმნა] იქმნა ათორმეტის წლის BCKM. ქალაქად] ქალაქსა I. მივიდა] მოვიდა BKM. 2 და] om.EF. მათ] om.BKM. ფილოსოფოსთა] ფილასაფოსთა I, ფილოსოფთა K. სწავლა^Á] სწავლა F. 3 შემოიკრიბა] შეიკრიბა I. წყალი] add. კესარიით H. 4 მიერ] მუნით BKM მივიდა] წარვიდა BKM, მოვიდა I.

5 ეგაპტისა] მეგაპტისა I, ეგაპტისასა BKM. სასწავლონი] სწავლანი BKM, სასწაულნი I. აღსრულნა] add. მან, მერმე BKM. 6 მივიდოდა] მოვიდა BKM. იგი] om.BIKM. დედაა] დედა H. ფილოსოფოსობისაა] ფილოსოფოსებისაა K.

7 შე-რაა-ვიდა]შევიდა B მიმავალსა] მომავალსა I. ათინისათა] ათენისათა BKM

8 წარჰვლიდეს] წარვჰვლიდეს BK, წარვიდეს I. რომელსა] რომლისა I. პართენე] პართენ BKM, პართინი I.. 9 მეყსეულად] om.I. მოუადა] მოადა BFIKM.

აღმური] არმური BEFKM. 10 მიახდა] მიახნდა BKM. 11 თანამყოფნი იგი] იგი თანამყოფნი BIKM. სიკუდილისა] სიკუდილისათა BHKM, სიკუდილისაგან I. მისთა] om.BHIKM. 12 სიკუდილისათა] სიკუდილისაგან I.

არღა] არა EFI. 13 მით] om.BKM. 14 ესრეთ] ეგრეთ BIKM. ხოლო] om.H. 15 და] რამეთუ BKM. ჭემმარიტებითა]om.BKM. განათლებულმან] add. ნათლისღებითა BKM. სიკუდილი] სიკუდილსა BKM. 17 იწყო] add. მან BKM. ვიდრემდის] ვიდრედა I. 17-18 ყოველთა დაუტევს] დაუტევს ყოველთა BKM. 18 თაისი გლოვაა] გლოვაა თაისი F, გოდებაა თაისი I .თაისი] add. იგი BKM. 19 ღმრთისა] უფლისა მიმართ I. მოქმედისა მის სასწაულთაა] om. I. 20 სასწაული] სასწაულები BEM. 20-21 რომელმან აღმოაცენა წყალი კლდისაგან] om.I. 21 ამაღეკი] add. ლოცვითა და BKM. 22 ზღუდენი] მღდელნი I. იერიქოაანი] იერიქოსანი E, სიხარულისანი I, იერიქოსნი L. წინაწარმეტყუელი] წინააწარმეტყუელი H, add. იონა BKM. 22-23 იანა მუცლისაგან ვეშაპისა] მუცლისაგან ვეშაპისათა იანა BKM. იანას] იანეს BKM. 23 მწარისა მისგან და] om.I. 24 ღირს ყოს] add. იგი BKM.

მას და] om. BIKM. შობასა] შობისა BIKM.add. მისისასა I. ნათლისღებისასა] ნათლისღებისა add.მისისასა BKM. om.I. 25 ღმერთსა] უფალსა BM. შუებისაგან] შუებისა I. 26 შორს-ყოფად] შორს-ყოფა BKM. თავი თაისი] თავისა თაისისა BKM.

27 ხოლო] add. ღმერთმან BKM. მისთა] თათა I. უფალმან] om.BKM. 28 ნიაქარი იგი გარდაიქცა ნიადად] გარდაიქცა ნიაქარი იგი ნიადად I. 29 მყუდროებად] ყუდროებად BI. 30 ჟამსა ჩუენებასა შინა] ჟამსა შინა ჩუენებასა BHKM ძილისასა] ღამისასა BM. მშობელნი მისნი] om. M. ხედვიდეს] ჰხედვიდეს BKM. 31 საქმესა მას] om.I. თაისსა] მათსა I. ლოცვით] om.BKM. 32 ვედრებით შეუვრდებოდეს უფალსა]

შეუვრდებოდეს უფალსა ვედრებით BM, შეუვრდეს უფალსა ვედრებით I, შეუვრდებოდეს ვედრებით ღმერთსა K. მისგან] ღმრთისაგან add. შეწევნასა და BIKM. 33 შემდგომად ამისა] ამისა შემდგომად BIKM. ვეშაპი] ეშმაკი add. იგი BIKM. უფსკრულისაÁ] უფსკრულისა F. მივიდა] მოვიდოდა add. წმიდისა BIKM. 34 წარტაცებაÁ] დაყენებაÁ BM, ვნებაÁ K. შეიპყრა] add. იგი BKM. 35 უკუანაÁსკნელ მიუთხრეს ურთიერთას] ურთიერთას მიუთხრეს უკუანაÁსკნელ BM. მიუთხრეს] მიუთხრნეს F. ურთიერთას] om. I. 36 მომართ]თანა BM, om. I. ჰმადლობდეს] add. ყოველნი BM. 37 მის ღელვისასა] მისღვისასა I. 38 თანამოგზაურსა] მოგზაურსა BM. ჰხედვიდა] ხედვიდა E, ხედვიდეს F. მის] om. BM. ჰხედვიდა დედასა მის ნეტარისასა] ხედვიდა დიდისა მის ნეტარისა კაცისა ვისმე I. 39 Áმელად მიიყვანებდა] მოიყვანებდა Áმელად BM, გამოიყვანებდა Áმელად I. 40 რაÁ] რა F. ესე რაÁ] ესრე იხილა I. განიღÁძა] განელÁძა M. და პოვა] პოა AL, om. BIM. ზღუაÁ] add. იგი დაწყნარებულ იყო BIM. 41 მძაფრი] ძლიერი BM, om. I. დამდოვრებულად] დადუმებულ იყო სიმძაფრისა მისგან BM. დამდოვრებული I გრიგოლისსა] გრიგოლისა I. 42 ჰრწმენა] რწმენა F. ჟამითგან] მიერთგან BM, დღითგან I რამეთუ] add. პირველ BIM. იყო] add. ჰაბუკი იგი BM.

* C (S 383) წყდება.

** A (A 1) ნაკლულია, ტექსტი აღდგენილია L (A 16) –ის მიხედვით.

*** K (A 1103) ნაკლულია.

Vita 4.

1 მიიწია] მოიწია BIM. ათინას] ათენად B, ათენედ M. 2 იგი ყოველთავე] om. BIM. ათინისათა] ათენისათა BM, om. I. 4 ყოველთასა] ყოველთაÁსა F. 5 ხოლო] om. H. გარდაÁდა რაÁ] გარდაÁდეს BM, გარდა_რა_Áდა F. მცირედი ჟამი] მცირედნი ჟამნი BM. 6 ბიზინტიაÁთ] ბიზიტიაით E, ბიზინტიათ BM. ათინად] ათენად BM, ათინას I მისვე სწავლისათÁს] om. BM. 6-8 ორნივე ზოგად ვითარცა ორნი სულნი ერთსა შინა გუამსა, გინა ვითარცა სული ერთი ორთა შინა გუამთა] ორნივე იგი ერთად შეყოფილნი გუამსა ერთსა, ანუ ვითარცა სული ერთი გუამთა შინა ორთა BM. 7-8 გინა ვითარცა სული ერთი ორთა შინა გუამთა] გინათუ ერთი სული გუამთა შინა ორთა I. 8 ვერცა] add. თუ BM

მათისა] მათისაÁ BM, მათისასა I. 9 და დიდადცა] და ესრეთ BM. 10 სათნოებასა] სათნოებათა BM. 11 უძნელეს არს ერთისაÁ] ერთისაÁ რაÁ უძნელეს არს BM, ერთისაÁ უძნელეს არს EH. ერთისაÁ] ერთისა I. 11-12 შორის რაÁ იყოს, სხÁთა სახითა ყოფაÁ და არა ვითარცა მრავალნი იგი] შორის რომელი იყოს სიტყÁთა და სახითა უფროÁს და არა მრავალნი იგი I. 12 ყოფაÁ] რაÁ იყÁს BM. 13 დამამტკიცებელ იპოვნენ] დამტკიცებულ იყვნენ BIM. სიტყუაÁ] add.იგი BM. 14 სადა] სადაცა BM. შეკრებულ] om.BM. სახელისა ჩემისათÁს] სახელითა ჩემითა BM. 14-15 მუნ ვარ მე მათ შორის] მე მუნ ვარ BM. 15 მე] om.I 16 მოყუასნი] მოყუარენი I. საშურველ] საშურველნი BIM. 17 და1] რამეთუ BM. სათნოებითა]სასოებითა BM 18 ტრფიალნი და მეძიებელნი] ტრფიალებისა მეძიებელნი BM. მეუღლენი] უღლეულნი H. 19 Áწვიდეს] განვიდეს H. ურნატსა] ორნატსა I. 20 თესლსა add. მას BM მრავალი წილი] მრავალ წილად B, მრავალ წილ M. 21 ნაყოფი] ნაყოფ H. რამეთუ] და მრავალჟამ BM. სიმÁწით]სიმÁწითა BFHM. 22 ექმნეს] ექმნეს E, ეყვნეს I. 23 ვითარცა] ვითარ BM. უწესო და უთმინო] უწესოÁ და უთმინოÁ F. 24 ვერმტკიცე] ვერმტკიცÁ B, ვერმტკიცედ I. მტკიცე]მტკიცÁ B. უფროÁსად] უფროÁსლა H. და შეურყეველ] om. BM. 26 ესოდენი] ესოდენ BM. 27 ელიაÁსსა] ელიაისსა E, ელიაÁსა F. იოვანესსა] იოანესა F. გულისთქუმაÁ] გულისსათქუმელი BIM. განიშორეს add. და BM 28 და სავსებაÁ] სოფლისაÁ I. მუცლისაÁ] მუცელი I. მუცლისაÁ მოიძულეს] მოიძულეს მუცლისაÁ BM 29 ქალწულებისა თÁთცა] ქალწულებისათÁს I, ქალწულებისათÁს თÁთ M. თÁთცა] om.HF. რად] რადლა H. 30სიჩჩოÁთგან] სიყრმითგან ვიდრე BM, სიჩჩოითგან E. სიბერედმდე] სიბერემდე I. და უმანკოდ om.I. დაუმარხნეს] დაიმარხნეს BM, დაჰმარხნეს I. 31 ღმერთსა] ღმრთისა BM, om.I. და] om.I. იქმნეს] ექნეს BM, იქმნეს I. სულისა წმიდისა] სულსა წმიდასა BM. 32 ესოდენი] ესოდენ BM. ყოველთა] add. მათ BM. 33 მათდა] მათ თანა BM, add. მიმართ EF. ყოველნი მათდა მივიდოდეს სიკეთისათÁს მათისა ხილვად] ყოველნი მივიდოდეს სიკეთისა მათისათÁს მათდა ხილვად I. სიკეთისათÁს] სიკეთისა BM. 34 ესევითარი] ესეთი I. აქუნდა]om. I. უდაბნოÁსათა] უდაბნოისათა E, უდაბნოÁსაÁთა F. 36 შორს ყვნეს] შორს იყვნეს I. არცათუ] არაÁ თუ BM. კუალი ესევითარისა საქმისაÁ] კულა ესევითარი საქმე I. იპოვებოდა] იპოვებოდა BEFHTM. 37 შორის] თანა BEHM. 38 ხოლო] om.BIM. სიბრძნისათÁს] სიბრძნე B, სიბრძნÁ

M. რაÁღა ვთქუა] რაÁ ვთქუათ I.add. მათთÁს BM. იგი] om.BM. 39 სიბრძნისაÁ] add.და BM. მას] მუნ M. მოსწრაფე] მოსწრაფÁ A.

ყოველივე] ყოველი BM. სწავლაÁ] სწავლითა F. 40 შემოიკრიბეს] აღმოიკრიბეს I. თავსა] თავთა HIM. შინა] შორის H. მათსა] თÁსსა B,მათთა HI, თÁსთა M. დრამატიკონი] დრამატიკოსი EF, დრამატიკოსნი H. 41 რიტორიკონი] რიტორნიკონი I. გამომეტყუელობაÁ] გამომეტყუელებაÁ BM, om.I. 42 მუსიკობისაÁ] მოსიკობისაÁ AL. 43 სლვათა]სწავლათა BM. მათთა] მათა B, მათ M. სახÁ] სახე FHI. ისწავეს] ისწავლეს E, add. და BM, om. I. 44 ყოველთავე] ყოველსავე BEIM. კეთილისა] კეთილსა BEIM, add. ისწავებდეს და BM. 44-45 შემწედ იÁუმევედეს] იÁუმევედეს შემწედ BM. 45 იÁუმევედეს] იÁმევედეს F. იყვნეს] იქმნეს B, იქმნნეს IM.

* A (A 1) გრძელდება

Vita 5.

1 და] ხოლო ვითარცა BIM. დიდი ბასილი წარვიდა] წარვიდა დიდი ბასილი I.

მიერ] om. BM. 2 თÁსად] თÁსა BHIM. დაიმჭირეს] დაიჭირეს I. add. და F. 3 წარსლვად] add. და I. 4 მოიღოს] დაიმჭიროს BM. ასწავლიდეს] ასწავებდეს BM.

5 ხოლო] add.ნეტარი იგი BM მცირესაღა ჟამსა] მცირედ ჟამლა B, მრავალ ჟამ I, მცირედლა ჟამ M. დადგა]დგა M მათ თანა] მუნ BM, om. I. 6 განტევებად] add მისა და მერმე BM. წარმოვიდა] წარვიდა BIM.მომართ]თანა BM 7 აღასრულა] სრულ იქმნა H. სწავლასა მას შინა ოცდაათი წელი] ოცდაათი წელი სწავლათა შინა I. ხოლო] om. AL. მო-რაÁ-იწია] მო-რა-იწია AL, მო-რაÁ-ვიდა H. 8 ქუეყანად] ქალაქად I. თÁსად] თÁსა I, add. წმიდაÁ გრიგოლი BM. 8 მოიღო] მიიღო BM. რომელი] რომელი-იგი EFH, რაÁთა I. პირველვე] პირველ BM. 9 წესი თავსა თÁსსა] თავსა თÁსსა წესი B 10 ფიცოს] ფუცოს EFH, add. და E. ტყუვილი] ტყოვილი E.

არცა ტყუვილი გამოვიდეს]არცაოდეს აღმოÁდეს ტყუვილი BM. სოფელსა] სოფელსაღა BM. 11 აღსასრულადმდე] აღსასრულამდე E, აღსრულებამდე I, add. თÁსა BM. 12 უკუე] om. BIM. ყოფად] ყოფასა BM. 13 არამედ] ხოლო BM. ყოვლადვე] ყოვლად BM. 14 სუროდა] ჰსუროდა BM. სოფლისაგან] სოფლისა BM.

დმრთისა]add.მიახლებად და BM.15 შეერთებად] შევედრებად I. მეყსეულად]მეყსა შინა BIM. 16 სახე]სახÀ B მონაზონთაÀ] მონაზონებისაÀ BIM. 17 განშორებულად] განშორებულსა BM. უდაბნოსა] om.BM მხოლოÀ მხოლოსა] მხოლო მხოლოÀსა F. 18 ნანძიანძორსა] ანძიანძორსა F, ანძიანძორვეისა I, add. რამეთუ შორს წარსლვად არა შეუნდობდა მამაÀ მისი. არამედ ევედრებოდა მახლობელ ყოფად ქალაქისა მის, რამეთუ იყო მოხუცებულ ფრიად და ეპისკოპოს ქალაქსა ნანძიანძოსა BIM (ამ ადგილას A 87 ხელნაწერში არის მინაწერი “აქა დია აკლს”).19 იხილის] add. თავით თÀსით BM. თავადი]add. უფალი BM. 19-20 ყოველთაÀ მეუფÀ ქრისტე] მეუფÀ ყოველთაÀ ქრისტÀ B, ყოველთაÀ მეუფÀ ქრისტÀ E, ყოველთაÀ მეუფÀ ქრისტე F, ყოველთაÀ მეუფე ქრისტე H, ,ეუფე ყოველთაÀ ქრისტÀ M. რომლისა] რომლისაცა H. ცეცხლი] ცეცხლითა BFM. მოტყინარე] om.EF, მოტყინარედ M. 21 სიწმიდისა] სიწმინდისა AL. უფალი] წერილი უფლისა მიერ B, წერილი უფლის მიერ M.

* I (A 90) ნაკლულია

Vita 6.

1 ჟამისა რაოდენისამე] რაოდენისამე ჟამისა I. 2 ეკლესიისა] ეკლესიასა I, add. მას I, მის BM. მნედ] სამნედ I. 3 თანამზრუნველად] add. მისა BIM. დადგინებაÀ] დადგინებად BEIM. ზრუნვათაგან] om. I. წარვიდა] წარვიდოდა I. 4 მიერ] om. I. და მივიდა] om.IM. პონტოÀსასა] პონტოისასა AL. პოვა] პოა AL. 5 ჰმსახურებდა] ჰმადლობდა BM, ჰმონებდა I. 6 მოღუაწებითა] მოღუაწებით I. ძლიერითა] ძლიერად I და1] om.BIM. ჟამ] om.I, add. და BM. 7 სახითაცა] სახედცა I. მოქალაქობითა] მოქალაქობითაცა BM. 8 უფალი] ღმერთი BIM. სიტყÀსა მისებრ] სიტყÀსაებრ BM. 9 მუნ] om.I. მონაზონებისანი] მონაზებისნი F. 10 სათნოებისა] სათნოებისათა I. მოსესა] მოსესა EI. 11 საღმრთოსა] საღმრთოÀსა F. 12 შჯულისმდებელ] სჯულისმდებელ FH, რჩულისა მდებელ I, add. მორწმუნეთა და BM. გამოუჩნდეს] გამოჩნდეს BIM. 13 ესრეთ] om.BIM. 14 სანატრელისა] ნეტარისა I. გრიგოლისი] გრიგოლისა EFH. 15 იჭირვოდა] ძრწოდა I. უფროÀსად] უფროÀს BIM, add. ხოლო BM. სიკუდილისათÀს] სიკუდილისა BIM. მისისა] თÀსისათÀს BHIM. 16 კესარიოსისსა] კესარიოზისა BM, კესარიოსისა FIH. უმრწემე] უმრწემეს B გრიგოლისა] გრიგოლისსა BEF. და] om. BIM. 17 ებისტოლითა]

ეპისტოლეებითა BEFHM. გრიგოლის] om. BM. მისავე] მის თანა B, მისსავე H, მის თანავე M. 18 ხოლო მან] მაშინ BM. შეჰრაცხა] შერაცხა F. მამისა] add. თასისაÁ M. მღდელთმოდურისა] მღდელთმოდურისაÁ BIM. 19 მოხუცებულისაÁ] მოხუცებულისა F. კუალად] om.F. დაყუდებისა] დაყუდებისაÁ BIM. 20 ურჩებად] add. არამედ H. მორჩილებაÁ] მორჩილებად I. მამისაÁ] მამისა BFIM, add. თასისაÁ BM. 21 აწუევდა] აუწყებდა I და 1]om.BM. წარმოვიდა] წარვიდა BM. მოვიდა] B მივიდა M. მამისავე] მამისა HIM. თასისა] თასისავე BM. 22 კესარიოსს] კესარიოზს BM. მთავრობაÁ] პატივი BM. მთავრობაÁ დიდი] დიდი მთავრობაÁ I. 23 საუნჯენი სამეუფოთა საგანძურთანი ეპყრნეს] საუნჯისაგან ძუელთა სამეუფოთანი ეპყრნეს I. სამეუფოთა] სამეუფოÁთა F. საგანძურთანი] add. მას BM. 24 ზედა მისსა] მისსა ზედა BM, ზედა მისა H, მათსა ზედა I. 25 იყო] add. იგი მაშინ BEIM. ოთხმეოცდაათის] ოთხმეოცდაოთხის B, ოთხმეოცდაათისა F, ოთხმეოცდაოთხისა M. წლის] წლისა FM, წლისაÁ I. ამისთას] ამისთასცა F. 26 ვიდრე] ვიდრელა H, ვიდრემდე I. ყოველი საქმე] საქმე ყოველი I.

* I (A 90) გრძელდება

Vita 7.

2 ეპისკოპოსნი] ეპისკოპოსნი BHIM. სარწმუნოებისა] სარწმუნოებისნი I. ქადაგნი] om.I. ექსორია] ექუსორია I. იქმნეს] იქმნეს BEI. 3 და 1om.BM. ტანჯÁთა] სატანჯველითა BEFHM. მღდელნიცა] მღდელნი BM. 4 და] om.BIM. ეკლესიათაგან] ეკლესიისაგან BM მათთა მართლმადიდებელნი] om. BIM. 5 უღმრთოთა] უღმრთოÁთა F. 6 მძლავრობაÁ] მძლავრებაÁ BEFIM.

მეფისაÁ] add. მის BM, მეფისა FM. მათ შესწევდა] შესწევდა მათ BM. შესწევდა]შეეწოდა I. 7 მწვალებელთა] om.BEFHM. მწყემსთა] om.I. მწყემსთმთავრისა] და მწყემსმთავართა BM, om.I. 9 იგი] om.BM. მადარი] add. ქრისტეს EFH. ქალაქისა] ქალაქისაგან BM, ლიქნისა I. მისგან] om.B M.

მისისა] მათისა I. 11 სიტყÁთა] add. მიერ BM. სიბრძნისაÁთა] სიბრძნისათა B,სიბრძნისა M. 12 მიიქცეს]მოიქცეს BM ღელვაÁ] ღელვა F. ზღასაÁ] om. F. ეცის რაÁ] რაÁ ეცის BM. 13 კლდესა] კიდესა I.

Vita 8.

1 მათ ჟამთა] მას ჟამსა I. 2 შეურაცხყოფამან] შეურაცხებამან BM ღმრთისათა] ღმრთისათამან BFHIM. მოაწია] მოიწია I. ქრისტესმოდულე] ქრისტესმოდულა E, ქრისტესმორჩულე I. 3 მეფა] მეფე FI. რომელმან] რომელმან-იგი] BM. იგი ღმრთისმსახურებაა] ღმრთისმსახურებაა იგი BM ღმრთისმსახურებაა] ღმრთისმოყუარებაა I. 5 ყოველნი] ფრიადნი BM 6 სიმართლისაგან] სამართლისაგან F, სამართალისაგან I. ქრისტიანენი] om. F. რაათა] და I. ვერცა] ვერცამცა BM. 7 საფილაფოსოთა] საფილაფოსოათა B, საფილოსოფოსოთა E, საფილასოფოსოთა F, საფილოსოფოათა I, საფილაფოასოთა M. ისწავლიდენ] add. და BEFHM. მიემთხუეოდიან] ღირს-იქმნენ BM, ღირს-იქმნებოდიან I 8 მისსა] მისა M.

6 ვითარმედ] ფრიად I. 10 თასი] მისი I. და] om. BM.

ღირსად] პირი FHI. უმჯულოებისა] უსჯულოებისა I. მისისა] add. და BM, მისისა I. მას] შინა H, om. BM. ბარბაროზთასა] ბარბაროზთაასა F.

წარჰადა] წარადა I, add. ბოროტად BM. 11 აღწერა] დაწერა BIM. 12 უმჯულოებისა] უსჯულოებისა FH, ურჩულოებისა I. ყოველნი] om. BM, add. იგი I. 13 სიცბილნი] სიცბილი BM. 14 წინაშე] წინა BIM. 15 ყოველთა] ყოველსა BM. რომელთა] რომელსა BM. ძალისა] ძლისა I. 16 აღმოიკითხენ] აღმოიკითხე I. აღწერილი იგი მის მიერ] მის მიერ აღწერილი BM. წიგნი] om. BM. ძალი] მაძლი BIM. 17 მისთაა] მისთა BM. 19 საფილაფოსოთა] საფილოსოფოთა E, საფილოსოფოსოთა FM, საფილასოფოსოთა H. მით] om. BI. 19-20 ღმრთისა მიერ მისდა მონიჭებულითა] ღმრთისამიერითა, რომელ მონიჭებულ იყო მისდა B 20 მისდა] om. I. აღწერა] დაიწერა I. სხუაა] სიტყუაა I. ფილოსოფოსობაა] საფილასოფოსოა I. 21 იროიკონი] იორიკონი B, იორიკონი EH. იამბიკონი] იანბიკონი EH. სამმარცუალი] სამარხიოალი I. 22 მრავალნი სახენი] მრავალსახენი I. სწავლათანი] om. I. 23 სულისა] სულისაა HI. 25 საფილაფოსოთა] საფილაფოზოთა B, საფილოსოფოსათა EF, საფილასოფოსოთა I. რომელთა] რამეთუ ყოველთა I. 26 უამრად] უამარად BI. 28 სწავლად] add. ხოლო IH. 29 ნეტარი ესე] ესე ნეტარი I. ესე] იგი B 30 ხედვიდა] ჰხედვიდა AL. გონებისა] გულისა I. 31 ყოველთა om. B ეტყოდა] იტყოდა B ამისგან] ამისებრ I. 32 რამეთუ] om. I. ხედვად] ხილვად B 33

უმჯულოა] უსჯულოა FH, ურჯულოა I. ამაო იქმნა] იქმნა ყოვლადვე ამაო B ვერარაა
სხუაა] სხუაა ვერარაა I. 34 ცეცხლისაა] ცხორებისაა I

* M (Ath. 77) ნაკლულია

Vita 9.

1 მოიწია] მიიწია B, მოაწია I. 2 წინამძღუარი] წინამძღუარ B ევსები | ევსევი AHL. 3
კეთილი] კეთილ I. კაცი] om.I. ძლიერ] add.იყო B. 4 წინააღდგომად] წინააღდგომასა B,
წინააღმდგომ I. 5 მიუწერა] მოუწერა EF. ნეტარმან] დიდმან I. დიდსა] ნეტარსა I. ევსები
] ევსევი AHL 6 მთავარეპისკოპოსისაათა] ეპისკოპოზისაათა B,
მთავარეპისკოპოსისაათა H, ეპისკოპოსისაათა I. სარწმუნოებისა] სარწმუნოებისათა I.
7 წვალებითა] წვალებისაგან B 8 მეცა თანა შემწე გეყო] შემწე გეყო მეცა I. 10 იგი] add.
მაშინ BM. 11 ებრძოლნეს] ბრძოდეს I. იგი] om. I. 12 ესრეთ] add. უკუე H. ღმერთი]
ღმრთისა I. მონათა] add.თათა EFH, მისთა BIM. იხილოს] იხილის I, იხილეს M. 13
ქმნულისა] ქმნილისა EF, ქმნულთაათა BM. წყალობისათა ანელთა მისთა ქმნულისა,
აღადგინებს სრულთა] om. I. აღადგინებს] აღადგინნის BM. სრულთა] სულთა BM. 14
კაცთა] კაცთაათა BMმის ჩუენისა] ჩუენისაათა I. და] om. EF. უღმრთოებისა] add. მის
BIM. 15 ვითარცა მაშინ] მაშინ ვითარცა BM. და1] add. ესე BM. გამოაჩინნა] გამოჩნდეს
BM. 16 მოსცა] მოსცნა F. სენისა] სენსა BM. მის] მას BM 17 მკლველისა] მკლველსა BM.
18 და ვითარცა გარდაადა] ხოლო გარდა-რაა-ადა BM, ხოლო ვითარცა გარდაადა რაა I
მცირედი ჟამი] მცირედნი ჟამნი BM. ევსები] ევსევი AHL 19 კერძო] კერძოვე BM, კერძოა
EF 20 მას] მათ I. დიდი ბასილი] დიდებისათა I. ამასცა] ამას I. 21 კაცობრივ] om. I.
ჰემმარიტებით] om. BIM. და] რამეთუ BM. 22 მეგობრობისათა მისისა] მეგობრობისა
მისისათა BM, მეგობრისა მისისათა I. იქმოდა] add. ამას BIM. სარგებელისათა]
სარგებლობისათა BM, სულგრძელებითა I. ქრისტიანეთა] ქრისტიანეთაათა BEHM,
ქრისტესითა I. 23 იგი] om. I. თანამზრახვალი] თანამზრახვალობითა I. 24 ამისთა]
ამისთაათა BM. სრულეზად] აღსრულეზად BFIM. მის] om. I. საქმისა] საქმისათა I. 25
მოილო] მიილო F. ბასილი ნეტარმან] ნეტარმან ბასილი BHM. 25-26 კესარიელთა
ეკლესიისა წინამძღურობა] წინამძღურობა კესარიისა ეკლესიისა BM.

* M (Ath. 77) გრძელდება

Vita 10.

1 ეპისკოპოსნი] ებისკოპოსნი BHIM, ეპისკოპოზნი F. 2 იევნეს] იყუნეს I. ბოროტითა] add. გარემონი იგი ებისკოპოსნი BM. ამისთაჲს] მისთაჲს I. 3 კულაად] add. რამეთუ საქმე მათი BM, რამეთუ საქმით I ეწამებოდეს] ეწამებოდა BM. 4 მის] ამის BM. ნეტარისასა] add. და BM. მათ] მათი BIM. შორის om. BIM. 4-5 შური და ოდომაჲ] ოდომაჲ და შური I. მისა] მათა BM. 6 მბრძოლნი] ბრძოლანი I, ბრძოლნი M. 7 ჰყვა] ჰყვა E. სხუაჲცა] სხუაჲ IM. ეპისკოპოსი] ებისკოპოსი BHIM. 8 თაჲსად] თაჲსა BM. ღუაწლსა] ღუწოლასა A. შინა] add. ხოლო BIM. 9 პოვა] იპოა I. ამის] მის I. გრიგოლისა] გრიგოლისაჲ BM, გრიგოლისი I. 10 გრიგოლი] გრიგოლ EF. აიძულეს] აიძულა I. 11 იძულებითა დიდითა] დიდითა იძულებითა BFM. დაადგინეს] add. იგი BM ეპისკოპოსად] ებისკოპოსად BHIM. სასიმს] დასიმს AL, სასიმას I, სასიმსა BM. 12 საეპისკოპოსოდ] საეპისკოპოსოდ BHI, საეპისკოპოსედ M. წმიდამან] დიდმან BM 13 ნეტარსა გრიგოლის] ნეტარმან გრიგოლი F. ზემო] ზემოჲ F. ვთქუ] ეთქუა I. დაყუდებაჲ] დაყუდება F. 14 მყოფებისა] მყოფებით BM, მყოფობისა FHI. 15 მისთაჲსამის B 16 საეპისკოპოსოჲ] საეპისკოპოსოჲ ABHIM. არამედ] ხოლო BM. 17 ჰბრძოდა] add. თავსა თაჲსსა I. მბრძოლთა] ბრძოლთა I. 18 მათ] om. I. წმიდისა სამეხისათა] სამეხისა წმიდისათა I. სამეხისათა] სამეხისაჲთა F. 19 ჰმსახურებდა] მსახურებდა I. 20 ნუგეშის-სცემდა] ნუგეშინის-სცემდა BEM. სიტყაჲთ] სიტყაჲთა I. საქმით] საქმითა I. აქუნ] აქუნდა add. საქმედ BFIM. იყოფინ] იყოფოდა BIM. 21 ყოვლადვე] om. BM. ყოვლადვე არა თავს-იდვა] არა თავს-იდვა ყოვლადვე F. ვიდრეღა მუნ იყო] იყოფოდა რაჲ იგი მუნ BM. 22 ვითარცა] om. I. რაჲმე] რაჲ I. 23 დააცხრვეს] დააცხვრვეს F. საეპისკოპოსოჲ] საეპისკოპოსოჲ BHIM. ადგილსა] add. თაჲსსა I. 24 იყოფოდა] add. დღე და ღამე და მუნ ილოცავნ წმიდაჲ გრიგოლი ღმრთისა მიმართ, რაჲთა დასცხრენ აღძრვანი მწვალებელთანი სამწყსოთაგან ქრისტესთა BIM, იყოფებოდა EFH. რამეთუ] om. BIM. 24-25 დაყუდებისა და მარტოებისაჲ] მარტოობისა დაყუდებისაჲ I. 25 მარტოებისაჲ] მარტოდ მყოფებისაჲ BM. 26 გრიგოლ] გრიგოლი BIM. ასისა] ასის BEFIM. წლისა] წლის BEFHM, წლისაჲ I. მოუწოდა] და უწოდა I. 27 მისსა] მისა BEHIM. მო-რაჲ-ვიდა] მო-რა-ვიდა F. 28 ნანძიანძოაჲსა] ნანძიანძოაჲსაჲ AL, ნანძიანძორისა F, ანძიანძორისაჲ I. ეკლესიისაჲ] ეკლესიისა F. არა] არაჲთუ BIM. 29 საკრველი]

საკარველი I. კრულებისა] კრულებისა F, კრულობა I. 30 ექმნას] იქმნას E, ექმნეს BFM. 31 ჰრქუა] არქუა I გრიგოლი] გრიგოლ EH. მამაო წმიდაო] წმიდაო მამაო BIM. წყევისა] om. I. 32 დამკადრება] დამკადრებად BM. ანძიანძოასა] ანძიანძორისა I. არს საქმე ეგე] om. I. საქმე] საქმა A. 34 უწყოდენ] უწყოდეს I. შენმან] თქუენმან BIM. 34-35 მიცვალებისა შენისა] შენისა მიცვალებისა I. 35 შენისა] თქუენისა BM. ჩემგან] om. BM. ამის ეკლესიისა] ეკლესიისა ამის add. ჩემ მიერ BM. 36 ჰრქუა] add. მას BM. მამამან] add. მისმან BHIM. ამას სოფელსა შინა] სოფელსა ამას შინა H. შინა] om. BM. ვიყო] ვიყო-და BM. ექმენ] იქმენ BM 37 მერმე] om. I. 38 წარმიყვანოს] add. მე ამიერ სოფლით მერმე BM. ამიერ] om. I.

Vita 11.

2 მოხუცებულსა] add. რამეთუ BM. ღორღონიოს] ღორღონია H, ღორღონიო I. 3 მიცვალებულ] მოხუცებულ I. სიბრძნისაათა] სიბრძნისათა E. 4 იგი] იგიღა H. მხოლოა] მხოლო F. სიბერესა] სიბერისა I. 5 თასთასა] მისთასა BM, თასთასათა F, მისთასა I. რამეთუ] ხოლო BM. დედააგა] დედაა BM. ფრიად om. I. მოხუცებული, მჯდომარე იყო] მჯდომარე იყო, მოხუცებული I. 6 დაყუდებით] om. I. მოუძღვრებულ იყო ფრიად] ფრიად მოუძღვრებულ იყო BM. იგი] add. ხოლო M. 7 სიბერისა] სიბერისად EF, add. მისისა I. მამულისა] add. თასისა I. 8 მით] om. I. მშობელთაგა] მშობელთააგა F. უკუე] უკუნისამდე BM, უკუა E. 9 სოფელსა] სასუფეველსა M, add. შინა EFI. 10 ესრეთ უკუე] უკუე ესრეთ I. განაგებდა] გაქუნდა I. ყოველსავე] ყოველთავე I. ჭეშმარიტი] ჭეშმარიტად I. მნა] მნე EFI. 11 უცხოთა] add. და BM ეკლესიისა] ეკლესიასა I. საქმეთა] საქმესა BM ვიდრედა] ვიდრეცა BM 12 ყოველსა] om. I. მისი მოქალაქობა] მოქალაქობა მისი BM 13 გრიგოლი] გრიგოლ EFH 14 ნეტარმან მან] add. მამასა თასსა BIM. სიტყათა შესხმისათა] შესხმითა სულიერითა I. 15 დაჰმარხა და] om. AL. თასითა] მისითა BM 16 მოქალაქობისა მისისა სიკეთე] სიკეთისა მისისა მოქალაქობა BM, სიკეთე მოქალაქობისა მისისა I. 17 ნანძიანძოასა] ნანძიანძორისა F, ანძიანძორისა I. 18 სელევკიისა] სელევკიასა BM სადა] სადა-იგი BM პირველმოწამე თეკლა] თეკლა პირველმოწამე BM იყოფებოდა] იყოფოდა add. და BIM. 19 მარტოებით] om. BM. ჰმონებდა] ჰმსახურებდა BFM. უფალსა] ღმერთსა I. ზრახვიდა] ჰმსახურებდა I. 19-20 დღე და ღამე] დღა და ღამა A. 21 ზემო] ზემოა F.

თქუმად] om. BIM.

9 დატევეზად] დატეობად AL, დატევეზაÁ BIM. 23 ხედვიდა] ჰხედვიდა BM რომელ] რომელნი I. 24 მრავალთა] მძლავრთა I. სენსა მას] სენთაგან I. განრღუეულეზისასა] განრღუეულობისასა F, განრღუეულეზასა I. სიგონჯე] სინგონჯე AL. იგი] om. BEFIM. 26 ვითარცა] om. I. შეჰრაცხნეს] add. იგინი BM, შეერაცხნეს I 27 მიეახლებოდა] მიახლებოდა A, მიიახლებოდა F, om. I 29 გრიგოლისითა] გრიგოლისაÁთა F. მუნ] om. I, add. ყოველნი BIM. 31 პირისათÁს] საქმისთა I. 32 ამან] ამანცა BM ნეტარმანცა] ნეტარმან add. გრიგოლი BM ამან ნეტარმანცა თავი იგი] მანცა რიცხÁ I. 33 ენეზოს] ენეზის I. აღმოიკითხოს] აღმოიკითხენ BIM. 34 დაარწმურეს] არწმუნეს BM ყოველთა] add. კაცთა BM რაÁთა] რომელ EFH არა] არღარა BEFIHM. 35 უფროÁსად] უფროÁს I. შემოჰკრებდეს] შემოჰკრებდენ BM, add. იგინი B საფასეთა] add. მათთა BIM. და1 om. BM. იურვოდეს] ეურვოდეს I, om. BM. 36 მათ] მათთÁს BM. 36-37 აღესრულეზოდა საქმე ჭემმარიტად მათ წმიდათა მამათა ღირსი] აღესრულეზოდა ჭემმარიტად წმიდათა მათ მამათა ბრძანებაÁ ღირსი B, აღესრულეზოდა ჭემმარიტად წმიდათა მათ მამათაÁ ღირსი M 36 მამათა] მამათაÁ EH, მიმართ I

Vita 12

1 მოვიდეთ] add. რამეთუ BM 2 რომელი] რომელ I. 2-3 აჭირვეზდა ეკლესიათა] ეკლესიათა აჭირვეზდა BM. აჭირვეზდა] აჭირვოზდა EH, აჭირვეზდეს I. მიერცა] მიერ E, om. I. ჰქონდა] აქუნდა BIM. 4 აცთუნეზდა] აცთუნეზდეს I. 5 უმჯულოეზისანი] უსჯულოეზისანი FHI. დიდად ღმერთსა] ღმერთსა დიდად BM. უმცირესად] უმრწემესად BM, უმეტესად I. 7 კუალად სხუაÁ] სხუაÁ კუალად BM. წვალეზაÁ ბოროტი] ბოროტი წვალეზაÁ BM. 9 მაკედონიოს] მაკედონოზ BK.

10 კოსტანტინეპოლისა] კოსტანტინეპოვლისა A, კოსტანტინისა B, კოსტანტინოპოლის F. რაოდენმე] რავდენმე I. 11 შინა] და BIK. 12 უფროÁსად] უფროÁსლა H. ბიზინტიასა] ბიზინტიისასა B, ბიზინტიელთასა K. ყოველნი მიდრკეს] ჟამ რაოდენმე I. 12-13 ღმერთმან მოწყალემან აღძრა სული] სულისა მიერ წმიდისა აღძრა ღმერთმან სული BK სული] add. წმიდაÁ I. 14 იგი] ესე BK. დიდი] add. სრულიად B, კუალად K. 15 ჰრქუა] add. ღმერთმან BK. ეგÁპტედ] ეგÁპტეს BK. 16 ლოცვასა შინა ღამისასა, დგა რაÁ] დგა რაÁ ლოცვასა შინა ღამისასა BK. იყო] იქმნა BK. 17 საღმრთოთა] საღმრთოÁთა F. წმიდამან]

სადმროთომან I. ႁმითა] ხილვითა BK. 18 ვიხილე] add. ძარი და BEFK. ერისა] add. ამის BK. წარწყმედა] om. F. 19 სულთქუმა] სულთქუმა F. მათდა] მათა I. 20 შენ] om. I. ბიზინტიად] add. მივედ I. მათ] om. I. 21 მადლითა] ძალითა H. 22 ესრეთ] ესე I. რა] om BK. ჰრქუა] თქუა I. მას] om I. უფალმან] ღმერთმან I. აღძრა] აღძრა I. საქმისა მის] მისა მიმართ I. მის მიმართ] მისთას B 24 მიერ] om. BK. 25 სულიერითა] სადმროთათა B, ძლიერითა I. 26 მათ] om. I. მოყუარეთა] მოყუასთა BK. 27 ცრემლითა] ცრემლით BFHIK. უფალსა] ღმერთსა BEFHIK კუალადცა ღირს-ყვნა] ღირს-ყვნა იგინი კუალადცა BK, ღირს ყუნა კუალადცა I ღირს-ყვნა] add. იგინი F 28 მუნ] om. BK. ჟამ რაოდენმე] ჟამი რავდენმე I. 29 აიძულეზდა] add. მას BK

კოსტანტინეპოლედ] კოსტანტინეპოვლედ A, კოსტანტინეპოლეს B, კოსტანტინეპოლიდ H, კოსტანტინე I. ქალაქად] om. B 30 სხუანი] სხუანიცა BK მრავალნი] om. BK. 31 კოსტანტინეპოლითცა] კოსტანტინეპოვლითცა] AL, კოსტანტინეპოვლელცა I. მოუწერდეს] მოსწერდეს BK ყოველნი] om. BH, add. რომელნი იყვნეს I. ცნეს რა] რამეთუ ცნეს H. 32 წმიდისათა] წმიდისათა F. შე-რა-ვიდა] შევიდა BK. 33 იგი] om. F. სიხარულითა დიდითა ყოველთა მორწმუნეთა] მორწმუნეთა სიხარულითა დიდითა BIK 34 მუნ] მან BK.

ეკლესია] ეკლესია F. მართლმადიდებელთა] მართლმადიდებელთა F, მართლმორწმუნეთა I. 35 დედაზარდლისა] დედაზარდლისა F. გინა] გინათუ BIK.

36 შინა] ზედა I. 36 მცირე] მცირე B მღელვარე] მღელვარე K. ქართა მიერ] ქართაგან I. სასტიკთა] სასტიკითა I. 37 ყოველნი] om. I. დაპყრობილ] დაპყრობილნი BEFIK. იყვნეს] om. BEFIHK. მიერ] add. ჰქონდეს მათ H. 38 ანასტასია] ანასტასია BK მართლმადიდებელთა] მართლმადიდებელთა F, მართლმორწმუნე I. 38-39 სიმცირისა მისისათას] სიმცირისათას მისისა BK, მცირედ იყო I 40 მცირე] მცირე A, მცირედ I. და არარა] om. I. 41 განეყო] განეყო A, add. ბრძოლად I. 42 მოსრვად] შემუსრვად I. მათსა] მას KEH, om. BI. იგი] om. BK. 43 სიტყუათა მისთათა] სიტყასა მისისათა K. მისთათა] თასთათა IH. 44 მორწმუნეთა] მორწმუნეთაცა I მისცა] მოსცა BK, მიერ I. 45 მარადლე] მარადლე E, om. I. ბანაკისა მისგან უღმროთასა] კრებულისაგან იარუსალემელთასა I. 46 გარდა-რა-და] და ვითარცა გარდადა BK. 47 განამრავლა] განმრავლდა BK. 47 ერი

იგი მართლმადიდებელთა] კრებული იგი მართლმორწმუნეთა I. უკარდა] უკარდაცა BK. უკარდა ყოველთა] ყოველთა უკარდა I. ყოველთა] add. მათ BK 47-48 ესრეთ მეცს შინა] om. I. 49 აღესრულებოდა] აღესრულა B 50 აღორძნდებოდა] om. I. სახლი] სახელი I. საულისი] ლევისი I. 51 მოუძღურდებოდა] add. მოაკლდებოდა B მაშინ] om. EFH. 52 ზადესა] ბუდესა I. მას] om. I. საღმრთოსა] საღმრთოასა F.

53 ეგულებოდა] ენება B შეკერობა] შეურვება I. ექმნეს] იქმნეს B, ექმნეს F, იქმნეს K. უფროასად] უფროასთა E, უფროასდა BFIK. 54 განეწესნეს] გამოაჩინნეს BK, განაჩინეს I 55 ჭირნი იგი და ღუაწლნი მისნი] ჭირნი იგი მისნი და ღუაწლნი EFH. მისნი] ამის add. წმიდისანი BIK. 56 მარადღე] om. I. მწვალებელთა მიერ] მწვალებელთაგან I. 57 და შეურაცხებანი] om. BK. გინებანი] add. რომელ BK, რომელნი F 58 მოიწოდეს] add. აურაცხელ არიან ჩუენ მიერ BK, აურაცხელ არიან EFI

* K (A 1103) გრძელდება

** M (Ath 77) გრძელდება

*** A (A 1) ნაკლულია, ტექსტი აღდგენილია L (A16)-ის მიხედვით..

Vita 13

1 ვიდრე] ვიდრელა BK. გამოჩნდა] მოიწია I. იგი] om. B აპოლინაროს] აპოლინარი BIK. 2 ბოროტისა] om. F. რამეთუ] რომელი BKM. 3 უფლისასა] ღმრთისასა I. ყოფად] om. I. ვითარმედ] ჭემმარიტად BKM. ხოლო] არამედ BKM. გონებისა] გონებისა F, ბუნებისა I. 6 იგი] om. BM საწარმართოათა] საწარმართოთა E, საწარმართოთა L. მით] om. BKM. ფილოსოფოსობითა] ფილოსოფოსებითა K. სწავლულ] სწავლული I. 7 ამისთას] მისთას I. აღივსო] აღავსო I. ადგილი] სოფლები BKM. 7-8 მისითა ბოროტითა და მოწაფეთაგან მისთა] მისთა ბოროტთა მოწაფეთაგან BIKM 8 და1] om. I, add. ეგრეთვე H. წარსაწყმედელსა] წარსაწყმედელად BIM. 10 ამისთას] add. მრავალნი და BKM. შრომანი] ბძოლანი BIKM. 11 რათამცა] რათა I. უსჯულოებისა] ურჩებისა BM, უმჯულოებისა E, ურჩულოებისა IK მის] მისისა BM 12 რომელთამე ევედრებოდა, რომელთამე ასწავლიდა] რომელთამე ასწავებდა და რომელთამე ევედრებოდა და BIKM. 13 მოაქცევდა] add. და BKM. 14 მის] om. BHKM. 15 მოძღუართა] წინამძღუართა BKM. ძლიერად წინა-აღუდგებოდა იგი] წინა-აღუდგებოდა იგი ძლიერად BKM. 16 ყოველსა] ყოველთა ბერსა om. B მარადღე ეტყოდეს] ეტყოდეს

მარადლე BKM. 17 გრიგოლისგან] გრიგოლისა I. 18 სრულისა] სრულისა K. მის] მისგან
 H. ბუნებისა] გონებისა I. შემოსა A] შემოსა F. ქრისტესი] ქრისტეს I. ორძეობად]
 ორძეობა A I. 19 ვითარმედ] რამეთუ I. 20 იყო] იყო I.
 და] om. I. აცთუნებდეს] აცთუნებდა M. მრავალი] მრავალნი I. 21 უკუე ერი] უკეთურნი
 HI. უკუე ერი განიდგინეს] ერი განიდგინეს უკუე BKM. განიდგინეს] განადგინეს HI. 80
 პოვნეს] პოვეს HIM, პოეს K. 23 აპოლინარის] აპოლინაროს I, აპოლინარისა H.
 მიმდგომნი] მიმდგომი I. აღძრეს] add. ერი იგი და აღადგინეს BKM. 83 პირველმოწამისა
 ] პირველმიწამისი I. სტეფანესი] სტეფანეს BKM. 25-26 იგი სიკუდილისაგან] om. I. 27
 ხოლო] რამეთუ I. ეპარხოზისა] ეპარხოზისასა B, ეპარხოზისა IM. წარადგინეს] add. იგი I.
 28 მიზეზი] მიზეზითა BKM 29 უშიშად] om. BIKM. არა შემეშინოს ... ხარ] om. I. 32 რა A]
 add. წმიდა A იგი BKM. მის] om. F.
 91 უსჯულოება A] უსჯულოება A BEKM, ურჩულოება I. 34 უსისხლო A] უსისხლო F.
 მოღუაწე] მოღუაწა KM. 93 სახელოვან] სახელოან I. და საშურველ] om. I. ყოველსა] add.
 ზედა I. სახელოვან იქმნა და საშურველ] სახელოვან და სასურველ იქმნა BKM. ყოველსა
 სოფელსა] ყოველთაგან BKM. 36 რომელი აქუნდა ჭემმარიტებისათ A] om. BKM. 38
 ჰრომის] ჰრომისაგა F. დამასუ] დამასო BM, დაამშადა I. ალექსანდრიისამან]
 ალექსანდრია A სამან E, ალექსანდრიასამან F. პეტრე] პეტრ A BK. 39 იგი] om. BKM.
 შემდგომად] შემდგომი F. წმიდისა] om. BKM. ათანასესა] ათანასესა B, ათანასესი F,
 ათანასისა K. მოუწერეს] მოუწერდეს E, მოუწერა I. 40 დასამტკიცებელი]
 დასამტკიცებელად BKM. კოსტანტინეპოლისა] კოსტანტიპოლისა BM,
 კოსტანტინეპოლისა K, add. ქალაქისათ A BKM პატრიაქობისა] პატრეაქობისა BIK.
 მისისა A] მისისა FK. 41 ვინ-მე] ვინ BKM. უძლოს] შეუძლოს BKM. თათოეულად]
 თითოეულად BFHIKM. კეთილთა საქმეთა მისთა] საქმეთა მისთა კეთილთა BKM.
 ჭირთა] ჭირთაგა BIKM. 42 თავს-ისხნა] add. წმიდამან ვერ შესაძლებელ არს I.
 გამოთქუმად] om. BKM, თქუმად I 43 უძლოთ] შეუძლოთ BKM. ლოცვითა] ლოცვათა
 BFKM. მისთა A] მისითა I. 44 ოდენ] om. BKM. იქმნეთ] იყვნეთ BKM, იქმნეთ F,
 ვიყვნეთ I მისდა] მისა H, მისთა I. om. BKM.

* M (Ath. 77) გრძელდება

Vita 14

1 მათ ჟამთა შინა] მას ჟამსა BKM შინა] om.I. კოსტანტინეპოლეს] კოსტანტინეპოლის FHIL, კოსტანტინეპოლისა add. ქალაქსა BKM. 1-2 მაქსიმოს სახელით] სახელით მაქსიმოს FH. 2 ნათესავით მეგაპტელი] მეგაპტელი ნათესავით BKM. სახითა] სახელით I. ბარბაროზი] ბარბაროზ I. ახალი] add. ვინმე E. იანე] იანა B იანბრე] იამბრა B, იამბრე HIM. 3 რამეთუ] და BM. იგინი მოსეს] მოსეს უაღდებოდეს იგინი BKM დიდსა] om. BKM. გრიგოლის] ბასილის I. 4 ფილოსოფოსი] ფილაფოსი I. უგუნურ] უგუნური EHIK. 5 ესე ვითარცა ნაბალ ოდესმე] ესე ოდესმე ვითარცა ნაბალი BKM. ნაბალ ოდესმე] ოდესმე ნაბალ E. ნაბალ] ნებით I. ეგრეთ] om.BIKM. 6 იგი] om. BIKM და2] om IK. უფლისა] ღმრთისა BIKM. და 3] რაა BKM. 7 ეწოდა] იწოდა BKM, იქმნა I. ღმრთისმსახურებასა] ღმრთისმოშიშებასა IK. თანამზრახვალ] თანამზრახველ F.

8 მეპურისმტე] პურისმტა BM, პურისმტე EK რამეთუ] om.I. მას] add. იგიცა B, იგი I, იგიცავე MK. 10 წარადა] თანაწარადა I. რაოდენიმე] რავდენიმე L. ღირს-ყო] ღირს იყო I. 11 ქმნა] om.I. 11 თასისაგან] თასისა თანა BKM, თასისა E 12 სხუანიცა] სხუანი BKM. ვინმე] ვიეთნიმე BKM. შეიდგინნა] განიდგინნა BM, განიდგინნეს K ისწრაფდა] ისწრაფა I. 12-13 რაათამცა წმიდაა] რაათა წმიდაამცა BKM. მღდელთმოდურებისაგან] მღდელობისაგან I. განიყვანა] განაყენა I. მიიტაცა] მოიცვა I. 15 ოქროა] ოქროი E, ოქრო L. ფრიადი] დიდძალი BKM. ალექსანდრიად] ალექსანდრიას I. 16 მთავარეპისკოპოსისა] მთავარეპისკოპოსისა BEHIKM. მოავლინნა] მოავლინა I. ეპისკოპოსნი] ეპისკოპოსნი BHKM, ეპისკოპოსი I. 17 წარმოავლინნა] მოავლინნა BKM, წარავლინა I. პეტრე] პეტრა BK. პირველ] პირველად BHIKM. დაამტკიცა] add. წმიდაა BKM. 18 მაქსიმოსს] მაქსიმოს FI. შეირცხანა] შერცხვენა K. ეპისტოლისაგან] ეპისტოლისაგან BKM, ეპისკოპოსისგან I. გინა] გინათუ BKM. სათნოებისაგან] სათნოებათაგან B, სათნოებისათას KM add. წმიდისა BKM. გრიგოლისა] გრიგოლისსა I. 20 მო-რაა-ვიდეს] მო-რა-ვიდეს F. 21 მაქსიმოასსა] მაქსიმოისსა E, მაქსიმოასა BF, მაქსიმოსისა IK, მაქსიმოსსა L. მაქსიმოასსა] add. ხოლო H.

Vita 15

1 ცნა] აგრძნა I მან] om. E. 2 მაქსიმესი] მაქსიმოსი F, მაქსიმოასი H, მაქსიმოსისი I. მისთა] მის თანათა F. აბრალობდეს] აბრალეზდეს BKM, აბრალეზდესცა I გრიგოლისცა]

გრიგოლის I. რომელ] რომელმან BIKM. 3 ესოდენნი] ესოდენნი BIKM, ეგოდენი F 4 დააწყნარა] add. ერი იგი და BKM. ამბოხება^Á] ამბოხი BKM. იგი¹] მათი I. მაქსიმე] მაქსიმო B, მაქსიმოს H. 5 მეგ^Áტელნი ეპისკოპოსნი] ეპისკოპოსნი მეგ^Áტელნი BIKM. 6 მომდერალისა] მომდერალსა I. ვისამე] ვისამე BFK. 7 მოილო მას ჟამსა] მას ჟამსა მიილო BIKM. ჟამსა] add. შინა I. თევდოსი] თეოდოსი F. ნათესავით] om. BKM. სპანმან] სპარსმან I. 8 კოსტანტინეპოლედ] კოსტანტინეპოვლედ BIKM, კოსტანტინეპოლიდ H. მიეგება] მოეგებვოდა BKM. მას] მეფესა BKM. მაქსიმე] მაქსიმოს BHKM. ითხოვდა] ითხოა I. 9 კოსტანტინეპოლისა] კოსტანტინეპოლის F, კოსტანტინეპოვლისა K. საყდარსა] საყდარი I. რისხ^Áთ და შეურაცხებით] რისხ^Áთა და შეურაცხებითა BKM 10 განიოტა] განუტევა I. 11 წარვიდა] add. იგი BKM. 12 ანუ] om. BIKM. კოსტანტინეპოლისა] კოსტანტინეპოლის F, კოსტანტინეპოვლისა IK. ვიდრემდის] ვიდრე BKM. მიერცა] მუნითცა H. ბოროტითა] om. H. 13 ბოროტითა განდევნა] განდევნა ბოროტითა I.

განდევნა] add. იგი BKM. ერისთავმან] ერისმთავარმან I.

ერისთავმან ალექსანდრიისამან] ალექსანდრიისა ერისთავმან BKM 14 ბოროტად] ბოროტითა I. 15 წმიდა^Á] add. იგი HI. დიდსა] add. და BKM. დამაშურალ] დამაშურალი F. 16 მრავალთა მათ] მრავალთაგან BIKM. ჭირთა] ჭირთა^Á M, add. მათ BKM. 17 სიმრავლე] სიმრავლ^Á E. თ^Áსად] თ^Áსა BKM 18 განისუენოს] განისვენოს L. 19 ესე რა^Á ესმა] ესმა რა^Á ესე I. მას] om. BIKM. 20 და ჭაბუკთა] om. I. 21 თ^Áსსა] მათსა BIKM. ეტყოდეს] იტყოდეს BIKM, add. ტირილით BKM.

22 ^Á] om. K. წმიდაო] om. BIKM. კუალად] om. F. 23 სარწმუნოება^Á] add. ჩუნგან BIKM. დაადგერ] დაადგერგ B 24 პოვოს] იპოოს FHIM საყდარსა მას] საქმესა ამას BM 25 ქმენ] იქმოდე BIM. ზედა] add. რა^Á BM 8 დაადგრა] დადგა I.

* K (A1103) ნაკლულია

Vita 16

1 მართალი] add. იგი BM. სამეზისა^Á] სამეზისა FL. წმიდისა სამეზისა^Á] სამეზისა წმიდისა I. 2 სოფელსა] add. წარმართებული I. გრიგოლისითა] გრიგოლისათა F. 3 ჰპოვებდეს] ჰპოვებდეს E, იპოვებდეს H, პოვებდეს M. საუკუნესა] საუკუნო^Áსა F. ცხორებასა] საცხორებელსა I. 4 ყოვლისა სენისა სულიერისა] ყოველსა სენსა სულიერსა BM,

ყოვლისა სერისა მეორისა I. იყო] add. იგი BM 5 კერძო] კერძოვე BM, კერძოÁ F
 ეკლესიათა ღმრთისათა] ეკლესიასა ღმრთისასა BIM. 6 ყოვლადვე] om. BM. არარას]
 არარაÁს F. 7 უსასყიდლო] უსასყიდლოÁ BEM. ყოველსა] ყოველსავე BM. მერმისა
 მისთÁს საუკუნოÁსა] საუკუნოÁსათÁს მერმისა add. ცხორებისა BM 8 ჰმარხვიდა] add.
 ხოლო I. 9 საწუთოსა] საწუთოსა I. 9 იყოფებოდა] ჰყოფდა I. ვითარცა ერთი მწირი] და
 მწირ I. უცხოÁ] უცხო I. 10 საყუარელ იყო და საწადელ] საყუარელ და საწადელ იყო BM
 11 სიტკბოებისა] სიტკბოებასა BM სხუათა სწადოდა] სწადოდა სხუათა add. და BM
 სწადოდა სიმაღლესა] სწავლიდა და სიმართლესა I. 12 ღმრთისმეტყუელებისა]
 ღმრთისმსახურებისა BM გულისÁმისყოფად] გულისÁმა-ჰყოფედ BM, გულისÁმის-
 ჰყოფდა I. 13 ხილვაÁ] ხილვად BM ფრიადისა მის სიმშÁდისა და] და დიდისა მის
 სიტყÁსა და BM სიმშÁდისა და სიბრძნისა მისისა] სიმშÁდისა მისისა და სიბრძნისა F 14
 ყოველთა ხილვაÁ მისი] ყოველთა მისი იგი ხილვაÁ BM ხილვაÁ] ხილვა FL.
 სმენÁ] სმენად EFL. 16 შემკული] შემკულ I. იყო] add. წმიდაÁ გრიგოლი BM18 ძლიერი]
 om. BM სენისა განყოფილსა] სენისაგან ყოველსა I. 19 შემსგავსებულსა წამალსა] om. I.
 საიდუმლოÁთა] FHI, საÁდუმლოთა E. 21 რას] რაÁს F. 22 რომელთამე] რომელსამე I.
 ამხილებნ] ამხილებდა B ფარულად] დაფარულად BM 23 შეჰრისხავნ] შეჰრისხნის add.
 და BM, შეჰრისხნა კუალად] om. I. სხუათა განამტკიცებნ] om. BIM 24 ნუგეშინის-სცემნ]
 ნუგეშინის-ცემნ F. კაცად-კაცადისაÁ] კაცად-კაცადსა I. 25 მიუვალნ] მოვალნ I. ჯერ-არნ]
 ჯერ-იყო BM 26 გამოთქუმაÁ] გამოთქუმა L. საღმრთოთა] საღმრთოთაÁ L. საქმეთაÁ]
 საქმეთა F. სიმაღლე] სიღრმე I. 27 ღმრთისმეტყუელებისაÁ] ღმრთისმეტყუელებისა FL,
 ღმრთისმსახურებისაÁ I. ზეგარდამო] ზეგარდამოÁ F. რომელ] რომელნი I. 28 მრავალთა
 ] მრავალნი I. ღმრთისმეტყუელეს] ღმრთისმეტყუელ I. სახელოვან] სახელოან I. იქმნეს]
 იქმნნეს FH. 29 სარწმუნოებისასა] სამებისასა I. იოანესა] იოვანესა BM, იოანესა F, იოანე
 I. 30 სახელი] om. I ეწოდა ღმრთისმეტყუელ ვითარცა განჩინებით სახელი მას წმიდასა
 მოციქულსა] უწოდა ღმრთისმეტყუელად ვითარცა გამოჩინებული სახელი უწოდა ამას
 წმიდასა მოციქულსა BM წმიდასა] წმიდა F 31 ესე ნაწილად] ნაწილი ესე BM 32 გულსა]
 add. შინა I. შემოიკრიბა] შემოიკრიბნა F. 33 მის თანა] მას შინა I. მაღლიცა] მაღლი I.
 წინაწარმეტყუელებისაÁ] წინაწარმეტყუელებისა F. 34 ყოველთა] om. BM მისთაგანი]

მისთაÁ I. 35 ყოველივე] ყოველი BM თქÁს] add. სიტყÁთ და საქმიოცა BM 36 ვითარცა-
 იგი] ვითარცა ესე BM გუესმას] გუესმის BM სიტყუÁ] საქმე I. მას] om.BM 37
 ასორმოცდაათთა] om.BM ეპისკოპოსთა] ებისკოპოსთა BHM 38 ამასვე] ამას BM მეტყÁს]
 იტყÁს BM 36-37 ვითარმედ ამასვე ვწინაწარმეტყუელებ] ვითარცა ამას
 წინაწარმეტყუელებდა I. 39 სამწყსოÁ] სარწმუნოებაÁ I. დიდად] დიდ I. 40 ნუუკუე]
 უკუე I. არა] om. I. აღესრულა] აღესრულა-ა BFHM, აღესრულოს I. სიტყუÁ]
 სარწმუნოებაÁ I. 41 მართლმადიდებელთაÁ] მართლმადიდებელთა F. 40-41 იქმნა ერი
 მართლმადიდებელთაÁ] ყო ერი მორწმუნეთაÁ I ყოველი] უკუე I. იყო] იყოს I. ჭემმარიტ
 ] add. და EI. 42 კურნებათაÁცა] კურნებათაÁ BIM, კურნებათაცა F აქუნდა] add. მას BM 43
 ქმნილ არს] ქმულ BM, ქმულთა I. სნებითა] სენითა I. ვის] ვისმე BEM 44 მეყსეულად
 განკურნა იგი] განიკურნა იგი მეყსეულად I. თÁთოეულად] თითოეულად BFHIM. 45
 მის იქმნას] ამისთÁს უკუე იქმნას I.

Vita 17

1 მით] ამის BM, მის FI 2 ნეტარისაÁთა] ნეტარისათა L. მოსცა] მისცა I. მეფე] მეფÁ EL.
 თევდოსი] add. დიდი BM 3 ვითარ-ღა] ვითარმე BM რავდენნი] რაოდენნი BM თÁსითა]
 მისთÁს I. რავდენტა] რაოდენტა BM წმიდათა Áსენებანი] წილÁსენებანი I.
 აღმოიკითხოს] მიუთხრას I. 5 იგი] om. BMI. სიტყუათა მისთაÁ შუენიერი] შუენიერი
 სიტყუათა მისთაÁ BM სიტყუათა] სიტყუათაÁ EI მისთაÁ] მისთა FL, om.I. 6
 მორწმუნემან] მორწმუნეთამან I. ისწრაფდეს] ისწრაფოს I. ქმნად] მიგებაÁ I. 7 ბოროტთა
 ] ბოროტისა BM მათ] om. B, მათთÁს I. რომელნი] რომელ BM პირველ] პირველთა BEM.
 მათ] om. I. 8 მიეშუებოდა] მიუტეობდა BM, მიუშუებდა I. არამედ] add. ესრეთ I. 9
 გÁსწავიეს] გასწავლის I. სახარებისაგან] სახარებასა შინა I. მიუშÁთ] მიუტევეთ I. მათ]
 om.BIM

არა] om I. 10 ჩუენდა] ჩემდა BM 11 მომართ] om. I. ვყვნეთ] ვყვნÁ B, ვყვნე M, ვიყვნეთ E,
 იყვნენ I. 12 არა თქუან] აღიარონ EF, აღიაროს L. ვსდევნიდით] ვსდევნიდეთ I. 13 არს]
 add. ვითარმედ EI. 14 მან] om.I. მივაგო] add. მათ I.15 იყო] ეყო BM მიმართ] add.
 თევდოზის B, თევდოსის M მეფისა] მეფესა BM, მეფისაÁ E. 16 ტყუე] ტყუებად I, ტყუÁ
 L. ყოველი] om. I. 19 დაიმორჩილა] დაემორჩილა I. 17 ქუეყანაÁ] add. იგი BM 18
 დიდებით] დიდებული I. 19 მიეგება რაÁ მღდელთმოდლუარი] მი-რაÁ-ეგებოდა მას

წმიდაა მღვდელთმოდლუარი BM გრიგოლი] add. და BM დიდი add. იგი I. 20 მეფემან სიხარულითა] სიხარულით მეფემან BM სიხარულითა] სიხარულით H. მისისა] მისათას B, მისისათას FM. ყოველ] ყოელ H. 21მარტოებით] om. BM ღმრთისმეტყუელებისა] ღმრთისმეტყუელებისათა BM მისისათა] მისგან BM, მისისათა F. 22 წარვიდა მის თანა] მოვიდა მეფე მის თანა BM მის თანა] om. I. 23 ილოცა] ლოცვად I. 24 საწადელო] add. შენ და BM 25 შრომათათას] შრომათა I. თავს- ისხენ] თავს-გისხმან BM მიგცემს] მოგცემს I.

და om.BM 26 სამოციქულოსა საყდარსა] საყდარსა სამოციქულოსა BM მან] გრიგოლი BM 27 განიხარა] add. ფრიად BM მეფესა ჯერისაებრ] ჯერისაებრ მეფესა I. იგი om. I. ვიდრე om. I. 28 დღედმდე] დღემდე I. წმიდაა იგი] om.I. 29 რომელნიცა] რომელნი-იგი BM, add. დაშთომილ I. 30 ეკლესიისაა] ეკლესიაა BM 31 აბირესცა] აბირნესცა BM ჭაბუკი] ჭაბუკნი BMმისდა] მისა BM, add. და I მივიდა] მოვიდა BM, add. რაა H, მოვიდოდა add. მისა I. 32მის] რაა BIM დააკუეთა] add. ქუეყანასა H, om.I. 33 ვიდრემდის] ვითარ I. აღიარა] ჭაბუკმან მან BM მისი] თასი BM მას ნეტარმან] წმიდამან გრიგოლი კაცსა მას BM 33-34 განდევნა ეშმაკი იგი მისგან] განეშორა მისგან ეშმაკი იგი BM

Vita 18

1ხვალისაგან] ხვალისა დღე BIM მეფე] მეფა. EL 1-2 ყოვლით ერითურთ] ყოველითურთ ერით BM მივიდა] მოვიდა I მწვალებელნი] მწვალებელთანი B 3 დიდი] om.BM 4 ღამისაა] ღამისა F. 5 მწვალებელნი] add. იგი IM ჰგონებდეს ვითარმედ]om.BM ამისათას] ამათათას BM, მისათას F. რომელ] რამეთუ BM მათგან] om. F, მათ I. შინა] om. BIM იგი] om. BIM. მღვდელთმოდრუარი] add. ერითურთ BM

8 გამობრწყინდა] გამოუბრწყინდა I. ბრწყინვალე] მბრწყინვალე B 10 პირველი იგი ბნელი მომასწავებელი] მომასწავებელი პირველი იგი იგი სიბნელე BM იგი] om. F 12 რომელი-იგი] რომელი BIM განცხადნა] გამოცხადნა BM 13 სიხარულითა] add. დიდითა BM სავსემან] აღსავსემან BM, om. I. 13-14 მღვდელთმოდლუარი საყდარსა მას საპატრიარქოსა] საყდარსა საპატრიარქოსა წმიდაა გრიგოლი BM საპატრიარქოსა] საპატრიარქოთა I 14 ერმან] add. და დაღადებდეს მაღლობით BM, და ჰმაღლობდეს ღმერთსა I 14-15 დღეს ცხორებაა არს] ესე არს დღა ცხორებისაა BMდაემტკიცა და გამობრწყინდა] გამობრწყინდა და დაემტკიცა BM 16 სიხარულითა] add. სავსე BIM. 17 ყოველნი] om. I.

Vita 19

2 ღმერთმან] om. I. მამაÁ] მამა F. 3 კაცი იგი და სახიერ] და სახიერი კაცი იგი I.
მეფისა] add. მიმართ F 4 მივიდოდა] მივიდოდეს BFIM. 6 ყოველთა] ყოველთაგა BM
რომელნიცა] რომელნი BM 6-7 უსამართლო და ქრთამისა მიმღებელ] ქრთამისა
მიმღებელ უსამართლოდ BM უსამართლო] უსამართლოÁ F. 7 ქრთამისა] ქრთამის F.
ამხილებდა] add. მათ BM ასწავლიდა] ასწავებდა BM, add. მათ B 7-8 ყოვლისა მის
უკეთურებისაგან] ყოვლისაგან უკეთურებისა BIM9 გულისსიტყუაÁ] add. მისი BM.

Vita 20

1ქმნა] ყო BM თევდოსი] add. მეფემან BM, თეოდოსი F 2 გრიგოლისითა]
გრიგოლისაÁთა F. ეპისკოპოსთა] ეპისკოპოსთაÁ BIM. 3 ასერგასის ეპისკოპოსნი]
ასერგასისნი ეპისკოპოსნი BHM. და შემოკრბეს ასერგასის ეპისკოპოსნი] om. I.
მწვალებელნი] წვალეზანი I. იგი] om. BFM. 4 შეაჩუენნენ] შეაჩუენნეს I. 5 თავი და] om. I.
წინამძღუარი] წინამძღურად I. ანტიოქელ] ანტიოქელი I 6 მთავარეპისკოპოსი]
მთავარეპისკოპოსი BIM. ძლიერი] add. და BIM მართლითა] მართალი BIM. რომელი]
რომელმან I. 7 წვალეზისასა განიდევნა ეკლესიისაგან თÁსისა] სიციბილისასა განიდევნა
ეკლესიით BM, სიციბილი განდევნა ეკლესიისა თÁსისაგან I. ექსორიობასა] ექსორიებასა
I. 9 კაცი იგი] იგი კაცი I.

იყო კაცი იგი] კაცი იყო BM 10 შემკული] სავსე BM

და 1] ხოლო BM შემოკრბეს რაÁ] შემო-რაÁ-კრბეს BM შეაჩუენნეს] შეიჩუენნეს F. ყოველი]
add. იგი BM 12 პატრიაქობაÁ] პატრეაქობაÁ I. კოსტანტინეპოლისაÁ]
კოსტანტინეპოვლისა FI. 13 ევედრებოდა] ევედრა BM 14-15 წინა-აღუდგებოდა] add. და
არა მიეშუებოდა მას BM, add. და არა მიეგებვოდა I. 16 რაÁ] om. BM 17 საუკუნოდ
ცხორებად] ცხორებად საუკუნოდ BM დიდითა დიდებითა] დიდებითა დიდითა BM 19
ვითარცა ჯერ-იყო] ჯეროვნად F. 21 და საყდრისა მის მწყსაÁ] om. H, მწყსაÁ მწყემსობასა
I. სხუაÁ] სხÁსა BM, სხუასა I. მწყემსი] მწყემსისა BM, მწყემსსა I. დადგინებად]
დადგინებაÁ BM 22 რომელნიმე] om. BM იტყოდეს] ეტყოდეს BM დადგინებად]
დადგინებაÁ BHM 23 კუალად] om. BM სიტყუასა მისსა] სიტყუათა მისთა BM იტყოდეს]
add. კუალად BM 23-24 სხუასა პატრიაქსა] სხÁსა პატრიაქისა BFHM

Vita 21

1 ეპისკოპოსნი] ეპისკოპოსნი BHIM. 2 დასავალისა] დასავალით BIM კერძოთაგან] კერძოთანიცა BM, კერძოთაგან F. 3 შემოკრიბნა] შეკრიბნა BM წმიდამან და om. I. და დადგა შორის] om. BM შორის] add. მათსა F 5 წარმოუთხრა] წარუთხრა M მოკითხვისა] მოკითხვისა BFM ჯმნისა] ჯმნისა I. მისისა] add. ამიერ სოფლით BM 6 მათგან] om. BM 8 ხოლო] add. წმიდა BFM ჰრქუა] add. კურთხევით BIM მიგეცინ] add. შენ BM 9 მორწმუნეო] om. F. მორწმუნეო მეფეო] მეფეო მორწმუნეო BM კეთილთა] კეთილთა E. კეთილთა შენთა] შენთა კეთილთა I. 10 თანა] ზედა BFIM, მიმართ H. ქრისტესთა] ღმრთისათა BM მიგაგენ] მიგეცინ I.

ნაცვალი] om. BM 11 აწ] om. I. მომმადლე] მომეც BIM. თხოვა] თხოვა F.

48 შრომათა] თხოვათა I. 12 მომეც] add. მე BM 13 მყუდროებით] ყუდროებით I. ჩემი] add. აწ BM კმა-არს] კმა აწ I. 14 შრომა] შრომა F. თავს-მიც] add. მე H. ვიდრე] om. BM მოაქამდე] აქამომდე BM, აქამომდის I. 15 მეფე] მეფა BF. იყო] იქმნა BM ამას] მას FI. 16 მას] om. BM ვითარცა] ვითარ BIM უძლო] უძლეს BM 17 დაყენებად] დაყენება I. უბრძანა] add. მას BM, ბრძანა I. რათა add. თათვე BM სხუა მწყემსი დაადგინონ] დაადგინონ სხუა მწყემსი BM მწყემსი] მოწაფე I. 18 არს] არსო BM 18-20 და ესრეთ ... კილიკიისა] om. I. 19 პატრიაქად] პატრეაქად BF. ნეკტარიოს] ნეკტარიონ BM, ნეკტარიოს H. ეპისკოპოს] ეპისკოპოსი BM, ეპისკოპოს H. ტარსონ] ტარსუნ BM კილიკიისა] კილიკიისა F. 21 და სამგზის სანატრელმან მამამან] om. I. 22 მათ დამარხვად] om. I. სარწმუნოებისა მართლისა] მართლისა სარწმუნოებისა BM, მართალი სარწმუნოება I. 22-23 და მცნებათა ღმრთისათა არ გადასლვად] om. I. 23 ფრიადი ცრემლი] ფრიადნი ცრემლნი BFM. დასთხია] დასთხინა BM ყოველმან] om. BM 24 განშორებისა] განშორებისათა BM

მისისათა] წმიდისა მის მწყემსისა BM ყოველნი] aadd. იგი BM

Vita 22

1 წარემართა] add. წმიდა იგი BM კაზადუკიისა] კაზადუკიის F, კაზადუკიით I. კერძოთა] კერძო I. დაჯდა add. წმიდა იგი BM 2 ადგილსა] add. ერთსა I. ეწოდებოდა] უწოდიან BM, ეწოდების I. არიანძო] ანძიანძორი BIM, ანძიანძო L მამულად] მამული BM, მამულსა I. მისა] მისი BLM, მისსა I 3 სწადოდა] ენება BM, add. მას BIM 4 ხოლო] რამეთუ I გარდასრულ] om. I. 5 ნეტარი გრიგოლი] om. I. მისსა] მისა BM 6 საფლავსა] საფლავად

BM სიტყვათა თარგმანები] იგი BM 7 მოვიდა] add. იგი BM, მოვიდა I კესარიად] კესარია BM დედაქალაქად] ქალაქად BM 8 კეთილისა მის მოყუისისა] კეთილისმოყუელისათა I. წარუკითხა] წარიკითხა I. მიერ] მიერი I. 9 და შესხმაწ ნეტარისა ამის] om. BM .ცხორებაწ და შესხმაწ ნეტარისა ამის] ცხორებაწ ნეტარისაწ მის და შესხმაწ I. შესხმაწ] შესხმა F ნეტარისა] ნეტარისაწ H. ამის] მის F. განახარა გულსა ყოვლისა ერისასა] განამხიარულა გული ყოვლისა მის ერისაწ I. 10 მისცა] მოსცა I. აღწერილი ეკლესიასა] ეკლესიასა აღწერილი იგი BM საწსენებელად] საწსენებელსა I მისდა] მისა BIM უკუე] om. I. 10-11 კუალად თარგმანად სენაკად წარვიდა] წარვიდა სენაკად თარგმანად BM 11 სენაკად] საყოფლად I. 12 კოსტანტინეპოლის] კოსტანტინეპოლეს BM, კოსტანტინეპოლეს F, კოსტანტინეპოლეს I. 13 სამეფოსა] სამეფოსა F. მას] om. BM ქალაქსა] ტაძარსა I. 14 პოვეს] იპოვეს I. მწვალელებისა] წვალეებისა BM 15 თარგმან] მათი I. 16 ესოდენ] ესრეთ I. მათი] add. წვალეებაწ I. ეპისკოპოსნიცა] ეპისკოპოსნი BIM, ეპისკოპოსნიცა H 17 მას შინა] შინა მათსა H. ქუეყანასა მას შინა და] om. I ნანძიანძორსცა] ანძიანძორსცა L. 19 ბოროტნი] om. BM ეპისკოპოსნი] ეპისკოპოსნი BHIM. განიოტნა] განასხნა I. მართლმადიდებელნი] მართლმორწმუნენი I. 20 ნანძიანძოს] ნანძიანძორს BFM. ევლალის] ევლავიოს EHL, ევილავიოს F, ევლავიოს I სათნოწ] add. ღმრთისაწ B, უფლისაწ M, სათნოი F. 21 იგი] om. I. მათისა მის] მათი BM მათისა] om. I. მის ღუარძლისაგან] ღუარძლისა მისგან I. 22-23 მოღუაწებისა და შრომათაგან] შრომისა და მოღუაწებისაგან I. 23 შრომათაგან] შრომისაგან BM, შრომათა H. სენაკსა] add. შინა BM არიანძოს] ანძიანძორს BIM, ანძიანძოს L ებისტოლეებითა] ებისტოლითა B, ებისტოლით F 24 ყოვლისა] ყოველსა I. ყოვლისა წვალეებისაგან] ყოვლისაგან წვალეებისა BM 25 რამეთუ] om. BM მიუწერნ] მიუწერა I. ნეკტარიოს] ნეკტარიოსს BM, ნეკტარიოსსა H, ეკტარპოს I. პატრიაქსა] პატრეაქსა BM კლიდონ] კლიდონს BM, კლადონის I. 26 და საქმითა] om. BM რომელ] რაწათა BIM 28 ესე] om. K ეუწყოს] აუწყოს BM თარგმანულსა] თითოეულსა BHIKM აღმოიკითხნეს] აღმოიკითხოს I. კლიდონის] კლადონის I. მიმართ] მიმართნი BFKM, მიერ I. 29 იგი] om. BFKM 30 უსჯულოსა] უმჯულოწასა BKM, უსჯულოწასა I აღწერნეს] აღწერნეს IK რიცხუედიითა] რიცხუედნიითა M, რიცხუედიითა I 31 მრავალთა] მრავალითა I. აცთუნებდა მით] ცთუნებითა მათითა I. მით

] მითა BKM რამეთუ] და BIM ვერვის] ვერავის F. 31-32 ძალ-უც] ძალ-ოც K ამისი ქმნაÁ] ესე ყოფად BKM 33 ნეტარმან] წმიდამან BIKM გრიგოლი] გრიგოლ BKM იყო] იწყო I. დაყუდებით] დაყუდებად I. არიანძოს] ანძიანძორს BFIKM, ანძიანძორს HI, ანძიანძოს L 34 ფრიადი] მრავალი BKM რიცხუდითა] რიცხუდითავე .I. დაÁსნაÁ] დაÁსნად H მისისა] მის BIM 35 სწავლისაÁ] წვალეზისაÁ I. ყო] იქმნა I. წვალეზაÁ] ბოროტი იგი სწავლაÁ BKM რომელ] რამეთუ BKM 37 დაყვნა] დაყო I.

ფრიადნი] ფრიადი EI ჟამნი] ჟამი I დლითი-დღედ] დლითი-დღე K 38 აღორძნდებოდა] აღურძნდებოდა B, აღორძინდებოდა F, om. I 39 მით] om. BFKM ხედვიდა] ჰხედვიდა BKM მისითა] add. მით BKM მიიწია] მი-რაÁ-იწია BKM, მოიწია I. ფრიადსა] add. და BM წლისა] წლისაÁ BKM 41 რომლისა] om. BKM, რომლისაგა EFH 42 ჰსუროდა] om. BKM, სუროდა EFI. 43 და] ხოლო HK. მას] om. F

მზე] მზÁ L. 44 და] om. H. ესმა] ეუწყა IK ეპისკოპოსსა] ეპისკოპოსსა BHIKM, ეპისკოპოზსა F

ნანძიანძოÁსასა] ნანძიანძოისასა AE, ანძიანძოÁსასა B, ნანძიანძორისასა FK. ანძიანძორისასა მოვიდა მუნ] მუნ მივიდა BM, მუნ შევიდა K 45 მისი] წმიდისა გრიგოლისი I. დიდითა დიდებითა] დიდებითა დიდითა BIKM დიდებითა] პატვიტა H 46 დაჰკრძალა] დაჰკრძალეს BKM იგლოვეს] იგლოვდეს BIKM ყოველთა] ყოველნივე BKM 47 მის] om. BKM ნეტარისაÁ] ნეტარისა BFKM, add. გრიგოლისი BKM 48 მეფესა] add. თევდოსის BKM ესმა] add. გარდაცვალებაÁ წმიდისა გრიგოლისი BKM ფრიად] დიდად I. ფრიად შეწუხნა] შეწუხნა ფრიად BFKM იტირა] ტიროდა I, add. წმიდაÁ იგი BKM, add. წმიდისა მისთÁს I. 49 ჰყვა] ჰყვანდა BKM, ეპყრა I 49-50 სიტყუასა მისსა] სიტყუათა მისთა BKM

ღმრთისასა] ღმრთისათა BKM შეიწყნარებდა] შეიწყნარებნ BKM

* K (A1103) გრძელდება

** A (A 1) გრძელდება

Vita 23

1 ესე] add. მცირედი BEIKM თქუმულ] თქუმული K

2-3 უმეტესი ღირს-იყო] მრავალი და უმჯობესი ჯერ-იყო. არამედ ჩემი უძღურებაÁ ეგოდენ შესაძლებელ არს BKM, უმეტესი ქებაÁ ღირს-იყო, არამედ ჩემი უძღურებაÁ

ეგოდენ შემძლებელ იყო I. 2 არამედ] რამეთუ BIKM სიწმიდისა] add. მე ესრეთ BMK 3
რაÁ თქუეს] რომელი თქუან I. არათუმცა] არაÁთუმცა A, არათუ მე BKM 4 მიერ] add. და
BIKM, მიმართ I 5 ზეცათაÁსა] ზეცათასა F. საყდრისა] add. მის BMK
სადმრთოÁსა] სამეუფოÁსა BKM 6 სიხარულისაÁ] სიხარულისა BF. ზატკობისაÁ]
ზატკობისა F. გალობენ] არს გალობაÁ BKM ანგელოზნი] ანგელოზთაÁ BKM
მთავარანგელოზნი] მთავარანგელოზთაÁ BKM 7 მე] om. BIKM მონაÁ] მონა FK.
უღირსი მონაÁ შენი] მონაÁ უღირსი გრიგოლი I. გრიგოლი] გრიგოლ] K. რომელმან]
რამეთუ BKM 8 დადაცათუ add. მცირედი ესე BKM 9 გითქუამს] ითქუა BM, სთქუ K
ქმნილი] თქუმული BM, ქმნული I. სათნო] სათნოვ K 11 არათუ] არაÁთუ K. მზე] მზა A.
სოფლით] add. და F. ზეცად] add. და K. 12 აღმოსავალსა] აღმოსლვასა BKM მას] om. K.
მართალთასა] მართალთაÁსა F, მართალსა I 13 სასუფეველისათა] სასუფეველისთა AL,
სასუფეველისათა K რომლისაÁ] რომლისა EF.

გრიგოლ ხუცესი M

ცხორება¹ და მოქალაქობა² წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა³

1.1. თანად ხდილ-გყოფს თქუენ¹, ² კაცნო, გრიგოლი, ყოვლად განთქუმული, დიდი იგი² მოსახელე ღმრთისმეტყუელებისა³, სულიერსა ამას სერსა სიტყუათასა და თანად წინამდებარე არს იგი უნივთოდ სანოვაგედ და საშუებელად ზეშთა ყოვლისა ხრწნილებისა. ხოლო ნუ დაგიკ⁴რდების ესოდენ მკადრე-ყოფა⁵ ჩემი, ვითარ თუმცა ზოგად დამევიწყა თ⁶სი უძღურება⁷ ძლიერებითურთ მისით, რომლისა სათნოებათა უსწოროება⁸ ფრიადი ვიდრე დღესამომდე ყოველთა მიერ კნინდა დუმილით პატივი-იცემების.

2. და ვერცა ერთისა მიერ საკადრის არს მოძღუარ და მომთხრობელ-ყოფად ცხორებისა მისისა⁹, რა¹⁰თამცა წესითა შემდგომობისა¹¹თა დაეტევნეს ვის წარმატებანი მისნი³ ჩუენდა, შემდგომთა მისთადა, ვითარ-იგი მან ყო დიდისა ბასილისთ¹²ს და სხუათა ნეტართა ეპისკოპოსთა და მოწამეთათ¹³ს, ცოცხლებით წარმოდგინება¹⁴ ყოველსავე მიზეზსა ცხორებათასა.

3. არამედ ჩემდა პირველად შეუძლებელ იყო წინააღდგომა¹⁵ პატიოსნისა მშობლისა¹⁶, რომელი-ესე აწ მოსაყდრე არს ჩუენ შორის და ვითარცა სხუასა რასმე თანანადებსა, ეგრეთ მიმ¹⁷დელ სიტყუათა და რა¹⁸მე მეუფებრ და მამობრივ მბრძანებელ ჩემდა, რა¹⁹თა ვიქმნე შემასხმელ გრიგოლი საკ²⁰რველისა⁴, რომლისა მორჩილებად არღარა წუევით, არამედ ქადებით, არა სწორთა ქადებათა მიერ შინებით წინა-მიყოფს ჩუენ, რამეთუ შობისა და აღზრდისა ჩემისა ამას ითხოვს მისაგებელად.

4. ამას თანა არცა სამართალ მგონიეს ესოდენისა მიმართ სათნოებისა პირუტყუ-ყოფა²¹ ჩუენი, რა²²თამცა არა წინა-დაუდევით ცხორება²³ მრავალთა მისაბამებელად,

სასურველი ოდენ და არა შესა/ძლებელიცა⁵, რაათა დაიფარნენ სიგრძითა ჟამთაათა⁶ ურიცხუებანი⁷ კეთილთა მისთანი, დღითი_დღე განახლებულნი სიტყაჲსა მიერ.

5. მოვედ, რაათა განვაგდო დროება⁸ და დასაბამითა სიტყუათა ჩემთაათა ვითარცა ახალმოსთულეულითა მჭელეულითა გარგანოსან ვყო ღმრთისმეტყუელი, დაღათუ დაკლებულად ღირსებისაგან, არამედ არარაათგან აუებულად გულსმოდგინებისაგან. რამეთუ ვჰგონებ, ვითარმედ ვითარ-იგი ყოველსავე ზედა სრულ არს კაცი იგი, ეგრეთვე სრულება⁹ სიმდაბლისა თასისა¹⁰ აჩუენოს მითუალვასა ზედა სიტყაჲსა ჩემისასა¹¹, ვინაათგან საყუარელ არს მშობელთადა ენაბრგუნვილება¹² შვილთა სიჩხოებისა¹³, უფროასლა ლიტონად გამომავალი მარტივისა და უაელოვნოასა¹⁴ გონებისაგან, ვიდრელა განსრულებულთა კაცთა მკუეთრობანი სიტყუათანი სილადითურთ მზრახვლობისაათა.

6. ხოლო უმეტეს ამათ ყოველთა მიზეზთა ესე იყავნ, რამეთუ ყოველისა უსაკუთრეს არს სიტყა¹⁵თ პატივისცემა¹⁶ ყოვლად სრულებით სიტყაერისა¹⁷ მის, ვინაათგან სიტყა¹⁸საებრ პინდაროასსა¹⁹, ყოველივე თასი თასითა მოიმწყსების და რომელიცა თითოეულისადა რწმუნებულ არს, მისგანითავე შესხმითა მხიარულ იქმნების და პატივიცემების²⁰. რამეთუ უკუეთუ ვიდრელა ცხოველ იყო, ყოველთა მონაგებთაგან სიტყუა²¹ გამოერჩია²² და ყოველსავე სიტყუად განსცვალეზდა, რამეთუ სიბრძნედად თასსა მიეყვანა და ტრფიალებულ იყო მისდა,²³ სიტყა²⁴საებრ იგავთაასა²⁵. ვითარ არა აწცა იგივე მითუალოს, ოდეს-ესე უწმიდესად ცხორებად და უმდიდრესისა სიბრძნისა მახლობელობად განუცვალეზიან აქანი ესე? ჰე, უწყი²⁶, ვითარმედ ამით უფროას შეიმკვების და იშუებს იგი.

7. ხოლო თქუენგან ვითხოვ მე, ა სამღდელოო კრებაო, რაათა / არა ეძიებდეთ ჩემგან ზედამიწევნითსა გამოკულებვასა წარმატებათა მისთა სიმრავლისასა. პირველად ამისთას, რამეთუ ზესთა ძალისა ჩემისა არს ქადება²⁷ და გამოძიება²⁸ ამისი. ამას თანა, რამეთუ არცა ვის სხუასა დაუტევებიეს ჩუენდა აღწერილი მისთას. არამედ თასთ მისთავე თქუმულთა შინა მიმოგანთესულსა შეკრებითა მისთას ვემსგავსები მკრებელთა ქასათა, რომელთა-იგი შეკრება²⁹ წულილადისა კენჭებისა³⁰ ყვიან აღსავსება ერთისა სახლისა შენაწევრებისა.

2.8. ხოლო დასაბამი სიტყვაა მიერ იყავნ, ვინაა უშუენიერეს ჩუენდა არს დაწყებაა მისი. ამის მეორისა ღმრთისმეტყუელისა¹ მამული იყო მეორე სამთავროა² კაბადუკიელთა³, ხოლო ქალაქ _ ანძიანძორი, რომელი მის მიერ ესოდენ უსაჩინოეს იქმნა, ვიდრელა კიდემდე ქუეყანისა მისწუთა საცნაურებითა არა ხოლო მისგან, არამედ მიერ შობითგან მისით. რამეთუ ვერ ეგოდენ უფროა⁴ კეთილად მოქადულობს ალექსანდრესთა⁵ პელი, ვერცა კაროსისგან სპარსნი ეგოდენსა დიდებასა აღიწინეს, ვითარ ანძიანძორი⁴ დიდისა გრიგოლისგან. და ვითარ-ესე ჩემდა საგონებელ არს, გარდაუადიეს მისდა ნაცვალი მზრდულობისა⁶ ღირსებით შესწავებულებასა მისსა სათნოებათათა⁷ წმიდისათა სწორებით შორიელთა მათ შორის მისგან ჰინდოთა და ვრეტანიელთა.

9. ხოლო მშობელნი მისნი იყვნეს მამულკეთილ და მართალ და უფროა⁸ ორცთა სიწმიდისა განუყოფელ სიწმიდითა სულთა⁹თა, რომელთაგანმან მამამან, ვითარ სხუამან აბრაჰამ, დაუტევნა ქუეყანა¹⁰ და კერპნი მამულნი და მოლტოლვილ იქმნა ღმრთისმსახურებად. მაღალთა¹¹ იგი და სერტყთა¹² განიყარა საცთური მრჩობლეშმაკუელებისა¹³ და გამოჩნდა საკუთარ მესაი/დუმლოე მაღლისა. ცხოვარ იქმნა პირველ, ამისსა შემდგომად რჩეულ მწყემსთა შორის ეკლესიასა ზედა ანძიანძორისასა.

10. ხოლო დედაა ღირს მშობელთა ღირსთა¹⁴ და სხუათავე თანა მკადრი ღმრთისმსახურებისაცა მათისა¹⁵. ესე ნეტარი¹⁶ მოქენობითა შვილისა წულისა¹⁷თა მვედრებელ იქმნა ღმრთისა, ესევითართა ნიჭთა მომცემელისა, რათა სრულ-ყოს სურვილი მისი. ეჰა, სარწმუნოებასა, ეჰა, მწურვალეებასა, რამეთუ *პირველ მუცლადღებისა აღუთქუა მიყვანებაა მისი ღმრთისა, ვითარცა ანა პირველ სამოელი¹⁸*.

11. მიერითგან რაღა იქმნა მოქმედისა მიერ ნებისა მოშიშთა მისთა¹⁹სა, თანერ ესე? რამეთუ პირველ შობისა უჩუენა²⁰ დედასა სახე შობადისა მის ჩრალისა²¹ თანაუწყებითურთ სახელისა მისისა²²თ. ხოლო მან შემდგომად არამრავლისა ჟამისა შობილი იგი განწმედილ ყო ღმრთისა²³, რამეთუ სძლო სულმოკლებასა დედისა ღმობათასა სულგრძელებითა ძღუნისშემწირველობისა²⁴თა.

12. ვინაჲცა ყრმაჲ იგი აღიზარდა რაჲ ჩუეულებისაებრ მშობელთა მისთა წესიერებისა, ესოდენ სძლო მოჰსასაკეთა სიმდიდრითა ბუნებისაჲთა, ვიდრელა უჟამოებაჲ ჰსასაკისაჲ ვერ დამაყენებელ ექმნა სრულებასა წესთა და სწავლულებათა მისთასა. რამეთუ სიმღერანი და ვლდომანი ყრმებრნი თანადაუმჭირველობით და მიმოვლითურთ გზათაჲთ ყოველნი მოიმაგნა, ვითარცა უჲმრისა უცალოებისა და უქმისა მოსწრაფებისა შემძინებელნი მათდა მიდევნებულთანი. და მოგებაჲ სათნოებისაჲ ყო გარდაკუეთა ბოროტთა მოქმედებისა, ვითარცა ნელსაცხებელი უჩინომყოფელ სულმყრალობისა.

3.13. ხოლო მიეახლა რაჲ წუერგამოობასა, ტრფიალებითა სიტყუათაჲთა მიიწია კესარიად და ეზრახა მუნ მყოფთა მათ რჩეუ/ლთა მასწავლელთა, რომელთაგან არამცირედი სწავლაჲ შეიკრიბა რაჲ, მიერ პალესტინედ წიაღ-ჲდა სურვილითა რიტორობისაჲთა, არღარა წესთა შემკობისა, არამედ სიტყუათა განვრცობისა ოდენ მოქენე მათგან. მიერ მიიწია ფაროდ ალექსანდრიისა, რაჲთა მრავალთა რაჲ ქალაქთა და მრავალთა კაცთაგან განისწავლოს, ექმნეს მას ცნობაჲ შესაკრებელ სიბრძნისა, ვითარცა თქუმულ არს ვისგანმე ბრძენთაგანისა. ამიერცა უმრავლესი რაჲ მოისტულო სარგებელი, დედად სიტყაჲსა ათინასა მისდევდა, აღსრული ნავსა ეგინელსა.

14. ხოლო განჰკუეთედეს რაჲ უფსკრულსა პართენოჲსასა, ჟამსა ძნელსა და აღმაშფოთებელსა მენავეთასა, მყის ეკუეთა მათ ქარი მძაფრი, მომრთუმელი მისდა ზღვევასა სულიერსა, რომლითა *არმური ზღუასა და სიბნელე ეთერსა და ცასა დაჰფარვიდეს¹ არარაჲთ უმოლხინეს მეცხრისა მის მეგჲტელთა წყლოულებისჲ².*

15. ვინაჲცა ყოველნი Პორცთა სიკუდილსა ჰგოდებდეს, ხოლო წმიდაჲ იგი³ სულისა ყოვლად მოსრვისაგან მოშიშ იყო ვითარცა არღა აღბეჭდული წმიდითა ნათლისღებითა და რამეთუ უსწრობდა წყალთამიერსა ცხორებასა სიკუდილი წყალთა შინა, რომლისათჲს რაჲღა-მე ყო დიდმან მან და პირველ აღმოშობისა თავსა შორის თჲსსა გამომსახველმან ჰქემმარიტებისამან? არამედ მოიბძარა სამოსელი და განაცჲბრნა მის თანა ნავით მავალნი იგი სიმრავლითა Პმათა საგოდებელთაჲთა⁴, ვიდრემდის უგულებელს-ყვეს ყოველთა ჰირი⁵ თჲსი და მხოლოდ მისსა გოდებდეს⁶ და ცრემლთა მისთა თანა-მოქმედებდეს.

16. ხოლო თან ნეტარი იგი⁷ მოაწენებდა ღმერთსა საკარველებათა მისთა, როდენი მან ყვნა ეგპტეს და უდაბნოს ყოვლისავე თანა ზღასა და ანელისა (ვითარ-იგი არს განკება⁸ და კულად შეყოფა⁸ მეწამულისა⁹; ვითარ წყალი ყო კლდისაგან¹⁰ და / მერანი დაატკობ¹¹; ხოლო ამაღვი მოაკუდინა ანელთა მიერ უჭურველთა, გუარისა წინაგამომსახველთა¹²; და ზღუდენი დასცნა იერიქოასანი თანერ მანქანათა საბრძოლთა¹³; წინასწარმეტყუელი აცხოვნა მუცელსა შინა ვეშაპისასა¹⁴, და სხუათა, როდენნი მოჰქონან წიგნებსა წმიდათასა). ამას თანა აღუთქუმიდაცა, რათა უკუეთუ ოდენ განერეს ზღასაგან და მიემთხას სასურველსა ნათლისღებასა, მყის შეწიროს თავი თასი მაცხოვრისა თასისა.

17. ამათ ვედრებათა მიერ მოდრიკა იგი წყალობად ვითარცა ყოვლად მოწყალე და მსწრობელი თხოვათა სიმდიდრითა ბუნებითა წყალობათათა, რომელთა მიერ ღელვა მყის აღსუბუქნა, ხოლო გრიგალნი ქართანი ნიავად შეიცვალნეს და მმანვარება ზღასა მშად იქნა¹⁵.

18. და ვიდრელა ესე ესრეთ იქმნებოდა, მშობელნი წმიდისანი სიზმრისა მიერ ისწავებდეს შემთხუეულსა მას შვილისა მათისადა, და რაღა ითქუას უმეტესი თანერ, ვითარ შეეტყუების მშობელთა შვილისათას? ლოცვით და ცრემლით ევედრებოდეს ღმერთსა, რათა შემწე ეყოს ზღუასა შინა ღელვაგუემულსა მას და შემდგომად ვედრებისა ამის კულადცა ძილსა შინა ხედვიდეს ძესა მათსა, ვითარ ანელთ-ეგდო ერინანისა რასმე ეშმაკისა მტანჯველობასა, რომელი-იგი აქადებდა მას წარსაწყმედელსა.

19. ესე ყოველი, შემდგომად მათდა მომართ აღმოსლვისა, ესმოდა რა მშობელთა თხოვრისაგან შვილსა მას კეთილსა, მადლობასა შესწირვიდეს მაცხოვრისა თასისა. არამედ ესე უკუანასკნელ.

20. ხოლო მაშინ მის თანა ნავით მავალთა მათ შორის ჭაბუკი ვინმე იყო განკუთნვილი მეგობრად წმიდისა¹⁵, რომელი-იგი ჟამსა მას შინა ჭირისა მათისასა ხედვიდა დედასა მას ნეტარისასა, მავალად ზღუასა ზედა, მპყრობელად ნავისა და განმყვან/ებელად ანელად.

21. ესე ჩუენებაჲ ხილვასავე თანა მიუთხრაცა და მყის თხრობასა შეუდგა დაწყნარებაჲ ზღაჲსაჲ, რომლისათჲს ყოველნი-იგი მყოფნი ნავისანი სარწმუნოებით მოუადეს ღმერთსა გრიგოლისსა და მას მხოლოსა ხადეს ძალ-მწედ მათდა.

22. აწ უკუე რაჲთა უდარეს არს ესე პატივითა დიდისა მის ელიაჲს მიერ ქმნულსა საკარველებასა, რომელი-იგი წინა-განეწყობვოდა რაჲ კერპბორგნეულობასა სიდონიაჲსსა, უცხოჲთა ცეცხლითა და ზეცისაჲთა განლია მსხუერპლი და ესრეთ მოიყვანნა იგინი სარწმუნოებასა ჭეშმარიტისა მის ღმრთისა ისრაჲლისასა? ვიდრელა დაუკარდა ერსა მას და თქუეს: *«ჭეშმარიტად უფალი ღმერთი, ესე არს ღმერთი.»*¹⁶

23. ესევეთარი რაჲმე იყო მოულოდებელად ცხოვნებითა გრიგოლისითა ღელვათაგან ქმნილი იგი მოქცევაჲ მრავალსახეობისაგან საცთურთაჲსა შეცთომილთაჲთა მათ ერთად გზად სარწმუნოებისა.

4.24. ხოლო ვინაჲთგან ელლადად მიიწია და კეთილად მოქადულსა მას სახელსა ათინელობისასა მიემთხაჲ, რადღა ჯერ არს თქუმად, თუ რაბამი სიხარულითა შეწყნარებულ იქმნა, რამეთუ მყის მპყრობელ და უფროჲსღა მფლობელ სიტყუათა¹ შერაცხილ იყო ზოგად მოსწავლეთაგან და მასწავლელთა?

25. არღა ფრიადი ჟამი გარდაჲდა შორის, ოდეს-იგი დიდიცა ბასილი ბიზინტიაჲთ ათინად მიიწია მითვე მიზეზითა უმეტესისა სწავლულებისაჲთა, რომელნი-იგი ერთმოკარვედ და ზიარ საზრდელისა იქმნეს ურთიერთას, რომლისა მიერ თუ რაბამ სარგებელ იყვეს ურთიერთას მახლობელობითა, ამისი არცაღა წარმოჩინებაჲ ადვილ არს.

26. რამეთუ მარტომან ვინმე რაჟამს გულისაჲმა-ყოსცა რაჲმე, ვერ რწმუნებითა თავისა თაჲსისაჲთა მიმოვალს, ვიდრემდის დაიმტკიცოს იგი. ხოლო რაჟამს ორნი ერ/თად შეიზავნენ მითვე ერთითა გულისთქუმითა სწავლულებისაჲთა, იქმნებიან სიმტკიცე ერთიერთისა. რაჟამს ერთისა მიერ პოვნილი რაჲმე წულილადად ჭეშმარიტებით ცხად-ყვის მეორემან და ესრეთ უმტკიცეს მოუგიან იგი თავთა თაჲსთა.

27. და რაჲთა შევამოკლო უმრავლესი, ყოვლად საშურველ იყო მოყუსობაჲ მათი, რამეთუ იყვნეს ერთითა სარწმუნოებითა განათლებულ და ერთპატიობით ტრფიალ სათნოებისა, სწორებით ხედვიდეს და ვითარცა უღელნი ქუეყანისმოქმედნი, სწორნი ძალითა და გულსმოდგინებითა, განაპებდეს და სთესვიდეს ურნატსა სიბრძნისასა და

მრავალნაწილად მოისთულებდეს ნაყოფსა მადლისასა. რამეთუ სიმანითა და ჭირთა თავსდებითა მძლეკმნილ იყვნეს კნინლა და ყოველთა მოჰასაკეთა.

28. ვინათგან უყუარს სიჭაბუკესა მსგავსად კიცუ ცხენთასა, რათა სამძიმარ უჩნდენ წინადამთხუელნი მათდა ხილვანი აჩრდილთანი, ანუ სმენანი ბგერათანი. ხოლო წმიდანი ესე წინაუკმო მძიმე და ძნად აღსაძრველ იყვნეს ამათდა მიმართ, რაოდენი-რათ მათ ოდესცა ეკუთებინ ახალი და უცხოა. ვიდრელა ჟამთა მათ ოდენ ქმნილსა მას ძრვასა ელადისასა. ესენი მხოლოდ პოვნილ იქმნეს ყოველთა შორის დიდ სულითა, რათა მათ ზედა ღირს-იყოს თქუმად და უფროასლა მათ მიერ ამოზად საწინაწარმეტყუელოა იგი ამაა: „ამისთას არა გუეშინოდის ჩუენ ძრვასა ქუეყანისასა.“²

29. ხოლო მარხვაა სიჭაბუკითგან განეკუთნა ვითარცა წარმმართველთა საჭიროასა ოდენ კმა-ყოფისათა, რამეთუ *იოანესებრ*³ და *ელაასსა*⁴, მწუერვალთაგან ხეთასა ცხონდებოდეს და ყოველსავე შუებასა და მუცლისა მსახურებასა ზემთა ექმნებოდეს, რომლისათასცა გემოთა და გემოვნებათადა ყოვლად / დაეტევა გიხაროდენი ჯმნისა⁵.

30. ხოლო სიწმიდისათას რათა-მე ვთქუა, რომლისა მიერ დასაბამითგან ვიდრე აღსასრულამდე ცხორებისა უბიწოებით დაცვულ იქმნეს ღმრთისა და წმიდად წარუდგინეს მას თავნი თასნი?⁶ ვიდრემდის კნინლა და ამას ზედა მძლე ექმნებოდეს თათ მათ, ქსენოკრატის და პოლემონას, რომელთაგანი ერთი იგი თანამწოლობასა შინა ხარჭთასა ყოვლად აღუძრველ იყვის, ხოლო მეორე კნინლა და ქუემეთრევთა ყოველთაგან შეუხებელ იყო, ვითარცა ყოვლად შეშინებული სიფიცხისაგან ფილოსოფოსობისა.

31. არამედ ნუუკუე ესე ესოდენ რათ წარემართა კაცთა მათ სიმართლისათას და უპოვარებისა უდარეს მზრუნველ იყვნესა?⁷ არა ესრეთ, არა, არამედ ამასცა ზედა არისტიდის ემსგავსებოდეს არა სათნოებისა მიერ საამართა მომსყიდელობითა, არცა ღონე სასყიდლის მყოფელობითა ფილოსოფოსობისათა, არამედ უსასყიდლოდ ტკბილ იყვნეს ყოველთათას სწორებით განადითა უწესოდ⁸ წარმგებლობისა და მოხუეჭით⁹ მომგებლობისათა, რომლითა შინაგან ეგნეს საზღვართა კეთილისათა.

32. ხოლო უპოვარებისა ესოდენ შემტკობელ იყვნეს¹⁰ და ესოდენ ზემთაქმნილ ანტისტენო¹¹, დიოგენის და კრატისტო¹²სა, ვიდრეღა სამღერელად გამოაჩინნეს მათნი იგი ამას ზედა ბრძენმეტყუელებანი, რამეთუ უფრო¹³ მათსა სწორებით იყვნეს თანად შეურაცხისმყოფელცა სა¹⁴მართა და თანად განმ¹⁵დელცა სიმაღლით და ამოდ მზუაობრობისა, რომელთა მგელი¹⁶ სა¹⁷კ¹⁸რველთა მათ ძაღლთა წარიოტეს საეროდ ქადაგებითა და სხუათა კაცთა შეურაცხყოფა¹⁹ შემაშფოთებელ ფილოსოფოსობისა დადვეს.

33. ხოლო სიბრძნისათ²⁰ რადღა სა²¹მარ არს თქუმად, რომლითა ერთსაწურთელ მისსა / ექმნა ყოველი ცხორება²² თ²³სი და დაუცხრომელ იყო მათ შორის სურვილი მოგებისა მისისა²⁴. რამეთუ ღამე და დღე ვითარცა საფასესა მას აღმოსთხრიდეს²⁵ სიტყ²⁶საებრ იობ სანატრელისა, ვინა²⁷თგან კეთილად უწყოდეს ყოვლად მ²⁸ნეთა მათ, ვითარმედ წურთისადა წინავასხეზული შრომა²⁹ სიმრავლესა და სიმკ³⁰დრესა მეცნიერებისასა განაძლიერებს უკუმოზღვად ნაცვლისა ყოვლად განმაბრძნობელისა.³¹

34. ესრეთ უკუე იქმნა მათი ყოვლად უბრძნეს-ყოფა³² და ზემთა-ქმნა³³ მის ჟამისთაცა და უპირატეს უძუელესთაცა მათთა ბრძენთა³⁴ სიმრავლისა³⁵ სიმდიდრითა შრომისა³⁶თა და სიფრთხილითა³⁷ ბუნებისა³⁸თა და მხოლოდ კეთილთა მიმართ ოდენ ქონებითა³⁹ მოსწრაფებისა⁴⁰თა, ვინა⁴¹ცა ღრამმატიკოსობისაგანი რა⁴²ცა რა⁴³ იყო, არცა ერთი დააკლდა მათ; არა ა⁴⁴ელოვნება⁴⁵ რიცხუთა⁴⁶, არცა მიზეზნი და სახენი გამომეტყუელებისანი, არა სიმრავლე თხრობათა⁴⁷, არცა სიწმიდე სამოქალაქოთა ენათა⁴⁸. ხოლო რიტორობისაგანი შუენიერება⁴⁹ ოდენ აღირჩიეს თარგმანებათა⁵⁰ და განვრცელება⁵¹ სიტყუათა⁵² და ტყუვილისაგან მისდრკეს.

35. კუალად ფილოსოფოსობა⁵³, რაოდენ არს მასწავლელ წესთა და ჩუეულებათა შემკობისა⁵⁴ და რაოდენი ბუნებათა მეტყუელებისა⁵⁵, მკურნალობათა წარმოჩინებისა და სივრცეთა შემოკლებისა⁵⁶, ესე ყოველი არა ლიტონად და ზოგს-რე გემო⁵⁷სხილვით დაისწავეს⁵⁸, რა⁵⁹თამცა სოფლიოთა ოდენ⁶⁰ და უსწავლელთასა აღმატებულ იყვნეს, არამედ მასწავლელ რჩეულ და მოძღუართა შორის წარმატებულ იყვნეს⁶¹.

36. კულად მუსიკობისაგან რაოდენი იყო ძუელ და შეწყობილ კეთილ, მისი დასწავებაჲ ყვეს მომალბობელ სულისა მრისხანებისა და ძნად დასაპყრობელობისა და რაოდენი გემოვნებად მიიზიდავს, თაჲსადვე კარვად უკუნ-აქციეს./

37. ხოლო შეკრებაჲ რიცხუთაჲ და სწორებაჲ ქუეყანისმზომელობისაჲ, დგომითურთ და მოძრაობით ვარსკულავთაჲთ ვითარცა ახალთა მოსე და დანიელ დაისწავეს არა მათდა მიმართ მიდევნებითა, არამედ სიტყაჲსაებრ წერილისა *ყოველისავე მეცნიერებისა წარმოტყუენვითა მეცნიერებად ქრისტესჲ*⁵, რაჟამს სამკაულად და საფარველად პირველისა მის სიბრძნისა დასხნეს იგინი.

38. ესრეთ ყოველთავე გზათა სწავლულებისათა ვლეს უდიდესთა და უდარესთა, ვინაჲცა რომლისაგანმე ლტოლვაჲ, ხოლო რომლისაგანმე გულისაჲმისყოფით პყრობაჲ აღირჩიეს, რამეთუ ვაქებ მე მეტყუელსა ამისსა, დაღაცათუ გარემდგომ იყო ეზოაჲსაგან ჩუენისა, ვინაჲთგან არა უპატიოებაჲ არს ცნობაჲ რაჲსამე არა კეთილთაგან, არამედ მიერ კურნებისა ქმნაჲ შეგუემთხუევის, რომელნი არა შურიტ, არამედ გულკეთილობით მივითუალვიდეთ თქუმულთა მათ.

5.39. გარნა რაჲ შემემთხაჲ, ა საყუარელნო? რამეთუ შორის გარდასრულმან ამან სიტყუამან თანაწარმიტაცა მეტყუელი ესე, ვითარცა ცხენმან ზედამჯდომელი და შემიყვანა შესხმათა შინა დიდისა¹ ბასილისთა. მცირედ უკუე მგებდით, რაჲთა ვითარცა სადევეთა მიერ აღლაგმულ ვყო სიტყუაჲ და დავაყენო კადნიერებისაგან წადმართმყვანებლობისა, რამეთუ ზემთა ზომისა რასმე ტრფიალი ზომიერისაცა რაჲსაგანმე განაჲუებულ იქმნების.

40. ესრეთ უკუე დიდმან² ბასილი კეთილი რაჲ იგი მოფარდულობაჲ იფრდო, სახიდ თაჲსსა აღმოვიდა. ხოლო გრიგოლი უნებლიეთ დაიყენეს მოსწავლეთა ათინისათა, არცა წარმოსლვად მისსა შემნდობელობითა და თავთა თაჲსთა სწავლად მვედრებელობითა, რამეთუ მოქენე მისსა იყვნეს, რაჲთა მითუალოს საყდარი ბრძენთმოდურებისაჲ.

41. ვინაჲცა მცირედ ჟამ წმიდაჲ იგი მორჩილ/ ექმნა მათ³, ხოლო შემდგომად მცირედისა დაივიწყა მეგობრობაჲ ყოველთა მათ, მუნ მყოფთაჲ, ვედრებით არწმუნა⁴, ვითარმედ საჭირო არს მისი წარსლვაჲ მშობელთა მიმართ.

42. ესრეთ დაესრულა რა⁴ ოცდამეათე წელი სასწავლოთა შინა ყოფისა მისისა⁴, თასადვე მამულად აღმოვიდა, სადა-იგი⁵ პირველად საღმრთო⁴ მიიღო ნათლისღება⁴ მან, რომელი-იგი ძალითა მისითა პირველვე განბრწყინებულ იყო და დაუდვა საზღვარი თავსა თასსა, რა⁴თა არაოდეს ფუცოს ვიდრე საწუთოასა ამის ცხორებისაგან განსლვადმდე მისსა⁶, რომელი-იგი ვიდრე აღსასრულადმდე დაიმარხა.

43. ამისსა შემდგომად აღავსო სურვილი მშობელთა და მეგობართა⁴ სმენითა მათდა სასურველთა⁷ სიტყუათა მისთა⁴თა, რომელთა აღმოიტყოდა მათ მიერ იძულებით და არა თავით თასით პატივისმოყუარებით.

44. და ვითარცა იხილნა იგინი კულადცა მაიძულებელად და მაზრახებელად⁸, რა⁴თა იმწუბოს ძ⁴რთა შინა სახლისათა და საეროთა (რამეთუ ესრე უწოდ მე პატივთა სოფლიოთა და ნივთთა თანა აღრევასა)⁹, ამისთას თ⁴თ განაზრახა თავსა თასსა, რა⁴თა ვითარ-იგი ჭირსა შინა აღეთქუა, ღმრთისა მხოლოასა შეწიროს თავი თასი¹⁰ ყოვლად განშორებითა სოფლისაგან და მხოლოდ მიახლებითა წმიდისა მის, ყოველთა მეუფისა⁴თა¹¹, ზრახვითა წმიდათა წერილთა⁴თა და მიერ ღირს ქმნითა ჭემმარიტებისა გამობრწყინებისა⁴თა, რომელი-ესე ყო სრულებით აღრჩევითა, რა⁴თა იქმნეს მონაზონ ერისკაცობისა წილ და უპოვარ პოვნიერობისა წილ, რომლისა მიერ¹² მრავალგზის ღმერთსა¹³ ხედავენ ჩუენებითა საცნაურითა *წურთასა შინა ღამითსა*¹⁴, რამეთუ ესე მოეცემოდა მას მოსაგებელად სიწმიდისა სიტყასაებრ საღმრთოთა აღთქუმათასა: *«ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ»*¹⁵.

45. ამისთას უფალი იტყას და ესევეითარსა უწოდს წმიდად გულითა¹⁶, ვითარი იყო დიდი გრიგოლი, რომელმან¹⁷ დაუტევნა ქალაქნი, უბანნი, თეატრონნი, ზუაობა⁴ ბრძენთა⁴, უგულის⁴მოება⁴ მთავართა⁴, თუალხუმა⁴ მსაჯულთა⁴, ადომა⁴ მოსაჯულთა⁴, ტყუვილი რიტორთა⁴, ზაკუვა⁴ მპარავთა⁴, უძღებება⁴ ვაჭართა⁴, ფიცი მსყიდელთა⁴, ამპარტავანება⁴¹⁸ მდიდართა⁴, ზაკუვა⁴ გლახაკთა⁴, სიმადრე, სიმთრვალე, ყუავილი დიდებისა⁴, მრავალსასყიდლობა⁴ სამოსელთა⁴, საგანძურნი ოქრო⁴თ და ვეცხლით მოქმნულნი, სახლნი, მოწერითა მხატვართა⁴თა¹⁹ და ფიქლებითა მარმარილოასა⁴თა და კენჭებითა ოქროასა⁴თა²⁰ განშუენებულნი და სხუა⁴, რაოდენი-

რა შამრლუევს სიწმიდესა გონებისასა და დაუყოფს მათ შესავალთა ბრწყინვალეებისათა. ესევეთარი იყო ჩუენდა გრიგოლი სიჭაბუკითგან ჰასაკისათ.

6.46. ხოლო ვინათგან მდდელიობა ერწმუნა ძესა მამისა მიერ, აელნი-დაესხნეს რა ხუცად მძლავრებით და იძულებით მოყვანებულსა, იხილეთ, რა ყო? თანიერ განსლვა ეკლესიით და განყრა შფოთთა, გონებისა შემამრლუეველთა და წარსლვა ბასილის თანა, ჭეშმარიტად სიბრძნისმოყუარისა, და მკადრობა უდაბნოთა პონტოსათა, რომელთა შინა¹ ზოგად განსწავლულნი იგი და მცირედ ჟამ განყოფილნი, კუალად ურთიერთასვე შეკრბეს, არღარა აორციტა ოდენ და გონებითა, არამედ² სახითაცა მოლუაწებისათა ერთყოფად. და ესრეთ თავთა შორის სრულ-ყვეს აღთქუმა იგი, ვითარცა ნამდალვე მათთას თქუმული, ვითარმედ: *«სადაცა იყვნენ ორნი ანუ სამნი თქუენგანნ³ შეკრებულ სახელისა ჩემისათას, მუნ ვარ მე შორის მათსა»*.⁴

47. მიერიტგან უკუე ზოგად ქცევითა აღაორძინეს / აღლესვა ურთიერთასი და ერთბამად დაუსხნეს წესნი და კანონნი მოქალაქობისანი, ღმრთისმოყუარებით ცხორებითა სოფლისაგან განშორებულთა წესსა ვიტყა, რომელ-იგი არიან ლაკურლოსსა უმამადებელესნი, ხოლო სოლონისსა უპატიოსნესნი და უგანმამართლებელესნი და მინოსსა უმტკიცესნი და უჭეშმარიტესნი⁵, ვთქუა უზეშთაესი, რომელი ნამდალვე კაცთა ამათ შეეტყუების; მოსეს სჯულისდებასა⁶ მიმსგავსებულნი, რომლისა მსგავსად ესენიცა *ღრუბლითა დაიფარვოდეს*⁷ და მათთა მიმართ განშორებითა შფოთიანობა ესე საწუთოსასა შორს მათგან განაგდეს და ეგრეთღა სჯულის-მდებლობდეს.

48. ხოლო მამა ნეტარისა გრიგოლისი⁸ დამძიმებულ იყო ძაცეთაგანცა და ზრუნვათა და ამას თანა განლუულ გლოვითა ძისა თასისა კესარიოსისითა, რამეთუ არა თავს-იდებდა მარტო ქმნასა. ამისთას არწმუნა დიდსა⁹ გრიგოლის აღმოსლვა მიერ უდაბნოთ¹⁰ ებისტოლეებითა სავედრებელითა.

49. ხოლო მან საშინელად საჯა ურჩება მამისა მოხუცებულისა და მდდელმთავრად ღმრთისა განკუთნვილისა¹¹. აღმოვიდა მიერ¹² უკუე თანად ნებსით და თანად უნებლიეთ, რამეთუ სურვილი დაყუდებისა პონტოს ყოფასა არწმუნებდა ნებსით, არამედ აიძულებდა მას აღმოსლვად მიერ მიზეზი ღმრთისმსახური მამისა განსუენებისა და მსახურებისა¹³ უნებლიეთ.

50. ვინაჲთგან კესარიოსისდა მთავრობაჲ დიდი რწმუნებულ იყო, რომელ არს მოღუაწებაჲ სამეუფოთა¹⁴ საგანძურთაჲ და შემკრებელობაჲ საეროთა საამართაჲ. და ჟამსა მას, ოდენ მთავრად დადგინებისასა,¹⁵ დაასრულა ცხოვრებაჲ თაჲსი. ვინაჲცა წესი იყო სოფლიოთა სჯულთაჲ, რაჲთა სიმდიდრისა შვილთაჲსა მშობელნი დამმკვიდრებელ იქმნენ და მათ თანავე ზრუნვაჲცა და საურავი მისი თავთა თაჲს/თა განუკუთნონ, რომლისა მიერ ფრიადითა შფოთითა განიკაფებოდა დიდი გრიგოლი, ვინაჲთგან მრავალნი მრავლით კერძო ზედა-დაესხმოდეს მონაგებთა მისთა, ვითარცა ძალნი ნადირთა, რამეთუ განუგებელ და ოაერ შემწისაგან ჰგონებდეს საფასეთა მათ წარსრულისათა.¹⁶

51. ვინაჲთგან მამაჲ მისი სიბერითა¹⁷ დაღონებულ იყო, რამეთუ მას ჟამსა ოდენ წარევლო ოთხმეოცდამეათე წელიწადი, რომლისათაჲს შეუძლებელ იყო თავს-დებად შფოთთა სამსჯავროაჲსათა, ამისთაჲს ყოველი ზრუნვაჲ წმიდასა მას ზედა-დაესხმოდა, რომელთა სიმძიმესა და სიძნელესა მშობელთა მსახურებისასა ადვილ და სუბუქ მისსა ჰყოფდა სასოებაჲ მოლოდებადთა მათ კეთილთაჲ, რომელნი-იგი აღთქმულ არიან სასყიდელად მშობელთა განმსუენისა და კეთილადმსახურისა.

7.52. ამისსა შემდგომად იქმნა რაჲმე ესევეთარი, რამეთუ არიანოზთა წვალებაჲ, ვითარცა ქარი სიბოროტისაჲ ღელვამრავალ ჰყოფდეს ეკლესიასა, რომლისათაჲს მრავალნი მღვდელთმთავართაგანნი განიჲადნეს ეკლესიათაგან¹ და მიეცნეს გუემათა და ცილისწამებათა მრავალსახეთა, ხოლო მღვდელნი და ფრიადი სიმრავლე ერისაჲ² ჰაერთა ქუეშე უბადრუკებდეს, ვინაჲთგან არა აქუნდა არცა სახლი სალოცველი, არცა სჯულთაგან სამართლობისათა პატივი სწორი უღმრთოთაჲ მათ,

53. რამეთუ ყოველნი კიდენი სწორებით მოეცვნეს აღმურსა წვალებათასა, განლაღებულსა აელითა სამეუფოაჲთა და უღმრთოებითა განმრავლებულითა, რომლისა მიერ მიეცა კადნიერებაჲ განმხრწნელთა მათ მწყემსთა, რომელნი-იგი სიმშაჲდისა ტყავითა ცხოვრისაჲთა ჰფარვიდეს მგელსა წვალებისასა³ და განჰაჲდიდეს სარწმუნოთა მღვდელთმთავართა, ღირსთა ქრისტეს, პირველისა მის მწყემსისათა.

54. ვინაჲცა ამის ძლით რომელნიმე შიშითა განცაბრდეს, ხოლო რომელნიმე / ლიქნითა მომედგრდეს ანუ საამართა მიერ იძლინეს და კუალად სხუანი სიწრფოებისა

სახითა შეიცვალა და სამჭედური იგი წვალეებისა მიიღეს, რაჟამს აგლისწერით ზიარებითა თანა-შეერთნეს მწვალეებელთა, რომელთაგანი ერთი იყო მამა ნეტარისა ამის, რომელმან ლიტონობითა ცნობისათა შეიწყნარა სამჭედური მათი, რომლისათა განადგეს მას მონაზონნი სამწყსოა მისისანი ზიარებისაგან მისისა და მათ თანავე განიჭრა არა მცირედი კერძოა ერისა, შედგომილი ღირსად სარწმუნო ყოფასა მათ მონაზონთასა.

55. რა-მე უკუე ყო აქა ჭეშმარიტმან მონამან ღმრთისამან და მოსახელემან ღმრთისმეტყუელებისამან?⁴ თანიერ პირველად ლიტანიობით ვედრებითა მოწყალე ყო ღმერთი, რათა მან სცეს დასნაა ძართა და განხეთქილებასა ჟამი წუთხთა დინებისა. ამას თანა ჟამ რაოდენმე დუმილი უბრძანა თავსა თასსა მეტყუელებისაგან, რათა ამით ცხად-ყოს მჭმუნვარებაა თასი.

56. ამისსა შემდგომად ასწავა მამასა, რათა იძიოს შენდობაა თასისა ცთომილებისა და წადიერებით განცხადებულად აღიაროს ჭეშმარიტებაა. და ეგრეთღა განდგომილთა მათცა მიმართ მიიხილა და დააგნა იგინი ურთიერთას სწავლითა მათდა სიმდაბლისა და შევრდომისათა და ესრეთ უკ-მოუზლო კუალად-გებით ეკლესიასვე თასივე იგი სამკაული, რაჟამს ორთავე მათ კერძოთა მიერ პატიოსან და ღირს კრძალვისა იქმნა მამისაგან და ღმრთისმსახურისა კრებულისაგან, ვინაცა ჰაეროვან ყო დღესასწაული იგი დაგებისა მათისა საკითხავთა მიერ დასამშადებელთა, რომელთა მიერ შეაერთნა განდგომილნი და მალიადობაა კურნებისა ყო დავიწყება სწეულებისა.

57. ესევეთარივე ითქუმის კრატისთას თიბოელისა, რომელი იგი მიიწევინ სახლად / განწვალეებულთა და სიტყვათა მამშადებელითა განუბჭობნ მათ საცილობელსა მას. არამედ აქა ქმნილი ესე უზეშთაეს მისსა არს, რამეთუ არა თასაგან ვიეთსამე, არამედ ზოგად ყოვლისა მამულისა დამშადებასა მოქმედ იქმნა ნეტარი ესე აღმოწოდებითა მათდა ერთნებაობისათა და უდიდესი ესე არს, რომელ არა საამართა, გინა გინებისა მიერ განწვალეებულნი დააგნა, რომელთათას მრავალგზის მცირედი ოდენ სწავლაა კმა-იყვის, არამედ სარწმუნოებისათას განყოფილნი, სადა იგი უყუარს სიდიდესა მიზეზისასა სწორებით ძლევისმოყუარე ყოფად, რომლისა სიმბაფრე საქმისა ესოდენ

არს, ვიდრემდის სრულებით ვერცათუ ბრძენთა სიტყუანი კმა-არიან უშრომელად დაგებად განყოფილთა მათ.

8.58. ხოლო ვინაჲთგან განბოროტებაჲ და დაჰსნაჲ ქრისტიანეთაჲ მარადის სენ არს უკეთურისა ეშმაკისა, რომელი-იგი დასასრულად სიბოროტეთა თჱსთა შეჰრაცხს, რაჲთა წინააღმდგომ ყვნეს ვიეთნიმე ქრისტესსა და მცნებათა მისთა¹, ამისთაჲსცა აღმიდგინა ჩუენ ქრისტესმოდულე თჱთმპყრობელი (ივლიანეს ვიტყჲ მძლავრსა, რომელი-იგი პირველთა მშობელთა სათნოებასა და სარწმუნოებასა დიდისა კოსტანტინესსა წინაუკმოდლევად იბრძოლებოდა, ვინაჲცა ყოველთა სამართალთაგან დაკლებულ ყვნა ქრისტიანენი. დადაცათუ არა განცხადებულად და საეროდ² ქადაგებდა დევნულებასა ქრისტიანეთასა, არამედ საქმით ესოდენსა ჰყოფდა, რაოდენსა ვერვინ სხუაჲ მძლავრთაგანი³, ვიდრე წადიერებადმდე ყოვლად დადუმებისაცა მათისა, რომელსა ჰყოფდა სჯულისდებითა ესრეთ, რაჲთა უნაწილო იყვნენ ქრისტიანენი სიტყუათაგან და სწავლულებათა საწარმართოთა).

59. ხოლო თავსდებამან ღმრთისა სულგრძელებათამან მრავალ ჟამ უტევა უცხოქმნილსა⁴ მას ამაღლებად / და ვითარცა ხედვიდა ყოვლად შეუნანებელად გებასა სიბოროტისა მისისასა, *აღლესა მახალ⁵* და ეგრეთ მიჰჰადა პატიჟი უღმრთოებისა მისისაჲ, რაჟამს საზღვართა შინა სპარსეთისათა⁶ განხეთქა ბარბაროზებრივი იგი ცხორებაჲ მისი და ჩუეულებაჲ მჰეცებრივი⁷, რომლისა თანა მყის დიდმან ამან მოძღურებითა⁸ გრიგოლი განაქიქა უღმრთოებაჲ მისი და სიბოროტე და სამარიტელებრნი⁹ იგი ბილწმეტყუელებანი ელლენტანი და ძუელნი იგი ზღაპრობანი და საცთურნი მრავალღმრთეებისანი განაშიშვნა წინაშე სახედველებსა ყოველთასა, რაჲთა წინა-დაესხნენ იგინი საცინელად საზოგადოდ ყოველთა სიწმიდისმოყუარეთა.

60. არამედ რად საჰმარ არს დიდთა მათ სილაღეთა განდგომილისათა მცირეთა სიტყუათა მიერ ოელ-ყოფაჲ გინებისაჲ და მის ძლით შორს განვრდომაჲ გზისაგან ჩუენდა წინამდებარისა?¹⁰ და ჟამსა შესხმათა საჰმარებისასა¹¹, ვინაჲცა თჱთ ამათვე მიზეზთაგან¹² მოუპოოთ ჯეროვანი შესხმაჲ წმიდასა ამას¹³, რომლითა უდიდებულესობაჲ მადლთა მისთაჲ ვაუწყოთ ყოველთა წინადადებითა განსაქიქებელთა მათ თავთა წმიდისა ამის მიერ მისთაჲს აღწერილთა¹⁴, რომელთა

წარმოებულსა ყოველსა ჯეროვნად ეუწყოს და დაუკარდეს, ვითარ სიმრავლესა შინა თხოვრებათსა აქუს მათ შეუნიერება მრავალნაწევრად შეწყობილებისა და შემკულებისა.

61. ხოლო ამათ თანა სხუაგა საკარველი ღონე ჭემმარტად საკარველისა ამის მამისა მიერ მოპოვებულ იქმნა მძლავრისა მის განდგომილისა სჯულისდებათა მიმართ მბრძანებელთა, ვითარმედ არა ჯერ- არს ქრისტიანისა, რათა ღირს იქმნეს განსწავლად საიდუმლოთა ელლენთა წიგნებისა სწავლულებისათა¹⁵, რომლისათას იხილეთ, თუ რა ყო ყოვლად ნეტარმან ამან გულისამისყოფელმან, რამეთუ შორის შემოიღო ამევა რიცხუსა¹⁶ ირო/იკულსა და იამბიკონსა, ელეგიურსა და სამსაზომსა სხუათა თანა მრავალთა აელოვნებათა¹⁷ და ყოველნი სახენი სიტყასმოქმედთანი და ხატნი აღმწერელთა და მეკაფიეთა და მლიქნელთანი¹⁸; კნინდა და ყოველი სახე სწავლულებისა დასახა სიტყუათა შინა თასთა, მათ უკუე გარეშეთა ამსგავსა გუარი და შეწყობილება და მარცული.¹⁹

62. ხოლო მიზეზი სიტყასა შემოიღო საღმრთოთა წერილთა მოძღურებისაგან და იგი განჰვინა მრავალსახეთა მათ ხატთა შინა გამომეტყუელებისა საწარმართოსათა²⁰ და ყოველგან განსთესა ანუ ქება სათნოებისა, ანუ ძაგება სიბოროტისა²¹, ანუ სწავლა ღონესა სულისა და აორცთა განწმედისასა, ამათ თანა სწავლა ღმრთისმეტყუელებისათას, ლოცვისათას და სხუათა ესევითართა პირთათას რიცხუედად სიტყასმწერალ იქმნა, სიტყუათა ყოვლად ყოვლითურთ ლტოლვილთა ბილწებისაგან და სიჩქურთა ზღაპრობისათა, ნიშებისა ღმერთათასა და სხასა ყოვლისა უწესოდ ჩუეულებისა²².

63. ესევითარი²³ ყოვლად ბრძენი სასწავლო მოძღურებისა წინა-ყყო ქრისტიანეთა, ვიდრემდის არარად სარგებელ ეყო განდგომილსა მას უღმრთოსა მისგან სჯულისდებისა, რომლითა მომურნე იქმნა ჩუენ ქრისტიანეთა საწარმართოთა სწავლულებათაგან დაკლებისათას, არამედ ფრიად უფროს წინააღმდეგომად დაჭირვებულ და ზღვეულ იქმნა, რამეთუ ესევითარი არს შური, გინა მცირედ ანუ ყოვლად ვერარას მავნებელი მისი, რომლისა მიმართ იყოს და ფრიად უფროს განმბრწნელი მისი, რომლისაგან გამოვიდოდის.

64. ამის მძლავრისა მიერ სიჭაბუკითგან მეცნიერ და თანაზრდილ იყო წმიდა²⁴ ესე გრიგოლი დიდი ივლიანე, სახელსადაგელისა²⁴, ვიდრედა იგი ჯერეთ არღა აღსრულ იყო პატივისა მეფო/ზისასა, არამედ სწავლად მისრულ იყო მოძღუართა მიმართ ათინისათა, რომლისა ხილვა²⁵ წინაწარმცნობელობა იქმნა წმიდისა და წინა-აუწყა მეგობართა თ²⁵სთა²⁵ სივერაგისათ²⁵ს და ურწმუნოებისა და უღმრთოებისა და ყოველთა ბოროტთა მიმართ ადვილად მიმავლობისა მისისა.²⁶

65. და ამას სარწმუნო უყოფდა მათ სახისაგან მისისა, ვითარ-იგი იყო შფოთიან ქცევითა და დაუმჭირველ სიცილითა, მ²⁷აეცებრივ მიმოხედვითა და ყოველთავე ასოთა უწესოდ და არა სა²⁷მარებისაებრ მ²⁷აუმეველობითა²⁷, აღსავსედ კრთომითა და უგუნურებითა²⁸, რამეთუ ზრახვა²⁸ მისი აღსავსე იყო უღმრთოებითა, დაღაცათუ ჯერეთ ჰფარვიდა მას სახითა განმცდელობისა²⁸თა. არამედ ეგრეთ იყოვე მისი მეგობრობა²⁸ ბოროტთა მიმართ და შეურაცხ-ჰყოფდა იგი პატივისმცემელთა სათნოებისათა.

66. ამის ყოვლისა ხედვა²⁹ აიძულებდა წმიდასა მას²⁹ განცხადებად მისთ²⁹ს წინა²⁹წარმეტყუელებათა თ²⁹სთა, ვითარმედ განხეთქად ოდესმე უც მას თ²⁹სი იგი მჯდომი სიბოროტისა²⁹ და რა²⁹თა წარმოაცარიელოს მის შორის შეკრებული იგი წუთხი უღმრთოებისა²⁹³⁰, რამეთუ ღონიერ არიან ბუნებანი წმიდანი წინამოსწავებად ყოფადთა და წულილადად უცნებულსა კეთილად განაცხადებზ მაღლითა სულისა²⁹თა და მრავალჟამეულითა სიმდიდრითა ცნობისა გამოცდილისა²⁹თა³¹. არამედ მისი იგი ამაო-ყოფა³¹ სიბოროტისა³¹ განცხადებულად იმხილა, ვითარ ვერარად სხუად ი³¹აუმი თ³¹ნიერ ნივთად საუკუნეთა ტანჯვათა დაუნჯებისა.

9.67. ხოლო დიდმან¹ გრიგოლი, შემდგომად არამრავლისა ჟამისა, იხილა რა¹ ბანაკი მწვალებელთა¹ ზედამოსრულად კესარიისა, ჟამსა მას, ოდეს-იგი ღირსსა ევსების ეპყრნეს საჭენი მის დედაქალაქ/ისანი, ხოლო დიდი ბასილი, მღდელობითა და პონტოს დაყუდებითა განშუენებული², მტერად და წინააღმდგომად³ თ¹სსა შეერაცხა.

68. ვინა⁴ცა დიდსა გრიგოლის⁴ შეეშინა ზედამოსლვისაგან მწვალებელთა⁴სა უფრო⁴სლა ამისთ⁴ს, ვინა⁴თგან წინამძღუარი იგი ეკლესიათა⁴⁵ არა ძლიერ იყო წინააღმდგომად მათდა, რამეთუ დაღაცათუ წესიერ და პატიოსან⁶ იყო ცხოვრებითა, არამედ გამოუცდეღ ღმრთისმეტყუელებითა.

69. ამისთჲს წმიდამან მიწერა დიდისა მნათობისა ბასილისა ვედრებაჲ, რაჲთა შეურაცხ-ყვნეს მტერობანი ვიეთნიმე მხოლოდ სულთა ზღვევისა ოდენ გულად მოღებითა და მალიადად შემწედ მოსცეს თავი თჲსი ეკლესიასა დედაქალაქისასა. ამას თანა თავისა თჲსისათჲსცა აღუთქუა, ვითარმედ მსწრაფლ⁷ მივიდეს თანამბრძოლ ყოფად მისსა.

70.. ამათ სიტყუათა მიერ არწმუნა რჩეულსა მას მჲედართმთავარსა დაწყებაჲ ბრძოლისაჲ, რომლისა თანამბრძოლებად თჲთცა მივიდა და ზოგად დამარლუველ იქმნნეს გოდლებისა მწვალებელთაჲსა, რაჟამს დაკუეთებითა⁸ სჯულთა მათ მათთა უღმრთოებისათა აღადგინეს ძლევაჲ წარჩინებული⁹ და ამხილეს მბრძოლთა ლტოლვილობაჲ გრძნობითა უმჲნობისა თჲსისაჲთა.

71. ესევითარისა მოქმედ არს მარადის¹⁰ ღმერთი მსახურთა თჲსთა მიერ, რამეთუ რაჟამს იხილოს კაცთა შორის ფრიადი მღელვარებაჲ უღმრთოებისა და¹¹ უსჯულოებისაჲ, წყალობად პატიოსნისა მის ქმნულისა თჲსისა აღადგენს განსრულებულთა მამაკაცთა და მათ მიერ მოუვლენს Ⴁელისაპყრობასა რასმე და შეწევნასა, რაჲთა არა სრულიადითა უღონობითა ყოვლითურთ განიხრწნას ნათესავი კაცთა¹².

72. ვითარ-იგი მაშინ ყო აღდგინებაჲ ამათი და ვითარცა დურიტაჲ რაჲმე, / შეყოფილი სძისაჲ, ესრეთ შემკრველ და შემყოფელ ყვნა იგინი განყოფილთა მათ უღმრთოებითა და მრავალსახედ განჭრილთა ურთიერთას შეერთებად მითვე შენაწევრებითა სიყუარულისაჲთა.

73. არღა მრავალი ჟამი გარდასრულ იყო შორის, ოდეს პირველმოჲსენებული იგი წინამძღუარი კესარიელთა¹³ ეკლესიისაჲ მიიცვალა ცხორებისა მიმართ დაუსრულებელისა. ვინაჲცა მიერთგან ფრიად უმრავლეს იყო შრომაჲ გრიგოლისი მიწერისათჲს მოქალაქეთა მიმართ ზოგად ყოველთა და თჲსაგან თითოეულსა, რომელთა არწმუნებდა რომელსამე მამისა და რომელსამე თავისა მიერ თჲსისა, რაჲთა საყდარსა მას მღდელთმთავრობისასა ბასილი აღიყვანონ, ვითარცა ყოვლად სრულებით ღირსი მისი¹⁴, რამეთუ არა ვითარცა მეგობრისა მოსამადლეულ ჰყოფდა ამას, არამედ ზოგადისა ერისა სარგებელსა მოლუაწე იყო¹⁵.

74. უწყოდა სადმე, ჰე, ნამდღლვე უწყოდა ღირსი იგი საუნჯე სულისა, რომლისათჳსცა არა დაეცადა ყოფად ყოვლისავე, ვიდრემდის სრულ-ყოს განზრახვაჲ ესე და სრულ-ყოცა.

10.75. და ვიდრელა-იგი ბასილი იყო საჭეთმპყრობელ კესარიისა, აღიმრა¹ შური და აღორძნდა მთავრობისმოყურებაჲ, რომელთა მიერ ორად განიყო სამდღელთმთავროა² კაბადუკიისაჲ, ვიდრე მუნ ჟამადმდე ერთად შესწავებული, და წინააღმდგომ კესარიისა ყვეს ტაანაჲ.

76. ვინაჲცა მიერთგან ორად განიყოფდეს ქალაქებსა სამწყსოთასა³ და იცილობებოდეს, თუ რომელი რომლისად იყოს, რომლისათჳს ფრიადი აღევზნა მეშფოთეობაჲ, რომელსა მიზეზად მოეპოვა რეცა სარწმუნოებაჲ და სულთა ზედა მდგომელობაჲ. ხოლო მოსწრაფებაჲ იგი წინააღმდგომთაჲ მთავრობისმოყურებისათჳს იყო / და ანგაჰრებისა, რამეთუ პატოსნებაჲ სახელისაჲ მოეპოვა რეცა დამფარველად საძაგელებისა.

77. ვინაჲთგან უკუე იმძლავრებოდა და თაჲსთა სამწყსოთაგან შემცირდებოდა⁴ დიდი ბასილი, განიზრახა სასიმს დადგინებაჲ ეპისკოპოსისაჲ, რაჲთა მის ძლით⁵ შეაერთნეს განჭრილნი და სხაჲთ კერძო მოსრული იგი მის ზედა დაჭირვებაჲ ამით განკურნოს. ამას თანა განამრავლნა ეპისკოპოსნი სოფლებისანი, რაჲთა უმეტესი ზრუნვაჲ აჩუნენოს⁶ ეკლესიათათჳს.

78. ხოლო ვინაჲთგან არცა ერთი ვინ შერაცხილ იყო დიდისა⁷ ბასილისდა უგამოცდილეს და უძლიერეს ნეტარისა გრიგოლისსა⁸ თანაშემწედ განახლებისა ეპისკოპოსთაჲსა, ამისთჳს ესე განიზრახა გრიგოლის თანა, მამისა საკარველისა ამის გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისასა⁹, და იძულებით აელნი დაასხნეს მას და საქმე იგი სრულქმნილ იყო.

79. ხოლო მოქმედსა მას¹⁰, ვითარ-იგი მრავალგზის გატქუამს, ყოველი გულისთქუმაჲ თაჲსი დაედვა დაყუდებით და მარტოდ ცხორებისა მიმართ¹¹, რაჲთა თავისუფალ იყოს ყოველთა სოფლიოთა¹² საქმეთაგან. ამისთჳს ეძაწებოდა, განიჭრებოდა და არარაჲ სხუაჲ საჭირო უზნდა თაჲნიერ თაჲსაგან განშორებით და მარტოდ ცხორებისა.

80. ამას თანა, რამეთუ ადგილიცა იგი სასიმისა¹³ უმარჯუ მისსა იყო, ვითარცა აღსავსე სოფლიო¹⁴ა შფოთითა და დაუწყნარებლობითა, რამეთუ სამეუფოთა გზათა საშუვალ დაშენებულ იყო და საერო¹⁵სა გზისა¹⁶ აქუნდა ცხენთსადგომელი, რომელთათ¹⁷ს საწყინო უჩნდა წმიდასა მას და ფრიად სანატრელ უჩნდეს დაყუდებით მოქალაქენი. ხოლო სარგებელი ანუ ღონე თავისუფლებისა¹⁸ არცაღა ერთი აქუნდა¹⁴.

81. ესე რა¹⁹ იხილა, სადგურსა უცხოთასა მიისწრაფა და სასნე/ულოთა მიმართ მილტოლვითა¹⁵ მსახურ და მკურნალ უძღურთა იქმნა¹⁶ და სიტყ¹⁷ათა მამობრივითა აღუსუბუქებდა მძლავრებასა სენთა მათთასა და ამით ღონითა ყო ჟამი იგი უცალოებისა¹⁸ ჟამად სიბრძნისმოყუარებისა.

82. ხოლო თქუმულ არს, ვითარმედ არცა აელთდასხმა¹⁹, არცა ჟამის-წირვა²⁰ უქმნიეს წმიდასა¹⁷ დღეთა მათ სასიმს ყოფისა მისისათა¹⁸; არცა რა²¹ სხუა²² უჩუენებიეს ჩუეულება²³ ეპისკოპოსთა²⁴, რამეთუ მყის, რაჟამს აელნი დაასხნეს მას ეპისკოპოსად¹⁹, მიერთგანვე ლტოლვა²⁵ დაიდვა გულსა თ²⁶სსა და გულის²⁷მა-ყო მიმძლავრებულება²⁸ თ²⁹სი³⁰.

83. ვინა³¹ცა მამა³² მისი მრავალგზის ევედრებინ, რა³³თა თავს-იდვას დადგრომა³⁴ სასიმს, არამედ ვინა³⁵თგან ამას სათხოველსა ვერ მიემთხ³⁶ა, კუალად მეორე წინა-უყო, რა³⁷თა ნაცვალად მისსა მან მიითუალოს ზრუნვა³⁸ ანძიანძორისა ეკლესიისა³⁹, რომელი-ესე არწმუნა არა ვედრებითა ოდენ, არამედ კანონისაცა რა⁴⁰სმე შერთვითა სიტყუასა თანა სწავლისასა, რამეთუ ამას აიძულებდა მას თქუმად სულმოკლება⁴¹ მოხუცებულებრი⁴².

84. მაშინ წმიდამან მან⁴³, ვითარცა თავსა შორის თ⁴⁴სსა მომგებელმან განუბნეველისა და შემოკრებულისა მყუდროებისამან⁴⁵ და დიდად შემრაცხელმან მამისა მორჩილებისამან, ესრეთ თქუა მისსა მიმართ: „დაღაცათუ ფიცხელ არს ჩემდა ბრძანებული ეგე, ა მამაო, გარნა ეგრეთცა მორჩილებისათ⁴⁶ს შენისა არა ურჩ ვარ⁴⁷, არამედ მივითუალავ ზრუნვასა ანძიანძო⁴⁸სასა. გარნა ესე უწყოდენ⁴⁹ ღმრთისმოყუარემან მაგან გონიერებამან შენმან, ვითარმედ ვერღარამან სხუამან დამარწმუნოს⁵⁰ შემდგომად ამიერ განსლვისა შენისა შენ წილ პყრობა⁵¹ ეკლესიისა⁵² ამის.“

85. ხოლო მამა¹ მიუგებდა: «ჩემდა, ჰრქუა, / ჩემდა, Ⴀ შვილო, ცოცხლისა თუ ოდენ იქმნე კუერთხ განმამტკიცებელ სიბერისა, განმტკიცებული ლოცვითა მამობრივითა. რაჟამს მე აღვესრულო, ვითარ შენ გთნდეს, ეგრეთ განაგენ საქმენი შენნი.»

11.86. ესე რა¹ ესმა დიდსა¹ მას, ზედა-დაადგრა მამასა² მოურნედ სიბერისა წარჩინებულად, რამეთუ მახლობელ იყო იგი წელსა მესესა, რომლისასა მცირედ უნაკლულეს იყო დედა³ წმიდისა³, რომელთა⁴ ზოგად უ⁵მდა მას ფრიადი მსახურება⁶ ჯერისაებრი სიმრავლითურთ განსუენებისა⁷თ უფრო⁸სლა, რამეთუ კესარიოს საწუთო⁹საგან განსრულ იყო ღორღონიას თანა, დისა მათისა, ღირსისა დედათა შორის, და ორნივე ზოგად წარსრულ იყვნეს ცხორებასა მას დაუბერებელსა და დაუსრულებელსა დღეკეთილობასა, რომელნი-იგი სიტყ¹⁰ათა ეპიტაფიო¹¹ათა, რომელ არს საფლავის ზედა¹², ღირსებით და პატიოსნად შეემკვნეს დიდსა გრიგოლის¹³.

87. და თ¹⁴ათლა დაშთომილ იყო მშობელთა ნუგეშინისმცემელად სიბერისა და მკურნალ უძღურებისა მშობელთა ღმრთისმსახურთად. უკუეთუ ოდენ არა დიდ არს, ვთქუა, ვითარმედ მკ¹⁵დრად ფრიად უმჯობესად და მონაცვალედ უზეშთაესად¹⁶, რომელი მხოლოდ კმა-იყო არა მშობელთა ოდენ, არამედ მშობელთა მშობელთაცა და პირველთა მამისმამებთა გ¹⁷რგ¹⁸ნ-ყოფად კეთილისა სიქადულისა, რამეთუ ამის მხოლო¹⁹სა შობამან დაუცვა მათ ყოველთა სა²⁰სენებელსა თანაგანვრცომა²¹ არა ხოლო აღსასრულადმდე სოფლისა, არამედ დაუსრულებელთა თანა საუკუნეთა²².

88. იხილეთლა, რასა ესე ვიტყ²³, თუ²⁴ ვინ უფრო²⁵ს მისსა ღმრთისმსახურ იქმნა ზედადგომასა შინა სახლეულთასა Ⴀელოვნებით განგებითა და ღმრთისმოყუარებით პერობითა სახლისა²⁶ათა, რამეთუ ვითარცა წარჩინებული სჯული სახლისა²⁷ თითოეულთა თ²⁸სსა წილ/ხუდომილ ჰყოფდა ნათესავთა, მეგობართა, მონათა, უცხოთა.

89. ხოლო ეკლესიასა ესრეთ: ვითარცა კანონი რა²⁹მე მმართველი, ეგრეთ ზედა-ედვა იგი ყოველთა სამწყსოთა მისთა, რომლისათ³⁰სცა მას განეკუთნვის სიტყუა³¹ იგი მოციქულისა³² წინაუკუმო შეცვალეზით თქუმითა³³, ვითარმედ, *რომელმან თ³⁴სი სახლი³⁵10 ესოდენ კეთილად განაგო, რაოდენ უფრო³⁶ს ეკლესია³⁷ ღმრთისა³⁸?*¹¹ რამეთუ რომელმან თ³⁹სისა სახლისა ზედადგომა⁴⁰ არა იცის, ვითარ მზრუნველ ექმნეს ეკლესიათა ღმრთისათა?¹²

90. ხოლო რომელი ერთსა განსწავლის გულისა მისყოფით¹³, იგი სახლსაცა აცხოვნებს და სახლისა ეკლესიასა, ხოლო ეკლესიისა ქალაქსა, რამეთუ სახლი არს ქალაქ მოშენებულ და ქალაქისა შენება არს სრულებით წარმართება სახლისა. რამეთუ მისვე და ერთისა აელოვნებისაგანნი არიან მრავალთა ცხოვნება და მცირედთა ანუ ერთისა და არა ყოვლად ყოველთა, არამედ რიცხსა რაოდენობითა ოდენ განიყოფებიან ურთიერთას.

91. ხოლო მიიცვალა რა ამიერ გრიგოლი (რამეთუ მამასაცა მისსა ესრეთვე ეწოდებოდა) და მასცა¹⁴ პატივ-სცა წმიდამან¹⁵ სიტყმათა ეპიტაფიოთა და მას თანა შესხმით პატივ-სცა ჯერეთ აორცთა შინა მყოფსა ღმრთისმოყუარესა დედასა თასსა, ნონნას. და ესე ყო ღირსებით, ვითარცა შეკვანდა მშობელთმოყუარესა შვილსა¹⁶ და უფროასლა¹⁷ ქრისტესმოყუარესა კაცსა^{18*}, რომელი-იგი კეთილად აელისამყრობელ ექმნა ქურობასა დედისა თასისასა¹⁹, ვითარცა შუენოდა²⁰ და უამდა მრავალჟამ მოხუცებულსა დედაკაცსა²¹ წესიერი პატივით განსუენება და მოუწყინებელი მოსწრაფება მსახურებისა²².

92. ხოლო შემდგომად მიცვალეებისა მისისა განემორა ეკლესიასა ანძიანძოასასა²³ და მიიწია სელევკიას, ქალწულთა სავანესა ქალწულისა და მოწამისა²⁴ თეკლასსა და მუნ დაყოვნებითა ადგილ-სცა და/დგინებად ეპისკოპოსისა ქალაქსა ზედა²⁵ ანძიანძოასასა. და მოიქცა რა ამიერ, ეგრეთვე პოვნა იგინი ვითარ დაეტევნეს, რამეთუ არავინ განეჩინა მათ ზედა მწყემსი.

93. ხოლო ერი იგი ცრემლით ევედრებოდა მას, რათა არა დაუტეოს მზრუნველობა მათი²⁶. ხოლო მან არა თავს-იდვა, არამედ მოუდრეკელობა აჩუნა თხოვასა ზედა მათსა არარათ უდარეს, რაოდენ მუხამან კუეთებასა ზედა ქართასა.

94. გარნა რომელი-იგი კნინლა და თანა-წარმდა მე მოუასენებელად²⁷, იგი მიგითხრა თქუნ, რომელი თათ წმიდისა მისდაცა არარათ უდარეს საქებელ არს, დაღაცათუ თქუნდა სათხრობელად²⁸ სარგებელ არს. რამეთუ ყოველი კეთილი საბაძველცა არს, ხოლო ბაძვა მომგებელ სათნოებისა, ხოლო სათნოება²⁹ – ღმრთისა აღმყვანებელ მომგებელთა მისთა.

95. ხედვიდა დიდი ბასილი განრღუეულთა ძმათა ფრიად საწყალობელთა და ღირსთა თანაღმობისათა, ხოლო არავისგან შეწყალებულთა უფროადა ვიდრედა სამაგელთა³⁰ რათმე და ბილწთა, სავლტოლველქმნილთა მრავალთა მიერ უსწავლელობით და კაცთმოძულეობით. ამისთაჲსცა ცნობად მოვიდა ბუნებისა და განიზრახა წინადადებაჲ განზრახვისა ღმრთისმსახურისაჲ და ღირსი მისისა მის ძმათმოყუარებისაჲ.

96. ესე იგი იყო აღშენებაჲ სახლთა ყოვლად დიდთაჲ და დაწესებაჲ მათდა შესავალსა წლითიწლადსა, რომელი-იგი მან მოირეწა სახლებისაგან მდიდართაჲსა ძლიერებითა სიტყუათა თაჲსთა გულისაჲმიერებისაჲთა და მას შინა შემოკრიბნა ყოველნი სნეულნი და ადგილსა მას უწოდა გლახაკთსაზრუნველ.

97. ამისსა თანამოღუაწე და თანამოქმედ იყო გრიგოლი, ვითარცა საცნაურ-ჰყოფს თავსა მას შინა გლახაკთმოწყალებისათაჲს / თქუმულსა მის მიერ³¹, თუ რაოდენი შრომაჲ აქუნდა დიდსა ბასილის თანა ამასცა, ყოვლად ქებულსა, წარმართებისათაჲს ამის მაღლისა³². და თუ ვითარ დიდად სათნოებად წარმოაჩინა მან გლახაკთმზრდელობაჲ³³ ვითარცა ღირსად შეტყუებული საქმე დიდსა მას თანა ღმრთისა კაცთმოყუარებასა. არამედ ესე აქამომდე იყავნ, რაჲთა არა უაწენებელად დამიშთეს ესოდენი იგი წარმატებათა მისთა კერძო³⁴.

12.98. ხოლო არიანოზთა წვალეებაჲ მრავალ ჟამ რაჲ განჰკაფდა ეკლესიასა და აელთა მიერ მეფისათა მარღუ იყო სიმაგრეთა საღმრთოაჲსა გოდოლ-ტაძრებისაჲთა, რაჲთა უღმრთოებად მიიტაცნეს უმარტივესნი. ამისთაჲს დიდად ღმრთად მამასა და მცირედ ძესა, და დაბადებულად სულსა წმიდასა აზმნობდა.

99. ვინაჲ-იგი მსგავსად ჯურღმულისა რაჲსმე აღმოადა ახალნერგი რაჲმე თავი, წვალეებაჲ მზრძოლთა სულისაჲ, რომელი-იგი ძისათაჲს ერთგულებდა და მამისა თანასწორად სიტყუასა ქადაგებდა, ხოლო სულსა წმიდასა ჰგმობდა და ამას ორსახედ, რამეთუ რომელნიმე დაბადებულად იტყოდეს მას განცხადებულად, ხოლო რომელნიმე არცა ღმრთად, არცა დაბადებულად, არამედ აზნაურად და თავისუფლად¹. რომელთა ზოგარიანოზ უწოდა წმიდამან სიტყაჲთა მზითა*² და სახელისდებითა წვალეებისა მათისა

შემსგავსებულთა ვითარცა პატივისმცემელთა ძისათა, ხოლო უპატივომყოფელთა სულისა წმიდისათა.

100. ესევეითარი ესე წვალება⁴ განეფინა რა⁵ ყოველსა სამთავროსა ბერძენთასა³ და უფრო⁶სდა მპყრობელ იქმნა ბიზინტიისა, აღადგინა ღმერთმან სული წმიდა⁷ თ⁸სი⁹ გრიგოლის შორის ღმრთისმეტყუელისა და შეიწყალნა წარწყმედულნი განმხრწნელისა მისგან მოძღურებისა.

101. და ვითარ-იგი მოსეს, ჰრქუა: *ხილვით ვიხილე ძ¹⁰რხილულობა¹¹ ერისა ჩემისა¹² ეგ¹³პტეს შინა* (რამეთუ ენითა ებრაელთა¹⁴თა ბნელად გამოითარგმანების ეგ¹⁵პტე, ხოლო აწ საცნაურ ჰყოფ არმურსა ამას აწინდელთა წვალებათასა) და *სულთთქუმისა მათისა¹⁶ მესმა და გარდამოვ¹⁷ა¹⁸ედ ¹⁹ასნად მათდა და აწ მოვედ, მიგავლინო შენ ეგ²⁰პტედ.*⁵

102. ამით ბრძანებითა აღძრა ღმერთმან⁶ კაცი ესე თ⁷სი და წარვლინებულ ყო ბიზინტიად მის მიერ აღვსებული სულითა, რა⁸თა იქმნეს ზემთამბრძოლ სულისა.

103. ესევეითარისა ამის მგზავრობისა მიმართ⁷ უფრო⁸ს ასწრაფებდა მას დიდი მნათობთა შორის ბასილი და სულიერთა მათ ღუაწლთა მიმართ განამ⁹ანობდა. და ზოგად ორთავე ამათ მომართ სხუანიცა სიმრავლენი მღდელთმთავართანი ყოველთა თანა მართლმორწმუნეთა სამეუფო¹⁰სა ქალაქისათა ევედრებოდეს, რა¹¹თა წამალ საკურნებელ სენისა მათისა იქმნენ, რომელთა მორჩილებისათ¹²ს სამეუფოდ მიიწია წმიდა¹³ ესე უპოვარებით ყოველთაგან ნივთთა შუებისა და სიმდიდრისათა, მხოლოდ აღსავსედ მადლთა მიერ სულისათა. ხოლო შეწყნარებულ იქმნა მუნ მათგან, რომელნი თ¹⁴სი ეყვოდეს მას ¹⁵ორციელადცა და ღმრთისმსახურებითცა.

104. ვინა¹⁶-იგი პოვა ეკლესია¹⁷ ვითარცა *ქსელი მთასა ზედა ანუ ვითარცა სასწაული ბორცუსა¹⁸*, სიტყ¹⁹ასაებრ წინა²⁰წარმეტყუელისა, მცირე და ადვილი აღსარიცხუველად და დაფარულად მყოფი ყოველთაგან, რამეთუ ყოვლად მოკლებულ იყო მპყრობელთა მიერ ყოვლისაგან კადნიერებისა.

105. ხოლო წმიდანი ტაძარნი ყოველნი მიმოდატაცებულ და მძლავრდაპყრობილ იყვნეს წინააღმდგომთაგან. თ²¹ანიერ მხოლოდ წმიდისა ანასტასია²²სი ოდენ დატევებულ იყო მართლმადიდებელთათ²³ს, ნუუკუე და იგიცა შეურაცხყოფით სიმცირისათ²⁴ს

ნაშენებისა და სიკინისათჲს მოქმუნულებისა, ვითარ-იგი უწყიან კეთილად მათ, რომელთაცა უხილავს / პირველი შენებულებაჲ მისი.

106. მიერთგან უკუე წმიდამან⁹ მყის იწყო წინაგანწყობად წინააღმდგომთა¹⁰, ვითარცა ახალმან ვინმე დავით¹¹, სხუათა¹² უცხოთესლთა სჯულისდებათა შურდლითა ცემად სიმტკიცითა სიტყუათა თჲსთა¹³. და მორწმუნეთა სარწმუნოჲ კუალად-აგო კადნიერებაჲ დლითი-დღე მოგურითა ღმრთისა და ძლიერად წარმოტყუენვითა ბოროტად აღდგომილთა მათგან ღმრთისმსახურებასა ზედა და მბრძოლთა ჭეშმარიტებისათა.

107. ესრეთ მცირედისა ჟამისა შორის გარდასლვასა ესოდენად სიმრავლედ განფინა სიმცირე იგი ერისა თჲსისა¹⁴, ვიდრელა ყოვლად არა თანაშესატყუებელ იყო პირველსა მას სიგლახაკესა¹⁵.

108. არამედ აქაცა სრულ იქმნებოდა სიტყუაჲ იგი წმიდათა წერილთაჲ, ვითარმედ: *სახლი დავითისი ვიდოდა და განდიდნებოდა, ხოლო სახლი საულისი ვიდოდა და მოუძღურდებოდა*¹⁶. რამეთუ სახილველ იყო მუნ მრავალფერობაჲ რაჲმე კეთილად წესიერებისა ცხოვნებულთაჲსა.

109. რამეთუ რომელნიმე აწვე მონადირებულ იყვნეს და რომელნიმე ბადით სანადიროდ ყოფად იყვნეს, ხოლო რომელნიმე ესოდენ სრულქმნილ, რომელ კმა-იყვნეს სხუათაცა მოძღუარ და მომნადირებელ ყოფად.

110. გარნა ამის ყოვლისა თანა ვინმცა სხუამან თავს-ისხნა არიანოზთა რისხვანი, მოყუასთა მოშურნეობანი? რამეთუ რომელთა-იგი თანა-ედვა შემწე და ოღლისამპყრობელ ყოფაჲ და რაჲთამცა მოღუაწესა მას თანა ილუწიდეს, ესენი წარმატებათა მისთა ზედა განმწარდებოდეს და ნიჭ შურისა ჰყოფდეს აღორძინებასა ეკლესიისა¹⁷, და ვინაჲთგან შესწორებად წმიდისა მის სათნოებათა ვერშემძლებელ¹⁸ ანუ თუ არამნებებელ იყვნეს, ამისთჲსცა ბოროტისა გარდარეულებითა კეთილისა დაფარვად ღონე-ჰყოფდეს.

13.111. არღარა განფხურილ იყო / შორის სიბოროტე ესე, ოდეს აღმოეცენა ასური აპოლინარი განმაახლებლად თჲსისა რაჲსმე ბოროტადმადიდებლობისა, რამეთუ არამართლ აღიარებდა ჭეშმარიტსა მას განაორციელებასა ღმრთისა სიტყუაჲსასა, არამედ

სულისა ხოლო პირუტყა¹სა და ორცთმილებასა აზმნობდა და მოჰკუეთდა მისგან მიღებასა სულისა საცნაურისა და პირმეტყუელისასა და ამას ესრეთ ასწავებდა ერსა¹.

112. ხოლო იყო იგი სიტყა²ერ და მდიდარ² საწარმართო²თა სწავლულებითა და მის ძლით წარიპარვიდა მრავალთა თითოფერობითა სიტყუათა²თა, ვინა²ცა ყოველსა ქუეყანასა მიმოგანთესულ იყვნეს მოწაფენი წვალებისა მისისანი³, ვითარცა სამკედურებითა წარწყმედად მიმზიდველნი უსწავლელთანი

113. ამიერ უკუე უმრავლესი⁴ ღუაწლი ზედა-დაერთო წმიდასა⁵ ამას ძნიად საბრძოლელობითურთ საცთურისა⁶თ, რომელსა *ამხილებდა, ჰრისხვიდა*⁷, ევედრებოდა, რომელთამე სარწმუნოებასა ზედა დაიცვიდა, ხოლო რომელთამე მუნვე აღიყვანებდა, ვინა⁶-იგი დაცემულ იყვნინ.

114. გარნა ესევითარსა მას ქადაგებასა წმიდისასა სხუა⁸ წინააღმდეგომი ეკუეთა⁸, რამეთუ სრულებითი იგი აღსაარება⁸ ორცთმესხმისა⁸ ორძეობად განკუეთად შერაცხილ იქმნა უსწავლელთა მიერ. ვინა⁸თგან მარადის შორის ერისა მსხდომარე იყვნინ მოწაფენი აპოლინარისნი და ამას ცილისმწამებლობდიან წმიდისა ამისთ⁸ს და არწმუნებდიან⁹, რამეთუ ზედა⁸სზედა დაცემამანცა წუეთისამან აღმოაფოს⁸ს კლდე. და ვინა⁸თგან ესევითართა საიდუმლოთათ⁸ს სიტყუა⁸ ზეშთა ექმნების სასმენელსა მრავალთასა¹⁰ და ვერცა გულის⁸მა-ჰყოფდეს უსწავლელნი¹¹ სიღრმესა საღმრთო⁸სა¹² განგებულებისასა,

115. ამისთ⁸ს მგელნი სარწმუნო მათდა¹³, ხოლო მწყემს საეჭუელ იყო /მასწავლელობისათ⁸ს ჰემმარიტებისა. ხოლო არიოზის წვალებისა¹⁴ ზეშთამბრძოლნი, ვითარცა ეშუნი ველურნი, რისხვასა მას წმიდისა მის ზედა¹⁵ აღჰლესვიდეს¹⁶ და ცილიწამებისა მისგან აპოლინარის მოწაფეთა⁸სა¹⁷ ალატყინებდეს ერსა სიტყა⁸თა ტყუილისა⁸თა.

116. და აღძრნეს იგინი ქვისა დამკრეფელ ყოფად ნეტარისა მის ვითარცა ოდესმე *ჰურიანი სტეფანესთ⁸ს*¹⁸. გარნა ცუდ იქმნნეს სივერაგენი მათნი¹⁹, ვინა⁸თგან ღმერთი იყო მცველ წინამბრძოლისა თ⁸სისა.

117. ამისსა შემდგომად შეიპყრეს იგი და წინაშე საყდარსა სამთავრო⁸სასა წარადგინეს ვითარცა მიზეზი შფოთისა და განხეთქილებისა⁸. ეჰა, უწყალოებასადა! ო ,

ტყუვილისა განძლიერებასა! უკუეთუ ნამდღვე გრიგოლი ამისტას განისაჯების, რომელი-იგი თათ ჭემმარიტებით და სიმშადით მკურნალ²⁰ არს სხუათა რისხვისა და მეშფოთეობისა.

118. გარგანი მშადობისა²¹, მოწაფე ქრისტესი, მშადისა მის და მდაბლისა და სიმშვიდისა სჯულისმდებელისა, რომელი დადაცათუ ესოდენტა ძართა მიერ მოცვულ, არამედ ამას ხოლო მგონებელ და მეტყუელ იყო სახელისათას შენისა, ქრისტე: *«ვიდოდი დათუ შორის აჩრდილთა სიკუდილისათა, არა შემეშინოს ბოროტისაგან, რამეთუ შენ ჩემ თანა ხარ²²»*.

119. ამისტასცა თანიერ საკრველთა და წყლულებათა განტევებულ- იქმნა მიერ მოწამე, თანიერ ღუაწლთა და თანიერ ნაგუემთა, გარგანშემოსილი,

120. ამისი ხოლო შემომღებელი, რომელ არს თავს-დება მათი აღრჩევითა გონებისათა, რომლისა ვნებად არა მიუშუა ქრისტემან სიმრავლითა თასთა ჩუენდა მომართ წყალობათათა, რათა არა დაკლებულ გუყვნეს კეთილთა მათ ურიცხუებისაგან, რომელნი მდიდრად აღმოგაცენნა მან ღმრთისმეტყუელით პირით მისითა, რომელსა²³ ესოდენ უტევა განბრწყინვებად ღუაწლთა შინა, რათა შორის ყოველთა საჩინო-ყოს²⁴, / ვითარმედ ყოვლითურთ წარმატებულ არს იგი ყოველთა შორის სიმრავლეთა ეკლესიისათა და საბაძველ სათნოებათა სიმრავლითა²⁵ და შრომათა მიმართ ყოვლად ახოვნებითა²⁶,

121. ვინაცა პეტრე, ეპისკოპოსმან დიდისა მის ქალაქისა ალექსანდრიისამან, რომელი-იგი მწყემსობითა მონაცვალე იყო ათანასის, ყოვლად განთქუმულისა, მოავლინნა მიერ დამამტკიცებელნი გრიგოლისთას ღმრთისმეტყუელისა²⁷ მღდელთმთავრობასა²⁸ კოსტანტინეპოლისასა და ამას ჰყოფდა არა კაცობრივითა ნიჭებითა, არამედ სასყიდელ ფრიადთა მათ ოფლთა და ღუაწლთა მისთა, ყო მითუალვა მისდა საყდრისა მის ფრიად კეთილად და სამართლად²⁹.

122. ხოლო ამიერითგან მყის ზედადასხმითა სიმრავლისა ამისგან საქმეთასა დამძიმდების გონება ჩემი და შეამრღუევეს წესსა თხრობათა შემდგომობისასა, რამეთუ მსგავსად ღელვათა ზედააღდგომისა, სხასა წარმოტევება დაჰფარავს სხასა პირველობასა.

123 გარნა ვინა¹თგან ერთგზის ოელ-მიყოფიეს სიტყუად, არა დავეყენო აღსრულებად საქმეთა გრიგოლისთა თ²ათ მისდა განკუთნვილისა მის ღმრთისა მისისა შემწედ უძღურებისა ჩემისა მოწოდებითა და უფრო³აღა აწ, ვინა⁴თგან³⁰ ვხედავ შემნდობელობასა თქუენისა მაგის სიმშ⁵ადისასა.

14.124. იყო ვინმე სამეუფოსა ქალაქსა კაცი, სახელით მაქსიმე, ნათესავით მეგ⁶ატელი, ბარბაროზი სახითა, *ახალი ვინმე იანე¹*, და ვითარ⁷-იგი მოეს, ეგრეთვე ესე გრიგოლის წინააღმდგომი. ესე ფილოსოფოსი იყო კ⁸ანიკო⁹ა¹⁰სა¹¹, კუერთხითა ოდენ და თმითა და სამოსლითა პატოსან, ხოლო ვიდრე მოაქამომდე ესწავა ფილოსოფოსობა¹². ხოლო ნაყროვნებითა, ანგაჰრებითა და ურცხ¹³ანობითა კ¹⁴ონი უფრო¹⁵აღ, ვიდრელა კ¹⁶ანიკოელი, ესე იგი არს ძალდი უფრო¹⁷აღ./ ვიდრელა სამაღლოთა¹⁸ და საცნაურებათაგან ანტისტენო¹⁹აღსთა წინააღმდგომად შესწავებული. და ვითარ²⁰-იგი *ნაბალისტ²¹ა²²* გუასმიეს, ყოვლითურთ მისდა მიმსგავსებული²³.

125. ესე მოუ²⁴და დიდსა ამას და სახელგანთქუმულსა²⁵ მწყემსსა და განისწავლა მის მიერ დავიწყებად უღმრთოებისა და ნაცილ-ყოფად ეკლესიისა. ესრეთ აღმოიშვა რა²⁶ ნათლისღებითა, ვითარცა მჩემებელი წესიერისა კრძალულებისა²⁷, ერთსართულ და ერთტაბლა იქმნა მღდელთმთავართა მთავრისა, ვიდრელა ყოვლად მისდად საგონებელ იყო მსახურ განკუთნვილ, მაქებელ სიტყუათა მისთა, ერთგულ ქრისტიანე, არა დრკუ.

126. და ვითარცა ჟამიერი გამოცდილება²⁸ მიეცა და ღირს საკურთხეველისა საგონებელ იქმნა, მაშინდა აღირაცხა მოყუასთა თანა ეკლესიისათა. ვინა²⁹ცა მიერთგან შური იუდა³⁰ასი აღიბამვა და განილაშქრა განმცემელად მოძღურისა, რომლისა თანამოქმედ ი³¹ა³²უმია ხუცესთაგანი ვინმე ეკლესიისათა³³, რომელი-იგი არაოდეს შერისხულ, არამედ ფრიად პატივცემულ იყო წმიდისა მისდა³⁴, დაღაცათუ თანაზიარ იქმნა მაქსიმეს სივერაგეთა. ესე იგი იყო ეპისკოპოსად ბიზინტიისა დასუმა³⁵ მაქსიმესი.

127. ხოლო ვინა³⁶თგან ოქრო³⁷ა სა³⁸მარ იყო მათდა, ესევითართა მათთ³⁹აღს ისმინეთ, თუ ვინა⁴⁰ მოირეწეს: რამეთუ ხუცესი ვინმე ჭალაკთა⁴¹ თასო⁴²თ ბიზინტიად აღმოვიდა, რომელსა მიერ მოაქუნდეს სა⁴³მარნი პროკონნისით სყიდად ფიცართა მარმარილო⁴⁴ა⁴⁵სათა.

128. ესე შეიტყუეს სამჭედურითა ქადებათა⁴⁶ათა, რამეთუ ადვილ სარწმუნებელ არს ყოველი სუბუქი ცნობითა და მალე⁴⁷ მისაზიდველ საცთურისა მიმართ. ამისგან

მოიღეს ოქროს თანამოგზაურად სიბოროტისა და წარგზავნეს ალექსანდრიად და არწმუნეს პეტრეს, რათა მოავლინნეს Ἄელთდამს/ხმელნი⁸ მაქსიმესნი, რომელი-ესე უმცისეს სიტყვას იქმნებოდა.

129. და მოიწინეს ეგვიპტით მომრთუმელნი ეპისკოპოსობისანი მის პეტრესგან, რომელმან პირველ დაასაყდრა გრიგოლი, ხოლო აწ Ἄელთა დაასხმიდა მაქსიმეს. და არცაღა თასისა მოწერილისაგან ჰრცხუნოდა, დაღაცათუ არა სათნოებისაგან და ყოველთა შორის⁹ საქადულობისა კაცისა ამის.

130. და ვითარცა მოიწინეს მის მიერ მოვლინებულნი, განთიადი იყო, ოდეს-იგი შინაგან იქმნეს ეკლესიისა უცნაურად მწყემსისაგან, თანიერ უწყებისა მღდელთასა, მოყუასთასა, მთავართა, გინა ერთა მორწმუნეთასა, არამედ მყის მოსლვასავე თანა Ἄელთდასხმად იწყეს.

131. ხოლო განისმა რაჲ ჰამბავი მათი, მსწრაფლ მორბიოდეს ერნი და მღდელნი, მოყუასნი და წარჩინებულნი ქალაქისანი, თათ დასნიცა იგი მწვალებელთანი¹⁰. ერთბამად მოყუარეთა თანა მტერნიცა¹¹ ზოგად განკარგებულ იყვნეს უწესოასა მისთას სიბოროტისა მათისა, რამეთუ სიბოროტე უბრძოლელი მრავალგზის მტერთაცა შემწე-ჰყოფს უმსჯავროდ ვნებულისა მის.

132. და ვითარცა იხილეს მოქმედთა მათ უწესოებისათა არა ადვილ-ყოფას Ἄელყოფილისა მათგან¹² (რამეთუ ცუნდრუკებამან მათმან ზედა-დაასხა მათ გარემოდგომას ერისა), იხილეთ¹³, თუ რაჲ ყვეს: თანიერ განსლვას ეკლესიით და შესლვას სახლსა მსოფლიოასა ვისმე მომღერალისასა, სადა-იგი Ἄელნი დაასხნეს მაქსიმეს, რამეთუ თანამოქმედად და ძალმწედ ჰყვანდეს ერისაგანნი ვინმე, მიზეზთათას უწესოებისათა განადილნი ეკლესიით, ვინათგან მარადის მოხარულ არიან ესევეითარნი იგი მეყსეულთათას შეცვალებათა, რამეთუ მდგომთა საქმეთა ზედამომძიმარნი ყოვლადვე სურვიელ არიან საქმეთა მიმოცვალებისათას.

15.133. ხოლო მკადრნი ქალაქისანი, რაღა ვინ თქუას, თუ რაოდენითა¹ რისხვითა აღზებულნი, რა/ოდენთა გინებათა დაასხმიდეს მაქსიმეს ზედა, ვიდრემდის თათ დიდსა² გრიგოლისცა აბრალეზდეს, რომელმან ესოდენსა საკუთრებასა და კადნიერებასა ღირს ყო მაქსიმე. ამისთასცა საშრომელ უჩნდა წმიდასა ამათ პირთათას

სიტყაზეა მათი, რათამცა დააცხრვო ეგოდენი იგი მგზებარეობა ერისა წამლითა მამშადებელთა სიტყუათათა, რომელთა ეტყოდა მათ:

134. «ნუ, კაცნო, ნუ განჰმწარდებით ჩემ, მამისა თქუენისათას, რამეთუ უკუეთუ მე ვიბრალევი მისთას ჩუენებითა სიტკბოებისათა, ვითარცა არა წინაწარმცნობელი სიბოროტეთა მისთა, რა-მე ყოფად არს მისსა, რომელმან სახიერება მიიღო და უსახურება მოგუაგო? რამეთუ არას თანამდებ ვარ ვერ წინაწარმცნობელობისათას სიბოროტისა, რომელი-ესე მხოლოდ ღმრთისა საქმე არს³. ამას თანა, რამეთუ სჯულცა არს ჩუენდა ყოველთა მიმართ განხუმა ნაწლევთა და სიყუარულითა მამობრივითა შეწევნა ჩუენდა რწმუნებულთა, რამეთუ *მომავალი ჩემდა, ქრისტე იტყას, არა განვაძო გარჟ*. დიდ სადმე იყო⁵ ჩემდა მაქსიმეს ნათლისცემა და ნაცვალად ირაკლიოსსა სამებისა მსახურ-ყოფა მისი. დიდ იყო ჩემდა ჟამერთცა კაცისა მისგან ქმნა სათნოებისა, დაღაცათუ უკუანასკნელ განაცხადა ჩემებით ქმნა საქმეთა მათ პირველთა. არამედ არა ჩუენი არს გამოცდა ამისი, რამეთუ არა მოგონებათა ზედა შემავალ ვართ, არცა ყოფადი უწყით, უკუეთუ არა ღმერთმან სახიერებით მოგუმადლოს ესე, რამეთუ *ვხედავთ ჩუენ პირსა, ხოლო ღმერთი-გულსა⁶*, ვითარ-იგი გასმიეს სადმე.»

135. ესე ვითართა ამათ სიტყუათა მიერ⁷ დააცხრვო შფოთება იგი ერისა⁸ და ყოვლად ერთგულებით შესძინა მათ მორჩილ-ყოფა მღდელომთავრობისა თასისა.

136. ხოლო მეფე თევდოსი, რომელი იყო ნათესავით ისპანიელი, ჟამთა მათ მაკედონიას სპასპეტობდა და დასავალისა რომელთამე ბარბაროზთა თანაწყობასა ჰყოფდა, რომლისა მიმართ წარიტანნა მაქსიმე ეპისკოპოსნი იგი მეგაპტე/ლნი⁹, მოსრულნი აელთდასხმად¹⁰ მისსა, წარვიდა თესალონიკედ, მოუადა თათმპყრობელსა და ითხოვდა მისგან ეპისკოპოსობასა სამეუფოასასა, რამეთუ ვინათგან საეკლესიოთა წესთაგან ძალ არა აქუნდა, ამისთასცა მეფისა მიერ ჰგონებდა მოღებასა მღდელომთავრობისასა, რათა არა მღდელობად, არამედ მძლავრებად შეერაცხოს მას პატივი იგი მისი. ვინაცა-იგი წარიდევნა მეფისა მიერ ფრიად შინებით, თქუმითა რისხვისათა

137. მიერთგან რადა ღონე ყო მაქსიმე? რამეთუ ძნიად საბრძოლელ მტერ არს მთავრობისმოყუარება, რომლისა ძლით წიად-ადა ალექსანდრიად და თასთა მიერ

კადრებათა ოქროათ წარპარულ ყვნა სახლეულნი ვინმე პეტრესნი და მათ შორისცა მსგავსივე აღძრა სიბოროტე, რაჟამს მეტყუელებდა მისსა მიმართ, გინათუ თქუა: «ანუ სამეუფოასა საყდარი მომიზადე მე, ანუ თათ შენისა მაგისგან არა განვეყენო». ესე თქუა და ბოროტად სრულ-ჰყოფდა საქმიტცა, უკუეთუმცა არა ეპარხოზსა ალექსანდრიისასა შიშითა შფოთთა და მკლველობათათა მიერ განედევნა მაქსიმე. ესრეთ უკუე მან ღირსი სილადისა მიიღო მისაგებელი.

138. ხოლო გრიგოლი, სიმრავლითა შრომათათა განკაფულმან და მრავალსახეობითა ზრუნვათათა დამძიმებულმან, განიზრახა წარსლვასა სახიდ თასსა და წარმოუთხრნა ერსა სიტყუანი ჯმნისანი და ასწავა მათ დაცვასა სარწმუნოებისა მის მიერ სწავლულისა და მოქმედებასა სათნოებისა, სიტყათ და საქმით მის მიერ მათდა ჩუენებულისა.

139. ესე რაა ესმა ერსა და მოყუასთა, საზოგადოა ამაა აღუტევეს ყოველთა და ჰგოდებდეს მათგან წარსლვასა მწყემსისა მათისასა. მიერითგან იყო მუნ ხილვაა საწყალობელი მამათა და დედათა, ჭაბუკთა და მოხუცებულთა, სწავლულთა და უსწავ/ლელთა, მთავართა და სამთავროთა. ყოველთა გლოვაა ერთამად შეირეოდა, რამეთუ არა თავს_იდებდეს ობლობასა, ვიდრემდის ესევითარისაცა სიტყასა მკადრე იქმნნეს თქუმად: «შენ თანავე, ჰრქუეს, შენ თანავე განიყვანებ ჩუენგან სამებასა, ა მამაო!»

140. ამის ამისა სმენითა მოშიშ იქმნა¹¹ ახოვანი იგი სულითა, დაიყენა სრბისგან და აღუთქუა მათ თანა ყოფა, ვიდრემდის იქმნას შემოკრებაა ეპისკოპოსთა, რამეთუ მოსალოდებელ იყო, რათა მათ შორის გამოირჩიოს ვინმე, ღირსი ეპისკოპოსობისა, რომელმან განუსუენოს მას ზრუნვისათას მათისა და მათ მიერვე ებრძანოს მას განსლვაა მიერ.

141. ესრეთ უკუე მიენდვნეს სიტყუასა მას წმიდისასა ერნი იგი არა ფიცით მომტკიცებითა, არამედ უტყუველობასა პირისასა და სიმტკიცესა ქცევისა მისისასა მინდობილებითა, და ესრეთ თითოეული წარვიდეს სახიდ თასა¹².

16.142. ხოლო შემდგომად შფოთთა ამათ გარდასლვისა წმიდისა მის მიერ¹ მოცალებით საქმეთა მზრუნველობისა ჩუენებითა კუალად გამობრწყინდა ქადაგებაა წმიდისა² სამებისა, მოძღურებითა და შრომითა წმიდისათა³ განვრცომილი და

ყოველთა ერთსარწმუნოებად შემომკრებელი, რამეთუ ამას მუშაკობდა სანატრელი იგი ფრიად რაჲმე უპატიოსნესად *ნოვეს მუშაკობისასა*⁴.

143. და ქუეყანისმოქმედ რაჲ იყო ურნატა ეკლესიისათა, რომელთამე სულებსა ვითარცა ერქუნითა განაღებდა, დაჰფხურიდა⁵ და იწსნიდა ეკალთაგან უღმრთოებისათა, ხოლო რომელთამე შორის ჰყოფდა თერძულთა,⁶ საწინაწარმეტყუელო⁷საებრ ომისა⁷, სხუათა შორის სთესვიდა სიტყუათა საღმრთოთა.

144. რომელნიმე მისნი აწლა აღმოეცენებოდეს და განიბმიდეს ძირთა, სხუანი ჯეჯლოოდეს და მოირთხმიდეს მუწლებსა, სხუანი ყუაოდეს⁸ და თავწარსხმულ იქმნებოდეს, სხუანი ეტერ-წინამოან და მზა მომკისა მიმართ, სხუანი იმკებოდეს / და სხუანი ზანად დაიდგმებოდეს, სხუანი კალოსა აქუნდეს და სხუანი განიფიწვოდეს⁹ და პირუტყუოსახეთა მათ წვალებისა¹⁰ სჯულთაგან განქრევითა ქრისტესდად განწმდებოდეს.

145. ხოლო სხუანი ღირს-იყვნეს შთადებად საუნჯეთა შინა და სხუანი პურად შეიცხვებოდეს, რამეთუ ესე არს დასასრული მუშაკობისაჲ, რომლისა მიზეზ არნ სურვილი საზრდელთა მოღებისაჲ, რომლისათაჲს იგი შურებინ და გულსმოდგინედ შეჰკრებნ მქელეულებსა.

146. არამედ ოფლნი იგი კაცისა ღმრთისანი ესოდენ და ესეოდენტა სულთა მაცხოვრება მოსწრაფებაჲ იგი მისი, ხოლო მოღებაჲ ნაშრომთაჲ არა მსგავს, რამეთუ არა მუშაკთაებრ მწუმეველ იყო იფქლთა მათგან ნამუშაკვევისა თაისისათა, არამედ უსასყიდლოდ ტკბილ¹¹ და სახიერ იყო ნამუშაკვეთა თაისთა მიმართ, რამეთუ შრომასა წარაგებდა მათ ზედა.

147. ხოლო *უსასყიდლოდ ქსდაგებასა სახარებისასა*¹² და წარუგებელად მათგან დაცვასა თაისისა მოძღურებისასა არაოდეს დააცუდებდა¹³. ვინაჲცა უმრავლესი სიყუარული შეიძინა მოწაფეთა მიერ¹⁴ თავისა თაისისა მიმართ და უმრავლესობასა სიყუარულისასა უმეტესი შეუდგა მორჩილებაჲ სიტყუათა მათ საყუარელისათა¹⁵, რომლითა უმრავლესნი სულნი მიიყვანნა ღმრთისა, არა რისხვით გუემულნი, არამედ სიმშაღით უსწავლელობისაგან მოქცეულნი და კეთილადვე წესიერებად სულისა კუალადგებულნი¹⁶ ღონიერებითა¹⁷ სიტყუათაჲთა.

148. რამეთუ რომელნიმე სიტკბოებითა სიტყუათა მისთა¹⁸თა წარიტყუენვოდეს, ხოლო რომელნიმე შეიტკბობდეს განცხადებულსა სიმტკიცესა მისსა ქადაგებისათ¹⁹ს სჯულთა საღმრთოთა²⁰სა; სხუანი მოდრკებოდეს შრომათა და ძ²¹ართა თავსდებისა მიერ კაცისა მის ღმრთისა²²თა; სხუანი შეკდომებულ იყვნეს სიმშ²³ადისაგან მისისა; ხოლო რომელთამე სიწრფობა²⁴ და მზაკუვარებისაგან თავისუფალი / იგი²⁵ სიბრძნისმოყუარება²⁶ მისი²⁷ შეაერთებდა მათ; ხოლო რომელნიმე, ვითარცა მოწოდებულნი სანადირონი, ეგრეთ შეაპყრობდეს თავთა თ²⁸ათა განჩინებასა თანა სიტყუათა მისთასა²⁹.

149. და უზეშთაესი განცხადება³⁰ სიბრძნისა მისისა³¹ ესე იყო, რამეთუ არა ყოველთა ყოველსა არწმუნებდა, არამედ ძალსა თანა თითოეულისასა შეატყუებდა ვითარცა რჩეული რა³²მე მკურნალი და შემსგავსებულად კაცად-კაცადისა სენისა მისცემდა წამალთაცა საკურნებელთა, რამეთუ არცა ბილწთა და უძღურთა სასმენელთა არწმუნებდა სრულებასა საიდუმლო³³სასა, არცა კუალად დაჰფარვიდა სრულთაგან კაცთა რასმე ვითარცა მოშურნე მათისა სარგებელისა³⁴.

150. რომელთამე საეროდ ამხილებნ, რომელთა³⁵ ცნის სირცხ³⁶ლისა მიერ სინანულად მოსლვა³⁷, ხოლო რომელთამე თ³⁸ათაგან ბრალთა მათთა წარმოუდგინებნ; რომელთამე ჰრისხავნ, რომელთათ³⁹ს ეგრეთ უმჯობეს იყვის, ხოლო რომელთამე წარმატებასა აქებნ მამობრივ და მწყალობელობრივ, რამეთუ არა ლიქნასა ჰყოფნ, არამედ სათნოებისა მიმართ გზა-უყოფნ და მითუალულობისა მიერ წარმატებად აღსძრავნ.

151. ვინა⁴⁰თგან ამით განიყოფების რიტორობისაგან ფილოსოფოსობა⁴¹: რამეთუ რიტორობა⁴² მლიქნელი რა⁴³მე არს და ვაჭარი და თ⁴⁴ათა ქებათა მიერ წარიპარავნ პატივთა⁴⁵ და მეგობრობათა მოყუსისამიერთა. ხოლო ფილოსოფოსობა⁴⁶ არარა⁴⁷სა სხ⁴⁸ათა თ⁴⁹ანიერ ამის მიმართ ოდენ მხედველ არნ, თუ რომლითა სახითა სარგებელ ეყოს კაცთა⁵⁰.

152. ამისთ⁵¹ს, ვითარცა თაფლითა, ეგრეთ დაატკბობს სიმწარესა სწავლისა და მხილებისა სიტყუათასა ქებისა მიერ და სიტკბოებისა მიერ ქებათა⁵²სა სურვილად სათნოებათა მოქმედებისა აღადგინებს მსმენელთა⁵³.

153. ხოლო სიმაღლისათ⁵⁴ს სჯულთა⁵⁵ ღმრთისმეტყუელებისათა, რომელ აქუნდეს წმიდასა მას, რადღა სა⁵⁶მარ არს თქუმად სხუა⁵⁷ რა⁵⁸მე? თ⁵⁹ანიერ ესე, ვითარმედ

პირველ გარდასრულთა მათ შორის ჟამთა სიმრავლესა თანა მრავალ იყვნეს კაცნიცა, განთქუმულნი სიბრძნითა და ღმრთისმეტყუელებითა. არამედ მათ ყოველთაგან შემდგომად იოანე ღმრთისმეტყუელისა და მახარებელისა²⁸ ამან მხოლოდ განიკუთნა სახელი ესე ღმრთისმეტყუელებისა და ვითარცა უზეშთაესსა მათ ყოველთასა, ამას ხოლო წილ-ხუდა წოდება ესე.

154. ამათ ყოველთა თანა კეთილთა ურიცხუებასა²⁹, არცა წინაწარმეტყუელებისა მადლთაგან უღონო იყო და სიტყუა ესე ვითარმედ სარწმუნო იყოს, კეთილად უწყი და უფროსლა თქუენ შორის, რომელნი-ეგე მდიდრად შუებულ ხართ სიბრძნისმოყუარებისაგან თქუმულთა მისთა³⁰. ხოლო ჩემდა კეთილ არს, რათა თათ მისთავე თქუმულთა სიტყუებითა ვითარცა თუალთა და მარგალიტთა პატიოსნებითა, ბრწყინვალედ შევამკო ოქროს ესე ამის საკარველებისა³¹.

155. ხოლო სიტყუანი იგი ესე არიან, რომელ-ესე თავსა მას ასერგასისთა ეპისკოპოსთაგან ჯმნისასა შინა აღმოგაკითხავს³²: «ესე სამწყსო იყო ოდესმე ესრეთ, ვითარ-ესე ვთქუ³³, და ესე ვითარი არს აწ შუებული და განვრცელებული, დადაცათუ არღა სრულებით, არამედ სრულებისა მიმართ მიმავალი და მცირედ-მცირედ შეძინებისა მიმღებელი და ვწინაწარმეტყუელებ, ვითარმედ მიიწიოსცა, რამეთუ ამას მეტყას მე სული წმიდა, გინათუ წინაწარმეტყუელ ვარ მე და ყოფადთა მხედველ».

156. ესე ვითარი-ესე წინაწარმეტყუელება მისი არა მრავალთა ჟამთა შემდგომად აღესრულა კნინდა და ზღას ქამათა უმრავლესქმნითა ეკლესიისა სავსებისათა და სასწაული საცნაურთა მათ წინაწარმცნობელობათა მათ მისთა საქმით აღსრულებითა დამტკიცებულ და სარწმუნო იქმნა.

17.157. ხოლო ვინათგან ზემოწენებული იგი დიდი¹ მეფე თევდოსი ღმრთისმსახურად მეფედ ქადაგებულ იქმნა და ნათელი თავისუფლებითი ეკლესიათა ზედა გამობრწყინდა, მიერთგან რადღა საამარ არს / სიტყუად, თუ რაოდენნი დღესასწაულთა სიმრავლენი შეიმკვნეს სიტყუათა ამის ღმერთშემოსილისათა², რაოდენნი მართლმადიდებელთა რისხვანი დამშადებულ იქმნეს, რომელნი-იგი წყურიელ იყვნეს ნაცვლისმიგებად ბოროტისა მისთას, რომელი შეემთხა მათ

მწვალელებელთა სივერაგისაგან და რაათა მიუწყონ მათ ნაცვალი დევნულებათა მათ და წყლულებათა, რომელსა უყოფდეს ამათ?

158. გარნა ისმინეთ, თუ რაა ჰრქუა მათ ნეტარმან ამან³: «არა ესრეთ, ა, სამწყსონო ჩემნო, არა ამას ეძიებს ქრისტე, არცა ესრეთ გუასწავებს ჩუენ წმიდაა⁴ სახარებაა. არამედ აწ ჟამი არს მოქცევისა შეცთომილთაასაა. ცანდ და ისწავედ ბრალი თასი! მოვიდედ⁵ და შეუვრდედ უფალსა! მას მიუთხრედ უღმრთოებისა თასისა განმრავლებაა⁶ და სამწყსოსა მისსა თანა შეერთნედ! ესე არს ჩემი შურისგებაა: ცხოვნებაა მაჭირვებელთა ჩემთაა მხოლოდ აღიარედ ოდენ, ვითარმედ კეთილ იყო, რომელსა იგინი სდევნიდეს პირველ. სულგრძელ იქმნენით, შვილნო, რამეთუ *კაცი სულგრძელი დიდ არს ცნობითა!* კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენტა⁸ და მიუტევენით მათ გარდასრულნი ცთომანი მიტევებითა სრულიადითა! ხოლო უკუეთუ ფრიად დულს რისხვაა და ძნიად დასაპყრობელ არს გულისწყრომაა თქუენი, ესეღა სადმე უეჭუელად ყავთ – მიუშუენით იგინი ქრისტეს და მერმისა მის სამსჯავროასა მიმართ წარავლინენით! რამეთუ *«ჩემი არს შურისგებაა და მე მივაგო»*⁹ – იტყას უფალი». ესევითარითა სიტყათა დააცხრვო შფოთებაა მათი.

159. ხოლო დასცხრეს რაა ბრძოლანი, რომელ აქუნდეს მეფესა¹⁰ ბარბაროზთა მიმართ დასავალისათა და ყოველივე განემარჯუა ნებისაებრ თათმპყრობელისა, ესე იგი იყო მიადაა პატიჟსა ღირსად სალადისა მათისასა – წარმოტყუენვაა და მოხარკე-ყოფაა მათი.

160. და ეგრეთ ამის ყოვლისა შემდგომად¹¹ / აღმოსლვაა იქმნა მეფისა¹² სამეუფოდ ქალაქად ყოვლად განთქუმულისა და ბრწყინვალედ მოხარულისა¹³ ძლევასა მას ზედა და დამაობასა მტერთასა¹⁴, რომლისა მიერ მაშინ მიეთუალა გრიგოლის საყდარი მღდელთმთავრობისაა პატიოსნად და ღირსად შრომათა მისთა.

161. ამის ჯერისათას გულსმოდგინებაა თასი ფრიად აჩუენა განვრცობითა სიტყუათა თასთაათა წმიდისა მიმართ და დასასრულად სიტყასა ჰრქუა: «შენ, ა მამაო, შენ და შენთა ოფლთა ჩუენ მიერ აელთ გიდებს ღმერთი ეკლესიასა თასსა. ამისთას, აჰა, მე მოგცემ შენ სახლსა საუფლოსა და საყდარსა ქალაქისასა.¹⁵ ხოლო ნეტარი იგი აღივსო

სიხარულითა, მოიკითხა თაჲთმპყრობელი და ლოცვაჲ* თაჲსი სასყიდლის-გება მისსა ყო და ეგრეთ გამოვიდა პალატით.

162. მაშინ არიანოზნი, რომელთა ვიდრე მუნ ჟამადმდე დაეპყრა ეკლესიაჲ, განეწყვნეს მახალებითა და მის ძლით ბრძოლის-ყოფად იტყოდეს წმიდისა მის მიმართ. ამას თანა ევედრებოდესცა, რაჲთა არა მიუღოს მათ ეკლესიაჲ, რამეთუ მოშიშ იყვნეს წინააღდგომით რასმე თქუმად მპყრობელისა მიმართ. ხოლო ნეტარსა მას და მისთანათა სიკუდილსა აქადებდეს, რამეთუ საეროდცა განეწყვნეს და აღიჭურნეს და კუალად თაჲსგანცა განიზრახეს, რაჲთა ფარულად ზედამისლვითა მახალი განაწონონ ნაწლევთა მღდელთმთავრისათა და მათი იგი წინაგანწყობაჲ ესოდენ.

18.163. ხოლო გან-რაჲ-თენა, მყის ერი ღმრთისაჲ თანა მწყემსითურთ ეკლესიად შევიდეს და მიითუალეს იგი, რომლისათაჲს არამცირედი შფოთი იხილვებოდა და ფრიადი ზარი ვითარცა დღესა ქალაქისა წარტყუნვისასა, რამეთუ ყოველნი ადგილნი ქალაქისანი, უბანნი და ფოლოცნი, ორსართულნი და სამსართულნი სავსე იყვნეს მახალღოსნებითა¹, საჭურველშემოსილებითა და ფრიადი აღრეულ იყო გოდებაჲ დედათა და ყრმათაჲ. /

164. შევიდა უკუე მეფეცა ნეტარისა მის თანა ეკლესიად და იქმნა ჩუეულებისაებრი შემთხუევაჲ მრავალგზის შემთხუეული კაცობრივთა საქმეთა, რამეთუ განთიად რაჲ იყო, იქმნა ბნელ ღრუბლისა მიერ გარეშეცვითა მზისა სიმრგულისაჲთა.

165 და შემთხუევაჲ ესე უცხო იყო. ესევითარისა მის დღესასწაულისა ბრწყინვალეებისაგან, ვინაჲცა ჰაეროვან იქმნნეს არიანოზნი, ვითარმედ არა ჰნებავს ღმერთსა მათგან წარღებაჲ და მართლმადიდებელთა მიცემაჲ ეკლესიისაჲ², ხოლო სულთა მორწმუნეთა ურვისა სიმძიმე შეაშფოთებდა.

166. და ვითარცა ზოგად შევიდეს მეფე და მღდელთმთავარი კანკელსა შინა საკურთხეველისასა, აღიღო ერმან ერთაჲმობით ამაჲ ყოველთა მიერ ვედრებისაჲ ცრემლით* განპყრობითა აელთაჲთა. მყის განგებითა ღმრთისაჲთა მიჰრიდა სიზრქემან ღრუბლისამან და გამოჩნდა ბრწყინვალეებაჲ მზისაჲ, რომლისა მიერ განბრწყინდა საუფლოჲ იგი სახლი და განათლდა ჰაერი, ხოლო გონებანი კაცთანი ბოროტად

გმობისაგან³ შეიცვალნეს შუენიერებად მართლმადიდებლობისად⁴, ვინაჲცა ზოგად ევედრებოდეს მეფესა, რაჲთა თჲთ მან დასუას მღდელთმთავარი საყდარსა საეპისკოპოსოჲსასა.

167. ხოლო ნეტარსა მას არა უნდა დაჯდომაჲ მას ზედა და ვინაჲთგან ამისდა ომობად ვერ შემძლებელ იყო ერისა მიმართ სიმრავლისაგან მარხვისა და ორცთა ძლიერად განკაფულებისა, სხაჲსა ვისმე პირითა ომა_უყო სიმრავლესა მას და ჰრქუა: «ო, შვილნო, აწ ჟამი არს მადლობისა შეწირვად ესოდენტა ნიჰთა ქველისმოქმედისა მიმართ, რომელნი-ესე მოგუმადლნა ჩუენ სამეზამან. ხოლო საყდრისათჲს დრო-ვსცეთ ხვალემდე.»

168. ესე რაჲ ესმა ერსა მას, დამშაჲდნეს. ხოლო თჲთმპყრობელი განცაბრდა ესოდენტსა მას ზედა სიმდაბლესა წმიდისასა. და ესრეთ დაიწნა კრებაჲ დღისაჲ მის, რომელი_იგი ჭემმარიტად დღესასწაულობად მხიარულები/სა მოემადლა ქრისტესა არა ხოლო მონიჰებითა მათდა **ეკლესიისაჲთა, არამედ ამითცა⁵, რამეთუ ესოდენი იგი მზადებაჲ საჭურველთაჲ და მდულარებაჲ სიბორგილისაჲ უქმად დაცხრომილ იქმნა. ერთი ხოლო იაადეს ორმალთა მათგან, რომელი-იგი მსწრაფლ უსისხლოდ კუალად_ეგო ქარქაშადვე.

169. გარნა დაღაცათუ მაშინ თანა-წარიაჲდა დიდმან მან, არამედ არავე სრულიად შეენდო დაუჯდომელ-ყოფაჲ საყდარსა მას სამეუფოჲსა ქალაქისასა. რამეთუ ვითარ-იგი მას არა უნდა და გარე-მიაქცევდა, ეგოდენ წინაუკმო წადიერებითა მღდელთმომღუართა სიმრავლისაჲთა დასუმულ იქმნა მას ზედა. არამედ ესე უკუანაჲსკნელ.

19.170. ხოლო მაშინ მეფე, ფრიადითა სიყუარულითა აღსავსე მისსა მიმართ, პატივსა და კრძალულებასა მამისასა წინა-უყოფდა მას, რამეთუ დაღაცათუ სწავლულებისგან უნაწილო, არამედ კეთილადმსახურებითა აღსავსე იყო და უმშაჲდეს ყოველთა. გარნა წმიდასა მას კეთილ შეერაცხა ღმრთისაჲ უფროჲს, ვიდრე არა მეფისაჲ შემსჭუალულ-ყოფაჲ. ამისთჲს არა ზედაჲსზედა მივალნ პალატად.

171. ხოლო ხედვიდა რაჲ წინამდგომთა მეფისათა სნეულად ვეცხლისმოყუარებითა და მოხარულთა ნიჰ-ძლუნთა ზედა, ვიდრელა თჲსი საქმე დაეტევა და მისდა მიდევნებულ იყვნეს,

172. ამისათვის წმიდას ესე ყოვლად შეურაცხ-ჰყოფდა მოგებასა მათსა და მათი იგი ზრუნვა განეცვალა ლოცვად და მღამრებად და სწავლად ერისა და კურნებითა და მოხილვითა სნეულთათა ღმერთსა განუწმედდა თავსა თასსა და სამწყსოთა თასთა. იყვის ოდესმე, რომელ სურვილითა დაყუდებისათა აგარაკად განვიდის და ზედასზედაობასა შრომათასა ამას ჰყოფნ საკურნებელ დაშრომათა მათ, რომელნი შეემთხუეოდეს მას ერმრავლობითა ქალაქისათა და სიმრავლესა მოღუაწებისასა სიმანე-ჰყოფდა გუამისა თასისა¹, რათა გარდასრულთა ჩუეულებამან² არა დააშროს წინამდებარეთა ღუაწლთა მიმართ.

173. ხოლო სამეუფოთა ეზოთა მიმართ მიმყოვრებულად მისლვისათვის ჟამიერად ეწუართა მას სიტყუას იგი იგავთა: *«იმით შედგი ფერაი შენი მეგობრისა შენისა მიმართ, რათა არა განძლომით მოგიძულოს შენ.»*³

174. ხოლო სამართაგან შეუპყრობელობისა მისისათვის ესე კმა-არს,⁴ რამეთუ ესოდენისა მის ეკლესიისა მწყემს იყო, რომლისანი ფრიადნი მიეცნეს მას შესავალნი და ძლიერნი საფასისსაცავნი და სიმრავლენი საჭურჭლეთანი,⁵ რომელთაგანი ერთიცა დრაქმა არად იამარა და ესე მაშინ, ოდეს-იგი უნდალა თუმცა მოგება რომლისაამე.

175. მრავალ ტალანტები საფასეთა წინამდებარე მისდა იყვნეს უხუებით, არამედ იგი არა გულისსიტყათა შესავალთა და მოსაგებელთათა გამოიკითხვიდა განმგებელთაგან ეკლესიისათა, არცა დააწერდა მათ ზედა ჭურჭელთა ეკლესიისათა მოფარდულებრ უფროსს, ვიდრეღა საეკლესიოთა წესთა მპყრობელებრ და ერისთავთა და არა ეპისკოპოსთაებრ, არამედ ზოგად ყოველთაგან ამას ეძიებდა, რათა ძღუნად ღმრთისა მოაქუნდეს განწმედილება სანდისისა და ნუმცა კაცთა, არამედ ღმრთისა მხოლოდ სიტყას მიადასამცა ერწმუნებთან.

176. ამას ყოველსა თანა სიმრავლითა შრომათათა, სიბერითა და უძლურებითა კნინდა და დავრდომად მიახლებულ იყო, ვინაცა დასნეულებული რა ცხედარსა ზედა მწოლარე იყო, რომლისათვის სიმრავლე ერისა მყის საწოლსა მას მირბიოდეს და სართულსა მას სახლისა მისისასა შინაგან იქმნებოდეს.

177. ხოლო მან გულისაჲმა-ყო, ვითარმედ ზარგანაჲდილ არიან სნეულებისათაჲს მისისა, შთამოიხუნა ფერაჲნი ცხედრისაგან ქუეყანად და ესრეთ მჯდომარე იკითხვიდა, თუ რაჲ ჰნებავს მისლვასა მას მათსა.

178. ხოლო მათ მიუგეს⁶: «მადლისა მიცემად ღმრთისა შემოგვერბით / ჩუენ ზედა ქნილთა ამათ ქველისმოქმედებათა მისათაჲს და ულოცავთ მეფესა საუფლოაჲსა ტაძრისა ჩუენდა მონიჭებისათაჲს და სხუათა მათთაჲსცა წმიდათა ეკლესიათა, რომელთა შინა მკაჲდრ ყვნა მართლმადიდებელნი და ამათ ყოველთა კეთილთა მიზეზად შენ გიცით, სასურველი ეგე მწყემსი სულთა ჩუენთაჲ». ესე თქუეს სიყუარულით და წარვიდეს მიერ⁷.

179. ხოლო დაშთა მათგანი ჭაბუკი ვინმე, რომელი-იგი აელითა მოეხაჲ ფერაჲთა წმიდისათა და ცრემლით და გოდებით ევედრებოდა ნეტარსა მას შენდობად მისსა შეცოდებისა მისისა, რომლისათაჲს დიდი იგი იკითხვიდა, თუ რაჲ არიან სიტყუანი მისნი. ხოლო მან არარაჲ მიუგო, თაჲნიერ სალმობიერად გოდებისა და ეგრეთ შენდობისა მიებისა.

180. მაშინ წინაშემდგომელთაგანმან ვინმე თქუა: «ესე არს მომკლველი იგი შენი, აჲ, მამაო, რომელსა ეგულვა სივერაგით ზრახებითა ვიეთითამე მახალისა განწონაჲ ნაწლევთა შენთა, რამეთუ დაღაცათუ ქრისტემან განცხადებული შეწევნაჲ მოგივლინა შენ, არამედ ამათითა ნებითა საქმე იგი აღსრულებულად შერაცხილ არს». ამათ სიტყუათა ზედა მუნ მდებარე იგი უმეტეს აჲმოზდა და ინანდა კადრებათა მისთათაჲს.

181. ხოლო მამამან, ვითარცა ნამდალვე მამამან, ესრეთ ჰრქუა: «გეყავნ შენ მოწყალე, აჲ, საყუარელო, ქრისტე, რომელმან-იგი მე მაცხოვნა, მანვე შენ მოგმადლენ შენდობაჲ, მხოლოდ შენ ოდენ აღსააოცელად კადრებისა მის ჩემდად იქმენ მოძაგებითა ცვალებისაჲთა, მოუაჲედ ღმერთსა და ჰმონებდი მას მონებითა ნეფსითითა და წადიერთა.

182. ხოლო მკაჲდრთა ქალაქისათა ესმა რაჲ გონიერი იგი ყოვლად ბრძენი სიტყაჲსგებაჲ ყოვლად ბრძნისა მისგან პირისა და სულგრძელებითი იგი სახიერებაჲ უსახურ სულმოკლესა მას ზედა, უმეტესითა სურვილითა შეეზავნეს სულსა მისსა და

უსაკუთრესითა ერთობითა შეაერთნეს თავნი შემაერთებელსა მას განწვალებისა მათისასა.⁸

20.183. ხოლო მათ ჟამთა იქმნა კრება^ა იგი წმიდა^ა ასერგასითა მამათა^ა, რომელნი-იგი ყოვლისაგან სამეუფო^ასა ბერძენთა^ასა, თ^ანიერ ხოლო მეგ^აპტელთა და დასავალისათა, მუნ შემოკრებულ იყვნეს, რა^ათა ზოგად განაჩინონ მღდელთმთავარი სარწმუნო^ა ქალაქსა ზედა სამეუფოსა და რა^ათა აღმოცენებულნი იგი წვალეზანი არიანოზთანნი გარდასრულთა მათ წელიწადთა შინა განჰფხურნენ შორის¹ განჩინებითა მსოფლიო^ასა შეკრებისა^ათა.

184. არამედ წვალეზათა განფხურისათ^ას წინაგზა ექმნა მათთ^ას დიდსა გრიგოლის პირველ მრავალთა წელთა და მბრძოლნი იგი მაშფოთებელნი სამწყსო^ასანი განეოტნეს ეკლესიათაგან; გარნა თ^ათ მაშინ შეკრებასა თანა წმიდისა მის კრებისასა კუალადცა მოლუაწე იქმნა სრულიად უჩინო-ყოფისათ^ას წინააღმდგომთა^ასა.

185. ხოლო წმიდამან მან კრებამან თ^ათ ნეტარი იგი დასუა საყდარსა მას, რამეთუ ამისსა თავ და განმაჩინებელ² იყო დიდი მელეტი, საჩინო^ა იგი მწყემსი ანტიოქელთა ეკლესიისა³, კაცი კეთილადმსახური სარწმუნოებითა, რომელი ჟამსა მას არიანოზთა მპყრობელობისასა განი^აადა ეკლესიით, ფრიადი ევნო და მიეცა ექსორობასა მრავალჟამეულსა.

186. ხოლო სახისათ^ას რადღა სა^ამარ არს თქუმად, თუ ვითარი იყო? რამეთუ თ^ათ იგივე ერთი მშ^ადცა იყო და მოქმედცა, წმიდა, მართალ, მ^ანე და ბრძენ და ერთბამად ყოველთა სათნოებათა მიერ კეთილადმოქმნულ. ამან საუნჯემან სათნოებისამან სწავლითა და განზრახვითა თ^ასითა, განჩინებითა წმიდისა მის კრებისა^ათა დაუმტკიცა დიდსა გრიგოლის საყდარი სამეუფო^ასა^ა.⁴

187. ხოლო მას მძიმე უჩნდა ღათუ მღდელთმთავრობისა იგი მთავრობა^ა, არამედ ეგრეთცა თავს-იდვავე სიყუარულითა სამწყსო^ასა^ათა და მებრვე ამით სასოებითა, ვითარმედ ადვილად⁵ შესაძლებელ არს მისსა, უკუეთუ ოდენ სამეუფო^ა იგი ქალაქი განამტკიცოს, რა^ათა მიერ ვითარცა სიმაღლით საებგურო^ასა^ათ ჯეროვნად⁶ განიცდი/დეს და დაჰ^ასნიდეს შფოთებასა ყოვლისა სოფლისასა და ორთავე ^აელთა მიერ

ძლიერად შემოჰკრებდეს განყოფილებასა ყოველთა ეკლესიათასა. ესე იყო მაშინ ჟამ ერთ მიზეზი საყდარსა მას ზედა დაჯდომისა.⁷

188. ხოლო ვინათგან დიდმან მელეტი მუნვე სამეუფოსა ქალაქსა შინა მიიღო აღსასრული საწუთო⁸სა ამის ცხორებისა⁹, და მათ მიერ მიიღო პატივი წარსაგზავნელი, ვიდრელა ყოველი იგი ქალაქი გარე-მოადგეს მას დათხევითა ფრიადთა ცრემლთა¹⁰თა და ეგრეთ გალობით და შესხმით წარგზავნეს იგი ქალაქად თ¹¹სსა.

189. მიერთგან უკუე განითქუა რა¹² ესე, პირველთა შორის ქალაქისათა⁸⁻⁹ კუალად იქმნეს ადომანი და ძლევისმოყუარებანი¹⁰⁻¹¹, რამეთუ ეპისკოპოსნი ურთიერთას უღლითმბრძოლ* იყვნეს, რამეთუ რომელნიმე განჩინებულსა მას დიდისა მელეტისსა წმიდისა მისთ¹²სა სამართლად უწოდდეს და დამტკიცება¹³ მისი ენება ბჭობითა სამართალითა¹³, ხოლო რომელნიმე წინა-აღუდგებოდეს და¹⁴სნად მისსა.¹⁴

190. მაშინ დიდმან¹⁵ გრიგოლი, ვითარცა ერთგზის მიმთუალველმან საყდრისამან, იწყო დაზავებად მათდა ურთიერთას მათდა მიმართ აუმევიტა ესევიტართა სიტყუათა¹⁶თა:

191. «მე, ჰრქუა, მე¹⁶, ა, მღდელნო პატიოსანნო¹⁷, არა მენება¹⁸ მითუალვა¹⁹ მთავრობასა ამას სამეუფო¹⁹სა ქალაქისა სამწყსოთასა¹⁹, რამეთუ დაღაცათუ ოფლთა და შრომათა ჩემთა მიერ შემოკრებულ, განმტკიცებულ და აღორძინებულ²⁰ არს ეკლესია²⁰ ესე, არამედ კმა-არს ჩემდა, რა²¹თა ამის ყოვლისა წილ ღმერთი დავიუნჯო და მისმიერთა მოველოდი მოსაგებელთა. ხოლო ვინათგან სურვილმან სამწყსოთამან და ზოგადმან გამორჩევამან თქუენმან მაიძულა მე მითუალვა²² საყდრისა²², არღარა სამართალ მგონიეს მე თქუენტ²³ს კუალადქცევა²³ თ²⁴სისა განჩინებისა²⁴ ვითარ რომელთამე გნებავს დამტკიცებად იგი და რომელთამე არა.

192. ხოლო ჩემდა არად სასურველ არს არცა სიმდიდრე, არცა სიმაღლე საყდართა²⁵, გინათუ საყდრისა²⁵ ამის, ანუ რა²⁶თა მეწოდებოდის მამამთავარ სამეუფო²⁶სა. არამედ პირველად ძნელ მიჩნს უღმობელად თავსდება²⁷ ობლობისა შვილთა²⁷სა, რომელ-ესე ქუეშურობა²⁸ არს ვნებისა.

193. ამისა შემდგომად, რა²⁹თა არა საგონებელ იქმნნეთ, ვითარმედ სხ³⁰სა რა³¹სმე ქმნად აღგძრავს თქუენ შური ანუ სისუბუქე და არა დაჯერებულ გყოფს პირველ

განჩინებულსა თქუნსა. ხოლო უკუეთუ სძლევს აწინდელი ეგე სჯაა თქუენი და შეურაცხ-ჰყოფს პირველსა მას, ვითარცა აღტაცებითქმნილსა, მე ვგრეცა შეუწუხებელად განვალ საეპისკოპოსოათ.

194. განიზრახეთ და ყავთ სათნოა თქუენი, რამეთუ ჩემდა საყუარელ არს უდაბნოა ძუელ სადმე და აწცა, ვინაათგან არა ღმრთისაგანცა დაემაზვიან დაკლებულნი საყდართა სიმალლისაგან».

195. ესე რაა თქუა, და იხილნა მრავალნი მოსწრაფედ სხაა ვისმე გამორჩევისათა, თათ ნეფსით დაუტევა სახლი იგი, რომელსა შინა იყოფებოდა და წარვიდა სხუასა, უშორიელესა ეკლესიისაგან, რამეთუ ევლტოდა შფოთთა და სიმრავლესა მისდა მიმავალთასა.

196. არამედ მუნცა მირბიოდეს მრავალნი ერისა მისგან, ცრემლოოდეს, ევედრებოდეს, მოქენე იყვნეს შეწყალებად სამწყსოა, რომელი-იგი თათა შრომათა და ოფლთა მიერ ესოდენ აღეზარდა და აღეორძინა. “მოგუეც, ჰრქუეს, მოგუეც მადლი ესე მოყუარეთა შენთა და რომელსა-ეგე უმრავლესი სიმკარცხე ცხორებისა შენისა დღეთაა ჩუენ ზედა წინა-წარგიგის! მოგუანიჰე ნეშტიცა იგი, რათა დავიმკადრნეთ ნაწილნი წმიდისა მაგის გუამისა შენისანი განათლებულთა მოძღურებითა შენითა!”

197. ამათ სიტყუათა ზედა, ვითარცა შვილთმოყუარე მამაა, მოდრკებოდა უკუე, გარნა უღონო იყო ყოფად რასმე, ღმერთსა ევედრებოდა, რათა უმჯობესი მათი განაგოს ჯერისაებრ.

21.198. და ვიდრელა იგინი ესრეთ იყვნეს, მოიწინეს ეპისკოპოსნი, მოწოდებულნი ეგაპტით და მაკედონიით ბიზინტიად, ჯერეთ მუნ ყოფასა ზემოთქმულისა კრებისასა. და ეუწყა რაა, ვითარ თანიერ თანაზრახვისა მათისა დაუმყარებეს მათ ნეტარი გრიგოლი, ვნებაა კაცო/ბრივი შეემთხა და წინააღმდგომ იყვნეს განჩინებისა მათისა არა გრიგოლის სიმულილითა, რომლისა თანაზიარ და ერთნება იყვნეს გონებითა, არამედ დამამტკიცებელთა მათ მისთათა შფოთ იყვნეს, ვითარ თანიერ ცნობისა მათისა მისცეს მას საყდარი იგი.

199. ხოლო ნეტარი იგი ერთად შეკრებასა ყოველთა მათ ეპისკოპოსთასა დადგა შორის კრებისა მის და ესრეთ თქუა:

200. «კაცნო, თანამწყემსნო დიდისა¹ ამის ქრისტეს სამწყსოა²სანო, ძნელ არს უკუე და ყოვლად არა ღირს თქუენდა, უკუეთუ სხუათა მასწავლელნი ეგე მშადობისანი ურთიერთას ბრძოლასა ჰყოფდეთ, რამეთუ ვითარ სხუათა არწმუნოთ ერთნებობა³, უკუეთუ თქუენ არა ერთა⁴მა იყვნეთ წინამდებარეთა ამათ საქმეთა ზედა? არამედ გლოცავ და გვედრები თქუენ, თათ მის სამებისა მიერ კეთილ და მშად იყვნით ურთიერთარსითა მშადობითა.

201. ხოლო უკუეთუ რათმე გექმნები მიზეზ განწვალებისა, არა უპატიოსნეს ვარ იონა წინაწარმეტყუელისა. *შთამავდეთ მე ზღუად და დასცხრეს თქუენგან ღელვა⁵ განსაცდელთა⁶.*²⁻³ აჰა, აღვირჩევ ვნებად, რაცა რათმე გნებავს, დადაცათუ უბრალო ვარ. მხოლოდ რათა შეიერთნეთ თქუენ, განმადეთ საყდრისაგან, განმდევნეთ ქალაქისაგან! მხოლოდ *თქუენ ოდენ შეიყუარეთ ჭეშმარიტება⁷ და მშადობა⁸* ვითარცა ზაქარია იტყას. ცხოვნდით, პატიოსანნო მწყემსნო, ცხოვნდით და ჩემთა ტკივილთა შრომისათა ნუ დააკლებთ მოასენებას!»

202. ესე რათ ჰრქუა, სირცხალითა და კდემითა⁹ აღავსნა ყოველნი, რამეთუ ლმობიერ იქმნეს სიტყუათა მისთა ზედა. და ესრეთ თავადი სლვით განვიდა შესაკრებელისა მისგან წარსლვად კაბადუკიად ზოგად აღსავსე სიხარულითა და მკმუნვარებითა: ერთი იგი, რამეთუ ჰოვა განსუენება¹⁰ შრომათაგან, ხოლო მეორე – დატევებისათას სამწყსოთა¹¹სა.

203. ამისსა შემდგომად შევიდა პალატად ამის მადლისა თხოვად თათმპყრობელისაგან და პირველად ესე ჰრქუა: «შენ, უკუე, ა, მეფე, რაო/დენნი ქველისმოქმედებანი გიჩუენებიან ეკლესიისათას, უკ-მოგეზლოს მათათას ნაცვალი ქრისტესგან დღესა მას შინა მოსაგებელთასა. ხოლო რასა- ესე აწ ვითხოვ, ამისსა მომადლებად ჩემდა ნუ დაიყოვნებ, ა მტკიცეო და ძლიერო.¹² არა საამართათას გვედრები, არცა მსურის მრავალსასყიდლისათას საბურველთა საკურთხეველისათა, გინა მთავრობისათას ჩემთა ნათესავთა¹³სა, არამედ მოქენე ვარ განტევებად შრომათაგან.

204. მოისპედ შური, დამშადებულ იქმნედ ეპისკოპოსნი! ესე შენდა უფროას სასწრაფო არს – დააცხრვე ურთიერთას ბრძოლა¹⁴ მდდელთა¹⁵, რომელმან-ეგე დაამდაბლე სილაღე ბარბაროზთა¹⁶. ესე იყავნ უმეტეს ძლევამპყრობელობისა შენისა,

რატოა ურთიერთას ერთითა ერთმობითა შეამკვნე ეპისკოპოსნი. ამას ნიქსა ვითხოვ მე, ესე მომმადლე მადლად დასასრულისა.

205. ხოლო მეფე და მის თანა ყოველი განმზრახობა სანკლიტიკოსთა ზოგად განკარგებულ იქმნეს თქუმულთა ამათ ზედა და ვითარცა ფრიადითა სურვილითა წმიდისათა შეპყრობილთა ძლითა განუტევეს იგი და უბრძანეს წარსლვა. და ჯერეთ მუნვე სამეუფოს ყოფასა მისსა დადგინებულ იქმნა კრებისა მიერ საყდარსა მისსა ზედა და ეკლესიასა ეპისკოპოსად ნეკტარიოს, რომელი იყო ტარსონით კილიკიისათ.

206. ხოლო წმიდამან⁷ მიუწოდა მთავართა და⁸ ერსა წარჩინებულსა მოყუასთა თანა ეკლესიისათა და ასწავა მათ კეთილად დაცვად ნამარხევი იგი სარწმუნოებისა და მოქმედება მცნებათა ღმრთისათა. ესრეთ მოიკითხნა რა, ფრიადთა ცრემლთა დამოდინებად აღძრნა ყოველნი.

22.207. და ეგრეთ იწყო მგზავრობად, ვიდრემდის მოვიდა არიანძოდ, სოფლად კაბადუკიისა, ადგილსა მას, რომელი-იგი მოგებულ იყო სამკადრებელად მისსა მამულად.

208. ხოლო ვინათგან მრავალნი ჟამნი გარდასრულ იყვნეს შორის, ვინათგან დიდი ბასილი ღმრთისა მიმართ მიცვალებულ იყო და აქანი ესე საწუთონი უმაღლესად ცხორებად საუკუნოდ მიეცვალნეს, ამისთას წმიდამან ამან აღწერა მისთას ეპიტაფია. და ეგრეთ წარვიდა დედაქალაქად¹ კესარიისა და წარუკითხა იგი ეკლესიასა შინა და თავადი კუალად-იქცა სახიდ თასსა.

209. *არამედ ვინათგან მრავალნი ჟამნი გარდასრულ იყვნეს შორის, ვინათგან თასით მამულით წარსრულ იყო წმიდა ესე, რამეთუ ათოთხმეტისა² წლისა ჟამნი დაეყვნეს ბიზინტიას, რომლისა ძლით უშიშქმნილ იყვნეს მოწაფენი აპოლინარისნი და მიმოგანთესულ სამთავროსა მეორისა კაბადუკიისასა, სადა-იგი მრავალნი შეეცთუნნეს სიტყათა უღმრთოებისათა და ესოდენად კადრებად მიწევნულ იყვნეს, ვიდრემდის ეპისკოპოსნიცა სოფლებსა მას აელთდასხმულ იქმნეს არა ხოლო სხუათა ადგილთა, არამედ ანძიანძორსცა. ვინაცა წმიდამან განწმიდა ანძიანძორი ესევითარისა მისგან ბიწისა ფრიად რამე მსწრაფლ და კეთილად.³

210. ხოლო მკადრნი ქალაქისანი ფრიად ევედრებოდეს მას, რათა თათვე იპყრას მამული იგი საყდარი თასი.⁴ არამედ მან თათ არა მიითულა ეპისკოპოსობა მათი, რამეთუ ფრიად წყურიელ იყო დაყუდებით მოქალაქობად.

211. ამისთასცა ევლალიოს ვინმე, ყოვლად პატიოსნად შერაცხილი მის მიერ, მწყემსად დაუდგინა მათ, რომელი-იგი დიდად ჰმსახურებდა მას, ვითარცა მდაბალი სახითა მშადსა და ტკბილსა სულითა.⁵

212. ხოლო დიდი გრიგოლი მიერთგან მუნვე დაადგრა განსუენებით არიანძოს** შინა,⁶ სლვად უკუე გზათა ზედა თათ ვერღარა შემძლებელ იყო.

213. ხოლო მისწერდის კლიდონისსა ხუცისა, კაცისა ღმრთისმსახურისა და რჩეულისა მონისა ღმრთისა და სხუათა ვიეთმე მსგავსთავე მისთა მიმართ, რათა არა შეიწყნარონ სენი იგი წვალეზისა, არამედ გარე-მიაქცევდენ აელთდასხმასა აპოლინარიელთასა, ვითარცა უცხოთა და უცხოყოფელსა კათოლიკე ეკლესიისაგან.

214. ამას / თანა არა მცირეთა წამებათა იაუმევედა მათდა მიმართ, არამედ გამოძიებით და ზედამიწევით⁷ მისწერდა თითოეულისა,⁸ რათა მზა იყვნენ წარდევნად უსჯულოებით მოგდებულთა მათ აპოლინარისთა და ამას განცხადებულად საცნაურ ჰყოფენ ორნი იგი ებისტოლენი წმიდისანი,⁹ მიწერილნი კლიდონის მიმართ და არარათ უდარეს მათსა განზომილნი იგი სიტყუანი მისნი, რომელნი მან ჩუენ დაგატევნა.

215. ხოლო განზომილთა ამათ სიტყუათათას, რომელნი პირველცა მოვიასენენ, ესე იყო მიზეზი, რომელმან აიძულა წმიდასა აღწერად მათდა ორთა პირთათას¹⁰: პირველად ამისთას, რათა ამო ყოს და სიჩქურ უღმრთოა იგი და უწესოა ბრძანება ივლიანე განდგომილისა და ამხილოს უძლურება მისი, რომელი-იგი განაწესებდა, რათა არა ღირს იქმნებოდინ ქრისტიანენი სწავლად სწავლათა საწარმართოთა.¹¹ ხოლო მეორედ, ვინათგან ხედვიდა აპოლინარის აღმწერელად¹² მრავალმუაღედთა წიგნთა თითოფერთა განზომითა და რიცხათა მარცულედობისათა, რომლითა წარიტყუენნა უმეცარნი ვითარცა მრავალსწავლულმან.¹³

216. ამისთას საჭირო უჩნდა წმიდასა დაყუდებით ჯდომასა მას შინა თასსა არიანძოს, შემდგომად სამეუფოათ¹⁴ მოქცევისა და მოცალებისა მიმთხუევისა, რათა

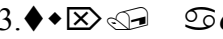

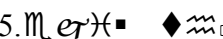

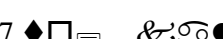

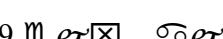

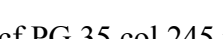
ვითარცა თავისუფალმან საქმეთა შფოთებისაგან¹⁵ ჟამიერად აღწერნეს განზომილნი იგი და მარცვლენი სიტყუანი¹⁶ მისნი, რომელთაგან მეპოვა მე უმრავლესი ნივთი გარდასრულისა ამის თხრობისა ჩემისა.

217. ამას დაყუდებით ყოფასა შინა დაყო წელიწადი¹⁷ და განწმიდა ცხორება¹⁸ სიბრძნისმოყუარებითა, ვიდრემდის მიიწია საზომსა უმაღლესთა ხედვათასა და ესრეთ მიწევნული ჰასაკსა ღრმისა სიბერისასა დამტევებელ იქმნა საწუთოსა ამას ცხორებასა და მიიცვალა დაუსრულებელისა მის უმაღლესისა ცხორებისა, რომლისა აქა ძლითლა სადმე იპოების*** კნინოდენი რა¹⁸მე და წულილადი მსგავსება¹⁸ სახეთა და სარკეთა მიერ.¹⁸

23.218. აწ უკუე ჩემი ესე სურვილი წმიდისა მიმართ აღსრულებულ არს მნებებლობითურთ პატივისმოყუარისა ნებისა¹⁸თ. ამას თანა აღმისიესცა წადიერება¹⁸ მამისა სახიერისა¹⁸ და ყოველთა, რაოდენთა სუროდა სმენა¹⁸ საქმეთა მის სანატრელისათა¹⁸ არათუ უნაკლულოდ და სრულებითა,² არამედ მცირედ-მცირედ ერთად შემოკრებით და რეცა წულილადსა რასმე სახესა ცხორებისა მისისასა აღწერით. რამეთუ მისსა ანუ ყოველსავე ანუ ღირსებით წარმოთქუმად არა უწყი, უკუეთუ შემძლებელ იქმნა ვინმცა ყოვლად სიბრძნესა ზედა განთქუმულთა ანუ აელოვნებით სიტყა¹⁸სმწერალთაგანი.³

219. ხოლო შენ ჩემდა, *Ä*, სანატრელო მამაო და *კარვისა მის ჭემმარიტისა*⁴ მხილველო და მესაიდუმლოეო, სადა-იგი არს *Äმა¹⁸ სიხარულისა და ცხორებისა¹⁸*,⁵ მაქებელთა ღმრთისათა¹⁸, ანგელოზთა და წმიდათა¹⁸, მომი¹⁸სენე მცირედისა ამის სიბრძნისმოყუარებისა შენთ¹⁸ს აღმწერელი გრიგოლი, რამეთუ დაღაცათუ ნაკლულევანებითა ძლისა¹⁸თა ფრიად რა¹⁸მე დავაკლე შენისა ღირსებისაგან თქუმული ესე შენთ¹⁸ს, არამედ არა მაბრალობელ ექმნე გულსმოდგინებასა ჩემსა, რამეთუ თ¹⁸თ შენივე არს *Äმა¹⁸ მეტყუელი⁶* ესრეთ, ვითარმედ ღმრთისაცა საყუარელ არს ყოველივე შემსგავსებული ძალისა¹⁸. ამინ.

Vita 1.

1. Gr.(244 A1): თქუნ cf.PG 35, col. 243. n.2.
2. Gr.(244 A1) : add.დიდი იგი
3. Gr.(244 A11): მისი
4. Gr.(244 B4): საკარველისა
5. Gr.(244 A2):add. სასურველი ოდენ და არა შესაძლებელიცა 6. Gr.(245 A3):add.სიგრძითა ჟამთაათა
7. Gr.(245A3):add.ურიცხუებანი
8. Gr.(245A11-12): ეგრეთვე სრულებაა სიმდაბლისა თასისაა აჩუნოს მითუალვასა ზედა სიტყაა ჩემისასა
9. Gr.(245 A14): მარტივისა და უაელოვნოაა
10. Gr.(245 A16): add. ვინაათგან სიტყააებრ პინდაროაასა cf.PG.35,col.245.n.16.
11. Gr.(245 A17-18): ყოველივე თასი თასითა მოიმწყსების და რომელიცა თითოეულისადა რწმუნებულ არს, მისგანითავე შესხმითა მხიარულ იქმნების და პატივ-იცემების
12. Gr.(245 B1): add.სიტყუაა გამოერჩია
13. Gr.(245 B2-3): om.
14. იგავთა 4,6.
15. Gr.(245 B5-6):add. ჰე, უწყი

Vita 2.

1. Gr.(245 C7): მეორისა ღმრთისმეტყუელისა
2. Gr.(245 C7): add.სამთავროა

13 ისო ნავე 6,3 დაშმდ.

14 იონა 2,11.

15 .ფს. 106, 29 (cf. PG.35,col.249,n.86.)

16 . Gr.(249 C 10-11): იყო განკუთვნილი მეგობრად წმიდისა

17. III მეფ. 18 ,39.

Vita 4.

1. Gr.(252 A14): მცის მპყრობელ და უფროაღსლა მფლობელ სიტყუათა

2.ფს. 45,3.

3. მათე 3,4.

4. III მეფ. 17,3,4.

5. Gr.(253 A 5): რომლისათაღსცა გემოთა და გემოვნებეთადა დაეტევა გიხაროდენი ჯმნისა

6.

Gr.(253 A 6-7): დასაბამიდან ვიდრე აღსასრულამდე ცხორების უბიწოებით დაცვულ იქმნეს ღმრთისა და წმიდად წარუდგინეს მას თავნი თაღსნი

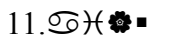
7. Gr.(253 A 12-13): არამედ ნუუკუე

ესე ესოდენ რაღ წარემართა კაცთა მათ სიმართლისათაღს და უპოვარებისა უდარეს მზრუნველ იყვნეს-ა?

8. Gr. : add. უწესოდ

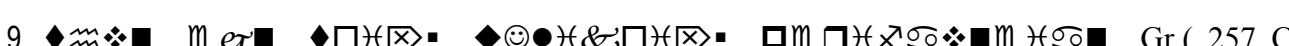
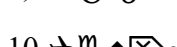

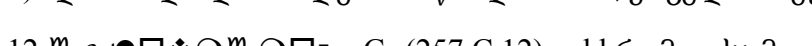

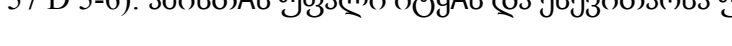
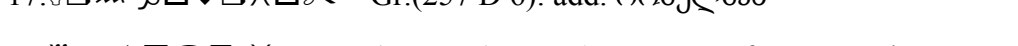
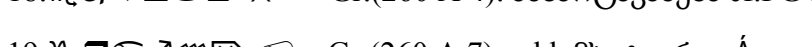
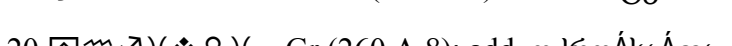

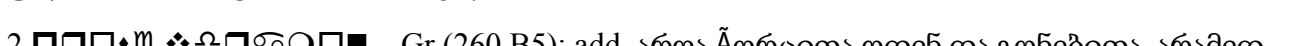
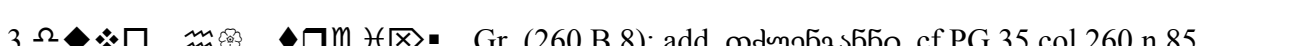
9. Gr.(253 B 3): add. მოხუეჟით

10. Gr.(253 B 5): ხოლო უპოვარებისა ესოდენ შემტკობებელ იყვნეს

11. Gr.(256 A 5): add. მგელი

12.იობ. 3.21

13. $\square\square\square\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 2): add. ყოვლად განმაბრძნობელისა
14. $\mu\blacklozenge\text{er}\&\bullet\mu\mu\blacklozenge\mu\blacklozenge\ast\ast\ast\blacklozenge\blacklozenge$ Gr.(256 B 4) : უბრძნეს-ყოფა^ა და ზეშთა-ქმნა^ა
15. $\text{er}\square\mu\text{er}\ast\ast\mu\ast\ast$ Gr.(256 B 4): add. მათთა ბრძენთა
16. $\mu\blacklozenge\text{er}\&\bullet\mu\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr. (256 B 5): სიფრთხილითა
17. $\square\ast\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 5): add.ქონებითა
18. $\square\ast\ast\ast\blacklozenge\square\square\ast\&\ast\ast\ast\ast$ $\ast\mu\ast\ast$ $\blacklozenge\square\ast\ast$ $\blacklozenge\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\&\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$
 $\text{er}\square\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 9-10): რიტორობისაგანი შუენიერება^ა ოდენ
აღირჩიეს თარგმანებათა^ა და განვრცელება^ა სიტყუათა^ა
19. $\ast\ast\text{er}\square\ast\ast\&\ast\ast\ast\ast$ Gr. $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$:რაოდენ არს მასწავლელ წესთა და
ჩუეულებათა შემკობისა
20. $\mu\text{er}\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 11): რაოდენი ბუნებათა მეტყუელებისა
21. $\text{er}\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 12): სივრცეთა შემოკლებისა
22. $\mu\text{er}\bullet\mu\blacklozenge\square\mu\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\mu\blacklozenge\mu\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.
 $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$: ლიტონად და ზოგს-რე გემო^ასხილვით დაისწავეს
23. $\ast\ast\ast$ Gr.(256 B 13): add. სოფლიოთა (mondain) Iber.
24.
 $\text{er}\bullet\bullet\ast\ast\ast\ast$ $\&\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\blacklozenge\ast\ast\mu\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\&\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast$
 $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr. $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ -15^ა: არამედ მასწავლელ
რჩეულ და მოძღუართა შორის წარმატებულ იყვნეს
25. II კორ. 10,5
Vita 5.
1. $\blacklozenge\square\blacklozenge\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(257 A7): დიდისა
2. $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(257 A 13-14): add. დიდმან
3. $\blacklozenge\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.
(257 B 5-6): წმიდა^ა იგი მორჩილ ექმნა მათ cf.PG.35,col 258, n.75.
4. $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\blacklozenge\square\blacklozenge\ast\ast\ast\ast$ $\mu\text{er}\&\mu\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$,
 $\&\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ $\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(257 B 6-7): დაივიწყა მეგობრობა^ა ყოველთა მუნ
მყოფთა^ა, ვედრებით არწმუნა
5. $\ast\ast\ast\ast\ast\ast$ Gr.(257 B 13): სადა-იგი

6.   Gr.(257 B15-C1)
საწუთოას ამის ცხორებისაგან განსლვადმდე
  7. Gr.(257 C 2-3):add. სასურველთა
  8. Gr.(257 C 4): და ვითარცა იხილნა იგინი კუალადცა
მაიძულეებელად და მაზრახებელად
  9. Gr.(257 C 6): პატივთა სოფლიოთა და ნივთთა თანა აღრევასა
  10. Gr.(257 C 8): add. მხოლოასა შეწიროს თავი თასი
  11. Gr.(257 C 8-9): და მხოლოდ მიახლებითა წმიდისა მის, ყოველთა მეუფისასათა.
  12. Gr.(257 C 12): add.რომლისა მიერ
  13. Gr.(257 D 1): ღმერთსა
  14. იობ. 33,15
  - 15.მათე 5,8.
  16. Gr.(257 D 5-6): ამისთას უფალი იტყას და ესევეითარსა უწოდს წმიდად გულითა
  17. Gr.(257 D 6): add. რომელმან
  18. Gr.(260 A 4): ამპარტავანება cf.PG 35, col.259,n.79.
  19. Gr.(260 A 7): add. მხატვართასათა
  20. Gr.(260 A 8): add. ოქროასასათა
- Vita 6.
1. Gr.(260 B 2-4):
და წარსლვას ბასილის თანა, ჭეშმარიტად სიბრძნისმოყუარისა და მკადრობასა
უდაბნოთა პონტოასათა, რომელთა შინა
  2. Gr.(260 B5): add. არლა აორციითა ოდენ და გონებითა, არამედ
  3. Gr. (260 B 8): add. თქუენგანნი cf.PG 35,col.260,n.85.
  4. მათე 18,20

5. ♦♦⊗■♣♣ ≡ ♠□❖●♦■□▪ •♣○■□♦♣❖□□♦▪▪⊗ &⊗⊗ ≡ ♠⊗&⊗⊗♦♣
❖□□♦▪ ♦♦⊗■ ♠⊗❖■♦□▪ Gr.(260 B15-C1): სოლონისა უპატოსნესნი და
უგანმამართებელესნი და მინოასსა უმტკიცესნი და უჭემმარიტესნი

6. ♠♦♦♦⊗♦♣❖⊗ Gr.(260 C 11): add. სჯულისდებასა

7. გამოსლ. 24,18 ; 34,28.

8. ☺⊗ ♠♣ ≡ □⊗♦♣♣≡□ Gr.(260 C 5): add. ნეტარისა გრიგოლისი

9. ♦□≡■ ♠□♣♣⊗□❖□⊗□■ Gr.(260 C 8) : add. დიდსა

10. □□□≡▪ ♦♣≡■ ♣⊗□⊗❖■□♠□■ Gr.(260 C 9): აღმოსლვაა მიერ უდაბნოათ

11. ⊗☺♣□♣❖♦▪ Gr.(260 C 10): მღდელმთავრად ღმრთისა განკუთნვილისა

12. ⊗⊗■□♣⊗❖●&♦♦♣ Gr.(260 C 12): add. მას აღმოსლვად მიერ

13. □♣□⊗□♣⊗❖⊗▪ Gr.(260 C 13): განსუენებისა და მსახურებისა

⊗4⊗♦♦⊗■ □♣⊗⊗♦□♦⊗■ Gr.(261 A 1): add. სამეუფოთა cf.PG.35.col.261,n.90.

15. ♣⊗■ ♦♦⊗⊗ &⊗⊗♦♦⊗⊗ ♦♣⊗▪ ⊗⊗⊗⊗⊗▪ Gr.(261 A 2-3): და
ჟამსა მას, ოდენ მთავრად დადგინებისასა

16. &⊗⊗ ≡ ♦⊗≡▪ ♣⊗⊗⊗⊗⊗⊗▪ ♦♦⊗■ &⊗■□♦❖■♦♦■ &⊗♦⊗≡
♦□♦⊗ □⊗⊗⊗⊗○♣❖■□♦ ♣⊗⊗ '♣⊗♦♦□≡■ ○♣♦⊗♦♣❖⊗⊗⊗□
⊗⊗

♠□♣♣⊗□❖□⊗□■, □□●●♦⊗■ &□○⊗♠♣⊗⊗⊗,□⊗⊗⊗ &♦♦♦⊗■ ♣⊗⊗
⊗♠⊗⊗○□❖■♦♦♦■ ♦♣⊗⊗⊗ □♣❖□⊗⊗, ♣⊗⊗⊗⊗○♣♣■ □⊗⊗○♣❖■♦♦■
●♣❖⊗⊗♣♦⊗⊗

♦♣≡■ □♦⊗⊗⊗⊗♦♦⊗♦♦⊗ ♦□♦⊗ ♦♣●♣♦♦♣❖⊗⊗⊗♦□▪ Gr.(261 A 5-10): და
მათ თანავე ზრუნვაა და საურავი მისი თავთა თასთა განუკუთნონ, რომლისა მიერ
ფრიადითა შფოთითა განიკაფებოდა დიდი გრიგოლი, ვინათგან მრავალნი მრავლით
კერძო ზედა-დაესხმოდეს მონაგებთა მისთა, ვითარცა ძალნი ნადირთა, რამეთუ
განუგებელ და ოაერ შემწისაგან ჰგონებდეს საფასეთა მათ წარსრულისათა

16. &⊗⊗ ≡ ■□❖♦♦⊗ Gr.(261 A 10): om.

Vita 7.

1. ♦♦⊗❖■ □□❖●♣♦■ Gr.(261 B 6) : ეკლესიათაგან

2. ♦♦♦♣❖○⊗⊗ Gr.(261 B 8): om.

3. ♦□≡■ ●♦❖&□■ Gr.(261 B 14): add. წვალეებისასა

ⲁⲛⲟⲩⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲉⲣⲉⲛⲓⲛⲓ ⲟⲩⲛⲓⲛⲓ ⲟⲩⲛⲓⲛⲓ

Gr.(265 A 5-7): ხოლო ამათ თანა სხუაჲცა საკარველი ღონე ჭემმარიტად საკარველისა ამის მამისა მიერ მოპოვნებულ იქმნა მძლავრისა მის განდგომილისა სჯულისდებათა მიმართ მბრძანებელთა, ვითარმედ არა ჯერ-არს ქრისტიანისა, რაჲთა ღირს იქმნეს განსწავლად საიდუმლოჲთა ელენთა წიგნებისა სწავლულებისაჲთა

16. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 A 8): add.რიცხუსა cf.PG.35,col.265, n.17.

17. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 A 9): სხუათა თანა მრავალთა ᲀელოვნებათა

18

ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265A 9-11): ყოველნი სახენი სიტყაჲსმოქმედთანნი და ხატნი აღმწერელთა და მეკაფიეთა და მლიქნელთანნი

19. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 A 12): add. მათ უკუე გარეშეთა ამსგავსა გუარი და შეწყობილებაჲ და მარცუალი

20. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ

ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 A 12-13): ხოლო მიზეზი სიტყაჲსაჲ შემოიღო საღმრთოთა წერილთა მოძღურებისაგან და იგი განჰვინა მრავალსახეთა მათ ხატთა შინა გამომეტყუელებისა საწარმართოჲსათა

21. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 13): add.სნუ ძაგებაჲ სიბოროტისაჲ

22. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 B 2): add. და სხაჲსა ყოვლისა უწესოდ ჩუეულებისა

23. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 B 2-3): ესევითარი

24. ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(265 B 10-11): ამის მძლავრისა მიერ სიჭაბუკითგან მეცნიერ და თანაზრდილ იყო წმიდაჲ ესე გრიგოლი დიდი, ივლიანე, სახელსაძაგელისა

9. Gr.(269 B 4): add. ამის გრიგოლის ღმრთისმეტყუელისასა
10. Gr.(269 B 6): მოქმედსა მას
11. Gr.(269 B 7): add. და მარტოდ ცხორებისა მიმართ
12. Gr.(269 B 7-8): add. სოფლიოთა
13. Gr.(269 B 10): om.
14. Gr.(269 B 13-16): რომელთათაჲს საწყინო უზნდა წმიდასა მას და ფრიად სანატრელ უზნდეს დაყუდებით მოქალაქენი. ხოლო სარგებელი ანუ ღონე თავისუფლებისაჲ არცაღა ერთი აქუნდა
15. Gr.(269 C 1-2): სადგურსა უცხოთასა მიისწრაფა და სასწეულოთა მიმართ მილტოლოვითა
16. Gr.(269 C 2): add. და მკურნალ უძღურთა იქმნა
17. Gr.(269 C 7): add. წმიდასა
18. Gr.(269 C 6-7): add. დღეთა მათ სასიძს ყოფისა მისისათა
19. Gr.(269 C 7): add. ეპისკოპოსად
20. Gr.(269 C 7-8): add. და გულისაჲმა-ყო მიმძლავრებულებაჲ თაჲსი
21. Gr. C 16, 272 A 1-2): რომელი-ესე არწმუნა არა ვედრებითა ოდენ, არამედ კანონისაგა რაჲსმე შერთვითა სიტყუასა თანა სწავლისასა, რამეთუ ამას აიძულებდა მას თქუმად სულმოკლებაჲ მოხუცებულეზრი
22. Gr.(272 A 2): წმიდამან
23. Gr.(272 A2-3): ვითარცა თავსა შორის თაჲსსა მომგებელმან განუზნეველისა და შემოკრებულისა მყუდროებისამან

24. $\square \times \diamond \circ \cdot \blacksquare$ $\text{Gr.}(272 \text{ A } 5)$: გარნა ეგრეთცა მორჩილებისათაჲს შენისა არა ურჩ ვარ
25. $\text{Gr.}(272 \text{ A } 6-7)$: om.
26. $\square \times \text{er} \square \diamond \blacksquare$ $\diamond \text{მ} \diamond$ $\circ \text{მ}$ $\text{Gr.}(272 \text{ A } 7)$: სხუამან დამარწმუნოს

Vita 11

1. $\text{Gr.}(272 \text{ B } 1)$:add. დიდსა მას
2. $\square \square \square \cdot \text{მ} \diamond \circ \text{მ} \blacksquare \text{მ}$ $\text{Gr}(272 \text{ B } 1)$: მამასა
3. $\diamond \text{მ} \blacksquare \circ \text{მ} \diamond \text{მ} \diamond \square \text{ფ}$ $\text{Gr.}(272 \text{ B } 3)$: add. წმიდისაჲ
4. $\bullet \square \diamond \text{უ} \square \text{ჩ}$ $\text{მ} \text{er} \square \text{ჩ} \diamond \text{ფ} \text{ჩ} \diamond \square \text{ჩ}$ $\text{Gr.}(272 \text{ B } 8)$: add. რომელ არს საფლავის ზედაჲ
5. $\text{მ} \text{er} \diamond \text{ჩ} \diamond \circ \text{მ} \blacksquare \cdot \text{მ}$ $\text{Gr.}(272 \text{ B } 8-9)$: add. ღირსებით და პატიოსნად [შეემკვნეს] დიდსა გრიგოლის
6. $\text{Gr.}(272 \text{ B } 11)$: add. და მონაცვალედ და უზეშთაესად
7. $\& \text{ფ} \text{ჩ} \blacksquare$ $\text{er} \square \& \square \diamond \times \cdot \text{ფ}$ $\diamond \square \text{ჩ} \times$ $\square \square \square \text{უ} \square \diamond \blacksquare \square \text{ჩ}$ $\text{მ} \diamond \text{er} \diamond \& \bullet \text{მ} \text{ჩ} \text{ფ}$,
“ $\cdot \diamond \text{მ}$ $\text{ფ} \diamond \text{er} \diamond \times \blacksquare$ $\text{ფ} \square \bullet \text{ჩ} \text{მ} \text{მ} \diamond \blacksquare \text{მ} \text{ჩ} \blacksquare$ $\diamond \text{მ} \blacksquare \circ \blacksquare \text{მ} \diamond \text{მ} \blacksquare$, $\& \text{ფ} \text{ჩ} \blacksquare$ $\diamond$
 $\text{მ} \times \text{ფ}$ $\cdot \diamond \cdot \diamond \text{ფ} \diamond \cdot \text{მ} \text{ჩ}$ $\diamond \square \diamond \times$ $\& \square \diamond \cdot \circ \square \diamond$ $\cdot \diamond \circ \square \text{ფ} \square \text{მ} \& \diamond \text{მ} \text{ჩ} \diamond \blacksquare \text{მ} \cdot \square \text{ფ}$
ჩ $\text{Gr.}(272 \text{ B } 11-13)$: რომელი მხოლოდ კმა-იყო არა მშობელთა ოდენ, არამედ მშობელთმშობელთაცა და პირველთა მამისმამებთა გარგან-ყოფად კეთილისა სიქადულისა, რამეთუ ამის მხოლოაჲსა შობამან დაუცვა მათ ყოველთა სასწენებელსა თანაგანვრცომაჲ არა ხოლო აღსასრულადმდე სოფლისა, არამედ დაუსრულებელთა თანა საუკუნეთა 8. $\cdot \diamond \circ \square \text{ფ} \square \text{მ} \& \diamond \text{მ} \text{ჩ} \diamond \blacksquare \text{მ} \cdot \square \text{ფ} \text{ჩ}$ $\text{Gr.}(272 \text{ B } 13)$: add. იხილეთღა რასა ესე ვიტყა, თუ
9. $\square \square \square \cdot \text{მ} \& \square \diamond \blacksquare \cdot \times$ $\text{Gr.}(272 \text{ C } 4-5)$: სიტყუაჲ იგი მოციქულისაჲ წინაუკუმო შეცვალეებით თქუმიითა
10. $\diamond \cdot \times \blacksquare$ $\square \text{ჩ} \text{er} \& \text{მ} \text{ჩ} \diamond \square \blacksquare$ $\text{Gr.}(272 \text{ C } 5)$: თაჲსი სსხლი cf.PG 35.col. 272,n.72.
11. I ტომ. 3,5.

12. ႁႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ C ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ: add. რამეთუ რომელმან
 თაისისა სახლისა ზედადგომაა არა იცის, ვითარ მზრუნველ ექმნეს ეკლესიათა
 ღმრთისათა ?
- 13.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(272 C 8) : om.
- 14.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ ႁႃႈႁႃႈ: მასცა
- 15.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 1-2): add.წმიდამან
- 16.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A
 4-5): მშობელთმოყუარესა შვილსა
- 17.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 4-5): add. უფროაბლა
- 18.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 5): add. კაცსა.
- 19.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 6): add. დედისა თაისისასა
- 20.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 6): add.შუენოდა და
- 21.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 6): add. დედაკაცსა
- 22.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 6-7): წესიერი
 პატივით განსუენებაა და მოუწყინებელი მოსწრაფებაა მსახურებისაა
- 23.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 7-8): add. ანძიანძობაასასა
- 24.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 9): add.მოწამისა
- 25.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 11): ქალაქსა ზედა ანძიანძობაასასა
- 26 .ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 A 13): add. რაათა არა დაუტეოს მზრუნველობაა
 მათი 27.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 B 4): om.
- 28.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 B 5): add. სათხრობელად
- 29.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 B 7): ხოლო სათნოებაა
- 30.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 B 11): სამაგელთა cf.PG.35.col.274,n.85.
- 31.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 C 5-6): add. თქუმულსა
 მის მიერ
- 32.ႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈႁႃႈ Gr.(273 C -7): თუ
 რაოდენი შრომაა აქუნდა დიდსა ბასილის თანა ამასცა, ყოვლად ქებულსა
 წარმართებისათაის ამის მაღლისა

18.◆□✠⊗▪ ✠✠❖•□✠▪ &□☉◆♣✠⊗■ □◆✠✠✠ ✠✠❖•❖□■◆♣▪ Gr.(277 A 10): შესწორებად წმიდისა მის სათნოებათა ვერშემძლებელ

Vita 13.

1.■□♣□☉⊗▪ Gr.277 B 4): add. და პირმეტყუელისასა და ამას ესრეთ ასწავებდა ერსა

2.♣✠●●□❖❖✠○□▪ Gr.(277 B 4-5): add. და მდიდარ

3.◆♣⊗▪ ☉✠✠□♣❖•♣◆▪ Gr.(277 B 7): add.მისისანი

4.☉◆✠✠⊗□✠▪ □◆✠⊗■ Gr.(277 B 8-9): add. უმრავლესი

5.◆◆■♣✠❖❖♣◆□ Gr.(277 B 9): add. წმიდასა ამას

6.☉◆•○☉❖❖❖◆ Gr.(277 B 9): add.საცთურისაÁთ

7.11 ტომ. 4,2

8.✠✠⊗✠☉☉ ☉ ✠□◆✠⊗■ □♣❖❖◆&♣ ◆◆○□✠❖□◆♣✠■ ♣✠■ ◆□✠⊗⊗▪ ◆□✠□◆❖◆□✠✠▪ Gr.(277 B 11-12): გარნა ესევეითარსა მას ქადაგებასა წმიდისასა

სხუაÁ

წინააღმდგომი

ეკეუთა

9.◆□◆⊗ □✠⊗✠❖□◆ &☉◆♣❖❖□□□◆❖■◆◆■,✠✠❖•❖◆◆♣■ ♣♣ ♣✠ □♣❖□♣✠☉ Gr.(277 B 15-16): ცილისმწამებლობდიან წმიდისა ამისთÁს და არწმუნებდიან

10.☉☉✠= ♣✠□♣✠☉♣= ◆☉= ◆□✠☉◆⊗◆☉ ◆♣⊗▪ ◆•⊗■ □□●●◆⊗■ ☉✠&□♣⊗▪ ◆✠⊗♣●□❖◆♣□☉ Gr.(277 C 2-3): ვინაÁთგან ესევეითართა საიდუმლოთათÁს სიტყუაÁ ზემთა ექმნების სასმენელსა მრავალთასა

11.◆◆■♣✠❖■☉✠ Gr.(277 C 3-4):add.უსწავლელნი

12.◆♣⊗▪ □✠✠✠□□○✠❖☉▪ Gr.(277 C 4): add. საღმრთოÁსა

13.♣✠□✠◆◆♣◆❖□■◆□ Gr.(277 C 4): add. მათდა

14.☉□❖⊗♣▪ Gr.(277 C 6): წვალეზისა

15.□☉❖●☉✠ Gr.(277 C 7):om.

16.□□□•●☉ღ□❖■◆♣▪ ☉♣= &☉✠= ◆♣❖■ ♣✠□☉☉☉◆◆☉⊗⊗◆☉◆☉◆☉◆☉◆☉◆☉ Gr.(277 C 8-9): om.

17.♣✠✠◆◆⊗■ ☉□⊗☉✠❖■◆◆■ ◆☉= ✠♣□□□●✠■☉□✠❖□◆ Gr.(277 C 9-10): აპოლინარის მოწაფეთა

18.საქ. მოც. 7,58

19. 𐌲𐌿𐌸𐌰 𐌲𐌴𐌹𐌰𐌸𐌰 Gr.(277 C 13): სივერაგენი მათნი cf.PG.35,col 278,n.3.

20. 𐌸𐌰𐌸𐌰𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(277 D 5): ჭეშმარიტებით და სიმშადით მკურნალ

21. 𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(277 D 5-6): გარგანი მშადობისა

22. ფს. 22, 4

23. 𐌸𐌰𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 A 8-9): add. სიმრავლითა თასთა ჩუენდა მომართ წყალობათაათა, რათა არა დაკლებულ გუყვენს კეთილთა მათ ურიცხუებისაგან, რომელნი მდიდრად აღმოგაცენნა მან ღმრთისმეტყუელით პირით მისითა, რომელსა

24. 𐌸𐌰𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 A 12-13): om.

25. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 A 13): add. სიმრავლითა

26. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 A 13-14): შრომათა მიმართ ყოვლად ახოვნებითა

27. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 B 2-3): გრიგოლისთას ღმრთისმეტყუელისა

28. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 B 3): მღდელთმთავრობასა cf.PG.35.col.280,n.11.

29. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 B 4-7): და ამას ჰყოფდა არა კაცობრივითა ნიჭებითა, არამედ სასყიდელ ფრიადთა მათ ოფლთა და ღუაწლთა მისთა, ყო მითუალვა მისდა საყდრისა მის ფრიად კეთილად და სამართლად.

30. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 B 13): add. უფროასდა აწ, ვინათგან

Vita 14.

1. გამოსლ. 2,11 ; II ტიმ. 3,8

2. 𐌸𐌰𐌸𐌰 Gr.(280 C 8-9): add. ესე იგი არს ძალლი უფროას, ვიდრეა საძაღლოთა

3.1 მეფ. 25,3 და შმდ.

4. Gr.(280 C 10): add. ყოვლითურთ მისდა მიმსგავსებული

5. Gr.(280 C 11): დიდსა და სახელგანთქუმულსა

6. Gr.(281 A 6): add. წმიდისა მისდა

7. Gr.(281 A 14): add. მალე

8. Gr.(281 B 2): om.

9. Gr.(281 B 11): add. ყოველთა შორის

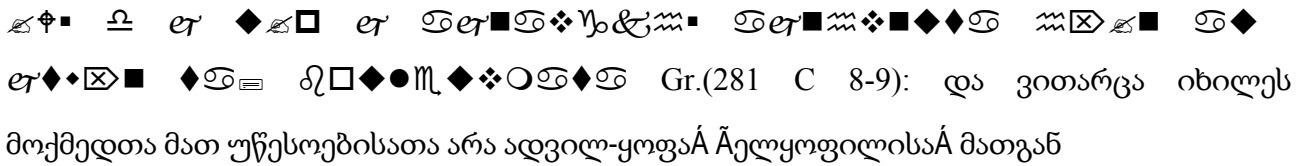
10. ,

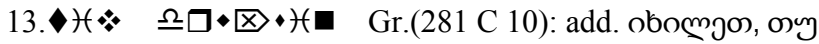
 Gr.(281 C 2-3):

ერნი და მღდელნი, მოყუასნი და წარჩინებულნი ქალაქისანი, თათ დასნიცა იგი მწვალებელთანი

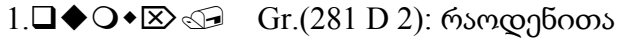
11. Gr.(281 C 4) : om.

12.

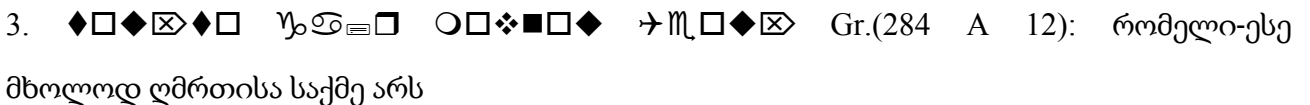
 Gr.(281 C 8-9): და ვითარცა იხილეს მოქმედთა მათ უწესოებისათა არა ადვილ-ყოფაÁ ÁეღყოფილისაÁ მათგან

13. Gr.(281 C 10): add. იხილეთ, თუ

Vita 15.

1. Gr.(281 D 2): რაოდენითა

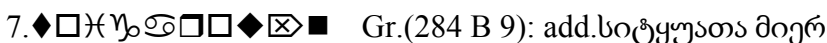
2. Gr.(281 D 4): add. დიდსა.

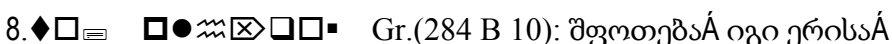
3. Gr.(284 A 12): რომელი-ესე მხოლოდ ღმრთისა საქმე არს

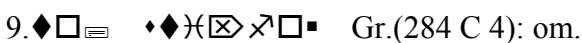
4. იოანე 6,37

5. Gr.(284 B1) : om.

6. I მეფ. 16, 7

7. Gr.(284 B 9): add. სიტყუათა მიერ

8. Gr.(284 B 10): შფოთებაÁ იგი ერისაÁ

9. Gr.(284 C 4): om.

10. Gr.(284 C 5): om.

11. Gr.(285 B 2-3): add. მოშიშ იქმნა

17. $\blacklozenge\blacksquare\blacksquare$ $\bullet\blacksquare\spadesuit\heartsuit\blacksquare\blacklozenge$ Gr.(288 A 9-10): add. ღონიერებითა [სიტყუათაჲსა]

18. $\blacksquare\spadesuit$ $\spadesuit\blacksquare$ $\heartsuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\heartsuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\heartsuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\heartsuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 A 11): ხოლო რომელნიმე შეიტკობდეს განცხადებულსა სიმტკიცესა მისსა ქადაგებისათჲს სჯულთა საღმრთოჲსათა

19. $\blacklozenge\blacksquare\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 A 12): add. ღმრთისაჲსათა

20. $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 A 14): add. მზაკუვარებისაგან თავისუფალი

21. $\blacklozenge\blacksquare\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 A 14): მისი

22. $\blacksquare\spadesuit$ $\spadesuit\blacksquare$, $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$, $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 A15-B1): ხოლო რომელნიმე, ვითარცა მოწოდებულნი სანადირონი, ეგრეთ შეაპყრობდეს თავთა თჲსთა განჩინებასა თანა სიტყუათა მისთასა

23. $\spadesuit$ Gr.(288 C 1): რიტორობაჲ

24. $\spadesuit\blacksquare\spadesuit\blacksquare\spadesuit\blacksquare\spadesuit\blacksquare$ Gr(288 C 2): add. პატივთა და

25. $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 C 3-4): ხოლო ფილოსოფოსობაჲ არარაჲსა სხაჲსა თჲნიერ ამის მიმართ ოდენ მხედველ არნ, თუ რომლითა სახითა სარგებელ ეყოს კაცთა

26. $\blacksquare\spadesuit$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 C 4-6): ამისთჲს, ვითარცა თაფლითა, ეგრეთ დაატკობს სიმწარესა სწავლისა და მხილებისა სიტყუათასა ქებისა მიერ და სიტკობებისა მიერ ქებათაჲსა სურვილად სათნოებათა მოქმედებისა აღადგინებს მსმენელთა

27. $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 C 10): om.

28. $\blacklozenge\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 C 13): იოანე ღმრთისმეტყუელისა და მახარებელისა

29.

$\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ $\spadesuit\blacksquare$ Gr.(288 D 1-2): ამათ ყოველთა თანა კეთილთა ურიცხუებასა

13. ◆□✕▪ □□✕❖○ღ□✕▪ ႏႃႇ□ႏႃႇ□○ႏႃႇ❖■◆☞ &✕≡ ႏႃႇ◆□□◆○ ႏႃႇ❖■◆☞ Gr.(289 D 2): ყოვლად განთქუმულისა და ბრწყინვალედ მოხარულისაÁ

14. ႏႃႇ◆□□◆○ႏႃႇ❖■◆☞ Gr.(289 D 2): add.ძლევასა ზედა და დამაბასა მტერთასა

15. ◆□≡■ □□□❖■□■ Gr.(292 A 7): add.ქალაქისასა

Vita 18.

1. □✕□●□ႏႃႇ□❖□◆■ Gr.(292 B 9): add. მახალოსნებითა

2. ◆❖▪ ◆□◆✕ ➔ႏႃႇ□◆✕ ○ႏႃႇ≡ ႏႃႇ◆ႃႇႏႃႇႏႃႇ□◆✕■◆□▪ ◆ႏႃႇ✕☞ ○ႏႃႇ◆
 ✕ႏႃႇ❖◆ႏႃႇ ◆□◆✕ □✕ႃႇ❖&□◆ Gr.(292 C 4-5): ვითარმედ არა ჰნებავს
 ღმერთსა მათგან წარღებაÁ და მართლმადიდებელთა მიცემაÁ ეკლესიისაÁ

3. ◆ႏႃႇ≡■ ႏႃႇ◆◆□◆○ႏႃႇ❖❖■ Gr.(292 C 12): ბოროტად გამოხისაგან
 cf.PG.35.col.292.n.76.

4. ႏႃႇႏႃႇ▪ ႏႃႇႏႃႇႏႃႇ□□❖◆ႏႃႇ◆ႏႃႇ Gr.(292 C 12): შუენიერებად
 მართლმადიდებლობისად

5. ႏႃႇ◆ႃႇႏႃႇ□□◆◆❖■ႏႃႇ■ ◆ႏႃႇ □●ႏႃႇႏႃႇ❖◆◆ႏႃႇ■ □✕□✕◆ႏႃႇ○ႏႃႇ❖■□◆ ☞□ႏႃႇ◆
 □◆✕ &✕≡ ✕ႃႇႏႃႇႏႃႇႏႃႇ◆ႏႃႇ■, ◆❖◆ႏႃႇ Gr.(292 A 3-6): რომელი-იგი
 ჭემმარიტად დღესასწაულობად მხიარულებისა მოემაღლა ქრისტესა არა ხოლო
 მონიჭებითა მათდა ეკლესიისაÁთა, არამედ ამითცა

Vita 19.

1. ႏႃႇႏႃႇ❖◆○ႏႃႇ■□▪ Gr.(293 B 12): add.საკურნებელ და შურომათა მათ, რომელნი
 შეემთხუეოდეს მას ერმრავლობითა ქალაქისაÁთა და სიმრავლესა მოლუაწებისასა
 სიმანე-ჰყოფდა გუამისა თÁსისა

2. ◆❖▪ Gr.(293 B 13): add. გარდასრულთა ჩუეულებამან

3. იგავ. 25,17

4. ○ႏႃႇ◆ႏႃႇ❖◆ႏႃႇ☞ ◆ႏႃႇ Gr.(293 C 3): add. ხოლო საამართაგან შეუპყრობელობისა
 მისისათÁს ესე კმა-არს

5. &ႏႃႇႏႃႇ○ႏႃႇ●ႏႃႇ❖◆■ □●ႏႃႇ✕□□▪ Gr.(293 C 5-6): add. და სიმრავლენი
 საჭურჭლეთანი

6. ႏႃႇႏႃႇ ႏႃႇႏႃႇ Gr.(296 A 1): ხოლო მათ მიუგეს

საუნჯემან სათნოებისამან სწავლითა და განზრახვითა თაჲსითა, განჩინებითა წმიდისა მის კრებისაჲთა დაუმტკიცა დიდსა გრიგოლის საყდარი სამეუფოაჲსაჲ.

ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 1): add. ადვილად

6. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 2): add. ჯეროვნად

7. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 4-5):
ესე იყო მაშინ ჟამ ერთ მიზეზი საყდარსა მას ზედა დაჯდომისაჲ .

8. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 11): add. და ეგრეთ გალობით და შესხმით წარგზავნეს იგი ქალაქად თაჲსა. მიერთგან უკუე განითქუა რაჲ ესე, პირველთა შორის ქალაქისათა

9. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ, ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 11-12):
om.

10. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 12-13): იქმნეს ადომანი და ძლევისმოყუარებანი

11. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 13): om.

12. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 14): add. დიდისა მელეტისსა წმიდისა მისთაჲს

13. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 15): add. ბჭობითასამართალითა

14. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 A 15-B 1): ხოლო რომელნიმე წინა-აღუდგებოდეს დააწნად მისსა

15. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 2): add. დიდმან

16. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 4): add. ჰრქუა, მე

17. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 4): om.

18. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 4): om.

19. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 5): add. სამწყსოთასა

20. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(297 B 6): შემოკრებულ,
განმტკიცებულ და აღორძინებულ

Vita 21.

1. ⲛⲉⲛⲓⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ Gr.(300 B 1): დიდისა

2. იონა 1,12

3. ◈◈◈ ◈◈◈ Gr.(300 B 11): განსაცდელთა cf. PG 35, col.300, n.15, Vita (X.Lequeuz-ს გამოცემა, 194.

4. ზაქ. 8, 19

4. ◈◈◈ Gr.(300 C 1): სირცხაღლითა და კდემითა

5. ◈◈◈ Gr.(300 C 12): მტკიცეო და ძლიერო

6. ◈◈◈ Gr.(301 A 11): წმიდამან

7. ◈◈◈ Gr.(301 A 11): add. მთავართა და Vita 22.

1. ◈◈◈ Gr.(301 B 7) : om.

2. ◈◈◈ Gr.(301 B 11-12): ათოთხმეტისა

3. ◈◈◈ Gr.(301 C 4): add. და კეთილად

4. ◈◈◈ Gr.(301 C 4-5): ხოლო მკადრნი ქალაქისანი ფრიად ევედრებოდეს, რაათა თაათ იპყრას მამული იგი საყდარი თაათ

5. ◈◈◈ Gr.(301 C 9-10): ვითარცა მდაბალი სახითა მშაღდა და ტკბილსა სულითა

6. ◈◈◈ Gr.(301 C 10-11): ხოლო დიდი გრიგოლი მიერიტგან მუნვე დაადგრა განსუენებით ანძიანძოს შინა

7. ◈◈◈ Gr.(304 A 4): გამოძიებით და ზედამიწევით

8. ◈◈◈ Gr.(304 A 4): add. თითოეულისა

9. ◈◈◈ Gr.(304 A 6-7): add. წმიდისანი

10. ◈◈◈ Gr.(304 A 9) : ესე იყო მიზეზი, რომელმან აიძულა წმიდასა აღწერად მათდა ორთა პირთათა

11. ◈◈◈ Gr.(304 A 10-13): რაათა ამაო ყოს და სიჩქურ უღმრთოა იგი და უწესო ბრძანება ივლიანე

ქართულ ხელნაწერთა ვარიანტული წაკითხვები

Vita 1.

3 სანოვაგედ] სანოაგედ B, სანუვაგედ F. და] om. a. ზეშთა] ზესთა BGK 4 ხრწნილებისა] ხრწნილებისად GKL.ესოდენ] ესოდენსა a. 5 ზოგად] om. F.6 სათნოებათა] add. მისთა a.8 მომთხრობელ-ყოფა^Á] მომთხრობელ-ყოფად AC .

9 მისისა^Á] მისისა ab.10 ჩუენდა] ჩუენ BK. 11ეპისკოპოსთა] ებისკოპოსთა a. მოწამეთათ^Áს] მოწამეთა Bab.

13 ჩემდა] ჩუენდა B. პატოსნისა] პატივოსნისა G. 14 მშობლისა^Á] მშობელისა^Á F, მშობელისა G. 15 თანადადებსა] თანადებს F.

16 ჩემდა] ჩუენდა a.შემასხმელ] შემსხმელ Ba.

17 წუევით] om. a. 18 ჩემისა] ჩემისად K. 22 მისაბაძვებელად] მისაბაძველად BCGK.

23ჟამთა^Áთა] ჟამისა^Áთა BKab. 26 ვყო] ვყოთ ACG. 28 ვითარმედ] om. a.

31 ენაბრგუნვილება^Á] ენაბრგუნვილობა^Á BKb, ენაბრგვნილობა G, ენაბრგუნვილა^Á a.შვილთა] ჩჩ^Áლთა B. 4 მზრახვალობისა^Áთა] მზრახვალობისა^Áთ FGab,

მეტყუელებისა^Áთ B.34 ყოვლისა] ყოვლისასა BK.35 სიტყ^Áთ] სიტყ^Áსა A. პატივისცემა^Á] პატივცემა^Á K, add. მისი F. 36 სიტყ^Áსაებრ] სიტყ^Áსა მის b. მოიმწყსების] მოიმწყების Bab.

40 თ^Áსსა] თ^Áსად F, თ^Áსა a. მისდა] მისსა Ka. 46 ^Á] om. F.ზეშთა] ზეშთა CF.47 დაუტევებიეს] დაუტეობიეს a. 47 ჩემდა] ჩუენდა a. 49 მკრებელთა ქვისათა] ქვის მკრებელთა K.

Vita 2

1სიტყ^Áსა] სიტყ^Áსა^Á K. მიერ იყავნ] იყავნ მიერ K. ჩუენდა არს] არს ჩუენდა K.2 მამული] მამულ K. 3 კაბადუკიელთა^Á] კაპკაბადუკიელთა A, კაპადუკიელთა^Á F, კაბადუკელთა G,

კაბადუკიელთა^Á a. ქალაქ] add. ამისა G.ანძიანძორი] ანძიანძო^Á ABC. რომელი მის მიერ] რომლისა მიერ a.4 კიდემდე] კიდედმდე CFGKab. საცნაურებითა] საჩინოებითა b.5

ეგოდენ] ეგოდე F. კეთილად] კეთილ Kb.

არს] add. რამეთუ Fab. 9 შესწავებულებასა] შესწავებულობასა ab. სათნოებათათ^Áს]სათნოებისათ^Áს Ka, om.FG. წმიდისათა] წმიდისათა^Á AC, om. FG. შორიელთა] add. და

Ka. 10 მისგან] om. a. ვრეტანიელთა] ვრეტანელთა F. 13 დაუტევენა] დაუტევა AC. და 2]

om. K. მოლტოლოვილ] მლტოლოვარე B. 14 მაღალთაÁ] მაღნართაÁ a. 15 მრჩობლემმაკეულებისაÁ] მრჩობლემმაკეულობისაÁ a. გამოჩნდა] გამოსჩნდა G. მესაიდუმლოე] მესაÁდუმლოე F. 17 ანძიანძორისასა] ანძიანძოÁსასა AC, ანძიანძოÁსა B. 19 ღმრთისმსახურებისაცა] ღმრთისმსახურებისა B. 20 სრულ_ყოს] სურვილ_ყოს F. 21 პირველ] om. F. 23 სამოელი] სამოილი Kab. 24 მიერთგან] ამიერთგან B. მისთაÁსა] ღმრთისათა a. 28 სულმოკლებასა] სულმოკლეობასა b.

სულგრძელებითა] სურვილითა ACF, სულგრძელობითა BG. 32 ვლდომანი] ხლდომანი b.33 ვითარცა] ვიდრე A. 35 ყო] ჰყო G.

Vita 3

4 რიტორობისაÁთა] რიტორობისათა F. 5 განვრცობისა] განვრცელებისა C. 6 განისწავლოს] ისწავლოს a. 8 მოისთულო] მოისთლო C 12 არმური] აღმური Fab. 13 არარაÁთ] არაÁთ G. უმოლხინეს] უმულხინეს a. 14 ჰგოდებდეს] ჰგონებდეს ab.

15 ყოვლად] om.C. მოსრვისაგან] მოკლვისაგან AC.

18 გამომსახველმან] გამომხატველმან a. 19 Áმათა] Áმითა G. 21 მისთა] მის CF, add. თანა a. 28 მოჰქონან] მოჰქონანა F. ამას თანა] ამათ თქუა a. 29 აღუთქუმიდაცა] აღთქმანიცა G. ოდენ] om. a. 32 მსწრობელ] მსწრაბელი a. 33 მყის] მსწრაფლ ab. 35 ვიდრელა] ვიდრე a. 36 ისწავებდეს] ისწავებოდეს A. 39 ხედვიდეს] ხედვისდეს a.

მათსა] თÁსსა B. 40 ერინÁანისა] ერÁნიანისა K. ეშმაკისა] ეშმაკისაგან a. აქადებდა] აქებდა C. 42 მომართ] მიმართ ab. 46 მეგობრად] მეგობარი B. წმიდისა] წმიდისაÁ add. მის B. შინა] om. b 48 Áმელად] Áმელსა Bka. 49 თხრობასა] თხრობასავე b. 51 ძალ-მწედ] შემწედ B. 52 ესე] om. a. 53 ქმნულსა] ქმნილსა K.

რომელი-იგი] რომელი-ესე F. 54 განლია] განილია AC. 55 იგინი] იგი a. მის] om. F. 57 ღმერთი(2)] ღმერთ KF.

Vita 4

1 ელადად] ელადად ABCFG. 4 მასწავლელთა] მასწავლელთაგან a. 5 არღა] არა F .6 ბიზინტიაÁთ] ბიზინტიით FGKab. ათინად] ათინას b. 7 ერთმოკარვედ] ერთმოკარვე BGKa. 11 მიმოვალს] მიმოვალზ B. 17 ერთპატიობით] ერთპატივობით K. 20 ურნატსა] ორნატსა AC მრავალნაწილად] მრავალწილად BF. 21 ჰირთა] ჰირითა AK.

27 იქმნეს] იყვნეს Ka. 29 უფროადა] უფროა a. ამისათა] ამისათაცა a. 30 გუეზინოდის] მეზინოდის FG. 32 კმა-ყოფისათა] კმა-ყოფისათა A. რამეთუ] om. B. იოანესებრ] იოვანესებრ B, იოანებრ F. ელიაასა] add. რომელი-იგი B. 33 ხეთაასა] ხისათა Abb, ხისათა C. და1] ხოლო B. ყოველსავე შუებასა და] ყოვლისავე შუებისაგან მნერწყველნი K. 33-34 მუცლისა მსახურებასა] მუცლისმსახურებასა FG. ზეშთა] ზესთა BKb. ექმნებოდეს] ექმნეს B. ყოვლად] ყოვლადვე B. 36 რომლისა მიერ] რომლისათა ACF. 37 იქმნეს] იყვნეს B, იქმნეს a. 38 წმიდად წარუდგინეს] წარუდგინეს წმიდად K 39 პოლემონას] პელომონას F. 40 ხარჭათასა] ხარჭისასა B. 41 შემინებული] შემინებულ იყო F. 43 ესე] om. a. 47 განადითა] განადისათა a. 51 ზეშთაქმნილ] add. იყვნეს F, ზესთაქმნილ Kab. ანტისთენოას] ანტიქსენოას a.

52 ზედა] om. K ბრძენმეტყუელეზანი] ბრძენთმეტყუელეზანი ACFab. 55 წარიოტეს] წარიოტებს A. და] რამეთუ K შემაშფოთებელ] შემაშთობელ b. 58 ექმნა] იქნა b. 60 ვითარმედ] ვინათგან b. 61 წინავასხებული] წინავასხებულის a. 62 უკუმოზღვად] უკუმოზღვად K 62-63 ყოვლად განმაბრძნობელისა] om. C. 64 ზეშთა] ზესთა Bkab. მის] და a. 65 ჟამისთაცა] ჟამისათაცა BK, ჟამისათაცა CFGa. უძუელესთაცა] add. მათ A, უძუელესთა a. სიმრავლისა] add. და F. 68 რააცა] რაცა C. 72 მისდრკეს] მიდრკეს B. 73 რაოდენ] რაოდენი CKa. 75 შემოკლებისა] შემოკრებისა AC. 77 რჩეულ] om. A. 86 ყოვლისავე] ყოვლისა B. 87 და საფარველად] om. a. დასხნეს] ყვეს FG. 89 რომლისაგანმე 1] რომლისაგანცამე a. რომლისაგანმე 2] რომლისამე Kab. 90 მე] om. CG. 91 უპატიოება] უპატივოება K 92 რაასამე] რაასმე BFKb, რაამე a. 93 შურით] შორით a.

Vita 5.

2 ამან] om. C. ესე] om. a. 4 კადნიერებისაგან] კადრებისაგან BFGb. 5 ზეშთა] ზესთა BKab. ზომისა] ზომისასა BFGKa 6 განაუებულ] აუებულ F. 7 იგი] om. a. 8 მოსწავლეთა] მოსწავეთა A, მასწავლელთა G. 9 ათინისათა] ათინისთა A შემნდობლობითა] შემნდობლობითა b. 11 ბრძენთმოდურებისა] ბრძენთა მოძურებისა BCGab. 12 მცირედ ჟამ წმიდაა იგი] წმიდაა იგი მცირედ ჟამ BFKab.

წმიდაა] om. G. მათ] om. b. 13 მუნ] om. F. მყოფთა] add. და FGK. 14 წარსლვაა] აღსლვაა G 17 საწუთოასა] საწუთოასა F, om. b 19 ცხორებისაგან] ცხორებისა a. 55

აღსასრულადმდე] აღსასრულამდე BCGa. 22 მისთაÁთა] თÁსთაÁთა FG. 24-25 და
მაზრახებელად] om. b. 26ესრე]ესრეთ K6 სოფლიოთა] საეროთა G, სოფლისათა a.
აღრევასა] აღრევათასა a.27 თავსა] om. C. 28 შეწიროს] შესწიროს C. 30 ჭემმარიტებისა]
სადმროთÁსა CFGKa. 31 ერისკაცობისა] ერისკაცობისასა F. 32 პოვნერობისა]
პოვნერებისა CG. რომლისა მიერ] რომლითა B. 36 ამისთÁს] ამას თÁთ GKa. უფალი
იტყÁს] იტყÁს უფალი C.37 ვითარი] ვითარ C, ვითარით F.

დიდი] add. იგი a. თეატრონნი] თეატრუნნი K 38-39 ÁდომაÁ მოსაჯულთაÁ] om. C.

39 რიტორთაÁ] ლიტორთაÁ AC. 40 ფიცი] ფიცის b. მდიდართაÁ] om. AC. 41
სამოსელთაÁ] სამოსლისაÁ BGKab. 42 მოქმუნლნი] მოქმნილნი BFGKab. 46 ჰასაკისაÁთ]
ჰასაკისაÁთა BF.

Vita 6.

1 მამისა მიერ] მამისაგან F. 2 იხილეთ] იხილე add. თუ Ka. 3 ეკლესიით] ეკლესიად AC.
გონებისა შემამრლუეველთაÁ] შემამრლუეველთა გონებისათა F.4 ჭემმარიტად]
ჭემმარიტისა K მკÁდრობაÁ] მკÁდრებაÁ B. 5 იგი] om. F. 6 არღარა] არღა AC. 8
ნამდÁლვე] ნანდულვე F. მათთÁს] მისთÁს F 11 აღლესვაÁ] აღლვაÁ a. ცხორებითა]
ცხორებულთა a. 14 სოლონისსა] სოლომონისსა ACG. 15 უგანმამართლებელესნი]
უგანმამართებელესნი AG მინოÁსსა] მინოÁსა ab.16 უზეშთაესი] უზესთაესი BK.
ნამდÁლვე] ნანდÁლვე A სჯულისდებასა] შჯულისდებასა BF. 18 საწუთოÁსაÁ]
საწუთოÁსაÁ F. 19სჯულის-მდებელობდეს] შჯულის-მდებელობდეს BKF 21 ზრუნვათა
] ზრუნვათაცა FGab. და] om. a. გლოვითა] გლოÁთა B. 23 ებისტოლეებითა]
ებისტოლეებითა AC, ებისტოლეებითა BF 24 საშინელად] საშინლად a. მოხუცებულისა]
მოხუცებულისაB B. 25 განკუთნვილისაÁ] განკუთვილისაÁ a მიერ უკუე] უკუე მიერ
BFKab. ნებსით] ნეფსით A, ნებით b 27-27 და თანად უნებლიეთ, რამეთუ სურვილი
დაყუდებისაÁ პონტოს ყოფასა არწმუნებდა ნეფსით] om.K 27 ნებსით] ნეფსით A, ნებით
b. მიერ] om. a. 28 და მსახურებისაÁ] om. a. 32 სჯულთაÁ] შჯულთაÁ BFK.33
დამმკÁდრებელ] დამკÁდრებელ AC, დამამკÁდრებელ b. 33იქმნენ] იქმნენ B. მათ] მას
B. თანავე] თანა F.

8 მისი] om. a. 34 შფოთითა] შრომითა A. 36 ნადირთა] ნადირსა B. 39 წარევლო] om.C 41 ადვილ და] ადვილად a. 43 სასყიდელად] სასყიდლად BFGKb. კეთილადმსახურისა] კეთილადმსახურისადა BG.

Vita 7.

2 ღელვამრავალ] ღელვათა მრავალ AC. 3 მღდელთმთავართაგანნი] მღდელთმოდღუართაგანნი a. 6 სჯულთაგან] შჯულთაგან BF.სამართლობისათა] სამართლობისა a. 8 წვალებათასა] წვალებისასა FG. 9 სამეუფოა] სამეფოა F. 10 რომელნი-იგი] რომელი-იგი Ca.12 ქრისტეს] ქრისტე C. 15 იძლინნეს] იძლინეს FGKab 16 რაჟამს] om. G 17 აელისწერით] აელით წერით C.18 ნეტარისა] ნეტარისა C.19 ზიარებისაგან] ზიარებისათა G.20 მათ] მას B. 23 თანიერ] add. ამისა რამეთუ G. 24 ძართა] ძართა B. 30 უკ-მოუზლო] უკუ-მოუზლო a. 30-31 კუალად-გებით] om. C. 31 მიერ] om. a. 36 თიბოელისა] თიოელისა Cab, თივოელისა K 37 განუბჭობნ] განუბრჭობნ A. 38 უზეშთაეს] უზესთაეს K 41 გინებისა] გონებისა AC. 44 რომლისა] რომლისა F. სრულებით ვერცათუ] ვერცათუ სრულებით FGKab

Vita 8.

2 დასასრულად] საყუარელად AC 5 მძლავრსა] მძანვარესა b. 6 წინაუკმოდღევად] უკმოდღევად a. 9 ვერვინ] ვერცა ვინ C. ვერვინ სხუა] სხუა ვერვინ b 10 სჯულისდებითა] შჯულისდებითა BFa 11 საწარმართოთა ACFGab ელენებრივთა] ელენებრთა K 14 მისისასა] მისისა F.18 ელლენთანნი] ენათანი A, ელენთანნი CFKab 19 განაშიშვლნა] განაშიშულნა B. 20 წინა-დაესხნენ] წინა-უსხენ a საცინელად] om. C.23 მცირეთა] მცირედთა F. 25 ამათვე] მათ F. ჯეროვანი] ჯეროანი B. ამას] მას A 27 მიერ] om. a 29 მათ] მას a მრავალნაწევრად] მრავალნაწილად a 30 შემკულებისა] შემოკლებისა B, om. b 31 საკარველი ღონე] ღონე საკარველი b 33 სჯულისდებათა] შჯულისდებათა BF. მიმართ] მიერ a მბრძანებელთა] om. a 34 საიდუმლოა] საიდუმლოთა C ელლენთა] ელენთა ACFab 36 აუმევა როცხუსა] იროიკულსა] რიცხუსა იროიკულსა აუმევა a 37და1] om. a იანბიკონსა] იანბიკონსა a

ელეგიურსა] ელეგიორსა AC. 39 მეკაფიეთა] მეკაფიეთანი a 44 განსთესა] განჰსთესა a 48
ლტოლვილთა] om. a, ლტოლვილთა ბილწებისაგან] ბილწებისაგან ლტოლვილთა B 50
მოდღურებისაÁ] მოძღურებისა F.52 სჯულისდებისა] შჯულისდებისა BF ჩუენ] ჩუენდა
CFGKa ქრისტიანეთა] om. CFGKa 55 ვერარაÁს] ვერარას C 56 გამოვიდოდის] გამომავალ
იყოს F, გამოვიდოდა b 60 ათინისათა] ათინასათა a 61 და1] om. BFa 62 უღმრთოებისა]
უღმრთოებისათÁს 64 დაუმჭირველ] დაუმჭირველი F. 65 საÁმარებისაებრ]
საÁმრებისაებრ C.

მÁუმეველობითა] მÁუმეველი FG, Áუმევეითა K 67 დაღაცათუ] დაღათუ F. 68 მისი
მეგობრობაÁ] მეგობრობაÁ მისი 70 განცხადებად] განცხადებულად AB 72 და] om.
C.წარმოაცარიელოს] წარმოაცალიეროს F იგი] om.a 74 უცნებულსა] ოცნებულსა FGKb
75 მრავალჟამეულითა] მრავალჟამეულებითა a 77 საუკუნეთა] საუკუნეთად F.

Vita 9.

1 დიდმან] add. მან b 2 ოდეს-იგი] ოდეს a 3 ევსების] ევსევის BG 5 თÁსსა] მისსა B 10
წმიდამან მიწერა] მისწერა წმიდამან მნათობისა] om. a ბასილისსა] ბასილისდა G.11
ზღვევისა] ზავისა A 12 გულად] om. AC მოღებითა] მოღუაწებითა AC მალიადად]
მალიად a 15 არწმუნა] ერწმუნა A 17 იქმნეს] იქმნეს a 18 სჯულთა] შჯულთა F 19
უმÁნობისა] უმÁნობისა 22 ქმნულისა] ქმნილისა F 28 განჭრილთა] განჭრითა F 29
შენაწევრებითა] შეერთებითა a 32 პირველმოÁსენებული] პირველÁსენებული Cab 33
მიმართ] add. და B 34 თითოეულსა] თÁთოეულსა F, თითოეულთა G რომელსამე]
რომელთამე a 39 ნამდÁლვე] ნანდÁლვე A.

Vita 10.

კაბადუკიისაÁ] კესარიისაÁ] ACFGKab 3 ჟამადმდე] ჟამამდე b 4 წინააღმდგომ]
წინამძღუარ a კესარიისა] კესარიისაÁ b 6 იცილობებოდეს] იცილებოდეს G რომელსა]
რომლისა F 9 ანგაჰრებისა] ანგაჰრებისათÁს B, ანგაჰარებისა F 10 მოეპოვა] მოეპოა K 12
ეპისკოპოსისაÁ] ეპისკოპოსისაÁ a (შემდგომ a - ს ჩვენებას აღარ აღვნიშნავთ, რადგან
ყველგან გვაქვს «ეპისკოპოსი»). 15 აჩუენოს] აჩუენონ Ka

18 მამისა] მამასა BFK გრიგოლის] გრიგოლი AFGab 22 მარტოდ] მარტოებით a
26 უმარჯუ] უმარჯო AC 28 საშუვალ] საშუალ BCK საეროსა] საჰÁროÁსა A, საჰეროÁსა C
29 ცხენტსადგომელი] ცხენტსარბიელი ACFGKab 30 მოქალაქენი] მოქალაქობანი G. 31

არცაღა ერთი] არცა ერთიღა BFGKab. 35 ჟამად] ჟამ C 38 მყის რაჟამს] რაჟამს მყის F. 39 თÁსსა] om. BKb 40 მიმძლავრებულეზაÁ] მიმძლავრეზაÁ G 41 მრავალგზის] მარადის a ევედრებინ] ეუზნებინ AC. 42 სათხოველსა] სათხოელსა AB, add. ამას G. 43 მეორე] მეორეცა a მიითუალოს] მიილოს G 45 შერთვითა] შერთვისა ACFG , შერევითა K 47 მან] om. F 48 შემრაცხელმან] შემრაცხველმან ab 49 დაღაცათუ] დაღათუ F 52 მაგან] მან G ვერღარამან] ვერღარა G 53 შემდგომად] om.a 57 მამობრივითა] მამებრივითა B ეგრეთ] add. შენ AFG

Vita 11.

2 რომლისასა] რომლისა F 3 უნაკლულეს] უნაკლულევანეს F 4 განსუენებისÁთ] განსუენებისÁთა F 5 საწუთოÁსაგან] საწუთოÁსაგან F, საწუთოÁთ K 5-6 ღირსისა დედათა შორის] om. C 7 დაუბერებელსა] დაუსრულებელსა a 8 რომელ არს საფლავის ზედაÁ] om. B (წარწერილია ზემოდან სხვა ხელით). საფლავის] საფლავისა Ga 10 ნუგეშინისმცემელად] ნუგეშინის საცემელად BFGa 11 მკურნალ] მკურნალად BF 13 ვითარმედ] om. a 13 მშობელთმშობელთაცა] მშობელმშობელთადცა F, მშობელთმშობლებთაცა K 15 საÁსენებელსა] საÁსენებელთა K აღსასრულადმდე] აღსასრულამდე a 20 სჯული] სჯული BF 20 თითოეულთა] თითოეულსა GK 20 წილხუდომილ] წილხუდომილსა a 21 მონათა] add. და BFGKab 23 ზედა-ედევა] ზედა-დაედევა G მისთა] თÁსთა B რომლისათÁსცა] რომლისათÁს F 24 წინაუკუმო] წინაუკუმო FKa 26 რამეთუ] om. F 27 ექმნეს] ექმნეს

28 ერთსა] ერსა A 30 მოშენებულ] მოშენებული A შენეზა] შენეზაÁ Fa წარმართეზაÁ] წარმართებულეზაÁ a 31 მისვე] მისივე a 34 ესრეთვე] ესევე C 35 ეპიტაფიოÁთა] ეპიტაფოÁთა F 36 შესხმით] შესხმითა F ღმრთისმოყუარესა] om. CFGKab 38 რომელი-იგი] რომელი C 43 ქალწულთა] ქალწულთ BCFGKa სავანესა] add. და A, add. მას BCFGK 45 ზედა] შინა a 46 იგინი] იგი FK 47 ევედრებოდა] ევედრებოდეს BFKa არა] არაÁ Fa 49 ზედა მათსა] მათსა ზედა F 52 არს 1] om.BK

53 დაღაცათუ] დაღათუ F 55 აღმყვანებელ] მიმყვანებელ G მისთა] მისდა G 57 ხოლო არავისგან] არა ხოლო ვისგან C 58 ვიდრელა] ვითარცა BFa ბილწთა] ბიწთა a სავლტოლველქმნილთა] სალტოლველქმნილთა CFGKa 59 ამისტაწსცა] ამისტაწს B 63 შესავალსა] შესლვაÁ AC წლითიწლადსა] წელიწადსა C მდიდართაÁსა] მდიდართა F, მდიდართაÁ a 64 მას შინა] მუნ G 65 გლახაკოსაზრუნველ] გლახაკოსამზრუნველ BFK 70 გლახაკომზრდელობაÁ] გლახაკომზრუნველობაÁ AC.

* ხ ნაკლულია

Vita 12.

1 არიანოზთა] არიანუზთა F 2-3 გოდოლ-ტადრებისაÁთა] გოდულ-ტადრებისაÁთა A, გოდულ-ტადრებისათა a 4 და2] om. Ka აზმნობდა] აზმნობდეს F ახალ-ნერგი რაÁმე თავი] om. CFGKa 6 სულისაÁ] სულთათაÁ F 8 რომელნიმე დაბადებულად იტყოდეს მას განცხადებულად] om. F 9 ღმრთად] add. და F 10 მზითა] მისითა AC 12 უპატივომყოფელთა] უპატიომყოფელთა Ba 15 შეიწყალნა] შეიწყნარნა a 16 მისგან მოძღურებისა] მოძღურებისა მისგან G. 17 ვითარ-იგი] ვითარცა C მოსეს] მოსე F 19 საცნაურ-ჰყოფ] საცნაურ-ჰყოფს FGa 20 და სულთთქუმისა მათისაÁ მესმა] om. ACFGKa მოვედ] add. და C 23 ბიზინტიად] ბიზინტიან a 23 ზემთამბრძოლ] ზემთამბრძოლისა A, ზესთამბრძოლ BKa 25 უფროÁს ასწრაფებდა მას] ასწრაფებდა მას უფროÁს F 30 წმიდაÁ ესე] om. a 31 სიმდიდრისათა] სიმდიდრისათÁს G 33 ღმრთისმსახურებითცა] ღმრთისმსახურებითაცა Ca 36 აღსარიცხველად] აღსარაცხველად F, აღსარაცხველად Ka, აღსარიცხველად G 39 იყვნეს] იყუნეს A 40 ანასტასიაÁსი] ანასტასიაÁსსა AC 41 მოქმნულებისა] მიქმნილებისა G 42 უწყიან] უწყინ a 45 სჯულისდებათა] შჯულისდებათა Fa 46 შურდლითა] შურდლით CKa, გურდემლის G მორწმუნეთა] მორწმუნეთაÁ A 47 კუალად-აგო] კუალად-აგოს A. 48 მათგან] om. a 53 აქაცა] აქა Ca იგი] om. CFGa განდიდნებოდა] განმდიდრდებოდა ACab 56 კეთილად წესიერებისა] კეთილწესიერების G ცხოვნებულთაÁსა] ცხოვნებულთასა G 60 არიანოზთა] არიანუზთა F 61 შემწე] add. და B 62 Áელისამპყრობელ ყოფაÁ] Áელის აპყრობაÁ AC, Áელის ამპყრობელობაÁ a, 66 აღორძინებასა] განცემასა ACKFGa

*შეისწავე: ვითარმედ არს ბერძულად სასწავლელი, რომელსა ეტÁმოლოგია უწოდიან, ესე იგი არს, მზასიტყუაობაÁ K 319r

Vita 13

1 არღარა] არღა BFKa 3 არამართლ] არამართლიად B 4 ორცთმიღებასა] ორცთა მიღებასა B 8 თითოფერობითა] თითოფერებითა C 12 საცთურისათ] საცთურებისათ G 3რისხავდა] 3რისხვიდა G 13 ზედა] om. G 15 მას] ამას FK 16 რამეთუ] რათა AC სრულებითი] სრულებით AC 17 განკუეთად] განკუეთა A 18 აპოლინარისნი] აპოლინარისანი F 19 ზედასზედა] ზედასზედაცა a დაცემამანცა] დაცემამან a 20 აღმოაფოსას] აღმოაფუსას AC ზემთა] ზესთა BKa 23 მწყემს] მწყემსი BGKa 24 წვალებისა] წვალებისათას a 25 ზემთამბრძოლნი] ზესთამბრძოლნი BKa 26 მოწაფეთასა] მოწაფეთასას C 27 ტყუილისათა] ტყუილისათა Ba 28 აღძრნეს] აღძრნეს ACF დამკრეფელ] დამკრებელ K 29 იქმნეს] იქმნენეს F, იქმნეს a 31 საყდარსა] საყდართა AC სამთავროსასა] სამსჯავროსასა AC 33 ნამდალვე] ნანდალვე AC 37 სიმშადისა] add. მის a სჯულისმდებელისა] შჯულისმდებელისა B, შჯულისმდებელისა FK 38 ხოლო] მხოლოდ FGKa სახელისათას შენისა] სახელისა შენისათას G 39 სიკუდილისათა] სიკუდილისა K 41 წყლულებათა] წყლულუბათა F 43 თავს-დება] მათი აღრჩევითა] აღრჩევა მათი თავს-დებითა a 52 ათანასის] B, ათანასესა FK, ათანასისსა a 53 გრიგოლისათას] გრიგოლის a 54 კონსტანტინეპოლისასა] კონსტანტინეპოლისასა K 57 მის] მისი A 62 დავეყენო] დავაყენო AC

Vita 14

4 პატოსან] პატოსანი BFGKa ხოლო ვიდრე მოაქამომდე] რამეთუ ვიდრე მოაქამდე ხოლო BFGK, რამეთუ ვიდრე მოაქამდე ხოლო a 5 ფილოსოფოსობა] ფილოსობა K 6 ვიდრელა] ვიდრე C 7 ანტისთენოსათა] ანტითენოსათა C 11 წესიერისა] წესისა ერის a 13 განკუთნვილ] add. და F 17 აღიბაძვა] აღიშურვა B განმცემელად] განმცდელად AC 18 ეკლესიისათა] ეკლესიისა G 23 ვინა] ვითარ a 24 მოაქუნდეს] აღმოაქუნდეს a პროკონნისით] პიროკონნისით a 25 მარმარილოსათა] მარმარილოსათა C 26 შეიტყუეს] შეიტყუეს a 28 მოიღეს] მიიღეს BKa 29 ალექსანდრიად] ალექსანდრიას a 31 მოიწინეს] მოიწივნეს AC 32 პირველ] პირველად B 35 მოიწინეს] მოიწივნეს AC განთიადი] განთიად a 37 მორწმუნეთასა] მორწმუნეთასა C 40 მღდელნი] add. და a ქალაქისანი] ქალაქისნი A 43 უმსჯავროდ]

უმშჯავროდ F 45 ზედა-დაასხა] ზედა-დაასხნა B 46 იხილეთ] იხილე BFKa 49 უწესოებისათა] უწესოებისათა B

Vita 15

1 ქალაქისანი] ქალაქისნი A 5 დააცხროვო] დააცხრო CFGa 6 6 მგზებარეობა A] მგზებარეობა B, მგზებარეობა CFGa 8 განჰმწარდებით] განჰმწარდებით K 10 სიბოროტეთა მისთა A] სიბოროტისა მისისა a 11 უსახურება A] უსახურობა B თანამდებ] თანამდები A 13 სჯულცა] შჯულცა a 15 ჩემდა] add. უფალი B 17 კაცისა მისგან] om. C დადაცათუ] დადათუ C 20 ღმერთმან] om. AC 22 ამათ] om. C იგი] om. G 23 მორჩილ-ყოფა A] მორჩილება A G 25 ისპანიელი] ესპანიელი G, სპანიელი a 27 წარიტანა] წარიტანა F 30 ძალ] ძალი K 32 ვინა A ცა-იგი] ვინა A ცა B, ვინა A-იგი CFGa 33 შინებით] გინებით F 34 რა A და] რა A GFa საბრძოლელ] საბრძოლ FG 38 მომიზადე] მომზადე C 39 სრულ-ჰყოფდაცა საქმით] სრულ-ჰყოფდა საქმითცა AC

უკუეთუმცა არა] არა თუმცა ACa 45 სწავლულისა A] სწავლებულისა G 50 ყოველთა] ყოველთა K 52 იქმნეს] იქმნეს a 54 დაიყენა] დაეყენა FG 55 იქმნას] იქმნა ACF 56 გამოირჩიოს ვინმე] ვინმე გამოირჩიოს a 57 მას] მათ a 58 მას] om. Ba

61 წარვიდეს] წარვიდის a სახიდ] სახედ FG თ A სა] თ A სსა BKa

Vita 16

5 ნოვეს] ნუვეს a 6 ურნატთა] ორნატთა AC 7 განაღებდა] add. და C დაჰფხურიდა] განჰფხურიდა C 12 მუ A ლებსა] მუ A ლსა AC 14 დაიდგმებოდე] დაიდგმებოდეს AC, დაიდგმოდეს FG 15 სჯულთაგან] შჯულთაგან BF განქრევითა] განრქრევითა a 16 განწმდებოდეს] განწმიდნებოდეს BFGK 18 შეიცხვებოდეს] შეიცხოვებოდეს BFGK 19 სურვილი] სურვილით A შურებინ] შურებიან Ca 20 შეჰკრებნ] შეჰკრებენ ACa 21 ესოდენტთა] ესოდენტთა BFGKa 22 მოსწრაფება A] მოსწრაფება F 23 არა მუშაკთაებრ] არა მსგავსად მუშაკთა A სსა BFGK თ A სისათა] მისისათა F 26-27 და წარუგებელად მათგან დაცვასა თ A სისა მოძღურებისასა] om. F 28 უმრავლესი] უმრავლეს AC 30 მიიყვანა] მიიყვანა BFG 31 რისხვით] რისხვითა B 35 სჯულთა] შჯულთა BF 38 მათ] მას a 39 შეაპყობდეს] შეიპყრობდეს AC 41 უზეშთაესი] უზესთაესი K სიბრძნისა მისისა A] სიტყუათა მისთა A a 42 ყოველსა] ყოველსავე BK 45 საიდუმლოისასა] სა A დუმლო A სსასა

BFGKa 45-46 დაჰფარვიდა სრულთაგან კაცთა] სრულთაგან კაცთა დაჰფარვიდა BFa 50 მწყალობელობრივ] მწყალობელებრივ B 51 მითუალოლობისა] მითუალობისა AC, მითუალოლობისა Fa 55 წარიპარავნ] წარიპარავს a ფილოსოფოსობაÁ] ფილოსობაÁ a 56 ოდენ] om. a არნ] არს a 58 ამისტÁს] ამისტÁსცა F 60 სათნოებათა] სათნოებისათა a 61 სჯულთა] შჯულთა B 63 პირველ] პირველად B 65 იოანე] იოვანე B 66 უზეშთაესსა] უზესთაესსა K 67 მათ] ამათ a 68 ურიცხუებასა] ურიცხუებას B 69 წინაÁწარმეტყუელებისა] წინაÁწარმეტყუელებისა K 70 რომელნი-ეგე] რომელი-იგი F 71 მისთაÁსა] მისთასა C 75 რომელ-ესე] რომელ a 79 ვწინაÁწარმეტყუელებ] ვწინაწარმეტყუელებ AK, წინასწარმეტყუელებ G, ვწინაÁსვმეტყუელებ a 80 წინაÁწარმეტყუელ] წინაÁწარმეტყუელ AK 82 წინაÁწარმეტყუელებაÁ] წინაÁწარმეტყუელებაÁ K 84 წინაÁწარმცნობელობათა] წინაÁმცნობელობათა F, წინასწარმცნობელობათა G, წინაწარმცნობელობათა K, add. მათ AC სარწმუნო] საცნაურ a

Vita 17

2 თავისუფლებითი] თავისუფლებით AC 4 დღესასწაულთა] სასწაულთა Ca 6 იქმნეს] იყენეს A ნაცვლისმიგებად] ნაცვლისა მიგებად AC 7 რომელი] რაოდენი a მათ] om. a 8 ამათ] მათ C 9 მათ] om. C 11 შეცთომილთაÁსაÁ] ცთომილთასაÁ AC ცანდ] ჰსცნედ G ისწავედ] ისწავენ F, ისწავეთ a 12 შეუვრდედ] შეურდედ K 13 შეერთნედ] შეერთედ F 16 დიდ] დიდი a მათ] მას F 19 გულისწყრომაÁ] გულისთქუმაÁ F იგინი] იგი K20 დააცხრო] დააცხრო FG 23 რაÁ] რა a 26 ღირსად] om.a მათისასა] მათისა BFGK 28 განთქუმულისა] განთქუმულ C, განთქუმულისაE F 29 მაშინ მიეთუალა] მიეთუალა მაშინ a 33 წმიდისა] add. მის Ka დასასრულად] დასასრულისად K შენ] om. a 38 ჟამადმდე] ჟამამდე B 40 ევედრებოდესა] add. ესრეთ BF 41 თქუმად] თქუმად G

* C ნაკლულია

Vita 18

2-3 შფოთი იხილვებოდა და ფრიადი ზარი] შფოთი და ფრიადი ზარი იხილვებოდა] BFa, შფოთი, არამედ ფრიადი ზარი იხილვებოდა K 4 ორსართულნი] ორსართულ K 5 სავსე] აღსავსე BFGKa 6 ყრმათაÁ] ყრმათა F 12 ჰაეროვან] ჰაროვან F 13-14 ხოლო სულთა მორწმუნეთა ურვისა სიმძიმე შეაშფოთებდა] om.FGa 16 ერთÁმობით] ერთÁმობით K

Ámá] om. a 20 მართლმადიდებლობისად] მართლმადიდებლობისა a 26 მადლობისა] მადლობასა a 31 დღესასწაულობად] დღასასწაულად a მხიარულებისა] მხიარულებისად a 32 ეკლესიისაÁთა] ეკლესიათაÁთა A 34 იÁადეს] იÁადა F 35 მსწრაფლ] om.C 39 სიმრავლისაÁთა] სიმრავლისათა C 40 ესე] add. მცირედ A

* B ნაკლულია

** B გრძელდება

Vita 19

3 სწავლულებისგან] სწავლულებისაგან K კეთილადმსახურებითა] კეთილმსახურებითა KG 3-4 აღსავსე იყო და უმშÁდეს ყოველთა] აღსავსე და უმშÁდეს იყო ყოველთა K 5 მეფისაÁ] მეფისა KG 8 ნიჰ-ძღუნთა] ნიჰ C 14 შრომათასა] შრომათაÁსა C დაშრომათა] დაშრომათა AGC 15 ერმრავლობითა] ერმრავლობითა a 17 მიმართ] მიერ FGa 21 შეუპყრობელობისა] შეუპყრობელობისა F 22 მწყემს] მწყემსი FG 23 საფასისსაცავნი] ფასისაცავნი a 24 იÁმარა add. მან K 25 რომლისაÁმე] რაÁსმე FG, რაÁსაÁმე a 28 განმგებელთაგან] განმგებელთა A 28-29 არცა დააწერდა მათ ზედა ჭურჭელთა ეკლესიისათა] om.FGKa 30 მპყრობელებრ] მპყრობელებრ K 32 ღმრთისა მხოლოდ] მხოლოდ ღმრთისა a 35-36 ვინაÁცა დასწეულეული რაÁ ცხედარსა ზედა მწოლარე იყო] om. C 36 მწოლარე] მდებარე G 41 მჯდომარე] მჯდომარე K 42 მადლისა] მადლის Ga 46 ჩუნთაÁ] add. ხოლო G

ხოლო] om. G 48 მათგანი] მათგან Aa 55 შენთა] შენთაÁ A 56 ნებითა] om. C 57 Áმოზდა] add. და იტყოდა AC 59 ნამდÁლვე ვითარცა] ვითარცა ნამდÁლვე a ჰრქუა] რქუა a 62 ცვალებისაÁთა] წვალებისაÁთა G ჰმონებდი] ჰმადლობდი C 63 ნეფსითითა] ნებსითითა Ka 64 ქალაქისათა ესმა რაÁ] რაÁ ქალაქისათა ესმა a გონიერი იგი] add. და FK იგი] om. K 66 უმეტესითა] უმტკიცესითა C 67 შეაერთნეს] შეიერთნეს AC 68 განწვალებისა] განწვალებულებისა K

Vita 20

1 ჟამთა add. შინა a 2 სამეუფოÁსა] სამეუფოÁსა Ga ბერძენთაÁსა] ბერძენთასა C სარწმუნოÁ] om. a 6 მსოფლიოÁსა] მსოფლიოÁსა A 7 მათთÁს] მათდა Ka 9 შეკრებასა] add. მას a 13 განმაჩინებელ] განმჩინებელ F 14 კეთილადმსახური] კეთილმსახური G 15 ეკლესიით] add. და F 17 თქუმად] თქუმაÁ Ka 18 მშÁდცა] მშÁდიცა F მოქმედცა] მოქმედ

F 19 კეთილადმოქმნულ] კეთილადმოქმნილ G 22 უხნდა] add. და C 23 სამწყსოაათა] სამწყსოათა FKa, სამწყოათა G 28 ჟამ ერთ] ჟამ C მას] om. a 29 დიდმან] om. C 30 საწუთოა] საწუთოა F 33 თასსა] თასსა AC 35 კუალად] დიდი F 36 უღლითმბრძოლ] უღლითმბრძოლ K 39 მისსა] მისა a 41 ურთიერთას] ურთიერთად a 43 მითუალვა] მითუალვად a 44 ქალაქისა სამწყოსათა] ქალაქისასა სამწყსოაათასა C 45 შემოკრებულ, განმტკიცებულ a 47 მოველოდი] მოველოდდი C 58 მაიძულა] მაიძულეს F მე 2 om.K 50 დამტკიცებად] დამტკიცებადი F 52 გინათუ] გინა თათ FKa 54 ქვეშურობა] ქვეშურობა CFa 56 ანუ სისუბუქე] om. CFGKa 57 სჯა] შჯა a 59 ეგრეცა] ეგრეთცა K 63 მოსწრაფედ] მოსწრაფე K 64 ნეფსით] ნეფსით Ka 70 სიმკარცხე] სიმტკიცე F 75 რასმე] რასმე A

* შეისწავე: რამეთუ უღლითმბრძოლობა არს, რაჟამს კეტი გინა არგანი წარმოიდვან ფერათა და ეგრეთ გაიზიდვნენ ორნი (334v.K, 406r.a)

Vita 21

2 მაკედონით] მაკედონით F 3 ზემოთქმულისა] ზემოთქმულისა K, add. მის a ვითარ] ვითარმედ FG თანერ] om.G 10 ამის] მის F ქრისტეს] om. F 15 ურთიერთარსითა] ურთიერთას თანა G, ურთიერთასითა Ka 16 უკუეთუ] add. მე F 17 იონა] იონა GKa 18 თქუნგან] om. A ღელვა] om. a 19 განმადეთ] add. მე G 21 ცხოვნდით] ცხოვნდით FKa 23 მწყემსო] მღდელნო a ცხოვნდით] ცხოვნდით FKa 24 იქმნეს] იქმნეს Fa სლვით] სრბით F განვიდა] გავიდა F 25 კაბადუკიად] კაბადუკიად AC, კაბადუკიად G 29 ესე] ესრეთ F 30-31 ნაცვალი ქრისტესგან] ქრისტესგან ნაცვალი a 38 სილაღე] ბრძოლა A, სიმაღლე F 39 ერთამობითა] ერთამობითა a 41 მის თანა ყოველი] მის თანანი AC 42 იქმნეს] იქმნეს a 45 მისსა ზედა] ზედა მისსა Ka 46 ტარსონით] ტარსუნით F

Vita 22

4 ჟამნი] om. C 5 ვინათგან] რომელ K 6 საწუთონი] საწუთონი F 11 დაეყვნეს] add. მას FGKa უშიშქმნილ] უშიშქმნულ K 12 კაბადუკისასა] კაბადუკისა C 13 კადრებად] კადნიერებად F 15 არა ხოლო] add. თუ a წმიდამან add. მან Kab 16 ბიწისა] ბიწისაგან b 19 არამედ] ხოლო C 21 ევლალიოს] ევლამპიოს AC, ევლამპიოს a პატოსნად] პატოსანი a შერაცხილი] შერაცხილ A 25 არიანძოს] ანძიანძოს FGa ვერღარა] ვერ a 29 აპოლინარიელთასა] აპოლინარელთასა AC, აპოლინარიანელთასა F, აპოლინარელთასა G 33 მოგდებულთა] მოდებულთა a 34 ეპისტოლენი] ეპისტოლენი b წმიდისანი] om. a

35 არარაÁთ] არარაÁ AC 37 პირველად] არამედ b 40 უწესოÁ] უწესო A 41 იქმნებოდინ]
იქმნებოდინ C, იქმნებოდენ G სწავლათა] სწავლასა AC 42 საწარმართოთა]
საწარმართოსა AC მეორედ ვინაÁთგან] ვინაÁთგან მეორედ AC 44 წარიტყუენნა]
წარიტყუენნა K, add. მან F 47 არიანძოს] ანძიანძოს FGa მოცალებისა] მოცალებით CF 48
შფოთებისაგან] შფოთებისამან A აღწერნეს] აღიწერნეს A 51 განწმიდა] განიწმიდა AC 53
მიწევნული] მიწევნილი b ღრმისა] სიღრმისა b 54 საწუთოსა] საწუთოსა F ამას
ცხორებასა] ამის ცხორებისა AC 55 რომლისა] რომლისაÁ AC

* B გრძელდება

** შეისწავვე: რამეთუ არიანძოÁ მის დაბისა სახელი არს, რომელსა შინა დაეყუდა წმიდაÁ
გრიგოლი შემდგომად ქალაქით ანძიანძოÁთ გამოსლვისა. ამისთÁს ნუ განჰრევ სახელთა,
მწერალო K(338r), a 409 r.(მწერალო] om. a)

*** A ნაკლულია

Vita 23

1 წმიდისა] add. მის FGKa 2 აღმისსიესცა წადიერებაჲ] აღმისსიეს წადიერებაჲ F 4
სრულებითა] სრულებით FKba 6 წარმოთქუმად] წარმოთქუმაÁ F უკუეთუ] უკუეთუმცა
F 7 იქმნა] იყო F ვინმცა] ვინცა F 9 შენ] om. F

წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა სოფრონ იარუსალიმელ
პატრიაქისა სიტყუა შესხმისა წმიდისათას და დიდისა
გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისა

გუაკურთხენ, მამაო!

-

1.1. საყარი დიდი და ზეცისა, რომელი ღმრთისმეტყუელებისათა ქუხს ქადაგებათა, ზეცით ჩუენდა მოიწია დღეს და ყოვლისა ქუეყანისა აღავსებს კიდეთა, რამეთუ ყოველსავე მზისქუეშესა უწოდს მოსლვად ქადაგებასა მისსა და ყოველსა სულსა კეთილადმსახურსა და ღმრთისმოყუარესა ღმრთისმეტყუელისა მიიზიდავს სწავლისა და სმენისა, რამეთუ ღმრთისმეტყუელებისა არს დღესასწაული და ღმრთივსიტყუა ქუხილისა სასენებელი.

2. უწყი, ვითარმედ ჩუენისა რა ამისა გესმა, მყის ღმრთისმეტყუელი და დიდი ღმრთისმეტყუელთა შორის გულისამაჰყავთ გრიგოლი, რამეთუ მისი არს კრება ესე აღსრულებადი და იგი არს აწინდელისა ამის შემოკრებისა მიზეზ, რომელმან ღმრთისმეტყუელებასა სრულებით მოიღუაწა და ყოველთავე თანაწარჰდა შემდგომად იოვანესა ღმრთისმეტყუელებისათას მოღუაწექმნილთა, იოვანეს ვიტყა – ზეცათა ქუხილისა ნაშობსა.

3. და შემდგომად იოვანესსა დაიმკადრა ღმრთისმეტყუელების მოსახლეობასა, რამეთუ ღმრთისმეტყუელ იქმნა მეორე, პირველისა მის ღმრთისმეტყუელისა განმავრცობელ სწავლასა და მთარგმანებელ მისსა ზეცათასა მას შუგულისდებასა, რომელი იგი მან, ზეცისა მის ქუხილისა ძემან ზეცისამან ზეცით ქადაგებად იქუხნა.

4. ყოველნივე უკუე, რაოდენნი ღმრთისმსახურებისა მიმხედველ ხართ, რაოდენნი ღმრთისმოყუარის გონების მომგებელ ხართ, რაოდენთა გასმიან ომანი ღმრთისმეტყუელებათანი, რაოდენთა გასმიან ქუხილნი ზეცათანი, რაოდენნი ღმრთისმეტყუელების წყალთა მიერ აღიზარდებით და სულითა ღმრთისმხილველ იქმნებით შემოსითა ღმრთის სახისა ბრწყინვალეებისათა, ღმრთისმეტყუელსა ომასა და ქადაგებასა, გრიგოლის ვიტყა, შემოუკერბით. რამეთუ, ვითარ პირველ ვთქუ, მისი არს კრება ოსე და იგი აღმიდგინებს ჩუენ პატივისმოყუარესა თეატრონსა,

5 ვინათგან ჭემმარიტებით ჰნებავს და დაიწინდებს ყოველთა კაცთა მოწოდებად ღმრთისმსახურებისა მიმართ და ყოველთა მორწმუნეთა ზრდად ღმრთისმეტყუელებისა სწავლათაგან, ღმრთისსახეობით და უშურველად ქონებითა წინადაგებულათათა, მდიდრად მისაღებელად ყოველთა მორწმუნეთა. რამეთუ ამათ საზღვართა და წინადადებათა განზრახვათა და ნებებათაგანნი არიან, რაოდენნი ქრისტეს ღმრთისა მსგავსებად გამოცდილ არიან ნებებითა ყოველთა კაცთა ცხოვნებისა და დაუპყრობელად სრბითა მეცნიერებად ჭემმარიტებისა მოყვანებისათა.

6. რამეთუ რომელთა უწყი საცნაურება ღმრთისმოყუარებისა, ამათდა ბრწყინვალედ სამკაულად ვხედავ კაცთმოყუარებასა და ძმთმოყუარებასა. / ვინათგან ღმრთის სიყუარულისა აღმრჩეველი ყოვლით გულით, სულით და ძალითურთ უეჭუელად მოყუასსაცა შეიყუარებს, რამეთუ მეტყუელსა მას *«შეიყუარო უფალი ღმერთი შენი ყოვლითა სულითა შენითა, ყოვლითა გონებითა და ძალითა»*² – მოყუასისაცა, ვითარცა თავისა თასისა შეყუარება უმცნიეს³.

7 და არავინ ღმრთისა და საღმრთოსა სიყუარულსა ზედა იქადოდის, ოდესცა არა თუ იხილვოს მოყუასისაცა შემყუარებელად. რამეთუ ვითარ იგი ძემან ზეცათა ქუხილისამან განაჩინა, ვითარ ვინ უძლოს შეყუარებად ღმრთისა არა ხილულისა ვერ შემყუარებელმან ძმისა ოორციელად თუალით ხილულისამან.⁴

8 ვინაცა განასაზღვრებს განჩინებით დადებითა, ვითარმედ ძმისმოყუარესა ღმერთი უყუარს დამბადებელი⁵ რამეთუ ღმრთისა დამბადებელისა ბრძანება არს შეყუარება მოყუასისა ვითარცა განმწმედელი ოორცთვნებულებისაგან წინაგანმწყობითა და მტერითა მისითა ვნებათწინააღდგომითა, რომელი რეცა მეუღლე

და თანამოკარვე მისსა არს. რამეთუ სადაცა მოვიდეს თანაღმობა, მუნ მიმავალ არს ვნებათწინააღდგომაცა საღმრთოდ აღმომბრწყინებელი და მომგებელისა განმბრწყინებელი და სახვითა ღმრთის სახითა და ჰაეროვნითა, ვინაცა გამომსახველ ძლიერ ზეშთა ბუნებისაჲსა მის ღმრთის სიყუარულისა ბუნებითი შეყუარებაჲ მოყუსისაჲ და ესე უფროჲს ჩუენსა თაჲსებულს სარწმუნოებასა და თანახატ არს, ერთზრახვაობისა ამის თანამოფარდულ, სწორ ღმრთისმსახურებისა და ზეშთამბრძოლ, მსგავს ღმრთისმოყუარებისა.

9. ვინაცა სარწმუნოებით შეერთებაჲ უსაკუთრეს და უშემაერთებელ არს ბუნებითისა ერთობისა და თაჲსებისა, რამეთუ ესე მრავალგზის მრავალხერთვისად განიჭრების და ერთა და ენათა და ნათესავთა განიყოფს აღდგინებითა მტერობად და შურად და ბრძოლად მკადრთა მისვე ერთბუნებაობისათა და წილთგდებით განარღუევს საკრველთა ერთნებაობისათა, რაჟამს ყოვლად უცხოთესლ და ბორგნეულ და ბარბაროზ ცვალოს კაცობრივი წინააღრჩევაჲ.

10. ხოლო მშაღობასა უბრძოლელობაცა აქუს და ერთობისა დაუაწნელობითა განმდიდრდების ღმრთივშუენიერად ყოვლად განუწვალელობითა უსაკუთრეს და უმტკიცეს ბუნებითისაჲსა მის, რომლისასა მე ვჰხედვიდე რაჲ ერთობასა განუწვალელებლსა, არღარა მეშინის თანანერგ წოდებად სიყუარულისა. რამეთუ ზეშთა ბუნებისაჲსა მისგან ღმრთის სიყუარულისა ჭეშმარიტი სიყუარული იქადაგების ვითარცა ერთმყოფელი ყოვლისა განყოფილებისაჲ და შემაერთებელი ყოვლისა განწვალეებისა, შემკრებელი განჭრილებისაჲ და თაჲსმყოფელი ყოვლისა უცხო_ყოფისაჲ.

11. ხოლო მახლობელობაჲ სარწმუნოებისაჲ ღმრთისმოყუარებისაგან იშვების ჩუენდა და შობს სიყუარულსა ბუნებითისასა უთაჲსესსა, რამეთუ ერთობითა კეთილად მსახურებისა შჯულთაჲთა ღმრთისმსახურთა სულთაჲ ურთიერთას მიახლებაჲ იქმნების და თაჲთ ერთბუნებაობისა მასცა / მახლობელობასა უმტკიცეს ჰყოფს.

12 ვინაცა ყოველნი კაცნი ერთისა უკუე ბუნებისად ვიცნობებით, ხოლო არაერთობითა სარწმუნოებისაჲთა უკუანააღსკნელსა განჭრასა მივემთხუევით. რამეთუ რომელნიმე ზეცად აღიყვანებიან და სასუფეველსა ცათასა მიიღებენ, რაოდენთა ღმრთისა მიმართ მართლმორწმუნეობაჲ შეიყუარეს და საქმითა კეთილითა შეამკვეს,

ხოლო რომელნიმე მთხრებლად ტარტაროზისა შთავარდებიან და საუკუნოდ საუკუნეთა ტანჯვათა მიერ იგუემებიან, რაოდენთა არა შეიყუარეს სარწმუნობაჲ მართალი, არამედ მიიწინეს სიბოროტედ ურწმუნოებისა ანუ ბოროტადმორწმუნეობისა დავიწყებითა ღმრთისა დამზადებელობისაჲთა და ურჩებითა მცნებათა მისთაჲთა, რამეთუ დაღათუ მისვე ბუნებისად აღიწერებოდეს, ხოლო არა მისვე სარწმუნოებისა აღმრჩეველ იქმნებოდეს.

13 არამედ ვერაჲ არგო მათ ერთობამან ბუნებისამან, რაჟამს არა მოიგეს ერთობაჲ სარწმუნოებისაჲ. არცა აქუნდა მათ ცნობაჲ ღმრთისმოყუარე ყოველთა აღმყვანებელი ღმრთისა მიმართ და ყოველთა შემაერთებელი ურ/თიერთას და ერთგამომაჩინებელი მათი ომისა მისებრ საღმრთოჲსა და საცხოვრებელისა ერთსარწმუნობად შემკრებელისა მათისა.

14. ესევეითარისა ცნობისად იქმნა დიდიცა ესე გრიგოლი, აწ შემომკრებელი ჩუენდა კრებისაჲ, რამეთუ ღმერთი შეიყუარა ყოვლით გულით, სულით და ძალითურთ, რაჲთა აჩუენოს ღმრთისმოყუარებისაჲ სრულებაჲ. ამისთაჲსცა ყოველნივე კაცნი უყუარდეს ვითარცა თავი თაჲსი. და ვითარცა სრულიად მომგებელი ამათი, მომიწოდს ჩუენ საღმრთოდ სერობად ქუხილთა მათ მისთა ზეცისათა. და არარას მდაბალსა აღმოიტყაჲს, არცა ქუემეთრევეითა საზრდელითა ზრდის აქა შემოკრებულთა, რამეთუ რაჲმცა აღმოთქუა ქუეყანისაჲ მისწულქმნულმან მან ზეცისა ქუხილისამან ზენაჲთ ჩუენდა და ზენათა ღმრთისმეტყუელებათაგან მომავალმან, არამედ წადიერებით მორჩილ ვექმნეთ წოდებასა მისსა და ვიხილოთ, რაბამ ნოაგ კეთილსა წინა_დაგაგებს ტაბლასა ზეცისასა, რამეთუ ფრიად დიდბუნება და მდიდარ არს ვიდრელა რაჲმცა იყო ღმრთისმეტყუელისა სულისა და წინადაგებისა უდიდებულესობით უხუ ანუ უმდიდრეს.

15. ვინაჲთგან უკუე ესევეითარად იხილვების კაცი ესე, ყოვლად მაღალ და დიდ, ყოვლად ანგელოზებრ და ზეცისა, ყოვლად უვარისმოფელ ქუეყანისათა, სათნო მიჩნს მე, სათნო მიჩნს, დაღათუ არა მინდეს მცირეებითა ომებითა მცირედ მოთხრობად მისთაჲს. და ამას ვჰყოფ, საყუარელნო, მიმძლავრებული კაცისა ამის სურვილისაგან. ხოლო არათუ ამისი სიტყაჲთ წარმოჩინებაჲ მნებავს, ვითარმედ რაბამ იცნობებოდა

სათნოებითა, არცათუ რაოდენ ღმრთისმეტყუელებითა, გინა ვითარ საზომ იყო სწავლულებითა ყოვლად ყოველსა შინა დიდი ესე გრიგოლი.

16. რამეთუ ესე განკრთომილისა გულისსიტყუასა და განცაბრე/ბულისა გონებისა საცნაურება არს დიდითა კადნიერებითა განლაღება მოქალაქობის მწერლობად ცხორებასა მისსა, არამედ ყოვლად კნინი და მცირე და ნაწილი რაამე ვთქუა მის მიერ ქმნულთაგანი, რაათა მხოლოდ ბრჭალთაგან ოდენ ვმეცადინობდე, თქუნ, აქა შემოკრებულთა, ჩუენებად ძლიერებასა ლომისასა, დიდისა მის, ცხოველთა და მაცეტა შორის განთქუმულისასა.

17 და ამას ვიკადრებ იძულებული და საჭიროთა მრავალთაგან შეიწრებული, რაათა რაოდენსა რასმე კნინად და მცირედ წარმოვიტყოდი დიდთა მათ საკარველების საქმეთა მისთაგან, რამეთუ შეუძლებელ და მიუთუალველ არს ქება ვისგანმე ღირსებით ქებისმნებებელთაგანისა უკუეთუ არა პირველ შემოიღოს რაამე სიტყუა თხრობისა მათგანი, რომლითა მან მოისთულნა ქებულეზანი ყუავილთა მათგან, რომლითა გარგანოსან იქმნა, ვიდრელა ცხორებასა ამას შინა მოქმედებდა.

18. ხოლო ვითარ იგი პირველ ვთქუ, ამისთას უმცირესთა მოუადები, რამეთუ თათ უმცირესნიცა იგი გრიგოლისნი კმა_არიან სხუათა ფრიად დიდთათას დიდებულებად და უზეშთაეს_ყოფად. ამას თანა, რამეთუ *ამაწულილცა ვარ და ენამძიმე*, ამისთას კრძალულებით ძალისაებრ მიამს დღესასწაულობა საღმრთოსა ამას დღესასწაულსა მისსა და პატივისცემად სიტყათა სულიერითა სასენებელსა.

19 რამეთუ სულიერ და საღმრთო არს სასენებელი მისი, რომელი იგი არს შინასა ამის და გარეშისა ფილოსოფოსობისა განცხადებულ ხატ და წინასახე სრულ. რაჟამს ჩუენნი იგი არა ჩუენთა მათ თანა-შესთესნა სიბრძნისმოყუარებად და ესრეთ ორკერძოვე სრულნაშობ იქმნა დამკადრებითა უპირველესთა და უმეტესათა და არცა ერთთა რათ მოქენეობითა ნაკლულ უსრულთა აღსავალთათა.

2.20. კაპპადუკიელ იყო გრიგოლი, აწ შემომკრებელი ჩუენდა დღესასწაულისა და განმაბრწყინვებელი ცისკრითა ღმრთისმეტყუელებისათა, მოქალაქე ანზიანზო ქალაქისა, და შვილი გრიგოლის, კეთილად მოქადულისა, კეთილად მოქადულისა, რომელი საქადულობით მწყსიდა ქალაქსა მას. აქა, კაპპადუკიას იშვა ბუნებითითა და

აორციელითა შობითა და აღმზრდელად აქუნდა ქალაქი ანზიანზოა. თანამოსახელებასავე თანამშობელისასა ამიერ მამული მოქადულობს და კნინ ქალაქობა ანზიანზოა დიდ ქალაქობად აღიპყრობების, უცნაური ყოველთა საცნაურქმნითა და უნიშოა – ნიშოვან და ბრწყინვალედ შესწავებითა. და ვითარ_იგი მამა კეთილად დიდებულ, ეგრეთვე დედაცა სათნოებით შემკულ და ესევითარის შვილის მშობელად ღალადებით მიმოდასმენილ.

21. განიპოხა უკუე და აღიზარდა და განჭაბუკებასავე თანა უფლისა მიერ განითქუა ყოველთა კიდეთა სოფლისათა, რამეთუ დიდ ბუნებაობასა და ვრცელ გონებაობასა მისსა ვერ უძლო გარემეცვად სიმცირემან ქალაქისამან და კნინობამან აღმზრდელისამან. და პირველად უკუე გარემითა სწავლულებითა განისწავლა განყენებასავე თანა სძისაგან და დატევებასა ძუძუას მაწოვნებელისასა. ესრეთ წარვლნა ყრმებრივნი ბრგუნვილებანი და მათ თანა შეურაცხ_ყვნა ყუავილნი ყრმათა ჩრალცნობათანი, რომელთა მიმართ უყუარს შექცევაა ჭაბუკთა და შუებაა მათგან განუძლომელად. ხოლო აქუნდა გონებაა ფრიად შემწყნარებელი სწავლათა, / რომელთა ტრფიალ იქმნა მიერ სიჩხოა ფრცხილთათგან.

22. ვინაა მრავალნი ქალაქნი მოვლნა სურვილისათას სიტყუათასა და ურიცხუნი ადგილნი გარემისა და გარეწარმდინარისა სწავლულებისათას, პირველად უკუე კაპადუკიელთა კესარიად მიიწია, რომელ_იგი მახლობელ არს მათდა და მეზობელ დედაქალაქობითა ქალაქისა მისისათა და ადყუავებულ გარემეთა სწავლულებითა; მიერ ალექსანდრიად წარმოვიდა, რომელი მაშინ ყოვლით კერძოათა სიტყუათა სასწავლოათა აღსავსე იყო, რამეთუ სიტყუათა და სწავლულებათა ათინათა თანაშეტყუებისა და ათინელთა თანაშესწორებისათას დიდსა მოსწრაფებასა აჩუენებდეს.

23. ამიერ შეიკრიბა რაა უსამარესი, თათ მათ ათინათა მიმართ ფრთოან იქმნა უმეტესთა სწავლულებათა მიმთხუევად წადიერი და გამოცდილებით მოივაჭრა მათგან უმეტესი თასისა სურვილისა, რამეთუ ჯერეთ ყუაოდეს_და მუნანი იგი სასწავლონი და იყვნეს ათინანი უფროას ყოვლისა ადგილისა მოქადულ სწავლულებისა ტრფიალთა სასწრაფოობისათას.

3.24. ამათ შემდგომად დიდისა გრიგოლისსა საკარველი ბასილიცა მიიზიდეს და ბიზინტიისა სწავლულებისასა მათდა მიმართისა სურიელისა უმეტეს შერაცხად მომზადებულ ყვეს. ხოლო ვითარ-ესე მე ვშჯი და ვკგონებ, ღმრთისა წინაგანგებისა იყო საქმე ესე და არა ატიკელთა სწავლულებისა თანაწარუვალი სურვილი.

25. რამეთუ მრავლით ჟამითგან უწყოდა შემზადება ნაკურცხალთა ღმრთისმსახურებისა ცეცხლისათა დამადნობელად უღმრთოებისა ერქუანთა, რათა ორთავე ამათგან, გრიგოლისსა და ბასილისსა, წინამბრძოლთა სარწმუნოებისათა, ვითარ იგი საქმის აღსასრულმან მათმან აჩუენა, ყოველთა მწვალებელთა ღუარძლნი დაწუნეს და ყოვლისა ელენებრისა საცთურისა სართულნი დაჰფხურნეს.

26. ამისთას მადლმან იგინი ურთიერთას შეაყვნა, რათა ბოროტთა მათ სწავლულებათა ზედა იგინი აღმადრებულ ყვნეს და არა ხოლო უწყლველად დაიცვნეს ელენებრთა ისართა საცთურისაგან, არამედ მკლველ ყვნეს საცთურისა მის საწარმართოთა ცთომილებათასა.

27. ესრეთ უკუე მუნ განეცხადნეს ურთიერთას თანამკადრობითა მით ყოვლად ბრძენნი, ვითარცა ორნი გოდოლნი შეუძრველნი და ვითარცა ორნი წინამბრძოლნი უძლველნი, ყოველსავე წინააღმდგომთა წინადაუდგომელად აელთმგდებელნი. ხოლო თათ ყოველთაგან ეგნეს აელთუგდებელად.

28 ესრეთ მოყუსობასა პატივსცეს, ესრეთ ურთიერთას მოყუარება მოილუაწეს, ესრეთ ერთნებობა აღისურვეს ერთსულ და ერთაორც ქმნითა, თანამოკარვე და თანასახლ ერთისა სულისა ორთა გუამთა შინა მოღებითა. ყოველთავე იყვნეს სამსახურო თანა მოსწავლეთაცა და თანა მასწავლელთაგან, რამეთუ არა ხოლო სიტყუათა და წესიერისა ქცევისაგან აქუნდა პატიოსნება, არამედ ურთიერთას ძმებრივისა სიყუარულისაგანცა და ერთნებისა, და გნებავს თუ, მეგობრობითისა თასებისა სიტყუათა შინა და სწავლათა / წურთათა შინა და სლვათა უზემთაესთა მათ შინა ფილოსოფოსთა სწავლასა სარწმუნოებასა შინა და შჯულთა ყოველთა უსრულესთა და უსადმრთოესთა.

29 დაღათუ ერთი იგი დიდ იყო და სრულის მადლის მიმღებელ ღმერთშემოსილი ბასილი, ხოლო მეორესა არღა მიეღო საცხორებელი ნათლისღება ბრძენსა მას სულითა,

გრიგოლის, რომელი აწ შესასხმელად წინამდებარე არს ჩუენდა და არცაღა აწ მნებებელ არს განყოფად ბასილის თანა ქცევისაგან.

30. ესრეთ იყოფვოდა ათინას შინა დაღათუ არღა მინიჭებული ღმრთივმიცემულისა საცხორებელისა ნათლისღებისაგან, არამედ სარწმუნოებით განიცდიდა სრულებასა, რომლისა მიერ ნიჭიცა ნათლითშემოსილისა ნათლისღებისა სულსა კუალად აგებს ღმრთისა მიმართ და განანათლებს ნათლითა დაუბნელებელითა, ღმრთითშობილობით განაბრწყინვებს და ორციელსა ამას ქუეყანითშობილობასა წმიდითა მით კუალად შობილობითა წარჰრღუნის წყალთა შინა საღმრთოთა სულისა მიერ განწმედილთა.

31. ესრეთ უკუე ყოვლითავე სხათა თანერ ნათლისღებისა სწორება რა და მსგავსება აქუნდა, ერთითა მხოლოდ უსწორო იყვნეს, რამეთუ მოყუასი მოყუასსა სიყუარულისა უპირატესობითა უსწრობდეს, რათა ყოველსავე შინა უმდაბლეს ურთიერთას იყვნენ და თანაშესწორებისა აქუნდეს მეორადობა.

32. ამით მასწავლელნი განაკრვნეს, ამით თანამოსწავლენი განაცბრნეს, რამეთუ ყოვლად გარდამატებულისა იესუს სიმდაბლისაგან თითოეული მათი უფროს მეორისა განმდიდრებად მოსწრაფე იყვნეს და იყო მათდა მარადის სიმდაბლისა მიმართ ბრძოლის განწყობა დაუგებელი გამოუთქმელისა სიყუარულისაგან შობილი და ყოვლისა მშადობისა მამად საცნაურქმნილი, ვიდრემდის იქმნეს იგინი მნათობ ზეშთა ბრწყინვალე, მქონებელ ცხორებისა დაუასნელისა და ცხორების მშობელ მხედველთა მათთა.

33. და ვინათგან ყოველთა იყვნეს სასურველ და მარგებელ, ამისთას უფროს სახარულევანცა, ვიდრეღა არავინ დაშთა ყოველთა ათინათა შინა, რომელმან არარა შეიძინა მათგან საჩინოებით: ანუ განბრწყინვება სარწმუნოებისაგან, ანუ განბრძნობა სიტყუათა და სწავლულებისაგან, ანუ განშუენება საქმეთა რჩეულთა და ჩუეულებისაგან.

34. არამედ ბასილი, მარადის მოასენებული, შემდგომად მისრული ათინობად, უპირატესვე წარმოვიდა ათინობით და წინა მოუსწრო მშობელად მამულად საჭიროთა მიზეზთა წინადადებითა მარტოდ დამტევებელი დიდისა გრიგოლისი,

ცრემლთდინებისა ვერდამპყრობელისა და გლოვისმქონებელისა მიუთხრობელისა, რამეთუ ბასილის თანა ნავითმავალობასა მოიმძევლებდა.

35. არამედ არა უტევა მოწაფეთა და თანამოწაფეთა იძულებამან, ამათ თანა მასწავლელთა და თანამოსწავლეთა და მოძღუართამან, რომელნი მძლავრ იპყრობდეს და აყენებდეს მიზეზითა ყოვლად ბრძნისა მის სწავლულებისათა. ამისთას ყოველთა იგი განასაზღვრეს მასწავლელად თავთა თასთა და ყოველთაგან ღირსებით დასუმულ იქმნა იგი საყდარსა მოძღურებისასა.

36. არამედ არცა მან ყოვნა მათ შორის დაყენებითა, არცა ფრიად რამე განყოფა ინება ბასილისგან საკარველისა. დაღათუ მაშინ მცირედ ჟამ მისცა თავი მაყენებელთა, რათა მხოლოდ დიდი ბასილი განარინოს ბადეთა მათთაგან. და მოიღონნა რა იგინი წყალობისმოყუარებითა საჭიროათა რათმე და თანაწარუვალითა მიზეზებითა, იგიცა გამოვიდა ათინით და ნავისმავა/ლობით მამულად თასსა აღმოვიდა.

4.37. და სრულ იქმნა ნათლისღებითა და მღდელობისა აელთდასხმა მიითუალა იძულებითა დიდითა თასისა მშობლისათა. ამისთასცა ლტოლვა იაშუმია და კუალად შეერთო ბასილის, ბრწყინვალესა და ღმრთივეგონიერსა, პონტოათ კერძო, სიბრძნისმოყუარესა. და კუალად იხილვებოდა ურთიერთას შეერთება მათი, ვითარცა მდინარისა კლდის სიმაღლისაგან განყოფილისა და კუალად ერთობადვე შეკრებულისა.

5.38. არამედ აქა მცირედ ჟამ დაყოვნა მის თანა მოღუაწებად ზეცისა სიბრძნის/მოყუარებასა, რამეთუ კუალადცა ბასილისგან განმყოფელ მისსა იქმნნეს სიბერე მამისა და კეთილმოხუცებულებათა დედისა პატისსავე თანა ცრემლ საწყალობელთა გოდებათა და სალმობიერთა ამობათასა. ვინათგან ეძიებდა მამა გრიგოლი, რამეთუ ესე იყო სახელი მშობელისა, თანა მშობელითურთ საღმრთოთ ნონით, გრიგოლის, ყოვლად შუენიერისა მისაყრდნობელ ყოვად სიბერისა, აწვე ქუეყანად დადრეკილისა და დამძიმებით დამხედველისა, რომლისადა შეუძლებელ იყო განგება წინამძღურობისა.

39. აღმოვიდა უკუე პონტოას უდაბნოთ და უშენით ვითარცა სხუა მოსე მშობელთა მიმართ, და კეთილად ჰმსახურა მათ პატისცემითა საღმრთოასა

შჯულისდებისათა: «პატივ-ეც მამასა შენსა და დედასა»_იტყას, რათა კეთილ-გეგოს შენ და იყო დღეგრძელ ქუეყანასა ზედა.»¹

40. აღმოავსო უკუე ნაკლულევანებაცა მოხუცებულისა და მამისა აღმოუწოდა ცთომილებასა, რომელი შემთხუეულ იყო მისდა სიმარტივითა ცნობისათა, მიდრეკითა თანაწამებად არიანოზთა, და სიტყუებითა დასამშადებლებითა შეაერთა განყოფილება ეკლესიისა განადითა ბრძოლისასა მას ზედა დასაგზებელსა.

41. ესე იგი იყო მიდრეკილება მამისა, რომლისათას განყოფილ იყვნეს მისგან არა თანაზიარებად / მისსა მონაზონნი ყოველნი თანა დიდით სიმრავლითურთ ერისათ. ამათი ადომა განადა და პირველ მცირედისა მიმოგანყოფილება მათი ერთად კეთილმსახურებად შეაერთა, რამეთუ სარწმუნოებისათას ურთიერთას მბრძოლთა ბრძოლასა აღეძრა ურთიერთას ამისითა ქმნითა.

42. ყოვლად რჩეულმან მან აღთქუმა მშადობისყოფელთა დაიმკადრა, რომლითა იგი ნეტარ იქმნებიან და ძეთა თანა ღმრთისათა აღირაცხებიან არა ბუნებით, არამედ მადლით ძე ღმრთის ქადაგებითა, რამეთუ იტყას: «ნეტარ იყვნენ მშადობისყოფელნი, რამეთუ იგინი ძე ღმრთის იწოდნენ»².

43. ამათ შინა რა მედღეურობდა და ძე დღის და ნათლის ყოველთა მცვალებელობდა, ღამე ყოვლად მის შორის არა ჩნდა, ვერცა საქმენი ბნელისანი შეიღებდეს მუნ ბილწებასა, რამეთუ ყოველთა განსწავლიდა კეთილად ღმრთისმსახურებად.

6.44. და ვიდრეღა იგი განცხადებულად ჰბრძოდა უღმრთოებასა და დიდსა სიმტკიცესა მიანიჭებდა მორწმუნეთა, აღმოვიდა პონტოთ დიდი ბასილი, რამეთუ საამარი შჯულისა უწოდდა მას არამნებებელსა მძლავრებით მოზიდვითა, რათა უსაჯოს მას არიოზის წვალებისათას, ნამდალვე ბილწისა და ღმრთის წინააღმდეგომისა და რქასა ქრისტეს ღმრთის მბრძოლებად აღმღებელისა.

45. ამისსა შემდგომად არამრავლით ჟამით კესარიელთა / წინამძღურად გამოჩნდა, კესარიას ვიტყა, რომელი სიდიდითაცა ჰმატს მრავალთა ქალაქთა და წინამჯდომობს ყოვლისა კაპადუკიისასა, ვითარცა დედაქალაქი მთავრობითა ყოველთათა. ვინათგან იხილა შურის ძლეულებითა განჭრა მამულისა ვითარცა მეცნიერმან გრიგოლის

სრულებათამან მწურვალეებისათს სარწმუნოებისა და სიმართლისა და სრულებისა, სიმდიდრითა სიტყუათა და სულისათა, ვითარცა სხუად მეორედ შესწორებულად თავისა თასისა, წინააღმდგომთა წინა_აღუდგინა თანაგანმზრახობითა და ნებითა მშობელისა მისისათა და აუმევიტა დიდისა იძულებისათა პირველად ეპისკოპოსად სასიმისა დაადგინა,

46. არა ესოდენ მწყემს_ყოფისა მისისა წადიერებითა, დაღათუ ყოველთა ყოველსა შინა წინა_ჰმატდა და ღირს იყო ყოვლისავე მაღლისა აელ_ყოფისა, რაოდენ სურვილითა თანამზრძოლ მისსა ქონებისათა, რომელსა სიმაღლე ღირსებისათა ყოველთა შორის სარწმუნოდ ღირსებით მოაქუნდა, გარნა სურვილისათს პატივისცემისა და ღირსებისათს უმეტესსა პატივსა, რომლისა რამცა იყო მღდელთმთავრობისა უმეტეს.

47. გარეგან სიტყასა ყო და ფრიადცა გარეგან *ამირის ქუეშე შეწყუდევა* საღმრთოსა მის ნათლისათ¹ და ნასახლევსა მცირესა შეყენებას ლომისათ და მდიდრისა მის წყაროსათ, ვრცელ ნაკადულთა, მცირისა რასმე რწმუნებას ნაკუალევისათ, რამეთუ რას იყო სასიმი, რასთა ესევიტარისა და ესოდენისა მწყემსისა ქუეშე იმწყსებოდის და კეთილად მსახურებად განიწესებოდის, უფროსლა აღარ_ასხმიდეს ბუნებასა დაუმჭირველსა, რასთა არა აქუნდეს ადგილსა და იგი აჩუენოს უფსკრული თასთა სათნოებათა.

48. ესრეთ უკუე იძულება_ჰყოფდა, ხოლო ესე იძულებასა არა თავს_იდებდა არათუ შეურაცხ_ყოფითა ქალაქისა სიმცირისათა, არცა განგდებითა სამწყსოთა უნდოებისათა, რომელი-ესე წარბმული საცნაურებას არს კაცთა სულმოკლეთა და მიწად მიმართ მხედველთათა, რომელნი ცუდადი დიდებით განზრქომილნი აღისურვებენ მთავრობად დიდთა ქალაქთა, რასთა ესე ყონ შესწავებად მათისა კეთილმწყემსობისა, რასთა შერაცხილ იყვნენ წინამძღურად დიდთა და საჩინოთა დედაქალაქთა.

49. არამედ ესე დაყუდებისა და უპოვარებისა ტრფიალ იყო და ევლტოდა მღელვარებასა ქუეყანიერთა ძრვათასა, რამეთუ იყო, ჰე, ნამდალვე იყო უფროს, ვიდრელა სხუას ვინ, სრულ დაყუდებისმოყუარებითა და ტრფიალ მშადობითისა დაწყნარებისა და უყუარდა მას გულისამისყოფითა თანამყოფობას მჯულსა ღმრთისასა,

/ და ყოვლად არა მიზიდვა^Á მახლობელობისა მისისაგან, რომლისა განჭრად და განკუთვლად ჩუეულ არიან ზრუნვანი და ურვანი ქუეყანიერნი, არარა^Áს დაკ^Áრვებისა ღირსად მიმაწევნელნი, გინათუ მიწად მამწუებელნი და მომგებელისა მათისა ქუეყანად შთამყვანებელნი.

50. ხოლო მარადის ყოვლისავე უმჯობესად წინაგანმგებელმან ღმერთმან და სწორებით ყოველთავე მონათა თ^Áსთა მწყალობელმან, იხილა რა^Á უქმება^Á გრიგოლისი და უზომოდ მრავალსაყოფნელისა მის სარგებელისა^Á დაყუდებისმოყუარებითა თავსა ოდენ თ^Áსსა შინა შემოწერა^Á, ამიერ ზენად ცხორებად მამა^Á მისი აღიტაცა.

7.51. საქმე ღირსი განც^Áბრებისა^Á, ფრიად დიდებული */ და საკ^Áრველი, რამეთუ დიდი ესე და ყოველთა შორის მრავლით კერძო შესწავებული გრიგოლი, ვითარ_იგი ოდესმე დავით, ყოვლად რჩეული¹, ამიერ სიმცირით წარმოყვანებითა დედოფალსა ქალაქთასა მოანიჭა მოდრეკილი ვედრებითა მრავალთა წინამძღუართა^Áთა, ვიდრე თ^Áთ თანამოქმედებამდეცა დიდისა ბასილისსა ძუელ სადვე სასიმს ^Áელთდამსხმელისა მისისა, რომელი_ესე მის ჟამისად უ^Áმდა მას და არა ამისდად.

52. ხოლო აწ არცა ერთი ვინ სხუა^Á იპოებოდა მფლობელისათ^Áს ყოველთა ქალაქთა^Áსა, რომელი განპებად იღელვებოდა მღელვარებისაგან არიანოზთა^Áსა და კნინდა და სიღრმედ დანთქმულებითა მძაფრსა ზღვევასა აღადგინებდა.

53. ვინა^Áცა დიდისა ღმრთისა დიდ საქმე იქმნა ესევეითარისა მწყემსისა^Á ბიზინტიად აღსლვა^Á, რამეთუ რომელი_იგი სურვილით ტრფიალებითა დაყუდებისა^Áთა მწყსად სასიმისა არა თავს_იდებდა, მცირისა მის და მდაბიურ კნინ ქალაქისა, სამეუფო^Áსა ქალაქისა მწყსა^Á ირწმუნა და ცხორება-ყო ერისა ურიცხ^Áსა, რომელმან_იგი არა ინება ზრუნვა^Á მცირისა სამწყსო^Áსა^Á, ვინა^Áცა ღმერთი იყო ყოველთა ამათ განმგებელი, რომელი მაშინ თანამოქმედ სულისა მისისა იყო ჯმნად, ხოლო აწ მომდრეკელ გონებისა მისისა მრავალსაზრუნველობით უმრავლესთა მწყსად, შევსძინო ესეცა, ვითარმედ ცხორებად და ^Áსნად.

54. ნუმცა ვინ არს უკუე ენატკივნეულთაგანი, მაბრალობელ მარადის მო^Áსენებულისა მის, ვითარმედ მცირე სამწყსო^Á არა ინება მწყსად და ესოდენ დიდსა

სამწყსოსა ზედა ადგა, და კეთილად მწყსითა ზემთა ყოვლისა აღრიცხუვისა ყვნა ცხოვარნი იგი ქრისტესნი მაცხოვარისა.

55. რამეთუ არა გრიგოლის მარადის სამოქალაქოთა შფოთთმლტოლვარესა, არამედ გრიგოლის ღმერთსა აბრალეხს მაბრალობელი იგი ესრეთ საჭეთმმართებელსა მრავალთ საცხოვრებელისა გამოწნისასა, რამეთუ არა გრიგოლისდად ვთქუა მე ესე, ვჰგონებ, ვითარმედ მათცა, რომელთა მართლბჭობაა უსწავიეს, არამედ ღირს დაკარგებისა განზრახვა ღმრთისა, რომლისაგან ყოველი ძრწის და ემინის და რომლისა ძალსა ყოველივე მონებრ მოუდრკების.

56. არამედ ამიერითგან ვინ გამოთქუნეს წყობანი მისნი? ვინ მიუთხრნეს კუეთებანი, რომლითა უღმრთოთა ეკუეთებოდა? ვინ განზომნეს ახოვნებანი, რომლითა ახოვან გამოჩნდებოდა? რამეთუ დააკლებს მას ჟამი თხრობად: პავლეს თანა ამობითა ოდესმე არიანოზთა ეწყვებინ, ოდესმე ევრომიანოზთა განმჭრელ იქმნებინ, ამიერ სულისმბრძოლთა ზედა მანედ აღიჭურვინ, ამიერ ბილწსა აპოლინარის და ღმრთივგანდილთა მოწაფეთა მისთა დაამტურევნ და სხათ ნავატინოზთა საძაგელებასა და ცნობავნებულებასა ზედა მართლმადიდებლობით მიუტეობნ სატყორცებსა.

57. რამეთუ არცა ერთი ვინ იყო სხუა, თანიერ ამათ ყოველთა წვალებათასა, რომელნი ესეოდენ უფროს სხუათასა მძინვარედ შეარყევდეს მაშინ ბიზინტიასა, რომელიმცა წინაგანწყობად მისსა განლაღნებოდა ანუ პირად მისსა მოსლვად თავს_მდებელობდა, ვინათგან ძლევასა ჰხედვიდა წინამსრბოლად ბრძოლისა.

58. ვინაცა ძნიად აღსავალ მათდა და შეუხებელ, დიდ და ძლიერ შერაცხილ იყო გრიგოლი, რომელმან ყოველთა სძლო ძალითა და მადლითა სულისათა, / არა ხოლო ესე, არამედ სიტყათაცა და სიბრძნითა გარემითა. და იყო მათ ყოველთადა ძნიად საბრძოლ.

59. რამეთუ განშჭრიდა მათთა უღონიერესობათა ვითარცა სამფსონ ვინმე, ყოვლად უბრძოლელი. დედაზარდლებრ უძლურთა მათ და ჰაერის მსგავსთა საკრველთა მათთა განხეთქდა და შეჰკრვიდა მათ საკრველითა დაუწნელითა და განცხადებულად განაქიქებდა უძლურებასა მათსა, გინათუ მოაკუდინებდაცა მათ

შთობითა განუწნელთა საკრველთაათა ვითარცა დიდი სამფსონ სილაღით ზედამიტევებულსა მას მისდა ლომსა².

60. რამეთუ ეგრეთვე წვალებათმთავართა და წვალებათდასაბამთაგან ყოვლად ბოროტთა და პირისაგან მათისა სულთ-კაცობრივთა განმხრწნელისა ყოვლად ძლიერი ესე და უძლეველი, დამატკობელსა თაფლსა გამოიღებდა დიდებად ღმრთისა და სიმტკიცედ სარწმუნოებისა საჭიროდ საამართა მათ შემოკრებითა და წინაგანწყობათა და განცხადებულად საღადადებელთა წინადადებათა, რომლითა მოსწყუდდა და მოაკუდინებდა უჯეროთა მათ წვალებათა თანა წინამბრძოლებითურთ და ვიდრე სილაღითისამდე წინადამთხუევისა მათისა და სარწმუნოებისა მიმართ უწესოებით უღმრთოებისა და ესე ზედასზედა და განუცემელად და ყოველსა განსუენებისასა არაოდეს მცემელად თასაგან და ერსა შორის აღსრულებულად და დღითი-დღე ყოველთა შორის სახილველქმნილად.

61. ამიერ რაა დღე, აღორძნდებოდა სამწყსოა მისი და დაუწყუედელად შეედინებოდა არვეთა მისთა. ხოლო მცირედ-მცირედ დაცალიერდებოდა ბილწთა მათ მწყსილი შესაკრებელი უშურველად შემატებითა ღმრთისმსახურთა სამწყსოასათა. რამეთუ პირველ მათ მიერ შეცთუნებულნი და ბილწთა საცთურთა მიდევნებულნი მოუძღურებულად ჰხედვიდეს შემაცთუნებელთა მათთა.

62. და ვითარ-იგი ვერ კმა-იყვნეს მისლვად წინაგანწყობად გრიგოლისსა ანუ წინადადგომად სიტყუათა მისთა შჯულიერთა, არამედ ზურგსა მოაქცევდეს და მეგობრობასა აღირჩევდეს, უფროასდა ფრიადითა სირცხალითა ლტოლვასა და მისდად დაწესებასა შეიყუარებდეს.

63. ვინააცა ნაცვალად მას აღირჩევდეს და მაშინდა პირველად გულისაჲმა-ჰყოფდეს მისითა მით მწყემს და მოძღუარ წოდებითა, ვითარმედ ცუდ და ამაოებით მავნებელ იყვნეს სარწმუნოებისათას წინაგანწყობანი მათნი.

64. მიერთგან უკუე სამართალად ითქუმოდა, ვითარმედ *სახლი საულისი ვიდოდა და მოუძღურდებოდა, ხოლო სახლი დავითისი ბევრწილ აღორძნდებოდა*³ ძალითა საღმრთოათა განძლიერებული და თანაბრძოლებითა საღმრთოასათა განმტკიცებული.

65. რამეთუ დიდი იგი ნაყოფისშემწირველობაა მისი აღმატებოდა და ველნი სულიერთა მცენარეთანი მწუნაოოდეს ღირსებით მახარებელად მომმუშაკებელისა მის მათისა ღმრთისა, რამეთუ რამცა იყო უსიხარულევანეს ღმრთისა, ვითარ ხატად მისსა დაბადებულთა კაცთა ცხოვნებაა სულებისაა.

8.66. ესრეთ უკუე გრიგოლი ქადაგებდა რაა ღმრთისმეტყუელებასა და სიტყაა ღმრთისმეტყუელებისააა თა ერთპატივობით ადიდებდა ყოვლად წმიდასა სამებასა ვითარცა თანაარსსა და ერთბუნებასა, / *ვითარცა ერთპატივსა და თანამოსაყდრესა და არარაა სხედაშემოსრულისა მის შორის მქონებელსა, არამედ ერთსა არსებითა და ღმრთეებითა, ვითარ_იგი კუალად ერთსა თათებითა განყოფილსა თანიერ განწვალებისა.

67. რამეთუ ერთობა არს თაყუანისცემაა სამებისაა უცვალეებელობისათაა არსებისა და ბუნებისა და შეერთებულსა თანიერ შერევნისა. რამეთუ სამ არიან გუამნი და პირნი მისნი ურთიერთას ქცეულებისა არა მიმთუალველნი. ერთსა არსებასა შინა იხილვებიან და სამითა სიწმიდითა სწორპატივობით იდიდებიან ერთად შემოკრებითა ღმრთეებისა და ყოვლისა მპყრობელისა უფლებისაა.

68. ამით დაეცემოდეს არიოზეთნი, გოდებდეს აეტიელნი, იწყლოდეს ასტერიეთნი, ულონობდეს ევდუქსიეთნი, დაინთქმოდეს ევნუმიეთნი, განიპებოდეს მაკედონეთნი, აპოლინარეთნი მათ თანა და პოლემონეთნი სიღრმედ მთხრებლთა შთაიბნეოდეს. არამედ ნავატიანოზნიცა მმანვარედ განიჭრებოდეს და მუნტანელნი დაეკუეებოდეს, რამეთუ მათცა ესმინებოდა და ესწავებოდა ერთთა მათ მისვე ორბუნებისაა ერთ ქრისტედ ქადაგებაა არა პირებითა, არცა პიროვნითა გუამოვნებითა.

9.69. წარვედინ ამიერ შორს განადილებით ესე გრიგოლისისა ამისგან წმიდისა დღესასწაულისა! არამედ არსებითა და ბუნებითა ორთაგანვე ერთი ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა და ერთისაგან ორივე სახილველ ღმრთეებაა და კაცებაა. რამეთუ რომელთაგანცა იქმნა შეზავებაა ქრისტესი, ამათგანცა იცნობების ერთი და იგივე ქრისტე, იგივე ღმრთად სრულად სახილველი და იგივე სრულკაცად გამოჩინებული, მიმღებელი ორცთა მიწიერთა და სულისა სიტყაერისაა და თავსა

შორის თასა ერთგუამოვნებად შემაერთებელი მათი ბუნებითითა რათმე და გამოუთქუმელითა შეზავებითა.

70. რამეთუ ვერ შეამრღა გუამოვნებითი შეერთება მისი აპოლინარებრმან შერევნამან, ვერცა ერთბუნებად შეჰრინა ორნი იგი ბუნებანი მისნი. ვერცა ნესტორებრივმან განწვალეებმან განყვნა ბუნებითნი მისნი შეერთებანი და შეზავებანი, ვერცაღა კუალად განჭრით განკუეთნა.

71. არამედ თათებასა შინა ბუნებითსა იცნობების და ჰგიეს თითოეული მათი ერთად ქრისტედ და ერთ ძედ განუჭრელად ორთა შინა ბუნებათა ცნობილისა მიმღებელი გუამოვნებითისა შეერთებისა ჩუენისა, რომელი ერთად და იგივედ ძედ და ქრისტედ განისაზღვრების და ღმრთისა და მამისა თანაარსად ჰგიეს. და მშობელისაცა დიდისა თანაარს იქმნა. ამიერ სრულ არს იგივე ღმრთეებითა და იგივე სრულკაცებითა. იგივე და ერთი იხილვებოდა საკარველებათა შინა და ვნებათა.

72. პირველთა მათ / ღმრთეებით ჰყოფდა, რამეთუ ბუნებით ღმრთად იცნობების, ხოლო მეორენი ბუნებით შეემთხუეოდეს, რამეთუ ბუნებით ჩუენებრ კაც იყო იგივე – ვითარცა ღმერთი ჰყოფდა საღმრთოთა და კუალად იგივე – ვითარცა კაცი მოქმედებდა კაცთასა.

73 რამეთუ არა სხუა იყო თასაგან მოქმედ საღმრთოთა და კუალად სხუა თასაგან კაცობრივთა, არამედ გუამოვნებით ერთი და იგივე ძა და ქრისტე საღმრთოდ და კაცობრივ, ვითარცა ორთავე ბუნებათაგანი განყოფილად აჩუენებდა თითოეულისა ბუნებისა საქმესა ორთა ბუნებათასა, რომელთაგან შეზავებულ იყო და რომელთა შინა თანირ ქცეულებისა და განკუეთისა იცნობებოდა.

74. ხოლო კაცობრივ რა იქმნ კაცობრივთა, იგივე ერთი არათუ ჩუენებრ იძულებითა რათმე ჰყოფდა და მძლავრებითა ბუნებისათა, რამეთუ ესრეთ ვჰყოფთ ჩუენ კაცობრივთა, არამედ ნეფსითითა ზრახვითა და ნებებითა, ვითარცა მქონებელი ორთავე აელმწიფებისა შეუმრღუეველად.

75. არა ხოლო ესე, არამედ შეურევნელადცა და განუყოფელად საღმრთოთაცა შინა და კაცობრივთაცა და ორთავე აჩუენებს საჩინოებით, რომელთაგან შემოკრბა სახეთა შეურევნელთა და რომელთაგან იგი იყო არსებათა შეუშთობელთა, რათა ერთად და

იგივედ მდებარეობის და ორთაგან სახეთა იქადაგებოდის, რომელი_იგი არა ორ არს გუამოვნებითა.

76. ესე საიდუმლონი იყვნეს ყუავილოვნება წმიდისა ამის, რომლითა ყოველი მწვალებელთა საცთური იდევენბოდა და ყოველივე ბოროტადმადიდებლობა^ა სამაგელი გარე_მიიქცეოდა და არცა განჭრად განსცემდა, არცა ქცეულებასა მიითუალვიდა, არამედ თ^ანიერ განჭრისა და შერევნისა ერთსა ქრისტესა აჩუენებდა ორთა ბუნებათა შინა მქონებელსა ერთგუამობისასა და ორთავე მათ შინა ცნობილსა სამარადისოდ.

10.77. ამიერ აპოლინარეთნი და პოლემონეთნი, რომელთაგან იშვა ევტ^აჰი და ოსტ^აჰი* და უთავოთა^ა ღმრთივდევენილი ზრახვა^ა, სასიკუდინედ იგუმირებოდეს ლახურებითა გრიგოლი საკ^არველისა^ათა და ქუე დაიკუეთებოდეს და მოკუდებოდეს შთაბნეულნი მთხრებლსა ჯოჯოხეთისასა. ხოლო ნავატიანნი და სავატიანნი და ყოველი წვალება^ა, ვიდრე სახელისდებამდე ოდენ წმიდათა არაწმიდისა წვალებისა^ა, იურვოდეს და მმ^ანვარედ განდნებოდეს ბრძნისა გრიგოლის მიერ.

78. რა^ა იკითხვებოდის განსაზღვრებასა შინა დაცემულთა სინანულისასა, რომლითა მიუძლოდა მათ აღდგომად და ჯეროვნად შენანებითა და აღდგომითა კუალად აღიყვანებდა ღმრთისა მიმართ? რამეთუ ესმოდა მათ მწვალებელთა მიმართ ბრწყინვალედ ამობა^ა ამისგან: ხოლო შენ რასა იტყ^ა, რასა შჯულისმდებელობ, ^ა ახლო ფარისევლო და წმიდაო, სახელისდებითა ოდენ არა გონებითა დამბერველო ჩუენ ზედა ნავატისსა?

79. მისისავე თანა უძლურებისა არა მიითუალავ-ა სინანულსა, არა ადგილ_სცემ-ა გოდებითა? არა სცრემლოი-ა ცრემლთა? ნუცამცა შენ ესევეითარსა მიმთხუეულ ხარ. არა შეიკდიმება იესუ^ას კაცთმოყუარებისა, უძლურებისა ჩუენტა მიმდებელისა და სენტა მტ^ართველისაგან, რომელი არა მართალთა მოვიდა, არამედ ცოდვილთა სინანულად, რომელსა წყალობა^ა ჰნებავს უფრო^ას, ვიდრე მსხუერპლი,¹ რომელი სამეოცდაათმ^ადგ ზის შეუნდობს შეცოდებათ^ა.

80. რაბამ ნეტარ იყო სიმაღლე შენი, უკუეთუმცა სიწმიდე იყო და არა ზუა/ობა, რომელი შჯულის_მდებელობ ზემთა კაცთასა და დაჰ^ასნი განწირვითა განმართებასა,

რამეთუ სწორებით ბოროტ მიშუებაჲ განუბრძნობელი და განწირვაჲ შეუნდობელი. პირველი იგი – სრულიად მიტევებითა სადევეთაჲთა, ხოლო მეორე – მძაფრად შთობითა.

81. მიჩუენე მე სიწმიდე და მივითუალო სიმქისე შენი. ხოლო აწ მეშინის, ნუუკუე წუთხმცენარე შემოიღებდე უკურნებელობასა. და კუალად არამედ ნავატ არა შეიწყნარნაო დევნულებასა შინა დაცემულნი. რაჲ არს ესე, უკუეთუ არა შემნანებელნი სამართლად?

82. არცა მე შევიწყნარებ მოუდრეკელთა ანუ ვერღირსებით წინააღმზიდველთა სიბოროტისა წილ სათნოებისათა. და რაჟამს შევიწყნარნე, შემსგავსებულსა ადგილსა განუჩინებ მათ. ხოლო უკუეთუ განდნობილნი ცრემლითა არა ვემსგავსები. და რად შჯულ ჩემდა ნავატის კაცთმოძულებაჲ, რომელმან არა ტანჯა ანგაჰრებაჲ – მეორე კერპთმსახურებაჲ, ხოლო სიძვაჲ ესრეთ მწარედ დასაჯა, ვითარცა უწორცომან და უგუამომან.

83. ამით და ესევითარებითა ქოლვილნი და ესევითარებითა მახალბებითა ზორვილნი ანუ ჯეროვნად და ღმრთის საყუარელად განისწავლებოდინ, ანუ ქუესკნელად ჯოჯოხეთად შთაიყვანებოდინ. ხოლო პირისპირ სიტყუად ყოვლად ვერ იკადრებდინ ყოვლად ბოროტნი იგი, რაჟამს საკარველი გრიგოლი ამას მასწავლელობნ, რამეთუ ვის ძალ-ედვა წინააღმდგომის სიტყუად სიტყუათა მიმართ სულისათა?

84. ამიერ ყოველსა სამეუფოსა ქალაქსა აღიღებდა და ცხოვნებულსა ღმრთისა აღიყვანებდა, რამეთუ ბრწყინვალეობასა მას ღმრთივსულიერთა სწავლათა მისთასა ვერცა ერთი ვინ შეუძლებდა წინააღდგომით მიხედვად. ვინაჲცა ნეტარისა სამებისა ქადაგებაჲ აღყუავნებოდა და სიტყუაჲ საიდუმლოთ მომყვანებელი სამოციქულოდ თქუმითა ზეშთა აღორძნებოდა. ვინაჲთგან სამოციქულოდ კაცად იცნობებოდა მოციქულობაჲ აღმომთქუმელისა მათისა, და მის მიერ განსწავლული ერი აღორძნებოდა, და განცხადებულად ყოველი ბიზინტიაჲ მის მიერ ერთერ იქმნებოდა, რომელნი გოდლოოდეს ერთცნობობასა ზედა, ერთმანედრობა სულიერ და ღმერთშემოსილ, პატივისმცემელ სამებისა ერთარსებისა და თაყუანისმცემელ სამებისა ერთღმრთეებისა.

85. რამეთუ რომლისა ყოვლად ნეტარმან სამობამან არა განჭრა ბუნება და ჟამმან და საუკუნემან ვერ განყო შუა განვლითა, არცა შეუქმნა მას არსებითი განყოფილება რომელობისა, არცა ნათლისა ცვალებულებამან განაშორა, არცა ცხორებისა სხუაობამან განწვალა, არცა მთავრობისა უმსგავსოებამან დაჰსნა, არცა მეფობისა უცხო_ყოფამან განჭრა, არცა აელმწიფებისა ცვალებულებამან განაშორა, არცა განზრახვისა და ნებისა მრავალსახეობამან განათასა, არცა სამმოქმედებითი სიმრავლე მოატყუა, არცა ძალისა ნაკლულევანებამან განლია, არცა უფლებისა წინააღმდეგობობად განამრავლა.

86. რამეთუ ამათი თითოსახეობად განმრავლება სიმრავლესაცა და თითოსახეობასა შეიქმს ღმერთთასა. ვინაა ცა მისვე და ერთისა ღმრთეებისა ჯეროვნად ღმრთისმეტყუელებითა ღმრთად ადიდებდეს მამასა და ეგრეთვე ღმრთად / შჯულის_მდებელობდეს ძესა და ეგრეთვე შჯულის_მდებელობდეს ძესა და ეგრეთვე ღმრთად სულსა წმიდასა გულითა ირწმუნებდეს და პირითა ქადაგებდეს.

87. ჯერ_იყო, ნამდალვე ჯერ_იყო თითოეულისა პირისა ღმრთად თქუმა. ცხად არს, ვითარმედ თასაგან სახილველობით და ერთღმრთად სამთავე პირთა ქადაგება, ვითარცა მხოლოასა და ერთისა ღმრთეებისა სრულმყოფელთა და ჯმნილთა აღრიცხვისაგან ღმრთეებათასა და ამათისა განყოფილებისა და განმრავლებისა და აღრიცხვისა ვითარცა მრავალღმერთთა და საყუარელისა სანერწყუელ_ყოფა.

88. რამეთუ ჯერ_იყო, ვითარ_იგი ვთქუთ, თითოეულისაცა ღმრთად მითხრობა მართლმადიდებლობით და სამღმრთეებისა სამებასა შორის არა შემოყვანება. რამეთუ პირველი იგი მართლდამთხუევით იქმნებოდა, განუყოფელთა რა განჰყოფდა გონება.

89. ხოლო ღმრთისმეტყუელი ყოველთა პირებისაგან განჰადიდა სამღმრთეებისა აღსაარებასა და განკუეთის შემოღებასა არსებისა და ბუნებისასა. რამეთუ გონებით შეაერთებდა ღმრთეებით შეერთებულთა და სულითა შემოჰკრებდა ბუნებითისა შეკრებისა მქონებელთა.

90. რამეთუ არათუ რაჟამს ღმრთად აღსწერდეს მამასა, სხუად ღმრთად შჯულის_დებდეს მას თანიერ სულისა. არცა რაჟამს ღმრთად იტყოდეს ძესა, სხუად ღმრთად ქადაგებდეს მას თანიერ მამისა ანუ სხუა ღმერთ გარეგან სულისა წმიდისა. არცა რაჟამს ღმრთად თაყუანის_სცემდეს სულსა წმიდასა, სხუად ღმრთად აღიარებდეს

მას თანეირ მამისა ანუ სხუად ღმრთად შემოიყვანებდეს მას გარეგან ძისა. რამეთუ ამისთას თითოეული მათი ღმრთად განისაზღვრების და ერთ სამთავე ღმრთებას ირწმუნების.

91. რამეთუ ერთღმრთებად ერთობითად მოგუეთხრობვის და ერთარსებით შეაერთებს სამპირებასა და განშურდლავს ბოროტად განყოფასა მათსა, რომელი იკადრა არიოზ ბორგნეულმან, რომელი აღაორძინა აეტი განცაბრებულმან, რომელი აღზარდა ევნუმი შჯულისგარეგანმან, რომელი განამტკიცა ასტერი არმურიანმან, რომელი დაამტკიცა ევდუქსი ბოროტად მადიდებელმან.

92. არა ხოლო ამათ განჰადიდა და შორს სადმე წარსდევნიდა, არამედ იყო ამათ და ესევითართა თანა სხუაცა განწვალება და განკუეთა, რომელი განყო ბილწმან მაკედონიოს აგებულად და არა ღმრთად ზმნობითა ყოვლად წმიდისა სულისათა.

93. რამეთუ რასა-იგი ღმრთისმოძულენი და ღმრთივგანადილნი არიანოზნი ძისათას ბოროტად მსახურებით მომზრახობდეს არაარსისაგან და გარეგან მამულისა სხასა არსებისაგან და უცხოდ მშობელისა ბუნებისაგან თქუმასა მისსა, ვითარმედ იყო ოდესმე, ოდეს არა იყო, და შემდგომად მამისა და უკუანასკნელ მამისა იტყოდეს ქმნულებად მოსლვასა მისსა. ამასვე სიბორგილით ბილწ მაკედონიოს სულისა წმიდისათაცა იტყოდა უღმრთოებით განჭრითა ღმრთეებისათა და უუღმრთოესად განკუეთითა ღმრთისათა.

11.94. ამის პირისათას გრიგოლი კაბადუკიათ მიწოდებულ იქმნა და ვითარცა ამბაკუმ ვინმე მიიტაცა, რათა მართუას სულიერი და ღმრთივსულიერი საზრდელი მომყმარსა ერსა ბიზინტიისასა, შორის ესოდენტა მაცეტა მდელვარესა. ამისთას გრიგოლი იქმნა ბიზინტიელ და კაბადუკიელი მდაბიო მკადრობითა, ხოლო არა სიბრძნითაცა და სწავლულებითა, არცა ღმრთისმეტყუელებისა კეთილ საქადულითა. და საღმრთოათა მიწთომითა კოსტანტინეპოლიტად დაიდგინა და გამოზარდა ერი ღმრთისა საზრდელითა და შჯულითა უკუდავებისათა და იასნა და განარინა იგინი მაცეტაგან, რომელნი_იგი პირველ აორციელად მუნ მისლვისა მისისა მაცეებრივითა პირებითა და კბილებითა მათითა განჭრიდეს და ფრიად მძანვარედ შეშჰამდეს მათ.

95. ესე არს გრიგოლის მწედართმძლუნველობითისა განმწედრებისა განთქუმულებაჲ ძლევისაჲ, რომელი ღაღადის არს არ/დასადუმებელი: ესოდენისა ერისა ცხორებაჲ და ოსნაჲ კეთილად მსახურებით მადიდებელთა სამებისაჲთა და ესოდენთა მწეცთა მოსრვაჲ, რომელნი იბრდლუნდეს განჭრად და განკუეთად ღმრთეებისა განუკუეთელისა და განუყოფელისა, მარადის ერთად სახილველისა და ბრწყინვალისა, მამისა შორის და ძისა და სულისა წმიდისა არ მიმთუალველისაჲ ბოროტსა განყოფასა, არცა სამთა გუამთა მისთა შერევნასა და ერთგუამად შეიწრებასა მათსა.

96. ესენი შრომა და ღუაწლ გრიგოლისსა, ესენი მოღუაწება და წყობა და ბრძოლა გრიგოლისსა, ესენი წინაგანწყობა ღმრთივგანბრძნობილისა გრიგოლისსა, რომლითა არა ხოლო ბიზინტიელნი აცხოვნნა, არამედ ზოგად ყოველი სოფელი იოსნა განჭრათაგან მძწვნვარეთა და სიბოროტილისა შემჭამელობისა.

97. და უყვნა რაჲ პირნი მწეცთა მძწვნვარეთანი და გამოიტაცნა მათგან ერნი ურიცხუნი, რომელნი პირველ მათ მიერ წარწყმდებოდეს, ვინაჲცა ამისთაჲსცა შეჰგავს ბიზინტიელთა თქუამდ: დღეს იქმნა ცხორებაჲ სახლისაჲ ამის, რაჟამს განაბრწყინვა ესე ყოვლად დიდებულმან გრიგოლი შარავანდეთა მიერ ღმრთისმეტყუელებისათა და ყოველნივე ამას შინანი განანათლნა და გამოიოსნნა ბნელისაგან და საცთურისა მწვალებელთაჲსა.

98. ამისთაჲსცა ზედამდგომელ ბიზინტიისა დადგინებულ იქმნა შჯულიერად ზედამდგომელობითა ბანაკთა მისთა ღმრთისმოყუარეთაჲთა. რამეთუ საზოგადო და შჯულიერ იყო ყოველთა ღმრთისმსახურთათაჲს უღმრთოთა მიმართ წყობის_ყოფაჲ და ყოველნივე მწვალებელთა და წინააღმდგომთა ბანაკნი შჯულიერად ძლეულ ყვნა და მწედრები თაჲსი დაიცვა მოუწყლველად და განუხრწნელად მათგან, რომლისთაჲსცა შჯულიერად დაიმკაჲდრა საყდრისმჯდომარეობაჲ და მღდელთმთავრობითისა სამთავროაჲსა წინამძლუნველობაჲ.

99. დაღათუ მიერ_რე საეკლესიოთა წესთაჲ იყო მკაჲდრობაჲ იგი, რამეთუ შჯული აყენებდა, ხოლო შრომაჲ უბრძანებდა, და იყო ძლევისმოყუარებით ოდომაჲ შჯულისა და შრომისაჲ დიდი და უქადაგებელი ბრძოლაჲ. რამეთუ ესე მღდელთმოდღურად დაადგინებდა გრიგოლის შრომაჲ საღმრთოაჲ, ხოლო იგი ქმნად აყენებდა შჯული

სამართალი. არამედ სამართალსაცა სძლო შრომამან შჯულიერმან, ვითარ_იგი პირველ შჯულბოროტთაცა შჯულისდებასა, რამეთუ *შჯულიერად მოღუაწისაჲ პავლეცა უწყის სამართლად მიცემაჲ გარგანისაჲ*.

100. ვინაჲცა სძლო ამას ძლიერებამან ერისა სიმრავლისამან და დასუა გრიგოლი საყდართა მღდელთმთავრობისათა. არათუ გრიგოლიცა თანა ძალ_სცემდა შრომასა ამისდა ქმნად. წარვედ ამიერ, არამედ შრომაჲ მარტოდ ეწყვებოდა შჯულსა და მხოლომან ქმნა ყოველივე ძლევაჲ მისსა მიმართ. ამას თანა გროგოლის მიერცა დაცვული სარწმუნოებაჲ იყო მოქმედ ოტებისა ბანაკსა მას ზედა შჯულისასა და მიიღებდა მის ზედა სამღვეელსა შჯულის გარეგან_რე, არამედ ეგრეთცა სურვილისა მიერ მოსურნეობითა.

101. ესრეთ ყოველსავე ზედა მძლე გრიგოლი ამას ზედა მხოლოდ ძლეულად იხილვებოდა ფრიადითა წინაგანწყობითა და უფროჲს ძლიერად აღჭურვითა, რამეთუ ღონე_ჰყოფდა თანამბრძოლ_ყოფასა შჯულისასა. ვინაჲთგან ვითარცა შჯულიერი არა უმეცარ იყო შჯულთა ეკლესიისათა, არცაღა ენება დაჲსნაჲ შჯულისა მღდელთაჲსა, რამეთუ უფროჲს სხაჲსა ვისსამე მცველ იყო შჯულსა მღდელთასა და დიდ ზეშთამბრძოლ მისსა.

102. გარნა ვერ უძლო დაპყრობად ესოდენისა მის სიმრავლისა ერთაჲსა აღძრვათა. არამედ ამისითა მძლავრ შემთხუევიტა წინამჯდომარე / იყო გრიგოლი შორის შვილთა ღმრთისმსახურთაჲსა, ვითარცა *მეფე დამკადრებული სარტყელ მხოლოთა შორის*,² ვითარცა იობ, ყოვლად რჩეული იტყოდა კეთილად მორტყმულთა შორის კეთილად მსახურებითა და კრძალულებით აღმოკრებულთა გონებითა ღუარებისაგან მწვალებელთაჲსა.

12.103. არამედ ვერ თავს_იდვა შურმან ხილვაჲ ამისი, ვერცაღა შურის მშობელმან ეშმაკმან ვერცა გრიგოლისი დიდებული კეთილსაქადულობაჲ, ვერცა გრიგოლის შვილთა ღმრთისმოყუარე კეთილცნობიერებაჲ და მათ შორის ბრწყინვაჲ მართლისა და უბიწოაჲსა სარწმუნოებისაჲ ღმრთისა მიმართითა დაუცემელითა მსახურებითა.

104. რამეთუ არარაჲ ესრეთ აურვებს და განშჰრის მას ნამდაღვე ჭემმარიტთა და ფრიადისა ქებისა ხუედრებულთა კეთილთაგანი რაჲმე, ვითარ ერი, შემკული

მართლმადიდებლობის სარწმუნოებითა და მწედრობა, კეთილად მსახური და ღმრთისმოყუარე, სათნოებით ცხორებითა განბრწყინებული.

105. და ორდანიაცა ეპოვა მრავალღონესა მას, რომლითა ჰბრძოს საღმრთოსა მას მწყემსსა. ხოლო ორდანიოდ მტერისა ვიტყა მახსიმეს, ძალმომადგებულსა.* რამეთუ ამის მიერ განეწყო და ამის მიერ ბრძოლა უყო მას. ესე უკუე მახსიმე, რომელ არს ორდანიაცა ემმაკისა, რეცა სახითა ოდენ ფილოსოფოსთათა შეიმკვებოდა და ბოროტისა ძაღლისა სახელისდებითა შეიმოსებოდა ზედადაძინებითა მწეცმძწვარე_ყოფისათა ცნობასა ზედა ძაღლისასა. რამეთუ არცაღათუ ყოვლად ერთგულება იცოდა პურის მიმგდებელისა თასისა, გინა მადლოვნება, ანუ ჯეროვნად ნაცვლისმიმგებლობა ქველისმოქმედთა მისთა.

106. ესე უბადრუკი უგუნურისა მის ელენთა საცთურისაგან ღმრთისმეტყუელებითითა ბადითა გრიგოლისითა მოინადირა და აღმოიყვანა უფსკრულისაგან მრავალღმრთეებისა და იასნა ბნელისაგან ეგპტისა, რამეთუ მეგპტელი იყო ნათესავითცა და გონებითცა და ჭეშმარიტისა ცხორებისა მიმართ მოისამქედურა და იქმნა ერთად სამეთევზუროსა კალმისა მისისა საჩინოებით სასურველ სანადიროდ.

107. არამედ ფარულად ეგო ძაღლობასავე შინა კუდიტმსულელველ მომნადირებელისა, ხოლო შინაგან სნეულ მოუმდოვრებელობითა, რამეთუ ვერაგობით იყვანებოდა და ზრდიდა ცნობასა მოუმშადებელსა. რაჟამს გული მისი სენოვანებდა სენითა მთავრობისმოყუარებითა და უძღურ რა იქმნა ამით უძღურებითა, კადნიერ იქმნა მიტაცებად საყდარსა წმიდისა მის გუამისასა. გარნა აუებულ იქმნა მეცადინობისაგან და ვერწევნულ მორბედებითა ვერ უძღო მნებებელმან და იძლია ბრძოლასა შინა.

108. და იძლია რა სახე ბოროტი, ვითარცა ძაღლი ბოროტი განიშურდლა, რამეთუ არა გრიგოლი აქუნდა მბრძოლად და მწყობად და დამასწნელად სიბოროტილთა მას კადრებასა დიდებისმოყუარებისა მისისასა, ვინათგან არცა ოდეს ტრფიალქმნულ არს გრიგოლი საყდართა სიმაღლისადა, არამედ გრიგოლისნი იგი ყრმანი და მორჩნი და ნერგნი და ღმრთისმოყუარენი, რტონი ღმრთივგონიერნი.

109. და არა თუმცა კადრება იყო თქუმად, თათ ღმრთითშობილნი საყუარელნი მშობელისა მათისა ქრისტეს მიერ მამისანი ვერშემძლებელნი ხილვად ძაღლებრსა მას ურცხანოსა განსაცდელსა და უპირატეს ამათსა უგულებელს_ყოფასა უზომოთა მათ შრომათა და ნეკტართა ღმრთისმეტყუელისა მის ენისა ყოვლის სოფლის ღმრთისმეტყუელებითა მომრწყველისათა.

13. 110. მიერთგან ეგო მწყემსი უშფოთოდ, განიანადა რან სამწყსოათ წმიდით და სამდდელოათ შესაკრებელით განცოფებული იგი ძაღლი, მწლონველი უჯეროებისან. მიერთგან უძილად იყვანებდა სამწყსოთა და მისდრეკდა ყოვლისაგანვე მაცეცხრებისა განმარწნელობისა და ზრდიდა მწუანვილთა ზედა საღმრთოთა და პოხდა ყოვლად ბრძნითა მცენარებითა და რწყვიდა წყლითა დაუწყუედელითა, რომელსა_იგი მუცლით საცნაურით მდინარებრ მოადინებდა მოქმედებითა და ძაღლითა სულისანათა, ვიდრემდის მეფე, კეთილად მსახური და ღმრთისმოყუარე, ბერ/მენთა ქუეყანასა აღმოუბრწყინდა

111. და ყოვლით კერძო დაჰანსნა ყოველი უღმრთოება არა ხოლო საკერპოთა და მრავალღმრთეებისან და ვითარცა დამბადებელისა მსახურებან დაბადებულისან, არამედ მწვალებელთაცა და ბოროტმადიდებელთა და სამ ღმრთად და ღმრთეებად განმჭრელთა ერთისა ღმრთისა და ერთღმრთეებისათან და განმადელთან სამებით პატივცემულისა ერთმთავრობისათან და შემომღებელთა ელენებრ განსაზღვრებულისა მრავალმთავრობისათან. ესე იგი იყო თეოდოსი, მოსახელე ღმრთივმოცემულებისან, დიდი სარწმუნოებითა და საქმითა და დიდებული ღმრთის სასურველითა მოქმედებითა.

112. ამან ყოვლით კერძო, ვიდრე მისდამდე შემოკრიბნა ღმრთივგანბრძნობილთა მწყემსთა ბანაკნი და ამათითა მადეართმძლუანველ ამევეითა განანადა ფალანგები უღმრთოთა მწყემსთან და ყოველივე იგი მათი ბოროტმორწმუნე საცთური უჩინოთა სიღრმეთა შინა შთაანთქა.

113. არამედ იქმნა რან კრებან ესე, ეპოვნეს გრიგოლის თანაბრძოლნი ძლიერნი, რომელთა პოვნად მრავლით ჟამითგან სურვიელ იყო, შეკრებულთა მათ ვიტყან მწყემსთა,

არა ერთმანათა არათუ სარწმუნოებისათჲს ნუ იყოფინ, არამედ გრიგოლის მწყემსობისა და არა მწყემსობისათჲს.

114. ვინაჲცა წმიდამან ამან ნეფსით დადვა საყდარი არა ნეფსით მიღებული, დაღათუ არა სთნდა უმრავლესთა მწყემსთა და წინამბრძოლთა კეთილად მსახურებისათა და მეფესა, ბრძენსა და ღმრთივცნობასა და ყოველსა ერსა ქალაქისასა საყდრის დატევებაჲ მისი, არცა ჯერ_უჩნდა არა მცირედ ზღვევოანი განსლვაჲ მისი, რამეთუ უზომო ზღვევა იყო და სავნებელ მათდა ჯმნაჲ იგი გრიგოლისი.

115. გარნა მან ამათ ყოველთანი უგულუბელს-ყვნა ნებანი და თხოვანი და ვედრებანი, რამეთუ ყოვლად სურვიელ იყო უბრალოდ წარმოდგინებად თავისა თჲსისა ყოველსა შინა და ვითარმედ არა დაკირთებულ არს აქათა ამათ საქმეთადა, არცა იქმნების დამონებულ უაზნოთა ნაგუემთა, არამედ თავისუფალი და უმეუფოა ვნებათაგან აქუს სული, არავის დამონებული წუთჟამისა და წარმავალთა საქმეთაგანისა, რამეთუ ესევითარ ჯერ_არს ყოფად ეპისკოპოსი არარაჲთ ვნებითა წარტყუნული, რაჲთა ესრეთ ზედა_ადგეს და მწყსიდეს სიტყაჲერთა ცხოვართა.

116. ვინაჲცა დასაბამითგანვე მისდა საყუარელი დაყუდებაჲ შეიტკბო, რომელსა ყოველთა სათნოებათა დედად და მზრდელად და მშობელად განაჩინებდა. რამეთუ საღმრთოაჲსა მის და ღმრთივმზრახვალისა კრებისა თანა ღმრთივგანბრძნობილთა მწყემსთაჲსა უღმრთოთა წვალებათა ზედა აღადგინა მძლეობაჲ ძლევისაჲ და დაიდგინა გარგანი მძლეობისაჲ ბრწყინვალედ და მადართმძლუნველობით განქიქებითა მათისა უღმრთოებისაჲთა, რამეთუ ზიარ იყო წყობასა მათსა და ზანაკსა და ძლიერსა სპარაზენობასა. უფროაჲსდა იგი იყო ძალ ყოვლისა მის კრებისა.

14.117. ესრეთ აღმოთქუა სიტყუაჲ ჯმნისაჲ და გამოვიდა სამეუფოაჲთ ქალაქით ესოდენის გოდების და ესოდენთ ცრემლთმშობელი აწ ბიზინტიისაჲ, რაოდენი პირველ სიხარული შეექმნა მათდა, რაჟამს დასაბამსა მივიდა მათდა და იანსნა მწვალებელთა მღელვარებისაგან. რამეთუ ვინ კეთილმოყუარე და ღმრთისმოყუარის ცნობისმქონებელთა კაცთაგან უტკივარად თავს_იდებდა დაკლებასა ესოდენისა და ესევითარისა კეთილისაგან ნამდალვე შესაწუხებელისა და სატკივარისა და კეთილად ღმობილთა სულთა ფრიადისა შემრღუევისა შემქმნელისა?

118. მიიწია მამულად, კაზადუკიასა ვიტყა, ქუეყანად მისდა პატიოსნად და საყუარელად და შეუდგა მრავალჯამეულად სასურველსა მას თასსა დაყუდებასა, მშობელსა მყუდროებისა. არა აღირჩია ანზიანზოს მსხემობა, სადა-იგი შობილ იყო ორციელითა შობითა, სადა წარველო ჰასაკი საჭაბუკისა, სადა-იგი ზრდიდა და ბერათმზრდელ ექმნებოდა მოხუცებულთა მშობელთა და წინამსრბოლობისა შრომასა მზიდველობდა.

119. არა თავს_იდვა მკადრობა სასიმს, რომლისა მთავრობა აელთ_ედვა დასაბამითგან, რამეთუ რაოდენ ეძლო, მისდრკებოდა და ევლტოდა სამოქალაქოთა შფოთთა და ღელვათა და ძრვასა მას და აღძრვასა, რომელი მარადის იქცევის ყოველთა ქალაქთა შინა.

120. რამეთუ ამისთას მონაზონთა ცხორებისა აღმღებელნი და უმეულოასა მოქალაქობისა შემტკობელნი უფროასდა მარტოებითა უღელსა აღმღებელნი და ტრფიალად დაყუდებისა დაწერილნი და მიმსგავსებულნი ღმრთისმოყუარეთა მოღუაწეთა თავთა თასთა ღმრთისა შეწირვითა, რათა საღმრთონი ნიჭნი მიიხუნენ და ზეცისა სასუფეველსა მიემთხანენ,

121 ქალაქთა მისდრკებიან ლტოლვითა მათ შინა მკადრობისათა, უდაზნოდ მიივლტიან და უდაზნოას მკადრ იქმნებიან, რამეთუ ესე განუსაზღვრებიეს მათ მარჯუე_ყოფად სათნოებათა მოგებისათას და სასურველისა მის სულისა განწმედისათას და კეთილსაქმრისა მისდა დამაწინდებელისა მათდა ღმრთისა ცნობასა და მისდა მიმართ მისლვასა.

122. ამისითა მკადრ_ყოფითა *მოსე მხილველ ღმრთისა იქმნა¹* და *ზრახვა² ღმრთისა³ ესმა და თათ ეზრახა ღმერთსა და სახელ_ედვა მეგობარ ღმრთისა⁴, ღმრთივწერილი შჯული მოეცა⁵* და *ღრუბლითა საღმრთოათა დაიფარა და მთად მხოლოა აღიწოდა⁶* სათნოებათაცა უპირატესობითა და სწავლულებათა სიმაღლისათას და მხოლოდ განისწავლა ღმრთისა მიერ ზეცისათათას და სახისმოსწავებით განისაზღვრა შუამდგომელად ღმრთისა და კაცთა ჭეშმარიტისა მის შუამდგომელისა წინაგამომხატველად და სახედ.

123. ქრისტესა ვიტყა მაცხოვარსა, მასვე ერთბამად ღმერთსა და კაცსა და ორკერძოვე იგივესა, არა არსებით და ბუნებით, არამედ გუამოვნებით ურთიერთსა შეერთებულსა. და პირი მისი იდიდა დიდებითა ღმრთისათა და იგავითითა საბურველითა დაიფარა პირისა ბრწყინვალეობა,⁵ რომლითა განცხადებულად გამოსახა ჰურიანებისა გულისა და პირისა არმუროანი იგი საბურველი. რამეთუ გამოუთარგმანებელისა მის ქრისტეს დიდებისა დაეყენეს ხილვად ჰურიანი, ვინათგან მყუდროთა და მოცალეთა და სამოქალაქოთა შფოთთაგან განწმედილთა აღეთქუმის ღმრთისა მიერ ცნობა საღმრთო და ღირსებით მეცნიერება მისი, ვითარცა იტყას ქნართა მეფსალმუნისათა: «მოცალეთ და ცანთ, რამეთუ მე ვარ ღმერთი.»⁶

124. ამის დაყუდებით მოქალაქობისა და ცნობისა დიდითა და მძაფრითა ტრფიალებითა დიდიცა ესე და ღმერთშემოსილი გრიგოლი შეპყრობილ იქმნა. ევლტოდა ქალაქთა და წარევლტოდა დედაქალაქთა, სადა იგი უმეტესნი შფოთნი იშვებოდნან და სულსა ღელვათა აღუდგინებდნან მათ შორის უჩინოთა მით ნავთდანთქმისა ყრმათმზრდელობითა და გამოირჩია სოფელი არიანზობასა და ამის შორის მკადრობა წინა აღირჩია უფროს ყოველთასა.

125. და მის შორის მოქალაქობდა მიერთგანსა ცხორებასა თასსა არა ეპარხოზთა ხედვითა, არცა მთავართა, გინა ერისმთავართა მიხედვითა, არა შეიმკვებოდა სილადითა მადართმძლუნველთათა, არცა ვიდოდა ალაგთა პატრიკობის ბჭეთა საყდრებისათა, არა განიცდიდა ეზოთა სამეუფოთა, არცა რბიოდა უბნებსა ქალაქებისასა, წილგდებად მათმიერისა მტურისა.

126. არამედ მხოლოდ ერთითა ამითა და სიტყათა გიხაროდენი ოდენ ჰრქუა ამათ ყოველთა და მათ ყოველთა წილ უჩინოსა დაბასა დაემკადრა და მოქალაქეთა ცხორება მდაბიურთად განცვალა, რათა მის თანამეინაჲდ მიმთხუეული დაყუდებისა და მეუდაზნოებისა ღმრთისმცნობელობასა და მახლობელობასა მიემთხოს და აღივსოს საღმრთოთა ნათელშემოსილითა ბრწყინვალეებითა.

127. ამის არიანზობასათას იტყან ვიეთნიმე, ვითარმედ მამული დაბა იყო თათ დიდისა გრიგოლისი და რათა არავის სიმძიმე ექმნეს სხუაგან დადგრომითა. ამისთას მუნ აღირჩია მკადრობა, რამეთუ ესოდენ დაეცვა დაუმძიმებელობა მარადის

წურთითა ჰავლეს წარმატებათაჲთა და საქმით ბაძვითა მისთა საქადულობათაჲთა, სადა_იგი არა მრავალ წელ არცა განგრძობილადღა ცხონდა, რამეთუ ფრიად მოხუცებულ იყო და ზეშთა ჰასაკისა და უფროჲს განეკაფნეს ორცნი მარხვისა მიერ.

15.128. ვინაჲცა მიემთხა რაჲ უშფოთველსა შეუძრველობასა, ვითარ საყუარელ და საწადელ მისსა იყო დაყუდებით ცხორებითა, მარადის ღმერთსა მოწყალე_ჰყოფდა განუკუეთელად ზრახვითა მისითა, რამეთუ არცაღა ვინ იყო არცა ჩუენდა განმჭრელი მისი მისდა საწადელისა ცხორებისაგან ანუ დამანელი გონებისა და ცნობისა მისისაჲ მისდა სასურველისა ღმრთისა მიმართ აღსლვისაგან.

129. დაასრულა ცხორებაჲ ქუეყანიერი და ორცნი ბუნებითა ვნებათა საქმარნი არცა ერთისაღა რაჲს მათგანისა სავნებელისაგან აღშფოთებულსა, ვინაჲთგან წინაჲთვე განეწუართნეს იგინი და განესწავლნეს შედგომად ბრძანებასა სულისასა. ვითარ_იგი სულიცა განეწუართა მარადის შედგომად ბრძანებათა ღმრთისათა და გარეგან მათსა არარას ქმნად არცა საქმით, არცა სიტყაჲთ, არცა გულისსიტყაჲთ, არცა მოგონებით.

16.130. ვინაჲცა ჩუენგან ღმრთისა მიმართ აღყვანებულ იქმნა დასაბამითგან მარჯვალედ მისგან შეყუარებულისა და განუყოფელად მისგან ზრდილისა და მის შორის მყოფისა, რამეთუ ამ/ათ ესევეითართა შინა უკუეთუ ვიეთნიმე იპოვნენ მსგავსებითნი მისნი გრიგოლნი, მათდაცა აღთქუმულ არს დამკადრებაჲ მათ თანა და რაჲთა იქცეოდის მათ შორის, რამეთუ ესრეთ ცხონდებოდა ღმრთივგანბრძნობილი იგი, ესრეთ მოქალაქობდა ქუეყანასა ზედა, ვიდრემდის აელთუგდებელ და უმსგავსო არს ბაძვაჲ მოქალაქობისა მისისაჲ ქუეყანასა ზედა მყოფთაგან.

131. ამისთაჲსცა დაშთა მიუთხრობელად და სიტყაჲთ აღწერათაგან მიუახლებელად, რამეთუ უკუეთუ ვერვინ მის ჟამისთაგანმან აღწერა ცხორებაჲ მისი კეთილ საქადულობით საღაღადებელი, ვერცა ვინ საეროდ წარმოაჩინა, ვითარ_იგი მან პირველ ათანასე და შემდგომად მისსა ბასილი ქებით გარგანოსან ყვნა და სხუანიცა ვიეთნიმე შეამკვნა. არცა ვინ თასაგანსა აღწერასა მისცა იგი, არამედ მხოლოდ პირებითა ოდენ კაცთაჲთა იგალობების და ბევრეულნი იგი ბრწყინვალედ წარმატებანი მისნი ყოველსა ადგილსა მიმოდითქუმიან, რამეთუ ვითარ ვჰგონებ, შეიშინეს ყოველთა შეხებად ესევეითარსა აელ_ყოფასა.

132. მხოლოდ ამისა მკადრედ გრიგოლი ვინმე იხილვების, ვითარ ვჰგონებ, თანამოსახელობითა ოდენ ამისი შემკადრებელი, არათუ კმა- საყოფელობითაცა ომათა და სიტყუათაჲთა, ვინაჲცა ვერარაჲ თქუა ღირსი დიდისა გრიგოლისი. სიტყაჲსმწერლობასა შინა თაჲსსა უფროჲსდა დააკნინა, რომლითა_იგი ოელ ყო ქებად გინა აღწერთ შესხმად უზემთაესისა მის ყოველთა შესხმათა და სიტყუათაჲსა. რამეთუ რომლისა ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ ყოველთა კაცთაგან მიუმსგავსებელ იქმნა.

133. ამისთა კაცკეთილობათა ქადაგებაჲ მიუთხრობელ და გამოუთქუმელ არს არმორჩილებითა სიტყუათა და ომათა კაცობრივთაჲთა. ვერცა წიგნნი დაიტევენ მცირეთა ასოთა შინა შეწყუდევად, არამედ რომელიმე მისი თხრობით მოიღებვის და რომელიმე თაჲთ მისთავე აღწერილთა შინა მოიწინებვის.

134. ხოლო უზომოჲ და უმრავლესი უწერელითა მოცემითა ითქუმის, რომელთა შეკრების მოქმედებაჲ ტკივილთმოყუარეთა კაცთა საქმე არს და შემკადრებელთაჲ გულისსიტყაჲთა და ფრიადი უაჲს ამას ზედა წარგებაჲ მოცალებისა და შრომისაჲ და ეგრეთღა ძლით სამე უძლონ მახლობელ_ყოფაჲ, უკუეთუ ოდენ მიეახლნენ დიდად ძალმწედ აღდგინებითა გრიგოლის ღმრთისაჲთა.

135. რაჟამს ევედრნენ მას მიცემად სიტყუაჲ კეთილი აღებასა პირისასა ესოდენისა განმზადებისა მიმართ სათნო_ყოფად და ღირსებით ქებასა შემძლებელ_ყოფად მისთაჲს, რომელი სძლევს ყოველსა ღონესა ქებისასა, რამეთუ დაეფარვის აღწერად მნებებელთა დიდებულებაჲ მრავალთა წარმატებათა მისთაჲ განთესვით მიმოგანთქუმული ერთად შემოკრებად შეუძლებელი.

136. ხოლო არა ყოველი დავიდუმოთ და მხოლოდ ერთი მრავალთაგანი მიგითხრათ, რამეთუ მისისა მოსწრაფებისა და ქადაგებისაგან შეიმკვების მსახურებაჲ ღმრთისმეტყუელებისაჲ და სამღდელოდ სიკეთედ წახნაგებულ არს და თაჲსი შეუნიერებაჲ მიუღებეს, რამეთუ საზღვარ და შჯულ და ღმრთითსულ ბრძანება ღმრთისმეტყუელების მოსურნეთათაჲს საღმრთოჲსა და საკარველისა და ღმრთივცნობისა გრიგოლის ომანი და სიტყუანი ცნობილ არიან.

137. და ვერვინ კაცთაგანი იყო, ვერცა იყოს ამის გარეგან აღმრჩეველი ღმრთისმეტყუელებისაჲ და ლტოლვილი ყოვლად უცთომელობასა სარწმუნოებისა

მიმართ, რამეთუ უცთომელ ალაგ და გზა ღმრთისმსახურებისა არიან აღწერილნი გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისანი, რომელნი მან, ჩუენგან წარმავალმან, დაუქნობელად სამკადრებელად დამიტევნა ჩუენ ზღუდე უბრძოლელ_ყოფად ყოველთა მორწმუნეთა და ღმრთისმზრახვალთა.

138. და მოგუცნა ნათლად დაუშრეტელად და მიუფარველად მოსურნეთა საჩინოასა მის სარწმუნოების ლამპრისა კეთილად პყრობითა, რომლითა შეიწუვინ ღუარძლნი ყოველთა მწვალებელთანი და დაირღუევინ ყოველნი მფრტანველობანი საცთურისანი; რომლისა მიერ ყუავიან ურნატნი ეკლესიისანი და ნაყოფის გამომღებლობენ ყოველნი კეთილად მსახურნი აღორძინებითა ნაყოფსა ღმრთის საწადელსა; რომლისა მიერ კეთილშუენიერებით მიეთხრობვის სამებას და ყოვლისა მიერ მორწმუნისა კეთილად იმსახურების უბიწოებით ერთითა ღმრთეებითა დიდებული.

139. და არა ერჩის განჭრასა არიოზებრსა, არცა მიითუალავს განყოფასა ღმრთეებისასა სამგუამოვნებით ბრწყინვალესა და საბელიანოზთა შერევისა არამცნობელსა, არცა ერთ პირად შეწყუდეულსა, რამეთუ ერთობას ბუნებისას სცავს განუჭრელობასა მისსა და განუყოფელობასა. და გუამოვნებითა პირთა განყოფასა შეურევენელობასა მისსა აჩუენებს აღრიცხუვითა. /

140. დაღათუ სამად იქადაგების და ერთად მიეთხრობვის და სამად საკარველებით იპოების. რამეთუ პირველი იგი აქუს ბუნებით და ღმრთეებით იგივეობითა არსებისათა, რამეთუ ერთღმრთეება არს და იქადაგების უვარმყოფელი ყოვლისა განმრავლებისა გინა აღრიცხუვისას. ხოლო მეორე _ სამობისათას გუამთა, რიცხათ განყოფილთა, ხოლო ღმრთეებითა არა განყოფილთა. რამეთუ სამ არიან გუამნი, სამ პირნიცა, შერევნასა და აღრეულებასა არა მიმღებლნი, არცა ერთად პირად შეიწრდებიან, ვითარ_იგი მომზრახობს შერწყუმას საბელიოასი, რომელი_იგი არათუ სამებისა დამტკიცებასა ქადაგებს, არამედ ბორგის სამებისა აღმომფხურელობასა.

141. ესე ბრძენი და საღმრთოას საიდუმლოთმომყვანებელობას, ყოვლისა შეძინებისაგან თავისუფალი და ყოვლისა დაკლებისაგან აზნაური, გრიგოლი ღმრთივსწავლულმან მიშვა ჩუენ, და არა ხოლო გაშვნა, არამედ სულიერთაცა საუნჯეთა

დაგაუნჯა, რაათა ჩუენცა ამით განმდიდრებულთა და უკუდავისა ნაყოფისა მომსთულებულთა გაუაქუნდეს ესენი საგზლად დაუბერებელისა ცხორებისა.

142. და ამათ მიერ აღვიყვანებოდით ღმრთისა მიმართ, რომლისა მიმართ გრიგოლი ჩუენგან წარვიდა და მივიყვანეთ სამებისა ყოვლად ნეტარისა, რომელსა მამააა ჩუენი აწ ჩუენ მიერ საქებელი საღმრთოათა ცხორებითა მიეძღუნა. და ზეცისა კეთილთა მიმღებელ ვიქმნეთ, რომლისა მიღებასა სამარადისოდ მომსთულებელ არს დიდი ესე პირმშოთა შორის გრიგოლი.

17.143. არამედ ლოცვასა ჰყოფდი, მამაო გრიგოლი, ღმრთისა წინაშე მდგომელო წარჩინებულო და ღმრთისა მონად საკუთრებით ღირსჩინებულო, ჩუენ, შვილთათა და მორჩთა შენთა, ჯერეთ ქუეყანასავე ზედა ცხორებულთა და მერმეცა მზიდველთა საღმობიერისა ცხორებისათა კეთილად მსახურებით დაცვად სარწმუნოებისა შენისა და ნათელ ცისკროვანებითა შენითა სამარადისოდ განბრწყინვებად და შედგომად კუალთა მოქალაქობისა შენისათა, რაათა ვიდრელა საწუთოსა ამას შინა ვიყვნეთ, ვცხონდებოდით უბრალოებითა ცხორებისაათა და ვმოქალაქობდეთ მოქალაქობასა წმიდასა და უბიწოსა.

144. არა ვითარ_იგი შენ ჰმოქალაქობდ ეგოდენისა მკადრენი ძიებისანი, გინა ეგოდენისა მეძიებელნი სიწმიდისანი, რომელი_იგი არა მნებებელისაა არს, არცა მსრბოლისაა, არცა მრავალთა კაცთა შესაკრებელისაა, არამედ ვითარი_იგი შეჰგავს საზომსა ჩუენისა უნდოებისასა, გინათუ მცირედ უზეშთაესსა_რე და რაოდენცა რაამე ღმრთისა მიმართ აღპყრობილსა და მღტოლვარესა უყეთაგან მიწიერთა და საქმეთა ქუეყანიერთა და წარმდინარეთა.

145. ხოლო რაჟამს დამზადებელმან ღმერთმან გაბრძანოს და გაწოდის, მაშინ რაათა ვიხილოთ განათლებაა შენი და განვიცადოთ ცისკროვანებაა შენი და შენ მიერ მივეახლნეთ ღმერთსაცა და შენ თანა მივიხუნეთ კეთილნი ზეცისანი შენ თანავე მსახურ_ყოფად სამებისა უწმიდესად_რე და უსაჩინოესად_რე და აქა მყოფთა ამათ სახეთა და აჩრდილთასა ყოვლად უბრწყინვალესად.

146. რამეთუ მას მხოლოაა შეუენის ყოველივე დიდებაა, პატივი და თაყუანისცემაა ჩუენ ყოველთაგან და ღირსებით ყოველთა დაზადებულთაგან. ესე იგი

არს მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა ყოვლადვე და აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ

ქართულ ხელნაწერთა ვარიანტული წაკითხვები

Enc. 1.

11 იოვანესა] იოანესა H. 12 იოვანეს] იოანეს H. აღიზარდებით] აღიზრდებით S.
31 დაუპყრობელად] დაუპყრობელ არს H. 49 გამაბრწყინვებელი] განმაბრწყინველი S. 50
ზეშთა] ზესთა H. 53 ზემთამბრძოლ] ზესთამბრძოლ H. 64 ზემთა] ზესთა H.
81 აღიწერებოდეს] აღიწერებოდის H. 82 იქმნებოდეს] იქმნებოდის H. 90 აჩუენოს]
უჩუენოს H. 97 ნოაგ] ნოვაგ H.

Enc. 2

8 უნიშოა] უნიშნოა H. 30 ფრთოან] ფრთოვან H.

Enc. 3

2 ბიზინტიისა] ბიზიტისა H. 7 ერქუანთა] ერქუანთა H. 8 ბასილისსა] ვასილისსა H. 27
უზეშთაესთა] უზესთაესთა H. 30. ბასილი] ვასილი H. 50 ზემთა] ზესთა H.

Enc. 3

* S ნაკლულია, ტექსტი აღდგენილია H-ის მიხედვით

Enc. 7

22 ზემთა] ზესთა H. 23 ქრისტესნი] ქრისტეს H. მაცხოვარისა] მაცხოვარისანი H.
40 წინაგანწყობად] წინაგანმწყობად H. 62 თაასაგან] თაასაგან H. 69 ვითარ-იგი] ვითარ-
იგივე H. 78 თანაბრძოლებითა] თანამბრძოლებითა H. 33 საღმრთოაასათა] სულისაასათა
H. 82 უსახარულევანეს] უსახარულევანეს H.

* S გრძელდება

Enc. 8

* იწყება ეგრემ მცირის ავტოგრაფი.

Enc. 9.

6 სრულკაცად] სრულად კაცად H. 7 სიტყაერისაა] სიტყაერისა H. ერთგუამოვნებად]
ერთგუამოვნად H. 8 რათამე] რათამე H. 9 შეამრლა] შეამლურივა H. აპოლინარებრმან]
აპოლინარებრმან. H. 21 შეემთხუოდეს] შეემთხვეოდეს H. 22 იგივე] იგი H. 25 ძა] ძე H.
27 თითოეულისა] თათოეულისა H. 38 ამის] მის H.

Enc. 10

20 ზემთა] ზესთა H. 45 ზემთა] ზესთა H. 51 სამობამან] სამობად H. 66 ჯმნილთა]
ჯმნილთა H. 70 თითოეულისაცა] თითოეულისა H.

* შეისწავე : ვითარმედ, ბერძულისაგან ევტაჰი კეთილბედად გამოითარგმანების, ხოლო
დასტაჰი _ ბედძნელად. ამისთაასცა წმიდაა ესე მწვალებლობისათაას ევტაჰის არღარა
ბედკეთილ უწოდეს, არამედ ძნელბედ.

Enc. 11

1 კაბადუკიაÁთ] კაპკადუკიაÁთ H. 4 კაბადუკიელი] კაპკადუკიელი H. 10 შეშქამდეს] განშქრიდეს H. 49 მოსურნეობითა] მუსურნეობითა S. 55 ზემთამბრძოლ] ზესთამბრძოლ H.

Enc. 12

17 ნაცვლისმიმგებელობაÁ] ნაცვლისმიმგდებელობაÁ H.

23კალმისა] კალამისა H. 28 მთავრობისმოყუარებითა] მთავრობისმოყუარებისაÁთა H.

*შეისწავე: ვინაÁთგან კÁნიკოელთა, რომელნი საძაღლოდ გამოითარგმანებიან, მათისა სწავლულებისაგანი იყო მაქსიმე, ამისთÁს ძაღლ უწოდს.

Enc. 13.

21 თანამბრძოლნი] თანამბრძოლი S. 25 ნეფსით] ნებით H. 43 დაიდგინა] დაიდგა H.

Enc.14

8 კაბადუკიასა] კაპკადუკიასა H. 44 მეფსალმუნისაÁთა] მეფსალმონისაÁთა H.

68 მარხვის] მარხვისა H.

Enc. 16

21 უზეშთაესისა] უზესთაესისა H. 31 სამე] om. H.

Enc. 17

12 უზეშთესსა-რე] უზესთაესსა-რე H. 19 უბრწყინვალესად] უმბრწყინვალესად S.

ბიბლიური ციტატები

Enc. 1

1. მარკ. 3,17

2. 2 სჯ. 6,5

3. ლევ. 19,18

4. I იოანე 4,20

5. I იოანე 4,21

6. გამოსლ. 4,10

Enc.5

1. გამოსლ. 20,12

2. მ. 5,9

Enc. 6

1. მ. 5,15

Enc. 7

1. III მეფ. 8,16

2. მსაჯ. 14, 5-6

3. II მეფ. 3,1

Enc. 10

1. მ. 9,13

2. მ. 18,22

Enc. 11

1. II ტიმ. 2,5

2. იობ. 12,18

Enc. 14

1. გამოსლ. 34,5 და შმდ.
2. გამოსლ. 33,11
3. გამოსლ. 34,28
4. გამოსლ. 24,15
5. გამოსლ. 34,33
6. ფს. 45,11.